Kun.K. Rėklaičio ,M.I.C.

ATSIMINIMAI

1887 - 1939

Kun. Kazimiero Rėklaičio , M.I.C.

Atsiminimai

surašė prof. Zenonas Ivinskis, Romoje, via Corsica 1
/rugp.21,1950 - Kovo 8,1951/
papildė ir perrašė pats Atsiminimų pasakotojas.

TURINYS

I. DALIS: Pasiruošimas /1894 - 1914 / - pusl. 1 - 30

1. Pradžia: klajūnas, Pradžios Mokykloje,Gimnazijoje- "1-3

2. Kunigų Seminarijoje: Profesoriai,Mokslas ------ " 3 - 6

3. Aukštieji Mokslai Romoje /1908-1914/ : Gyvenimas Germanicum'e, Gregorianum'e, Šventimai, Lietuviai Romoje, Susitikimai su Šventuoju Tėvu Pijumi X:- Audijencijos-Iškilmės, Specijalės Audijencijos - " 7 - 21

4. Grįžimas į Tėvynę: Syžius,Florencija,Bologna,Venezia,Zagrebas,Budapeštas,Ant rubežiaus-Sosnowice-Częstochwa - Warszawa,- Kaune, - Mariajmpolėje-Pirmos Iškilmingos Mišios Tėvynėje-Suvalkuose - Seinuose - Bėgimas nuo karo---------------- " 22 - 30

II. DALIS: Veikimas / Petrapilyje 1914 - 1918 / ------ pusl. 31 - 70

1. Tiesioginės Pareigos:

A. 1. Profesoravimas: Profesorių sąstatas,Seminarijos klierikai, Lietuvių kalbos Dėstytojas, Profesoriaus sąlygos, Gimnazijos Prefektas, ----------- " 32- 35

B. Pastoracijos Darbai: Katedroje, Liesnoje,Protarpiniai patarnavimai, Tobulėjimo trokštantieji ir Konvertitai ---------------------------------- " 36 - 39

2. Netiesioginės Pareigos: /Lietuvių visuomenės veikime dalyvavamis/ :

A. Petrapilio Lietuvių Prieškarinės Organizacijos: Ateitinikai, Šv. Zitos Draugija, Labdarių Draugija ----------- " 40 - 43

B. Karo metu įsikūrusios organizacijos: Pasiruošimas,

a. Nuo karo nukentėjusiems šelpti Petrapilio Lietuvių Draugija ---------------------------- " 43 - 46

b. Katalikų Laukraštis "Vadas" ------------------- " 47 - 48

c. Spaustuvė ir šv. Povilo Draugija -------------- " 48 - 51

d. Politinis Veikimas ---------------------------- " 51 - 52

e. "Liaudies Sąjunga ": Įsisteigimas,Kas buvo toji "Liaudies Sąjunga", Vietos Vyskupo Aprobata, Veikimas, Organizacija ,Svarbiausieji "Liaudies Sąjungos nuvekti Darbai: Liteuvių Diena-Petrapilio Seimas-Tremtinių grąžinimas į Lietuvą------------------" 53 - 70

III. Dalis: L e m i a m a s P o s u k i s - stoju į Marijonų Vienuoliją ----------------- Pusl. 71 - 95

Pusl.

1. Paskutinės Atostogos Rusijoje---------- 71 - 73

2. Pabėgimas į Lietuvą -------------------- 73 - 79

3. Pradedu Novicijatą Marijampolėje : / Kun.J. Matulevičiaus Konsekracija, Ingresas/ 80 - 86

4. Penkmetis Lietuvos Marijonuose (1918/1923): Naujokų Vedėjas, Pagalba parapijos darbuose, "Vargdienių Seselių" Globėjas, Ekonominiai reikalai, Knygynas, Spaustuvė, Senelių Prieglauda, Gynimas nuo priešų , Kai kurios asmeninės datos penkmečio laikotarpyje ------------- 87 - 95

IV. Dalis: P i r m ą K a r t ą ŠIAURINĖJE AMERIKOJE (1923 - 1925) --------------------- Pusl. 96-110

1. Kelionė: Pasiruošimas, Atsisveikinimas, Berlyne, Londone, Per Atlantiką, New Yorke, Suvažinėjome žydelkaitę, Worcestery, Chicagoje-- 96-100

2. Darbuotė: Naujokų Vedėjas, "Draugo" redakcijos Narys, Seselių Nuodėmklausis ir Kapelionas, Profe-serius Seminarijoje, - Priepuolamieji Darbai ---------------------------------- 101-106

3. Netikėtas Paskyrimas į Romą: - ----------- --------107-110

V. Dalis: - M a r i j o n ų C e n t r e R o m o j e:

A. J. Matulevičiaus Vadovybėje/1925-1927/ ---- Pusl. 111-134

1. Arkivyskupas J.Matulevičius išvyksta į Lietuvą:--- 112- Lietuvos Pasiuntinybėje Italijai- Vatikano Pasas - Nepaprasta Audijencija - J.Matulevičius apleidžia Romą ------------------------------------- 112-115

2. Pirmas ir paskutinis Šventųjų Metų pelėgrimažas iš Lietuvos -------------------------------- 115-116

3. Vienišo Gyvenimas Romoje -------------------- 117-118

4. Lietuvos Bažnytinės Provincijos Įsteigimas--------- 118-121

5. Marijonų Reikalai Romoje ----------------------- 122-123

6. Kauno Arkivyskupo-Metropolito Palijumas----------- 123-125

7. Vasarą Lietuvoj -Rudenį Romoje ------------------ 126-128

8. Marijonų Kolegijos steigimas Romoje -------------- 129-131

9. Skaudus Smugis (27 Sausio 1927)--------------- 131-132

B. P.Būčio Vadovybėje /pirmukart:1927-1933/:------------------ 133-168
kun. P.Būčys
1.Marijonų G eneralvikaras Romoje ---------------- 133-134
2.Generalinė Kapitula Vilanuose-Latvijoje ----------- 134-136
3.Grįžimas Romon ir naujoji rezidencija ------------ 136-137
4.Juridinės atgaivintos Marijonų Kongregacijos padėties išryškinimas ---------------------- 138-140
5.Egzempcijos Privilegijos Patvirtinimas -------- 141-142
6.Konkordatas su Lietuva ---------------------- 143
7.Pirmasis Nuncijus Lietuvai: ~~Pirmoji pažintis~~ - Pagerbimas Nuncijaus mūsų Atstovybėje-Kelionė su Nuncijumi į Lietuvą -Važinėju su Nuncijumi po Lietuvą 144-147
8.Marijonai Romoje auga / 1928 - 1929 / ------------ 148-149
9.Bandymas Marijonus suvienyti su prancūzų Kongregacija 150-152
10.Pijaus XI aukso kunigystės jubiliejus /1929/ ------- 153
11.Santa Maria di Loreto ------------------------- 154
12.Svarbūs įvykiai Marijonų Kongregacijoje 1930 metais: Padalinimas į Provincijas - Konstitucijų Patvirtinimas- Kunigas Būčys - Vyskupu - ---------------------------155-158
13.Mano Motinai mirus vykstu į Lietuvą ir į Lenkiją ---- 159-161
14.Nuncijaus Bartoloni Tragedija -/1931/ -------------- 162-163
Papildomos žinios apie Nuncijų Bartoloni ---------- 163A-163B
15.Nejudomos Nuosavybės Romoje įsigijimas (1932) ----- 164-166
16.Generalinė Kapitula Romoje /1933/ ------------------ 167-168

C. A. Cikotos Vadovybėje / 1933 - 1939 /------------------------ 169-207

1. Keleta papildomų žinių apie Gen.Kapitulą 1933m. 169
2. Naujos Vadovybės Sąstatas ir Darbuotė 170-172
3. Sidabrinis Kongregacijos Atnaujinimo Jubiliejus(1934) 173-176
Generolo Aplinkraštis- Istorinė atgaivinimo apžvalga- Specijalė Jubilijinė Audijencija - Ark,Matulevičiaus kūno perkėlimas- Pirmos Marijonų Seminarijos įkurimas
4. Nepaprastos Atostogos /1936/ ----------------------177-183
5. Lietuvos Vyskupų Atsilankymai Romoje --------------- 184-187
6. Lietuviai Maldininkai Romoje --------------------- 188-189
7. Lietuvos Atstovybės Romoje (1925-1939) --------------190-191
8. Romos Lietuvių Religinis Centras ----------------- 192
9. Marijonų Jubiliatai Romoje (1938 -1939) --------------193-194
10. Popiežiaus Pijaus XI Mirtis ------------------------195-196
11.Konkliave (1939) ---------------------------------- 197-198
12. Generalinė Marijonų Kapitula (1939): -Vyskupui Būčiui tikrinamas balsas Kapituloje -Įdomus pasišne kėsys šv. Vienuolių Kongregacijoje -Romos Namo Kapitula ir kelionė į Lietuvą - Naujosios Marijonų Generalinės Vadovybės rinkimai - Reikalų Kapitula -Privatinė Audijencija pas Šv.Tėvą Pijų XII - Kapitularai skirstosi ------------------------------------ 199-207

I. D A L I S

P a s i r u o š i m a s (1894 - 1914)

1. P R A D Ž I A

Klajūnas

Esu gimęs Lietuvoje, Sintautuose/Šakių apskr./, spalių 22 dieną 1887 metais, iš Martino Kazimiero Rėklaičio ir Viktorijos Chelminskaitės. Mano tėvas iš profesijos buvo mokytojas, baigęs Veiverių mokytojų seminariją, bet vėliau, nežinau dėl kokių priežasčių, perėjo į valdininko karijerą. Kaip tokiam jam tekdavo ten gyventi, kur skiriamas. Man gimus, netrukus Tėvas buvo perkeltas į Vilkaviškį. Tai ir man, mažuteliam kūdikiui, ~~dar besant,~~ reikėjo keliauti. Nei dviem metams nepraslinkus Tėvas gavo paskyrimą į Marijampolę. Ir vėl man ~~kūdikiui~~ teko drauge su tėvais keltis į naują vietą.

Jei neklystu, į Marijampolę persikėlėme 1889 /gal 1890/ metais. Nuo to laiko mano tėvai jau pastoviai gyveno čia ir daugiau jau nebeklajojo, nebent Pirmojo Didžiojo Karo metu 1914-1918, kuomet liko ištremti į Rusijos gilumą /Riazian/.

Tuo būdu Marijampolė pasidarė mano tikroji tėviškė, kur augau, kur praleidau savo jaunystės metus, kur pradėjau mokslus eiti.

Pradžios Mokykloje

Aštuontus metus beeidamas, pradėjau lankyti Marijampolės pradžios mokyklą. Mano mokytoju buvo tuomet plačiai lietuvių tarpe žinomas M o t i e j u s E n d z i u l a i t i s.

Tačiau mokslo pradžią jau buvau gavęs name, bent tiek, kad jau išmokau skaityti, dar būdamas vaikas 6 metų. Tam patvirtinti yra faktas, kuris ir šiandien gyvai stovi prieš mane. Dar prieš stojant į mokyklą jau tarnavau šv.Mišioms Marijampolės bažnyčioje. Pirmą kartą man teko tarnauti kun.Pilčiauskui/nemarijonas,bet lenkas kunigas atsiųstas į vienuolyną bausmei atlikti/. Kuomet reikėjo perkelti mišiolą iš epistolos į evangelijos pusę, benešdamas suklupau, nes mišiolas buvo persunkus man mažam vaikiui.

Pradžios mokyklą lankiau nepilnai 3 metus, visą laiką būdamas p.M.Endziulaičio globoje. Mokslas buvo dėstomas rusų kalba, išskyrus tikybą, kurią dėstė mums pats Marijonų baltųjų Generolas kun. Vincentas Senkauskas /Senkus/, Marijampolės parapijos klebonas.

Gimnazijoje /1898-1904/. Man būnant III pradžios mokyklos skyriuje, pasitaikė proga persikelti į Marijampolės valstybinės gimnazijos priruošiamąją klasę/"prigotovitelnyj klas"/ ir tai nemokamai, geriau sakant kitų interesuotų asmenų mokesnį įmokėjus. Ta proga pasinadojau ir per pusę metų buvau ruošiamoje klasėje,kol neperėjau į I klasę.

Anais laikais Marijampolės gimnazijoje viskas buvo dėstoma rusų kalba ir visi mokytojai buvo rusai, išskyrus tik kelis. Nerusai buvo mano mokytojais: Vloszek,Pajewski, Sawicki - visi lenkai. Jie visi dėstė klasines kalbas: lotynų ir graikų.

Iš jų labiausiai buvo mokinių gerbiamas ir mylimas Sawicki, graikų kalbos mokytojas. Jis buvo puikus dėstytojas, labai geras savo mokiniams, nuoširdus ir atsižvelgiąs į jų silpnybes, pavyzdingas katalikas. Jam mirus 1905 metais,buvo suruoštos tokios iškilmingos laidotuvės,kokių Marijampolė dar niekuomet nebuvo mačiusi. Laidotuvių procesija ėjo ne šalutine gatve/Liudvinavo/,kaip kad paprastai numirėlius lydėdavo į kapus, bet per vidurį miesto, svarbiausiomis miesto gatvėmis, dalyvaujant ne tik visam gimnazijos mokytojų personalui ir visiems mokiniams, bet ir šiaip daugybei žmonių. - O vėliau buvusieji jo mokiniai-kunigai buvo pastatę ant jo kapo granito paminklą, ant kurio buvo lotynų kalba užrašas: "Optimo Magistro - Discipuli Sacerdotes". Man teko, jau klierikui esant, dalyvauti to paminklo pašventinime, kurį atliko kun. Motiejus Gustaitis, mūsų žymus rašytojas ir poetas. Ta proga jis pasakė puikią prakalbą. Tai įvyko,jei neklystu, 1905 ar 1906 metais.

Mokytojas Pajewski dėstė lotynų kalbą. Jis buvo geros širdies žmogus, bet kaip mokytojas, rodos, nebuvo savo aukštumoj. Jis turėjo kažin kokią simpatiją man ir tai parodydavo klasėje, teikdamas man už atsakymus vis geresnį laipsnį. Už tai mano draugai prikišdavo man, kad esu "Pajewskio liubimčik". Pajewski mirė man esant klieriku, ir aš turėjau garbės dalyvauti jo palaidojime.

Mano buvimo gimnazijoje laikais įvyko įvairių reformų. Panaikinta metiniai kvotimai, mokinius perkeldavo į aukštesnę klasę sulig jų metinių laipsnių. Mokinis,kurs turėjo patenkinamus metinius laipsnius, be kvotimų pereidavo į aukštesnę klasę;mokinis,kurs negavo patenkinamo laipsnio iš kurio nors objekto, tik iš jo turėjo po atostogų laikyti kvotimus. Tuo būdu man pačiam niekuomet neteko laikyti kvotimų.
Kita reforma, tai buvo dėl klasinių kalbų. Mano laikais lotynų kalbos dėstymas prasidė-

nuo pirmos jau klasės, gi graikų kalbos - nuo III klasės. Bet vėliau, man rodos esant IV klasėje (1901-1902), ši tvarka buvo pakeista. Lotynų kalbos dėstymas prasidedavo tik nuo III, gi graikų kalbos - nuo V klasės. Kaip šiandien prisimenu, kad dėl tos reformos man teko pradėti graikų kalbą III klasėjo, pertraukti - IV klasėje, ir vėl pradėti V klasėje.

Pažymėtina, kad rusų kalba buvo dėstoma net tikyba. Tačiau šiuo atžvilgiu irgi buvo įvesta reforma, rodos, 1902-1903 mokslo metais, man esant V klasėje. Katalikams leista vartoti tikybos dėstyme lietuvių ir lenkų kalbas. Buvo net dėl to paskirti du prefektai, /Taip vadinome tikybos mokytojus/: vienas lenkams, kitas - lietuviams. Lenkų kalba dėstyti pavesta jau nuo senai buvusiam prefektui kun. Jonui Miknevičiui, kuris ligi šiol tikybą dėstė rusų kalba. Gi lietuvių kalba dėstyti pakviestas naujas prefektas Kun. Valentinas Antanavičius(?) Pats lankiau tikybos pamokas lenkų kalba dėstomas, nes ją geriau mokėjau negu lietuvių kalbą dėl tam tikrų aplinkybių.

Mat, mano motina buvo kilusi iš Augustavo mozūrų, taigi lenkė. Gi anais laikais ir lietuviai inteligentai, ypač miestuose, kaip mano tėvas, kad ir mokėjo gerai savo kalbą, namuose ir šiaip labiau vartotedavo lenkų kalbą, skaitoma inteligentų kalba arba "poniška". Taip ir mūsų namuose dažniausiai varotojome lenkiškų, kalbą tik su tarnaite kalbėjome lietuviškai. Lenkų literatūrinės kalbos turėjau progos labiau pramokti, skaitant klasinės literatūros veikalus, kurių gaudavome iš privatinės ponios Kocielienės /Mariampolės notaro žmonos, kuri buvo tais laikais tikra lenkų apaštalė tarp Mariampolės inteligentų/. Neįstabu tad kad pasirinkau tuomet ir tikybai mokytis lenkų kalbą, su kuria buvau labiau susipažinęs, negu su lietuvių kalba.

Kalbos tačiau vartojimas nereiškė, kad būčiau skaitęs save lenku. Kuomet atėjo laikas aiškiai pasisakyti, kokios tautybės esu, nedvejodamas pareiškiau esąs lietuvis. Ta proga atėjo, kuomet įstojau į kunigų seminariją Petrapilyje.

2. Kunigų Seminarijoje (1904 - 1908).

Baigiant gimnazijos VI klasę, kilo manyje pasiryžimas pertraukti gimnazijos mokslą ir stoti į kunigų seminariją. Motina labai apsidžiaugė, nes nuo senai trokšte troško, kad nors vienas iš 4 berniukų / ir vien tik berniukų/ pasirinktų dvasininkų luomą. Juo labiau, kad mano brolis vyriausias Pranas, kuris buvo linkęs iš karto tapti kunigu, vėliau pakeitė savo nusistatymą. Taigi mano noras būti kunigu buvo jai iš galo malonus . Tėvas tačiau buvo priešingas ne tam, kad norėjau pasirinkti kunigo luomą, bet tam kad noriu stoti į seminariją

nebaigęs gimnazijos pilnai. Bet galų gale ir jis nusileido ir sutiko, kad baigęs 6 gimnazijos klases stočiau į dvasininkų seminariją.

Tik čia kilo klausimas į kurią seminariją man stoti? Naturaliausiai būtų Seinų vyskupijos, kurioje gimiau ir kur vėliau galėčiau darbuotis savųjų tarpe. Bet dėl tam tikrų priežasčių nebuvau linkęs vykti į Seinus. Gal jų svarbiausia buvo lėšų klausimas. Tėvas, būdamas paprastu tuomet referentu prie apskrities valdybos, teguotavo menką algą, iš kurios reikėjo išlaikyti šeimą iš 6 asmenų ir leisti į mokslus 4 sūnus. Kai dar vietoje lankėme gimnaziją, šiaip taip išsiversdavo, gaunant kai kurių lengvatų iš gimnazijos direkcijos. Dabar, kai reikėjo leisti toliau į universiteto mokslus, tai sunku, jei ne stačiai negalimu, buvo visus aprūpinti. Jau vyriausias brolis Pranas lankė universitetą Dorpate /ar Varšuvoj?/ Kitas brolis Patras irgi baigęs gimnaziją, rengėsi ten pat. /Jauniausias Viktoras dar tebemokėsi gimnazijoje/. Dabar ir trečiam reikėjo parūpinti lėšų. Iš kur jų gauti? Priepuolamai sužinota, kad į Petrapilio Kunigų Seminariją priimama kandidatai į kunigus, nereikalaujant jokio mokesnio, dargi teikiama jiems pašalpos drabužiu, knygomis etc. Bet ten pakliūti tomis sąlygomis reikėjo turėti gerą rekomendaciją. Laimei tuo metu kun.kan.Kazimieras Prapuolenis, buvęs Mohilevo Arkivyskupo Klopotowskio sekretorius, dar turėjo intekmės Petrapilyje. Per gerą mano tėvo pažįstamą ir prietelių kun.Vincentą Natkevičių, /Šunskų Tėvelį/ kuris buvo artimas bičiulis kanauninko Prapuolenio, pasisekė gauti reikiamos rekomendacijos. Ir be jokių kliūčių /rektorius kun.Augustinas Losiński mane priėmė į Petrapilio kunigų seminariją, viršminėtomis lengvatomis. Tėvams tad nebuvo reikalo rūpintis mano mokslo ir išlaikymo išlaidoms padengti lėšomis.

Taigi rudenį 1904 metais apleidau Mariampolę ir traukiniu vykau į Petrapilį. Vilniuje persėdus į kitą Varšuvos-Petrapilio traukinį, susitikau su keiliais klierikais Petrapilio Seminarijos lietuviais, kurie po atostogų grįžo į Seminariją. Ir čia tuojaus pirmas klausimas, į kurį turėjau atsakyti: ar esu lietuvis. Be jokio dvejojimo mano atsakymas buvo teigiamas.

Mano buvimo Petrapilio seminarijoje auklėtinių buvo maž daug 150; jų tarpe bent 50 lietuvių, kurie gan glaudžius palaikė savo tarpe santykius, ir vieni kitiems pagalbedavo. Tai buvo laikai, kuomet atgauta lietuvių spaudos laisvė ir bendrai viešpatavo didelis tautinis atbudimas. Senesnieji klierikai lietuviai rūpindavosi, kad jaunesnieji, ypač buvusieji

po smarkesne lenkiškumo intekme, sustiprėtų lietuviškume: mokė juos lietuvių kalbos, dažnai su jais bendraudavo , kalbėdavosi ir t.t. Pamenu, kad seminarijos klierikai lietuviai bendromis lėšomis prenumeravo naujai išėjusį savaitinį "Lietuvių Laikraštis" Petrapilyje. Šį laikraštį skaitė visi lietuviai klierikai. - Dažnai lietuviai klierikai rekreacijų metu /vakarais/ susieidavo ir dainuodavo lietuviškas dainas. Žodžiu, kad ir nebuvo tais laikais formalios lietuvių klierikų organizacijos, vis tik jųjų tarpe viešpatavo didelis sutarimas, vienybė, savitarpi pagalba.

Tautybe Petrapilio Seminarijos klierikai skyrėsi į lietuvius, lenkus, latvius, baltgudžius,kurie dar tais laikais silpnai pasirodydavo kaip susipratę baltgudžiai, labiau linkdavo į lenkus. - Lietuviai klierikai kilimo daugiaisiai buvo iš Kaunijos, paskui iš Vilnijos, iš Suvalkijos buvome tik trys: Juraitis Pijus/šiuo metu yra klebonu lietuvių parapijos Athol, Mass. U.S.A./, Švelnis Vincas -/ prieš karą buvo Mariampolės gimnazijos kapelionu/ ir aš. - Didžiausią klierikų grupę sudarydavo lenkai, kilę iš Vilnijos,taigi sulenkėję lietuviai; tikrų lenkų iš"Krolestwa" tebuvo keli. - Latvių grupė buvo nedidelė: gal apie 15 klierikų. Dėl šitos aplinkybės, kadangi Mohilevo arkivyskupijoje buvo daug latviškų parapijų, buvo įvesta oficijaliai latvių kalbos pamokos, kurias lankyti privaloma buvo visiems lietuviams . Ir man teko per 4 metus mokytis latvių kalbos.

Tarp tautinių grupių Seminarijoje nebuvo galima pastebėti kokių trinimosi, šovinisti nio pobūdžio, bent smarkesnėje formoje. Sugyvenimas visų tarpe buvo gražus ir draugavomės su visų tautų klierikais. Tais laikais klierikų inicijatyva buvo įsteigta "Kółko Homilityczne" /reiškia "Homiletikos Ratelis"/,kurio tikslas buvo lavinti narius bažnytine iškalba. Buvo ruošiamos paskaitos, prakalbos, pamokslai etc. Į šį ratelį įsirašydavo visi be skirtumo tautos. - Taip pat buvo leidžiamas laikraštėlis lenkų kalba, iš karto šapiragrafuotas, o vėliau net spausdinamas spaustuvėje, vardu,kiek atsimenu, "Wiadomości Seminaryjne". Kelis straipsnėlius ir man teko parašyti. -

Tik vieną kartą,rodos kad 1907 metais, pasireiškė smarkus susikirtimas lietuvių su lenkais, geriau sakant su vienu lenku, kuris atsibastęs kažin iš kokios seminarijos/gal atleistas/ sėjo savo įžulumu nepasitikėjimą lietuvių ir lenkų tarpe. Ir pasitaikius šv. Stanislavo Kostka šventei jis surengė akademiją, kurioje per savo paskaitą viešai,prie visų profesorių, baisiai puolė lietuvius klierikus, prikišdamas jiems nebūtus daiktus. Pasipikti-

nimas buvo nepaprastas. Lietuviai klerikai susirinkę nutarė reaguoti. Delegacija nuvyko pas Inspektorių Kun.Kazimierą Skrindą /latvį/ ir protestuodama lietuvių vardu pareikalavo, kad kaltininkas būtų atleistas iš Seminarijos. Lietuvių satisfakcijai, visųpirma pats Rektorius kun.A.Losinski/lenkas/ viešai per konferenciją koplyčioje pasmerkė ano šovinis-tolenko paskaitą, o vėliau jis buvo iš Seminarijos visiškai atšalintas.

Profesoriai

Kaip klierikai, taip ir profesoriai Petrapilio Seminarijoje buvo įvairios tautybės. Rektorium buvo lenkas kun.Augustinas Losinski/vėliau tapo Kelcų vyskupas/; inspektorius ar-ba vice-rektorius buvo latvis kun.Kazimieras Skrinda / miręs/ tuoj po pirmojo karo/; buvo ir lietuvių: kun.Strakšas /vėliau generalvikaras Panevėžio Vyskupo/; kun. Pranciškus Karevičius/vėliau Žemaičių vyskupas ir tit.arkivyskupas; stojęs į Marijonus, mirė 1945 m./, kuris buvo ne tik profesorius,bet drauge ir dvasios tėvas; kun.Baltrušis, /sulenkėjęs kiek lietuvis/ ; lenkai dar buvo: prof.kun.A.Szelązek ir kun.prof. Borkowski.

Mokslas

Mokslas man Seminarijoje sekėsi neblogai. Jokio sunkumo neturėjau su kalba,/viskas bu-vo dėstoma lenkiškai/ kas kitiems lietuviams buvo didelė kliūtis. Lotynų kalbos irgi gerokai pramokęs jau gimnazijoje/ o visi teologijos ypač vadovėliai buvo lotynų kalba/ taigi ir čia sunkumo nebuvo. Tuo būdu viskas ėjo sklandžiai. Turiu tiesą pasakyti, kad tais laikais mūsų profesoriai buvo stačiai apkrauti kitokiomis pareigomis, be profesūros, pats Rektorius pavyzd. buvo katedros klebonas, vėliau tas pareigas ėjo kun.P.Karevičius; kitas profesorius turėjo parapiją už Petrapilio etc.etc. Tokiai padėčiai esant neįstabu, kad profesoriai negalėjo tinkamai pasiruošti nei pamokoms nei jų reguleriai atlikti. Prisi-menu gerai, kad dogmatikos profesorius dažnai pasivėlindavo į pamokas. O buvo tokia taisyklė nerašytas įstatymas, jei profesorius pasivėlina 15 minučių, klerikai turi teisės skirstytis. Ir mes dažnai skirstėmės,nes profesorius neatvykdavo nei po 15 minučių laukimo.

Po 4 metų Seminarijos mokslo, laikant paskutiniuosius kovtimus buvau rastas vertas 3-ios veitos tarp mūsų kurso klierikų.Pirmąją vietą laikė kl.Steponas Eismont, 2 -rą -kl. Juozas Rancans/latvis, vėliau vyskupas/; o trečią skyrė man. Aniem dviem buvo skirtos sti-pendijos mokytis toliau Dvasinėje Petrapilio Akademijoje, o man leista ten vykti,jei pats susirinksiu lėšų. Baigiant seminariją ėjau tik 21 amžiaus metus. Šventintis negalėjau, reikėjo būtinai kaip nors sudaryti lėšų, kad galėčiau eiti aukštuosius mokslus.

3. Aukštieji Mokslai Romoje /1908 - 1914/

Atostogų metu 1908 metais dėjau pastangų surasti geradarį, kurs suteiktų man lėšų tęsti mokslus Petrapilio Akademijoje, kad ir paskolos pavydalu. Mano pastangos nuėjo niekais. Gal būt nemokėjau tinkamai prieiti prie žmonių, gal būt permaža padėjau pastangų surasti tinkamą geradarį. Žodžiu, po atostogų grįžau į Seminariją tuščiomis.

Bet koks buvo nustebimas, kuomet ant lentos kur iškabinama įvairūs skelbimai, patvarkymai, radau , kad esu skiriamas vykti į Petrapilio Akademiją! Pasirodė, kad be tų dviejų stipendijų mūsų Seminarijai suteikta dar trečioji, arba, kad kokia nors vieta Akademijoje pasidarė laisva ir jai užimti leista man. Kokia bebūtų priežastis, mano džiaugsmui nebuvo ribų.

Tačiau mane laukė dar didesnis surpryzas. Tą pačią dieną pavakare buvau pašauktas pas Kun.Rektorių, A.Losinski. Iš karto jis ~~pradėjo~~ apklausinėjo mane, kokia mano sveikata, ar moku kiek vokiečių kalbos, ar turėčiau noro ilgesniems metams studijuoti ir t. t. Galų gale pareiškė, kad Seminarijos vadovybė nutarusi siųsti mane į Romą, į Collegio Germanico, tolimesnioms studijoms, o ne į Akademiją. Mat, buvo jau paskirti ten vykti du mūsų Seminarijos auklėtiniai žemesnio kurso, būtent kl.kl. Bumšas /lietuvis/ ir Birnikas/latvis/; bet vėliau gauta žinia, kad tik vienam klierikui iš Petrapilio Seminarijos, o ne dviem, yra vietos. Seminarijos vadovybė nenorinti jų skirti, tad ir sutarė vietoje jų, siųsti mane. Ar aš sutinku? - Paprašiau kun.Rektoriaus, kad leistų man kiek pagalvoti. Davė vieną tik valandą laiko. Nuėjau į koplyčią ieškoti iš Dievulio šviesos ir patarimo. Mane kiek gąsdino vykimas į užsienius, ilgi, nes kaip kun.Rektorius tvirtino, reikės išbūti kokius 7 metus, studijų metai ir t.t. Pasimeldęs, tariausi dar su mano kurso draugais. Jie visi ne tik kad pritarė mano vykimui į Romą, bet dar gi stačiai reikalavo, kad ten o ne į Akademiją vykčiau. O priežastis buvo aiški: jei aš vykčiau, pasidarys viena vieta laisva Akademijoje ir ją turės užimti kitas iš mūsų kurso draugas.

Po to viso, jau neabejodamas nuėjau pas kun.Rektorių ir pareiškiau, kad esu pasirinkęs vykti studijoms į Romą, į Vokiečių Kolegiją.

Tačiau kelionė į užsienius iš Rusijos buvo surišta su gavimu /paso iš valdžios. O to reikėjo laukti kartais labai ilgai. Apgyvendino mane jau ne su visais kitais klierikais, bet taip vadinamoje "infirmerijoje", ligoniams skirtam namų sparne, kurs buvo atskirtas nuo kitų patalpų. Į pamokas Seminarijoje nereikėjo lankytis. Pradėjau pats sau vienas mokytis italų kalbos ir atgaivinti savo žinias iš vokiečių kalbos. Laukti prisėjo gan ilgai to paso. Jau spalių mė-

nuo prasidėjo, o apie pasą nieko negirdėti. T uo tarpu Petrapilyje pasirodo choleros epidemija. Šita aplinkybė, gal būt, paragino mus, kurie turėjome vykti į užsienius/be manęs buvo paskirtas vykti į Innsbrucką ~~kt~~ mano kurso draugas kl.Ceslovas Falkowski, lenkas - 1949 m. tapęs Lomzos vyskupas/ prašyti seminarijos vadovybės, kad leistų mums vykti į savo tėviškes ir ten laukti paso. Mūsų laimei, Seminarijos Rektorius sutiko ir mudu greit apleidome Petrapilį, vienas - nuvyko į Varšuvą, o kitas - į Mariampolę pas tėvus.

Visą mėnesį dar turėjau laukti , kol galų gale Lapkričio veik įpusėjus, atėjo paštu mano pasas ir pinigų kelionei.(Turiu čia pažymėti, kad Germanicum'e Romoje buvo įsteigtas fondas /rodos kunigaikščio Oginskio/ keliems klierikams iš dijecezijų Rusijoje/ne Lenkų Karalystėje - "Królestwo"/ esančių studijuoti. Tąja stipendija ligi šiol jau naudojosi vienas iš Vilniaus klierikas L.Puciata, kitas iš Petrapilio - I.Swirski. Dabar prie jų ir ir mane priskyrė. Stipendininkai ne tik nieko nemokėjo už savo buvimą Kolegijoje ir už mokslą Gregorianum'e, bet dargi gaudavo kelionpinigius ir 500 lyrų depozito,kurs buvo skiriamas išlaidoms grįžti namon ir gal kokioms kitoms nepaprastoms išlaidoms padengti.)

Ir taip Lapkričio 16 dieną 1908 apleidau Mariampolę ir leidausi į ilgą kelionę. Pirmas sustojimas buvo Varšuva, nes buvome susitarę su draugu kl.Falkowskiu į užzienius vykti drauge. Bet atvykus į Varšuvą ir aplankęs kl.Falkowski, sužinojau, kad jis dar negavęs yra paso, o tik pranešimą, kad pasas yra duotas, bet už jį reikia atsiųsti pinigų; tik tuomet ir pasas bus pasiųstas. / Už mano pasą užmokėta iš man skirtųjų kelionei pinigų, ir todėl išvengiau to nemalonumo,kuris ištiko mano draugą/.

Taip dalykams esant, mano draugas patarė jo nelaukti, nes it taip pavėlinta kelionė. Taigi, kad ir nenoromis, turėjau vienas leistis į kelionę, pirmą kartą į užsienius.Lapkričio,jei neklystu, 18 dieną vakarop, įsisėdau į traukinį, kurs iš Viennos stoties Varšuvoj tiesiai be jokio persėdėjimų mane atvežė į Vienną. Lapkričio 19 d. ryte buvau jau Viennoje Bet čia reikėjo keisti traukinį ir stotį. Kol aš dasigavau į ją, traukinys einąs link Italijos buvo jau išėjęs, o sekantis išeinąs tik vėlai vakare. Reikėjo laukti visą dieną. Kas daryti? Nemigęs per naktį, išvargęs , pajutau pirmą kartą, kad esu svetimoje šalyje. Nostalgiją apėmė mane visą, kad, gėda prisipažinti, net apsiverkiau... Tik štai vienas iš nešikų pamatęs mane nusiminusį , priėjo ir pasiūlė, kad vietoje laukti visą

dieną stotyje nueičiau į netoli esantį viešbutį ir tenai gerai išsimiegočiau, nes vėl reikės per visą naktį keliauti. Jis pats pasisiūlė mane nuvesti ir panešėti mano bagažėlį. To gero nešiko niekuomet nepamiršiu ir jo gero patarimo. Tuojaus nuėjome į gan gerą viešbutį,pasisamdžiau kambarį, o nešikas pažadėjo vakare,kai jau reikės į traukinį sėstis, ateiti ir man vėl pagelbėti.

Deja, atsigulęs į lovą, negalėjau užmigti. Pastebėjau, kad kambary yra gazo apšviečiama lampa ir atsiminiau, kad prieš kokius metus toje pačioje Vienoje viešbutyje nuo gazo uždroško mano vienas draugas su kitu kunigu, kuriedu vyko į kokį ten vienuolyną užsienyje. Mintis apie galimumą ir man nuo gazo uždrokti kankino mane ir nedavė ramiai pamiegoti. Vis tik išgulėjęs kiek valandų lovoje jaučiaus pailsėjęs. Viešbučio restorane pavalgiau geros vakarienės. Vėlai vakare atėjo mano gerasis nešikas ir palydėjo mane į stotį.

Visą naktį važiavome per Austriją. Lapkričio 20 dieną ryte buvau jau ant Italijos rubežiaus. Dar visą dieną ir naktį teko išsėdėti traukiny, kol galų gale Lapkričio 21 dieną ryte pasiekiau Romą. Pasisamdžiau vežiką ir pasakiau,kad mane vežtų į Via S.Nicolò da Tolentino 8, į Collegio Germanico, kurs mano žiniomis turėjo būti netoli stoties Termini.Bet vežikas, bent man taip atrodė, kažin kaip ilgai važiavo... Galų gale atsiduriau prie Germanicum'o vartų, kur tuo laiku valė šaligatvę koks ten vyras. Pasirodė,tai būta portiero Kolegijos signor Alfredo, kurs mane įvedė į namus ir patalpino laukiamam kambary drauge su mano valizomis. Netrukus, įėjo raudonai apsirėdęs klierikas /buvo tai Giovanni Coassini,tuo metu einąs Kolegijoje jaunesniųjų klierikų, ypač naujai atvykstančių , globėjo pareigas - pavadintas "ductor"/, maloniai mane pasveikino, nuvedė tuojaus papusryčiauti, paskui pas Kolegijos Rektorių ir pagaliaus į man skirtąjį kambarį, ant kurio durų buvo parašyta: "D.Petrus Brandt" . Mat, tais laikais vykstantieji iš Rusijos į užsienius studentai keisdavo savo pavardes ir po kokia svetima pavarde gyvendavo visą laiką užsienyje. Ir mano pavardė buvo pakeista į BRANDT, bet kadangi vardas "Kazimieras" netinka prie vokiškos pavardės, pakeistas ir vardas. Tuo būdu teko man per 6 metus vadintis PETER BRANDT. Dėl šito vardo pakeitmo vėliau įvykdavo kurijozų. Nevisi draugai žinojo, kad mano ir vardas pakeistas, ir atėjus šv.Petro dienai, sveikindavo mane. Reikėjo aiškintis, bet ne visi norėjo greit tikėti mano aiškinimams.

Tą pačią dieną po pietų išvedė pasivaikščiuoti po Romą. Mano palydovas buvo pats Kolegijos dvasios tėvas. Aplankėme kelias bažnyčias, o ypač šv.Cecilijos baziliką, nes tai buvo išvakarėse jos šventės. Labai pasipiktinau čia, matydamas žmones einant ir išeinant, sveikinantis ir šnekučiuojant, tikras jomarkas man atrodė. Kuomet išėjus mudviem iš bažnyčios, pasiskundžiau, kad italai taip nepagrabiai elgiasi bažnyčioje, Dvasios Tėvas atsakė, kad italai save laiko vaikeliais Dangaus Tėvo, ir dėl to labai familiariai Jo namuose ir elgiasi.

Rytojaus dieną, Lapkričio 22, jau buvau apsirengęs raudonuoju rūbu, kaip visi Germanicum'o aliumnai. Tą rūbą dėvėjau per 6 metus mano buvimo Romoje, Germanicum'e.

Gyvenimas Germanicum'e

Collegio Germanico-Ungarico Romoje yra TT.Jėzuitų vadovybėje. Rektorius ir dvasios tėvas visuomet yra vokiečiai jėzuitai; kiti - kaip ekonomas, repetitoriai etc. būdavo italai ar vokiečiai. Studentų mano laikais buvo tarp 80-85 dėl vietos stokos. Mat dalį didelio namo buvo tada užėmusi TT.Jėzuitų Generalinė Kūrija. Studentai buvo įvairių tautybių, kiek prisimenu pats suskaičiau net 11 tautybių. Daugiausiai buvo, žinoma vokiečių; paskui ėjo vengrai-ungarai; toliau įvairios tautos plačios Austro-Vengrijos imperijos: austrai-vokiečiai, kroatai, slovenai, čekai, slovakai, lenkai; mažesnės grupės: sveicarų, luksemburgiečių etc. Lietuvių tik vienas buvau. Kiti du iš Rusijos dominacijos Puciata iš Vilniaus, ir Svirski iš Dvinsko, save skaitė lenkais, nors pirmas tikrai paeinąs iš kokios lietuviškos šeimos, tik sulenkėjusios; o antras - greičiau buvo latvių kilmės, arba kokio mišinio, baltgudiško-latviško-lietuviško. Nepaisant tokio tautybių įvairumo, Kolegijoje viešpatavo didelis sutarimas ir sugyvenimas. Neteko niekuomet patirti kokių nemalonumų šiuo atžvilgiu. Oficijali kalba buvo vokiečių. Bet buvo skiriama laikotarpiai kuriais reikėjo kalbėti itališkai, lotiniškai, ir buvo leidžiama kai kuriomis dienomis per rekreaciją vartoti net kitas kalbas, kaip prancūzų, lenkų, lietuvių etc. Puciata, duokim sau, užsimanė mokytis lietuviškai, ir mane du syk savaitėje kankino, reikalaudamas, kad su juo konversuočiau lietuviškai. Nežinau, kiek jis iš tų mūsų pašnekesių turėjo naudos.

Į Germanicum'ą priimdavo tik klierikus, ne kunigus. Tik labai rėtais ir išimtinais atsitikimais galėjo įsiskverbti kunigai. Mano laikais, rodos, tik 2 kunigai šveicarai tebuvo priimti į Kolegiją. Studentai buvo padalinti į dvi grupes, "camere": teologų ir filozofų,

kiekviena "camera" turėjo savo prefektą,/vieną iš baigiančių mokslus draugų kunigų/, kurie betarpiai tvarkė visus studentų reikalus, žinoma, Rektoriui vadovaujant. Viena grupė nuo kitos buvo moraliai atskirtos, studentam vienos nevalia buvo bendrauti su studentais kitos, be tam tikro prefekto leidimo. Rekracijos, pasivaikščiojimai ir t.t. buvo atskirai atliekamos; tik nepaprastais atvejais, kaip didesnės šventės ar panašiai, "cameros" susieidavo ir bendrai atlikdavo pobūvius.

Drausmė buvo laikoma griežtai ir pavyzdingai, bet be policinių priemonių; buvo pasitikima labiau kiekvieno sąžine, atsakomybės pajautimu, ir solidarumu. Tikrai reikėjo stebėtis, kaip viskas buvo atliekama ir laikoma be jokios prievartos, be smarkių pabarimų ar admonicijų. Rodos, žmogus įėjęs į tam tikro režimo rėmus ir nejučiomis prie jų prisitaikė lyg taip, o ne kitaip turėjo būti. Dar labiau, laikui bebėgant, tą tvarką pradedi gerbti ir ją mylėti, jausti jos palaimingus padarinius.

Buvo sakoma, kad pas jėzuitus trys dalykai yra pavyzdingi: virtuvė, biblijoteka ir zokristija. Tai reikia pasakyti lygiai ir apie Germanicum'ą. Valgis buvo puikus ir sveikas; mokslo priemonės gausios ir prieinamos, biblijoteka labai turininga ir turtinga; bažnyčios paramentai, indai ir visi kiti papuošalai, liturginiai ir turtingi, lygiai kaip ceremonijos - kuotvarkingiausios. Mokslui pagilinti be pamokų universitete "Gregorianum'e, Kolegijoje buvo atliekamos taip vadinamos repeticijos, tam tikro profesoriaus vadovybėje; be to savo iniciatyva studentai turėjo savo tarpe tam tikrų mokslo ratelių, vadinamų "akademijomis", kurios buvo ruošiamos atskirų tautinių grupių, žinoma skaitlingesnių, kaip vokiečių, vengrų, slovakų.

Daug dėmėsio kreipta į meno skonies lavinimo studentuose. Turėta geras kuoras, orkestra, teatras etc. Dažnai , ypač atostogų metu, buvo organizuojama tetrai, koncertai, akademijos. Tai visa buvo lavinimas studentų, bet drauge proga suteikti jiems gražios ir naudingos atvangos, ir palaikyti jų tarpe kameradiškumą ir solidarumą.

Tai broliškai meilei palaikyti buvo rengiami bendri pasivaikščiojimai, ekskursijos ir bendrai rūpinamasi, kad visų tarpe žydėtų jautimas,kad visi sudaro vieną brolišką šeimą, kad vienas kitam reikštų pagarbos, pagalbos ir meilės. Ir man rodos, kad niekur nemačiau tokio sutarimo, suguvenimo , kaip kad to patyriau Germanicum'e. Tai bendrajai dvasiai palaikyti, ir už Kolegijos sienų, buvo leidžiamas tris ar keturis kart į metus spausdintas "Korespondenz-Blatt", siunčiamas visiems buvusiems germanikams.

Aišku, visi Germanicum'o studentai turėjo lankytis į pamokas ne kitur, o tik į Gregorianum'ą, jėzuitų vadovybėje esantį. Todėl ir man teko įsirašyti tenai. Bet čia ir kilo klausimas: į kokį fakultetą? Buvau baigęs seminarijos, tiesą labai sutrumpintą, kursą, kuris apėmė ir filozofiją ir teologiją. Man norėjosi pagilinti teologijos mokslus. Bet Germanicum' as turėjo, tur būt nerašytą, įstatymą, sulig kuriuo visi jo auklėtiniai, pirm negu siekti teologijos mokslų, turi gauti filozofijos daktaro laipsnį ir tik tie/ gali siekti daktarato ir teologijoje. Dėl to, nepaisant// mano norų, turėjau įsirašyti į filozofijos skyrių, tik man buvo leista pasirinkti trumpesnį 2 metų, o ne 3 metų, kursą.

Po dviejų metų filozofijos, kvotimams sėkmingai atlikus, gavau Filozofijos Daktaro laipsnį su pažymėjimu "bene"(m.1910). - Reikia prisipažinti, kad filozofijos nemėgau, ir tik iš reikalo studijavau. Visai kita buvo, kai pradėjau teologiją. Su dideliu malonumu ir džiaugsmu lankiau pamokas ir pats daug dėjau darbo, kad giliau pažinčiau svarbiausias teologijos problemas. Ypač man patiko apologetika arba, kaip buvo sakoma, fundamentalinė teologija. Ją dėstė garsus prof. Van Laak, S.J. ir prof.Lazzarini /kur kas silpnesnis/. Taip pamėgau apologetinius klausimus, kad pasiketinau kuriuo nors jų rašyti disertaciją, darbą, neprivalomą anais laikais/taigi privatų tiktai/. Pasitariau su prof.Van Laak, kurs užgyrė temą ir nurodė literatūros. Pasrinkau išgvildenti tais laikais įdomų klausimą, ką reiškia "Dievo Karalystė" Jėzaus pamokinimuose. Ši tema rišasi ir su Šventojo Rašto egzegeza ir drauge yra apologetinio pobūdžio. Dirbau per tris metus, rinkau medžiagą, lankiau biblitekas etc.etc.ir rašiau LIETUVIŠKAI(!), daugiausiai atostogų metu. Pirmoji dalis baigta ir to mano darbo buvo parašyta 1913 m. Ir štai tais metais atvyko į Romą J.E.Vyskupas A.Karosas, Seinų Vyskupas, prof.Prano Kuraičio lydimas. Su prof.Kuraičiu teko ne kartą susitikti ir išsikalbėti. Kai jis sužinojo, kad turiu parašęs mokslinį darbą lietuvių kalba/kad ir tik jo d ali/, pradėjo reikalauti, kad duočiau jam atspausti "Vadove". / Kun.Prof.Kuraitis buvo tuomet leidžiamojo Seinuose kunigų žurnalo "Vadovas" redaktorius./. Smarkiai iš karto priešinausi ir sakiau, kad darbas nėra užbaigtas o tik pradėtas. Tačiau pro.Kuriačiui labai insistuojant, nusileidau ir pažadėjau jam per atostagas išslifuoti tą mano darbo dalį ir prisiųsti jam į Seinus. Taip ir į vyko, Ta dalis buvo atspausta "Vadove". O antroji tebeliko neparašyta dėl kiluso karo, nors medžiaga veik visa buvo jau surinkta, liko Romoje ir per karą dingo.

Stebėtina, kad būdamas Romoje pradėjau bandyti rašyti lietuviškai. Pirmiausiai rašiau sau dienyną. Vėliau pabandžiau parašyti kokią korespondenciją į "Šaltinį" , arba kokį straips-

nelį. Galų gale pradėjau rašyti į "Vadovą" jau didesnius dalykus. Parašiau pamokslą, iš vokiečių kalbos išverčiau puikią kalbą J.E.Ark.Teodorovičiaus pasakytą, Armenų Episkopato synodo Romoje proga, straipsnį " apie pašaukimą" ir t.t. Šį tą esu parašęs ir „Ateityje".

Teologijos studijos tačiau buvo mano svarbiausis uždavinys per tuos 4 metus, nuo 1910 iki 1914. Ir jos man neblogai sekėsi. Tik štai baigiantis antriems teologijos metams, birželio 1912 metais, smarkiai susergu žarnų kataru. Liga tiek įsigalėjo, kad T.Rektorius buvo jau besintįjąs mane siųsti namo ir tai man aiškiai pasiūlė. Nusiminiau smarkiai, nes žinojau, kad, jei grįšiu sykį į Rusiją, tai jau atgal nebus man leista vykti į Romą, kad ir visai pasveikčiau. Todėl pradėjau prašyti Rektorių, kad palauktų, kad nesiskubintų, kad gal ir čia galėsiu pasveikti ir net greit. Ir iš tikrųjų, kai pasibaigus mokslo metams, nuvykau iš Romos karščių į San Pastore /villa Germanicum'o netoli Palestrinos, kur leidome vasaros atostogas/ iš karto liga pasuko į gerą pusę ir per vasarą visai pasveikau.

Dar dveji įtempto darbo ir Liepos mėn.1914 m. laimingai išlaikiau kvotimus paskutinius, gaudamas Teologijos Daktaro laipsnį su pažymėjimu "cum laude".

Šventimai

Jau Petrapilio Seminarijoje bebūdamas gavau Tonsūrą ir 4 mažesniuosius šventimus. Aukštesniems gauti dar neturėjau amžiaus. Kai atvykau į Romą turėjau 21 metus baigtus. Germanicume buvo nustatyta šitokia tvarka dėl auklėtinių šventinimų: tonsūrą ir mažesniuosius gaudavo I metų teologai; subdijakonatą ir dijakonatą baigiantieji III teologijos metus; gi į kunigus buvo leidžiami šventintis tik pradėjus IV teologijos metus, geriau sakant, tuojaus po atostogų grįžus į Romą, prieš pat pradedant IV metus teologijoje, ir tai nustatytą dieną, 28 spalių.

Tokia tvarka turėčiau ir aš šventintis, nepaisant, kad jau buvau baigęs seminariją. Tačiau padaryta man viena išimtis: likau įšventintas subdijakonu (1911 m.) baigiantis I teologijos metams. O priežastis buvo šit-okia. Sulig Rusijos įstatymais klierikai tik tie buvo laisvi nuo militarinės prievolės, kurie buvo jau įšventinti bent subdijakonais; kurie buvo žemesniųjų šventimų, turėjo prašyti valdžios taip vadinamos "prolongatos" nuo stojimo į kariuomenę. Tokia prolongata buvo teikiama tik trims metams. Mano trimetis buvo pasibaigęs kaip tik 1911 metais. Kad tad galėčiau išvengti nemalonumo būti pašauktam į Rusijos kareivines, turėjau šventintis . Ir taip anticipuotai net dviem metais buvau įšventintas subdijakonu šv.Apolinaro bažnyčioje. gegužės 14 d. 1911 m.

Kitus šventinimus gauvau drauge su kitais mano kurso draugais: dijakonatą baigiantis III teologijos mokslo metams, birželio 8 d. 1913 m., o kunigu buvau įšventintas spalių 28 d. 1913 m. Germanicum'o bažnyčioje. Kunigų šventimus suteikė mums Jo Eminencija Kardinolas Basilio Pompilli, Jo Šventenybės Popiežiaus Pijaus X Vikaras Romoje.

Primicijas laikyti Kolegijoje buvo šitoks paprotis. Visi naujai įšventintieji turėjo laikyti savo primicijas tą pačią dieną, būtent Lapkričio 1 dieną, Visų Šventųjų Šventėje, ir dar per dvi dieni, reiškia primicijų iškilmės tęsdavosi per 3 dienas. Kiekvienas neopresbyteras galėjo pasirinkti kurią nors Romos bažnyčią, kurioje norėtų laikyti primicijas. Tik abudu kunigai prefektai iš tos tvarkos buvo išimti: jie turėjo savo primicijas laikyti namo: vienas laikydavo "Missam communitatis" ryte, o kitas - Kolegijos bažnyčioje sumą apie 10 val. - Primicijoms laikyti pasirinkau pirmą dieną Šv.Petro Baziliką, kryptoje prie Šventojo grabo; antrąją dieną - buvo sekmadienis: giedojau 10 val. iškilmingas Mišias Kolegijos bažnyčioje, o trečią - Šv.Alfonso bažnyčioje /via Merulana/. Mano arkidikonais pasirinkau: pirmoms Mišioms - dvasios tėvą Ehrenborgą; antrioms - prof.Van Laaką; o trečioms - mano draugą Flosnik/Vengras/, kurs ankščiau buvo įšventintas.-

Pirmąją primicijų dieną būdavo iškilmingi pietūs ir labai graži neopresbyterų gabei akademiją su menine programa pritaikinta prie šventės. Buvo kviečiami visi buvusieji germanikai, kurie Romoje gyvena. Atvykdavo ir kitų garbingų svečių, geradarių, prietelių. Per pietus Kolegijos kuoras ir orkestra paįvairindavo svečių kalbas ir skaitymą labai skaitlingų sveikinimų telegramų, gautųjų iš buvusių Kolegijos auklėtinių ir jos prietelių. Pažymėtina, kad lapkričio 1 dieną, kuomet baigiantieji mokslus švęsdavo savo primicijas, tai naujai atvykusieji į Germanicum'ą buvo apvelkami raudonais rūbais ir jų pagerbimas buvo jungiamas su neopresbyterų pagerbimu, kad ir antraeiliniu būdu.

Lietuviai Romoje

Aukščiau buvau minėjęs, kad Germanicum'e buvau tik vienų vienas lietuvis. Tačiau Romoje mano būvimo laikais kitose kolegijose gyveno ir lankė Gregorianum'ą nedidelis lietuvių burelis. Iš tų, su kuriais man tekdavo dažniau susidurti ir turėti glaudesnių santykių, prisimenu: kun.Klemensą Šovį/ kuris gyveno Lenkų Kolegijoje ir vadinosi Poraj/; kun. Igną Albavičių, iš Seinų Vyskupijos, kuris gyveno/Prancūzų Kolegijoje/ dabar jis yra klebonu Amerikoje, Šv.Antano par. Cicero,Ill./; kun.Prof. Malakauską, kurs studijavo bažn.teisę; kun.prel. Antaną Viskantą, kurs jau turėjo rodos tris daktaratus, ir čia studijavo teisę.

Be šitų paminėtų turiu dar čia pažymėti ir kun. Servetką, atvykusį iš U.S.A., jau pagyvenusį kleboną, kuris užsimanė studijuoti filozofiją Romoje. Keistai jis atrodė, apsirengęs trumpai kaip kunigai amerikiečiai, tik apsigaubęs juodu ploščiumi, plikas, diktas storas, nešvarus, bent drabužiais - kreipė jis visų dėmesį į save į sukeldavo visuose ironišką nusišypsojimą, mums gi lietuviams buvo sarmata kitų akyse. Atsimenu, kartą jis pasivėlino į pamoką. Profesorius jau pradėjo dėstyti ir štai įeina mūsų tautietis. Pamatę jį, jaunieji studentai kaip pradėjo garsiai juoktis, stačiai kvatoti, kad Profesorius turėjo nutraukti savo dėstymą. Po kiek laiko jo nebematčiau Gregorianum'e. Girdėjau, kad pradėjo lankyti Academia du S.Tomaso, kur, rodos, kitų padedamas, įsigijo kokį ten Daktaro laipsnį. Jis kartais aplankydavo mane Germanicum'e, kalbėdavo apie lietuvių kolegijos įsteigimą Romoje.... - Buvau susipažinęs irgi su Kun. Steponavičium, kurs lankė kurį laiką "Angelicum", tik retkarčiais ateidavo į Gregorianum pasiklausyti mūsų garsaus moralinės Profesoriaus Gennaro Bucceroni....

Lietuviai studentai Romoje studijuojantieji nebuvo organizuoti, gal dėl to, kad permaža jų tebuvo ir sąlygos nepalankios, išsiskirstę po įvairias kolegijas. Susieidavome tik universitete ir per pamokų pertraukas pasišnekėdavome, pasidalindavome mintimis, žiniomis etc..

Ar tais laikais buvo Romoje lietuvių ne studentų, pastoviai gyvenančių, neteko sužinoti. Tik 1913 metais, [illegible] rodos rudenį, atvyko į Romą kun.kan. Kazimieras Prapuolenis, paskirtas šv.Stanislavo bažnyčios /Botteghe Oscure via/ rektorium. Bažnyčia buvo seniau Lenkijos valdžioje. Jai patekus po Rusijos valdžia, skirimas tai bažnyčiai rektorius turėjo buti daromas su valdžios pritarimu, kiek man teko patirti/ nors tikrumo neturiu/. Viena tik tikra, kad lenkai negera širdimi žiūrėjo į ka.Prapuolenio paskyrimą rektoriumi, kuris buvo jų skaitomas dideliu "litvomanu" ir rusų valdžios pataikūnu/rusofilu/. O tai sužinojau iš vieno ryškaus nuotikio. Dar ka.Prapuoleniui neatvykus į Romą, vasarą per atostogas 1913 m. vieną gražią dieną mūsų Rektorius pasikvietė mane pas save ir pranešė, kad nebeužilgo atvyks į Romą kunigas lietuvis , [illegible] kurio man reikia saugotis, lankyti ir bendrai palaikyti artimesnių santykių: taip jis yra prašytas mane įspėti. Kuomet padariau pastabą, kad negaliu juk tam kunigui užginti, kad mane aplankytų ir t.t. Rektorius nusišypsojęs patarė visur elgtis apdairiai ir "prudenter". Iš pasikalbėjimo supratau, kad lenkai prašė įspėti mane, kad apsisaugočiau nuo "blogos įtakos" kan. Prapuolenio.

Kun.Kan. K . Prapuolenis atvykęs į Romą, padarė ir man vizitą. Aiškiu, priėmiau jį ir gražiai pasikalbėjome. Gi 1914 metais įvyko dalykas, dėl kurio lenkai labai įpyko ir dėl

kurio ir man teko vėliau patirti šiokio tokio nemalonumo. O nuotikis buvo šitoks. Artinantis 1914 m. šv. Stanislovo šventei, kuri sulig Romos Kalendorium švenčiama 7 gegužio, o ne 8 kaip kad Lenkijoje švenčiama, kan.Prapuolenis sumanė švęsti savo bažnyčios titularinę šventę pagal Romos kalendotių, tai yra , 7 gegužio ir,kadangi tais metais sueidavo 10 metų nuo atgavimo spaudos,/1904-1914/, tai jis sumanė į tą šventę sukviesti visus lietuvius kunigus. Pakvietė ir mane. Atsisakyti man buvo neparanku ir pats turėjau noro dalyvauti. Bet vienam eiti sulig Kolegijos įstatymu nevalia be specijalaus leidimo Rektoriaus, kurs dėl lenkų įspėjimo gal ir neleisti. Sugalvojau kitokią išeitį. Paprašiau kan. Prapuolenio, kad mane kviestų laikyti iškilmingąsias šv. Mišias. Tuomet, kadangi tai buvo ketvirtadienis - laisva diena nuo pamokų, galėjau be leidimo eiti į by kurią bažnyčią laikyti šv.Mišių; užtenka tik pasakyti Prefektui ir pasiimti du draugu sulig mano nuožiūros. Kanauninkas mielu noru sutiko. - Tačiau dėl galimų kilti ateityje komplikacijų, vis vien nuėjau pas T.Rektorių ir pranešiau, kad esu kviestas per šv. Stanislovą celebruoti ir nemalonu man atsisakyti. T.Rektorius sutiko ir pareiškė,kad tokiais atvejais reikia patarnauti bažnytiniame reikale; tik,pridurė, nesivėlinkite grįžti namo pietums. - Gavęs aiškų pritarimą iš T.Rektoriaus, pradėjau ieškoti draugų,kurie mane palydėtų. Kad lenkai, mano draugai, kartais mane neįtartų slepiant nuo jų šį dalyką, atvirai pasiūliau savo kurso draugui kun.I.Svirskiui, kad gal sutiktų eiti drauge. Tas griežtai atsisakė. Tuomet turėjau jau laisvas rankas pasirinkti,ką noriu. Pasirinkau vieną kroatą rodos ,Sakacz /šiuo metu jėzuitąsOrientalų Institute Romoje profesorius/, o kitą - vokietį westfalietį, rodos, Bydolek. Ir taip iškilmigąsias Mišias laikiau aš pats, dijakonu buvo kun.I.Albavičius, subdijakonu - rodos kun.Malakauskas, ceremonijoriu - pats Kanauninkas; o du mano raudonieji draugai - akolytais. Po atliktų pamaldų kanauninkas pavaišino mus gerais lietuviškais pusryčiais. Be to, 10 metų nuo spaudos atgavimo sukakties proga buvo sustatyta telegrama ir pasiųsta į Vilnių nuo Romos lietuvių,/tik neatsimenu kam ji buvo pasiųsta/ Kad pietums nepasivėlinus, pasamdžiau vežiką ir visi trys laiku grįžome namo.

Dėl ~~šito dalyko~~ 7 geg. 1914 m. šv. Stanislavo bažnyčioje įvykių lenkų spauda pakėlė triukšmą, parašė įvairių straipsnių, apšaukiančių mus litvomanais, nes,girdi, lenkų šventovė paversta litvomanų lizdu ir panašiai. Lenkai labiausiai dūko, kad nei vienas lenkas nebuvo pakviestas aktyviai dalyvauti ceremonijose, o jų būta per iškilmingąsias šv.Mišias ir galėjo matyti, kad vien tik lietuviai yra prie altoriaus, na ir du nelietuviu,per accidens!

Dėl to paties įvykio ir man teko turėti šiokio tokio nemalonumo. Jau tuojaus po šventei mano darugas kun.I.Svirski pareiškė, kad vis tik negerai esą buvo,kad dalyvavau iškilmėse šv.Stanislovo bažnyčioje tą dieną....Kuomet jam atkirtau, argi šv.Mišių laikymas yra negeras daiktas, jis man paaiškino, kad ne tame dalykas, man būt reikėję pirm einant pasitarti su Tėvu Vlodimiru Ledochowskiu,S.J., kurs tuomet buvo Vokiečių Provincijos patarėjas Jėzuitų Generalinėje Kūrijoje ir gyveno tame pačiame name kur ir mes germanikai, tik atskirtame/sparne..... Tuomet nuprendžiau eiti pas T.Ledochowskį ir iš jo patirti,ką jis mano apie kan. Prapuolenį. Tačiau jis buvo gudresnis už mane, ir taip atsargiai kalbėjo, kad aiškiai ką jis pats mano apie Kanauninką vis tik nepasakė....

Blogiau buvo vėliau, kai man baigus tais pačiais metais liepos mėnesįo pradžioje mokslus, reikėjo aplankyti Kun.Pral. Kazimerą Skirmuntą, buvusį germaniką, neoficijalų,rodos, Lenkijos Episkopato atstovą prie Vatikano, kuris buvo ir mūsų visų atvykusių iš Rusijos klierikų globėjas. Nuėjau atsisveikinti su juo drauge su kun.I.Svirskiu ir dar su kuo tai/buvome tryse/. Pasikalbėjęs kiek su visais bendrai, Pral.Skirmuntas pasikvietė mane į kitą kambarį atskirai ir pradėjo atsargiai sakyti, kad žinąs mane esant lietuviu, kad mylėti savo kalbą ir kraštą esąs dalykas geras ir girtinas ir t.t. Bet čia galima ir per toli nuvažiuoti Ir kaipo pavyzdį nurodė Kan. Prapuolenį, kuris yra parašęs perdėm šovinistinę ir katalikų hierarchiją niekinančią knygą "Polskie Apostolstwo w Litwie". Ir štai šita knyga dabar yra išversta net į italų kalbą ir skleidžiama čia Italijoje. Kai kas įtaria, kad tą vertimą esąs padaręs ne kas kitas, o Tammista. Noriu iš Tamistos lūpų patirti, ar tai tiesa? Atsakiau: "Kunige Prelate, per daug aukštai mane vertinate, manydami, kad ant tiek žinau italų kalbą, kad būčiau galėjęs tokį veikalą išversti". Man griežtai išsiginus, Prelatas maloniai nusišypsojo ir atsiprašė, kad tokią kalbą turėjo užvesti su manim. / Minėtą knygą,kiek man tiek sužinoti buvo išvertęs Aurelio Palmieri, autorius kitos knygos "La Chiesa Russa", irgi lenkams nemaloni, nes jame yra vienas skyrius,kuris kalba kaip lenkai sudaro kliūtį Rusų Bažnyčios suartinimui su Katalikų Bažnyčia. Kuomet toji knyga buvo skaitoma viešai refektoriuje Kolegijoje (Germanicume), tai lenkai,mano draugai, pareikalavo iš Rektoriaus, kad tas skyrius nebūtų skaitomas. Jų prašymas buvo patenkintas, bet/aš manu, kad kiekvienas Germanikas privačiai sau bus perskaitęs šitą skyrių iš žingeidumo . /.

Vėliau,jau man esant profesorium Petrapilio Seminarijoje, teko girdėti iš vieno asmens, kad,jeigu būtų pasitvirtinę mane esant tos Prapuolenio knygos vertėju, niekuomet nebūčau buvęs paskirtas profesorium. /Nesiimu ant savęs tos žinios tikrumo/.

Susitikimai su Šventuoju Tėvu Pijumi X.

Man teko didelė laimė būti Romoje tuo metu, kai Katalikų Bažnyčią valdė šventas Popiežius Pijus X, kuris bus šiemet /1951, Birželio 3/ oficijaliai Bažnyčios paskelbtas palaimintuoju. Pravartu bus, baigiant mano gyvenimo Romoje aprašymą, bent keliais bruožais pažymėti mano susitikimus su Pijumi X.

Audijencijos ir Iškilmės

Pirmą kartą pamatyti Pijų X teturėjau progos tik 1909 metais, balandžio 11 , pirmąją Velykų dieną. Tą dieną turėjo specijalią audijenciją vengrų ir slovakų maldininkai (apie 250 asmenų). Kadangi keli germanikai vengrai gavo leidimą dalyvauti daruge su savo tautiečiais, tai ir mane irgi pasikvietė, kaipo dar nemačiusį Popiežiaus. Audijencija įvyko Sala di Concistoro. Atsisėdus Šventajam Tėvui soste, vienas iš dvasiškių maldininkų Monsinijoras prakalbėjo lotyniškai, sveikindamas Šventąjį Tėvą visų vengrų vardu. Pijus X į tai prabylo italų kalba. Kalbėjo aiškiai, nuoširdžiai,tėviškai, gan drūtu balsu. Įspūdis nepaprastas, jauti,kad čia kalba autoritetas bet drauge ir tėvas.Maldininkai ,baigus Popiežiui kalbėti, pradėjo šaukti: "Eljen, eljen" /Lai gyvuoja/. Po to vienas prelatas išvertė Pijaus X kalbą į vengrų kalbą. Jam bekalbant stebėjau, kai vienu momentu Pijus X išėmė tabakierką ir pauostė tabako. Į galą maldininkai, gavę Šventojo Tėvo palaiminimą, sugiedojo Popiežiaus ir savo tautišką hymnus. Įdomu čia pastebėti, kad Pijus X nebuvo pratęs duoti savo rankos bučiuoti maldininkams ar šiaip audijencijoje net mažiau skaitlingoje, kaip dieną. Taip ir šiandien niekam bučiuoti Popiežiaus rankos neteko. Jis palaimino išeinant "devocijonalus".

Kitą sekmadienį,balandžio 18 dieną 1909, vėl turėjau laimės pamatyti Pijų X. Bet šį kartą jau ne audijencijoje, o šv.Petro Bazilikoje per beatifikaciją Prancūzijos Didvyrės Joannos d'Arc. Pilna Bazilika buvo prancūzų maldininkų. Buvo sakoma,kad jų buvo suvažiavę tai iškilmei apie 60.000 (!?). Belaukiant Popiežiaus prancūzai giedojo prancūziškai šventas giesmes,kalbėjo bendrai rožančių ir t.t. Spustis žmonių buvo neapsakoma. Vos galėjau šiaip taip prisitaikinti arčiau būti barijeros,skiriančios taką,kuriuo bus nešamas Šventasis Tėvas. Maž daug apie 5.30 pasirodė procesija ir greit pamačiau Pijų X nešamą ant "sedia gestatoria". Bet jokių plojimų, jokio triukšmo, kaip kad buvo daroma prie Pijaus XI ir šiandien tebedaroma. Skamba tik šventoji giesmė. O žmonės reiškia savo pagarbą ir jausmus, mosikodami nosinėmis arba ašaromis iš susigraudinimo. Man tą kartą Pijus X atrodė labai pavargęs, išblyškęs, rodos sergąs. Buvo sakoma, kad labai nepakenčiąs to nešiojimo ant

"sedia gestatoria", sakosi jaučiąs svaigulį, lyg jūros liga sergąs. Bet ir dideli reikalai visos Bažnyčios ir visoki nemalonumai be abejo slegte-slegė Šventojo Tėvo jautrią širdį, o tai atsiliepė ir į fizines jėgas, jas silpnindami.

Dar didesnių iškilmių proga, būtent kanonizacijos, dar tais pačiais metais 1909, gegužės 20 dieną, turėjau vėl laimės matyti Šventąjį Tėvą Pijų X, ir tai visai išarti ~~/kuris buvo vokiečių laikomas vok~~ dalyvauti visose ceremonijose. Buvo tai palaimintųjų Klemenso Hoffbauerio ir Juozapo Oriol /hispanas/ kanonzacija. Kadangi pal.Klemensas Hoffbaueris buvo skaitomas vokietis/austras/, nors lenkai jį skaitė lenku /Dworzak/, tai buvo pakviesta visa Vokiečių Kolegija aktyviai dalyvauti apeigose. Ir taip mes visi germanikai, kamžomis apsivilkę, nešini naujo-Šventojo štandardą, dalyvavome procesijoje iš Vatikano rūmų, o šv.Petro Bazilikoje turėjo specjalią vietą, visai arti Konfesijos. Laike iškilmingųjų šv.Mišių, kurias laikė pats Šventasis Tėvas, giedojome, pakaitomis su "Capella Sistina", kai kurias dalis gregorijoniškai.

Neišdildomo įspūdžio paliko many je tos pirmą kart mano gyvenime matytos iškilmės, o ypač Šventojo Tėvo Pijaus X giedotos Mišios.

Specijalės Audijencijos

Šventąjį Tėvą Pijų X, mano būvimo Romoje 1908-1914 metais, teko dažnai matyti, ar tai bendroje audijencijoje, ar tai per naujų kardinolų įvilktuves (raudonos kepurės įteikimas), ar kitokiomis progomis. Bet tris kartus turėjau laimės būti specijalėse audijencijoje, suteiktose mums, germanikams:

1) Pirmąjį kartą tokioje audijencijoje teko dalyvauti sausio 13 d. 1913 m., kuomet visa Kolegija buvo priima Pijaus X, Didžiojo Bažnyčios lasivės atgavimo XVI šimtmečio jubiliejaus proga formaliai, bet ištikrųjų suteiktos mums dėl staigios, galima sakyti, netikėtos mirties vieno iš mūsų draugų, jaunojo, vos tik 7 savaičių, kunigo/ Giovanni Cacassini, iš Trieste. Toji mirtis buvo didelis smūgis visai Kolegijai, nes tai buvo vienas iš pavyzdingiausių aliumnų, pasižymėjęs ir savo nepaprastais gabumais ir dar labiau savo aukšta dorove, šventumu. Pijus X, tam jaunam daug žadančiam jaunam kunigui mirus 20 Gruodžio 1912 m., per savo Cameriere Segreto atsiuntė Rektoriui raštą reikšdamas savo užuojautos Kolegijai. O šv.Kalėdų proga, mums liūdintiems paguosti, atsiuntė didelę gražiai išpuoštą pintinę, pilną rinktinių vaisių. O Sausio 13 dieną 1913 m. paskyrė specijalę audijenciją.. Štai kaip savo dienyne buvau aprašęs šitą atmintiną audijenciją:

"11 val.ryte susirinkome "Cortile di S.Damaso". Viso mūsų buvo 96 asmens, /be alium

nų,kurių buvo apie 85,dalyvavo visa Kolegijos Vadovybė su Rektorium, dvasios Tėvu, repetitoriais, prokuratoriumi, ekonomu etc. ir net broliukais patarnautojais/. Apie 11.15 įėjome į Vatikano rūmus. Ilgai teko mums laukti "Sala Clementina", maž daug 45 minutes. Apie 12 val,reiškia vidudienį, leido mus eiti giliau ir atsidūrėme Sala del Tronetto.(?) Lygiai 12 valandą pasirodė Šventasis Tėvas, bet pro mus praėjo, sakydamas, kad tuojaus grįšiąs. Matyt, bus norėjęs palaiminti bendroje audijencijoje laukiančius žmones, kad vėliau turėtų daugiau laisvės ilgiau su mumis pabūti. Ir ištikrųjų po trumpos valandėlės Pijus X grįžo,lydimas Maestro di Camera ir kitų Camerieri Segreti, ir Guardie dei Nobili. Šventajam Tėvui įeinant į salę, visi suklaupėme. O jis maloniai šypsodamas, einant pro mūsų eiles, kalbėjo: "Che gente! Rossi, rossi!"/Kas per žmonės!Raudoni, raudoni!(mat, germanikai dėvi raudonas sutanas). Atsisėdęs soste, Pijus X tarė: "Surgite, surgite /kelkitės,kelkitės/". Tuomet mes, atsistoję, pagiedojome Popiežiaus giesmę vokiškai: "O Völkerhirt auf Petri Thron". Mums baigus giedoti, Popiežius mus pagyrė,sakydamas: "Bravi, bravi!".

Tuomet prabilo T.Rektorius Adolfas Mueller,S.J. Jis,geriaus sakant, skaitė itališkai parašytą kalbą, kurioje reiškė Šventajam Tėvui mūsų dėkingumą už Jo ypatingai mums rodomą globą ir palankumą, ypač ištikus nelaimei , Kolegijai praradus taip brangų narį, Coassini Giovanni asmenyje.- Pijus X klausė kalbos labai atsidėjęs. Rektoriui baigus kalbėti, Pijus X atsakė,tikrai tėviškai guosdamas mus visus. Jis dėkojo Kolegijai, kad ji yra tikrai pavyzdžiu savo prisirišimu prie Apaštalų Sosto, savo alumnų drausmingumu ir mokslo atžvilgiu. Ragino mus ir toliau eiti šventumo bei mokslo keliu.Pagaliaus priminė ir mirusįjį mūsų draugą, užtikrindamas mus, kad Dievulis matė jį jau pribrendusį dangaus gyvenimui ir dėl to jį pasiėmė pas Save. Po Savo kalbos Šventasis Tėvas suteikė mums visiems ir mūsų širdžiai brangiems asmenims Apaštališkąjį Palaiminimą, ir taip pat palaimino mūs devocijonalus. Išeinant Šventąjam Tėvui, vėl mūsų choras giedojo Šv. Petro ir Povilo Ap. giesmę: "Der Kirche ewiger Hirt". Turėjau laimės stovėti visai arti sosto ir gerai įsidemėti Pijaus X veidą... Iš jo spindėjo tėviškas gerumas, meilė ir palankumas".

2) Antru kart turėjau laimės būti pas Šventąjį Tėvą Pijų X specijalėje audijen-
cijoje, spalių 30 dieną 1913 metais, tuojaus po įsišventinimo į kunigus/28.X-1913/.Toje
audijencijoje dalyvavome visi neo-presbyteriai su kai kurių giminėmis atvykusiais į
Romą. Audijencijos aprašymą nusirašau iš mano dienyno:

"Kiekvieną kartą,kai tenka man matyti Šventąjį Tėvą, apima mane kažin koksai ne-
paprastas džiaugsmas, linksma nuotaika. Tai atjaučiau šiandien ypatingu būdu. Pijaus
X kilni asmenybė , Jo Šventumas, man rodos, taip veikia į sielą ir ją nuteikia dvasi-
niu linksmumu. Ir šiandien Popiežius tėviškai pasveikino mūsų nedidelę grupę/~~rodos~~ 9 ar
10/ naujai įšventintųjų kunigų, suteikė mums Savo Apaštališkąjį Palaiminimą ir davė
galią mums visiems po mūsų Pirmųjų Mišių suteikti dalyviams Jo Paties palaiminimą su
pilnuoju atlaidu, "confessis ac communicatis", - kaip Jis pridūrė. - Jau ~~xxxxxxx~~ be-
sirengiant Pijui X eiti toliau, prie kitos grupės belaukiančių, tik štai su mumis
buvusis ex-germanikas Mons.Gratzfield, kuris atvyko į Romą švęsti savo 25 metų kuni-
gystės jubiliejų drauge su savo dėde irgi kunigu sulaukusiu 50 metų kunigystės, pra-
šneko į Šventąjį Tėvą, prašydamas kokios ten malonės savo parapijai. O paskui ranka
rodydamas Popiežiui į čia pat klūpuojantį savo dėdę, tarė: "Šventasis Tėve, palaimink
šitą mano dėdę senelį,jubiliatą, jis yra aklas". Išgirdęs tai, Pijus X lyg kokios
nežemiškos srovės pagautas, tuč tuojaus prisiartino prie senelio-aklo, ir uždėjęs
ant jo galvos abi rankas, pilnu nuoširdžios užuojautos balsu tarė: "Det tibi Deus
patientiam in tribulatione tua"! Pijaus X šis gestas ir Jo žodžiai taip paveikė į
mane, kad nuo susigraudinimo ašaros pasirodė. Ne aš vienas buvau taip smarkiai paveik-
tas Pijaus X atjaučiančia artimo nelaimę širdimi... Ir kiti panašiai buvo susigraudinę.

3) Trečią ir paskutinį kartą teko man matyti Pijų X birželio 28 dieną 1914 metais,
prieš pat man apleidžiant Romą. Tuomet audijencijoje dalyvavo kunigai germanikai,kurie
užbaigę savo studijas nebeužilgo turėjo grįžti į savo dijecezijas. Šventasis Tėvas
ir šį kartą meilingai mus priėmė, palinkėjo mums Dievo palaimos, suteikė Apaštališkąjį
Palaiminimą ir pridėjo dar kiekvienam iš mūsų įgaliojimą Savo vardu grįžus namon palai-
minti visus tikinčiuosius,kurie dalyvaus mūsų pirmoje iškilmingose Mišiose savo tėviš-
kės bažnyčioje, "cum indulgentia plenaria, suetis conditionibus lucranda".

Tai buvo paskutinis ~~kartas ,kai mačiau~~ atsisveikinimas su Šv. Tėvu Pijumi X. Po dviejų nepilnai mėnesių
20 Rugpiūčio Pijus X mirė, man beesant jau Lietuvoje.

Iš Kun. K. Rėklaičio, M.I.C.

Atsiminimų / pusl.I8 -2I/

Susitikimai su Šventuoju Tėvu Pijumi X.

Man teko didelė laimė būti Romoje tuo metu, kai Katalikų Bažnyčią valdė šventas Popiežius Pijus X, kuris bus šiemet / I95I, birželio 3 / oficijaliai Bažnyčios paskelbtas palaimintuoju. Pravartu bus, baigiant mano gyvenimo Romoje aprašymą, bent keliais bruožais pažymėti mano susitikimus su Pijumi X.

Audijencijos ir Iškilmės.

Pirmą kartą pamatyti Pijų X teturėjau progos tik I909 metais, balandžio II, pirmąją Velykų dieną. Tą dieną turėjo specijalią audienciją vengrų ir slovakų maldininkai /apie 250 asmenų/. Kadangi keli germanikai vengrai gavo leidimą dalyvauti drauge su savo tautiečiais, tai mane irgi pasikvietė, kaipo dar nemačiusio Popiežiaus. Audijecija įvyko Sala di Consistoro. Atsisėdus Šventajam Tėvui soste, vienas iš dvasiškių maldininkų Monsinjoras prakalbėjo lotyniškai, sveikindamas Šventąjį Tėvą visų vengrų vardu. Pijus X į tai prabilo italų kalba. Kalbėjo aiškiai, nuoširdžiai, tėviškai, gan drūtu balsu. Įspūdis nepaprastas, jauti, kad čia kalba autoritetas bet drauge ir tėvas. Maldininkai, baigus Popiežiui kalbėti, pradėjo šaukti: "Eljen, eljen"/ Lai gyvuoja/. Po to vienas prelatas išvertė Pijaus X kalbą į vengrų kalbą/vengriškai/. Jam bekalbant stebėjau, kad vienu momentu Pijus X išsiėmė tabakierką ir pauostė tabako. Į galą maldininkai, gavę Šventojo Tėvo palaiminimą, sugiedojo Popiežiaus ir savo tautos hymnus. Įdomu čia pastebėti, kad Pijus X nebuvo pratęs duoti savo rankos bučiuoti maldininkams ar šiaip audiencijoje net mažiau skaitlingoje. Taip ir šiandien niekam bučiuoti Popiežiaus rankos niekam neteko. Jis palaimino visus o išeinant ir "devocijonalus".

Kitą sekmadienį, balandžio I8 dieną I909, vėl turėjome laimės pamatyti Pijų X. Bet šį kartą jau ne audijencijoje, o šv. Petro bazilikoje per beatifikaciją Prancūzijos Didvyrės Joannos d'Arc. Pilna Bazilika buvo prancūzų maldininkų. Buvo sakoma, kad jų buvo suvažiavę tai iškilmei apie 60.000/!?/. Belaukiant Popiežiaus prancūzai giedojo prancūziškai šventas giesmes, kalbėjo bendrai rožančių ir t.t. Spustis žmonių buvo neapsakoma. Vos galėjau šiaip taip prisitaikinti arčiau būti barjeros, skiriančios taką, kuriuo buvo nešamas Šventasis Tėvas. Maždaug apie 5.30 val? po pietų pasirodė procesija ir greit pamačiau Pijų X nešamą ant "sedia gestatoria". Bet jokių plojimų, jokio triukšmo, kaip kad buvo daroma prie Pijaus XI ir šiandien tebedaroma. Skamba tik šventa

giesmė. O žmonės reiškia savo pagarbą ir jausmus,mosikuodami nosinėmis pro ašaras iš susijaudinimo. Man tą kartą Pijus X atrodė labai pavargęs, išblyškęs, rodos sergąs. Buvo sakoma, kad labai nepakenčiąs to nešiojimo ant "sedia gestatoria",sako jaučiąs svaigulį, lyg jūros ligą sergąs. Bet ir dideli reikalai visos Bažnyčios ir visoki nemalonumai be abejo slegte slėgė Šventojo Tėvo jautrią širdį, o tai atsiliepė ir į fizines jėgas, jas silpnidami.

Dar didesnių iškilmių proga, butent kanonizacijos, dar tais pačiais 1909 metais, gegužės 20 dieną, turėjau vėl laimės matyti Šv? Tėvą Pijų X, ir tai visai iš arti dalyvauti visose ceremonijose. Buvo tai palaimintųjų Klemenso Hoffbauerio ir Juozapo Oriol/hispanas/ kannonizacija. Kadangi pal. Klemensas Hoffbaueris buvo skaitomas vokietis /austras/, nors lenkai jį skaitė lenku /Dworzak/, tai buvo pakviesta visa Vokiečių Kolegija akty viai dalyvauti apeigose. Ir taip mes visi germanikai, apsivilkę kamžomis, nešini naujojo Šventojo paveikslą /štandartą/ dalyvavome procesijoje iš Vatikano rūmų, o šv. Petro Bazilikoje turėjome specijalią vietą, visai arti Konfesijos. Laike iškilmingųjų šv. Mišių, kurias laikė pats Šv. Tėvas, giedojome, pakaitomis su "Capella Sistina", kaikurias dalis gregorijoniškai. Neišdildomo įspūdžio paliko manyje tos pirmą kart mano gyvenime matytos iškilmės, o ypač Šventojo Tėvo Pijaus giedotos Mišios.

Specijalės Audijencijos.

Šventąjį Tėvą Pijų X, mano buvimo Romoje 1908-1914 metais, teko dažnai matyti, ar tai bendroje audijencijoje, ar tai per naujų kardinolų įvilktuves /raudonos skrybėlės įteikimas/, ar kitokiomis progomis. Bet tris kartus turėjau laimės būti specijalėse audijencijose,suteiktose mums, germanikams:

Pirmąjį kartą tokioje audiencijoje teko dalyvauti sausio 13 d.1913 m., kuomet visa Kolegija buvo priimta Pijaus X, Diddžiojo Bažnyčios laisvės atgavimo XVI šimtmečio jubiliejaus proga formaliai, bet ištikrųjų suteiktos mums dėl staigios, galima sakyti, netikėtos mirties vieno iš mūsų draugų, jaunojo vos tik 7 savaičių kunigo, Giovani Caossini, iš Triesto. Toji mirtis buvo didelis smūgis visai Kolegijai, nes tai buvo vienas iš pavyzdingiausių aliumnų, pasižymėjęs ir savo nepaprastais gabumais ir dar labiau savo aukšta dorove, šventumu. Pijus X, tam jaunam daug žadančiam kunigui mirus,/20 gruodžio 1912/ per savo Cameriere Segreto atsiunte Rektoriui raštą, reikšdamas savo užuojautą Kolegijai. O Šv. Kalėdų proga mums liūdintiems paguosti, atsiuntė didelę gražiai išpuoštą pintinę vaisių.

O sausio 13 dieną 1913 m. paskyrė specialią audijeiciją. Štai kaip savo dienyne buvau aprašęs šitą atmintiną audijienciją:

" 11 val. ryte susirinkome "Cortile di S. Damaso". Viso mūsų buvo 96 asmens,be aliumnų, kurių buvo apie 85, dalyvavo visa Kolegijos Vadovybė su Rektorium, dvasios Tėvu, repetitoriais, prokuratoriumi, ekonomu ir etc. ir net broliukais patarnautojais. Apie 11.15 įėjome į Vatikano rūmus. Ilgai teko mums laukti "Sala Clementina", maždaug 45 minutes. Apie 12 val. leido mums eiti giliau ir atsidūrėme Sala del Tronetto. Lygiai 12 val. pasirodė Šventasis Tėvas, bet pro mus praėjo, sakydamas, kad tuojau grįšiąs. Matyt buvo nuėjęs palaiminti bendroje audiencijoje laukiančius žmones, kad paskui turėtų daugiau laiko su mumis pabūti. Ištikrųjų po trumpos valandalės Pijus X grįžo, lydimas Maestro di Camera ir kitų Camerieri Segreti, ir Guardie dei Nobili. Šventajam Tėvui įeinant į salę, visi suklaupėme. O jis maloniai šypsodamas, eidamas pro mūsų eiles kalbėjo: "Che gente! Rossi, rossi!" /Kas per žmonės! Raudoni, raudoni" /mat, germanikai dėvi raudonas sutanas/. Atsisėdęs soste, Pijus X tarė:"Surgite, surgite"t. y. kelkitės, kelkitės". Tuomet mes stati, sugiedojome Popiežiaus giesmę vokiškai: "O Völkerhirt auf Petri Thron". Mums baigus giedoti, Popiežius mus pagyrė, sakydamas: "Bravi, bravi!"

Tuomet prabylo T. Rektorius Adolfas Mueller,S.J., geriaus sakant, skaitė itališkai parašytą kalbą, kurioje reiškė Šventajam Tėvui mūsų dėkingumą už jo ypatingai mums rodomą globą ir palankumą, ypač ištikus nelaimei, Kolegijai praradus taip brangų narį, Coassini Giovani asmenyje.- Pijus X klausė kalbos labai atsidėjęs. Rektoriui baigus kalbėti, Pijus X atsakė, tikrai tėviškai guosdamas mus visus. Jis dėkojo Kolegijai, kad ji yra tikrai pavyzdžiu savo prisirišimu prie Apaštalų Sosto, savo aliumnų drausmingumų ir mokslo atžvilgiu. Ragino mus ir toliau eiti šventumo bei mokslo keliu. Pagaliaus priminė ir mirusijį mūsų draugą, užtikrindamas mus, kad Dievulis matė jį jau pribrendusį dangaus gyvenimui ir dėl to jį pasiėmė pas Save. Po savo kalbos Šventasis Tėvas suteikė mums visiems ir mūsų širdžiai brangiems asmenims Apaštališkąjį Palaiminimą, ir taip pat palaimino mus devocijonalus. Išeinant Šv. Tėvui, mūsų choras giedojo Šv. Petro ir Povilo Ap. giesmę: "Der Kirche ewiger Hirt".Turėjau laimės stovėti visai arti sosto ir gerai įsidėmėti Pijaus X veidą... Iš jo spindėjo tėviškas gerumas, meilė ir palankumas".

Antru kart turėjau laimės būti pas Šv. Tėvą Pijų X specialioje audiencijoje, spalių 30 dieną 1913 metais,tuojaus po įšventinimo į kunigus. / 28.X. 191~~6~~

Toje audiencijoje dalyvavome visi neo-presbyteriai su kai kairių giminėmis atvykusiais į Romą. Audiencijos aprašymą iš dienyno:

"Kiekvieną kartą, kai tenka man matyti Šventąjį Tėvą, apima mane kažin koksai nepaprastas džiaugsmas, linksma nuotaika. Tai atjaučiau šiandien ypatingu būdu. Pijaus X kilni asmenybė, Jo šventumas, man rodos, taip veikia į sielą ir ją nuteikia dvasiniu linksmumu. Ir šiadien Popiežius tėviškai pasveikino mūsų nedidelę grupę 9 ar 10 naujai įšventinjųjų kunigų, suteikė savo apaštališkąjį palaiminimą ir davė galią mums visiems po mūsų pirmųjų Mišių suteikti dalyviams Jo Paties palaiminimą su pirmuoju atlaidu,"confessis et communicatis",- kaip jis pridurė.- Jau besirengiant Pijui X eiti toliau, prie kitos belaukiančių grupės, tik štai su mumis buvusis ex-germanikas Mons. Gratzfield, kuris atvyko į Romą švęsti savo 25 metų kunigystės jubiliejų, prašneko į Šventąjį Tėvą, prašydamas kokios ten malonės savo parapijai. O paskui ranka rodydamas Popiežiui į čia pat klupojantį savo dėdę, tarė:"Šventasis Tėve, palaimink mano dėdę senelį, jubiliatą, jis yra aklas"! Išgirdęs tai, Pijus X lyg kokios nežemiškos srovės pagautas, tuč tuojaus prisiartino prie aklo senelio, ir uždėjęs ant jo galvos abi rankas, pilnu nuoširdžios užuojautos balsu tarė:"Det tibi Dęus patientiam in trubulatione tua"! Pijaus X šis žestas ir jo žodžiai taip paveikė į mane, kad nuo susigraudinimo ašaros pasirodė. Ne aš vienas buvau taip smarkiai paveiktas Pijaus X atjaučiančia artimo nelaimę širdimi... Ir kiti buvo panašiai susigraudinę.

Trečią ir paskutinį kartą teko man matyti Pijų X birželio 28 dieną 1914 metais, prieš pat man apleidžiant Romą. Tuomet audijeicijoje dalyvavo kunigai germanikai, kurie užbaigę savo studijas nebeužilgo turėjo grįšti i savo dijocezijas. Šventasis Tėvas ir šį kartą meilingai mus priėmė, palinkėjo mums Dievo palaimos, suteikė Apaštališkają Palaiminimą ir pridėjo dar kiekvienam iš mūsų įgaliojimą Savo vardu grįžus namon palaiminti visus tikinčiuosius, kurie dalyvaus mūsų pirmose iškilmingose Mišiose savo tėviškės bažnyčioje,"cum indulgentia plenaria, suetis conditionibus lucranda"!

Tai buvo paskuitnis atsisveikinimas su Šv? Tėvu Pijum X. Po dviejų nepilnų mėnesių 20 rugpiūčio Pijus X mirė, man esant jau Lietuvoje.

4. G r į ž i m a s į T ė v y n ę

Liepos ,kiek pamenu, 9 dieną 1914 m. išlaikiau paskutiniuosius kvotimus Teologijos Daktaratui įsigyti; tuo būdu jau buvau laisvas ir galėjau apleisti Romą ir vykti į Tėvynę, o iš ten į Petrapilį, pas mano Ordinarą, Mohilevo Arkivyskupą.

Buvome susitarę trys draugai, Svirskis Ignas, Graber Oskar/austrijokas/ ir aš, kad kelionę bent per Italiją atliksime drauge, pakeliui aplankydami žymesnes vietoves.

Prieš apleisdamas Romą, aplankiau kan.K.Prapuolenį ir su juo nuoširdžiai atsisveikinau. Šįkartą jau nieks mane nebelydėjo, bet užtai turėjau apsivilkti juoda sutana, ne raudona, kaip germanikas kad dėvi.

Asyžius

Kiek atsimenu, Romą apleidome, liepos 13 dieną, pirmadienį. Pirmoji mūsų kelionės vieta, kurią sutarėme aplankyti, buvo Asyžius. Čia išbuvome,rodos, dvi dieni, lankydami garsias Šventojo Pranciškaus šventoves, kaip Porciunculą, Katedrą , S.Damiano, S.Chiara etc. Buvau atlaikęs šv.Mišias prie Šventojo Pranciškaus grabo altoriaus. Gyvenome pas TT.Kapucinus.

Florencija

Iš Asyžiaus traukėme toliau ir sustojome Florencijoje. Gyvenome pas "Grauen Schwestern". Čia išbuvome porą dienų, aplankėme meno įdomybes, muziejus, bažnyčias etc.etc. Florencija padarė man didelio įspūdžio savo gražumu ne tik meno atžvilgiu, bet ir gamtos.

Bologna

Toliau sulig mūsų planu susitojome Bolognoje. Čia irgi išbuvome kokias dvi dienas. Gyvenome menkame viešbutyje "Quattro Pellegrini", mokėdami po 1 lirą už kiekvieną dienai. Bolognoje aplankėme universitetą, senoviškas ir naujoviškas bažnyčias, Prisimenu kokio nepaprasto įspūdžio padarė man aplankymas Šv.Katarinos Bolognietės kūno. Ji buvo ne grabe, bet sėdinti ant sosto atskiriame kambary šalia bažnyčios/gal tai buvo zokristija/, gražiais rūbais aprėdyta: veidas kiek pajuodavęs, rankos ir pirštai pilnai užsilikusios, būčiuojant jai į ranką, nesijautė kokio kietumo, bet priešingai gan švelnus minkštumas, nors spalva kiek tamsi. Į spūdingas buvo man šv.Dominiko puikus marmuro,balto kaip sniegas, altorius ir jo grabas.

Venezia

Kiek ilgiau, nes, kiek pamenu, 4 dienas išbuvome Venezijoje, tame stebetiname mieste, kur nėr nei dulkių, nei arklio, nei vežimo, nes jis visas pastatytas ant vandens.

Apsigyvenome keistame viešbutyje, įtaisytame puikiame palociuje, visai ant kranto didžiojo kanalo. Jame svečiai buvo talpiname ne atskiruose kambariuose, bet gan didžiulėje salėje, kur lovos buvo atskirtos dideliais, iš puikios medžiagos/tur būt, pliušo/ padarytais paravanais. Atskyrimas buvo toks tobulas, kad vienas kitam nieko nekliudė; kievienas jautėsi kaip ir savame kambaryje. Viešbutį šitą laikė vienuoliai, rodos, pranciškonai. Dienai už butą ir valgį mokėjome, kiek pamenu, 6 lyras.

Venecijoje lankėme visa kas tik buvo įdomaus pamatyti. Buvome pakliūvę kaip tik į Venecijos kokias ten ypatingas metines šventes. Per tas šventes viena sala, kur yra gražioji šventovė, būna sujungta su miestu pontonu, ir mes pėsti atlikome kelionę ir dalyvavėme, kad ir nepilnai, pamaldose. Matėme, kaip Kardonlas Venezijos patriarchas lipo į puikią gondolą, grįždamas į miestą. Sutemus, gondolos pasipuošiusios įvairspalvėmis šviesomis, plaukiojo po kanalus, dainos ir muzika visur skambėjo.... Be dodgių palociaus, be garsių bažnyčių, aplankėme net Lido... tačiau pats nedrįsau ten maudytis.

Įdomu buvo aplankyti Šv.Marko plecių [aikštę] vakare, sutemus, kuomet ten groja orkestras. Plecius [Aikštė] pilnas žmonių, apsuptas iš visų pusių puikiais palociais, a ukštai gi žvaigždėtas dangus, atrodė lyg milžiniška salė po atvirum dangum.... Tik vienas dalykas ten man nepatiko, tai, kad italai smarkiai rūkydavo, kad net ir po atviru dangum jutėsi smarkus tabako dumas.

<u>Zagrebas</u>

Iš Venezijos sulig mūsų planu mudu su kun.Svirskiu turėjome pasiekti Zagrebą, Kroatijos sostinę, ir ten aplankyti mūsų draugus iš Germanicum'o, o kun.Graber vyktų į savo tėviškę, Grazą. Kelionę sutarėme atlikti per Adrijos jūrą iki Fiume. Pirmą kartą mano gyvenime teko keliauti per jūrą. Patyrę žmonės mums patarė, kad leidžiantis į kelionę jūra, reikia gerai pavalgyti, kad jūros liga mus nekankintų. Mudu su kun.Graberiu taip padarėme. Suvalgėme ant laivo gerą vakarienę, pasisamdėme patogią poilsiui kréslą ir išsitiesėme nakčiai pasilsėti. Kunigas gi Svirskis patarimo neklausė. Jis nieko nevalgė, visą laiką vaikščiojo ant laivo denio. Ir kas atsitiko? Kuomet mudu su Graberiu ramiai sau per visą naktį ilsėjomės, kun.Svirskis veik visą laiką lupo ožius, nors jūra buvo visai rami, jokių bangų nesimatė. Kuomet ryte išlipome uoste Fiume, kun.Svirskis atrodė visas pageltęs, išvargintas, o mudu nič nieko, jautėmės kuogeriausiai.

Fiume bažnyčioje atlaikę šv.Mišias ir papusryčiavę, atsisveikinome su mūsų draugu kun.Oskar Graber, kuris keliavo traukiniu į Grazą, o mudu paėmėme traukinį einantį į Zagrebą.

Zagrebe buvome nuoširdžiai priimti mūsų konfratrų-germanikų, Marič, Zimmerman ir kitų, /profesorių Zagrebo universiteto/ kurie mus vaišino kuopuikiausiai.

Rodos, kad Zagrebe išbuvome tik vieną dieną, nes skubinomės greičiau pasiekti Budapeštą, Vengrijos sostinę, kur irgi turėjome savo draugų iš Germanikum'o.

<u>Budapestas</u>

Bekeliaujant į Budapeštą traukiniu, pasijutau sergąs viduriais. Iš karto maniau, kad šiaip ką nors užvalgiau ir pilvas netvarkoje. Bet vėliau pasirodė, kad atsigaivino liga, kuria sunkiai buvau sirgęs būdamas Germanikum'e 1912 metais, būtent žarnų kataras. Liga mane kankino visą kelionę, kol pasiekiau Mariampolę ir tik mano mamytė mane išgydė, duodama gerti karčios kavos padarytos iš ąžuolo gilių.

Budapešte, Tėvo Ledochowski'o rekomendacija raštu mums duotąja, buvome maloniai priimti TT.Jėzuitų ir ten per 4 dienas,mūsų būvimo vengrų sostinėje, gyvenome ir gražiai vaišinami bei globojami.

Mons. Rot'o, buvusiojo germaniko, rūpesniu gavome aplankyti Budapešto žymesnes vietas, kaip šv.Stefano bažnyčią, Budos pilį etc.etc. Man be galo patiko pats Budapešto miestas, kurio gatvės,puošniaisiais einančios perdėm veik , puikiais palociais, namais papuoštos, teikė labai gražų reginį.

Mums besant Budapešte, tik štai liepos 26 dieną,sekmadienį, per šv.Oną, pasklido žinia, kad Austro-Vengrija paskelbė karą Serbijai dėl princo-sosto įpėdinio nužudymo, kurs įvyko birželio 28 dieną,mėnesį atgal. Sujudimas mieste pasidarė nepaprastas. Mitingai, triukšmas, riksmas ir t.t. Pajutome, kad mums reikia kuogreičiausiai nešdintis iš čia ir skubėti grįžti namo, nes karas gal ir mus pakely užklupti.

Taigi tą pačią dieną vakarop jau buvome stotyje ir laukėme traukinio. Mano draugas kun.Švirskis ramiai sau sėdėjo laukimo salėje, o aš nesijausdamas kaip reikiant dėl mano ligos išėjau ant perono ir vaikštinėjau. Tik štai prieina prie manęs civliai apsirėdęs asmuo ir pradeda su manim kalbėtis: iš karto vokiškai, bet sužinojęs,kad vykstu iš Romos, itališkai. Iš karto nesupratau, kodėl jis mane taip nagrinėja, iš kur važiuoju, kur važiuoju ir t.t. Pasirodė,kad tai buvo slaptosios policijos agentas, kurs man patarė

nevaikščioti perone, bet geriau laukti traukinio laukiamoje salėje, nes toks nervingas vaikštinėjimas atkreipia dėmesį ir esant karo padėčiai sukelia įtarimo, ar kartais čia ne šnipas.

Galų gale jau sutemus susilaukėme traukinio. Įlipę, radome vagonuose pilną vyriškių civiliai pasirėdžiusių, bet iš jų pasikalbėjimų supratome, kad tai buvo kariai, kurie paskelbus Austrijoje mobilizaciją vyko į šaukimo vietas. Dėkui geram konduktoriui, gavome vietą atskiriame kupė II kl. ir net vienu du tik tebuvome jame. Mes buvome norėję vykti į Krokuvą ir iš ten į Rusijos valdomus kraštus; nenorėjome keliauti per Vokietiją. Konduktoriai mums užtikrino, kad ta kriptimi važiuosime. Bet mūsų dideliam nusistebėjimui, rytojaus rytą atsidūrėme Katowicuose. Vokiečiai liepė mums išsikraustyti iš traukinio ir nurodė kitą. Vietos gavome tik III kl.

<u>Ant rubežiaus - Sosnovice</u>

Traukinys nešė mus link rubežiaus su Rusija, geriau su Lenkija Rusijos valdžioje. Perėjimo punktas buvo Sosnowice. Turėjome kiek baimės dėl muito, o dar labiau del paso. Dėl muito, nes turėjome su savim nemaža devocijonalijų, o dėl paso, nes bent aš per 6 metus gyvendamas užsieniuose, paso neatnauindavau atseit, neįmokėdavau metinio mokesnio po 5 rublius. Mūsų baimės greit išnyko. Muitininkai buvo labai mandagūs /lenkai/ ir nieko mums neprikiško dėl vežiamųjų dovanų. O pasų kontrolė pareikalavo užsimokėti 125 rublių už 5 metus užsieniuose, neprailginus paso. Mums pareiškus, kad neturime pinigų, užsirašė adresą, kur mes gyvensime, priėmė mūsų pažadą, kad turėdami iš ko vėliau užsimokėsime, ir leido mus laisvai įvažiuoti į Rusijos teritoriją.

Kadangi traukinys į tolimesnę kelionę turėjo pajudinti tik už kelių valandų, tai mudu nuvykome į artimiausią bažnyčią šv. Mišių laikyti. Pasirodė, kad Sosnowice priklausė prie Kielco vyskupijos, kurios Vyskupu tuomet buvo mūsų buvusis Petrapilio Seminarijos Rektorius J.E. Augustinas Losinski's, tas pats, kuris mane skyrė vykti į Romą studijoms. Ši aplinkybė suteikė mums daug malonumo, kad pirmąsias šv. Mišias grįžę į Rusiją laikėme mūsų didžiai gerbiamo ex-Rektoriaus dijecezijoje.

<u>Czestochowo</u>

Sulig mudviejų susitarimu pakely į Warszawa sustojome garsioje Lenkijos šventovėje - Czestochowo, kur garbinamas stebuklingas Panelės Švenčiausiosios paveikslas; Šventovė yra Paulinų globoje. Vienuoliai Paulinai priėmė mus maloniai ir apgyvendino savo vienuolyno kambariuose.

Pirmą kartą savo gyvenime teko man aplankyti tą didingą Marijos šventovę, kuri lyg kokia tvirtovė amžiais gynė Lenkiją nuo įvairių priešų. Apžiūrėję bažnyčią ir vienuolyną, pavakarieniavome su vienuoliais ir ėjome pasilsėti, nes tikrai buvome kelionės išvarginti.

/Rytojaus/ dieną/kuri, jei neklystu, buvo 28 liepos 1914/ atlaikę šv. Mišias prie stebuklingojo paveikslo, papusryčiavę, atsisveikinome su vaišingais Paulinais ir leidomės į kelionę Warszawos link.

<u>Warszawa</u>

Atvykęs į Varšuvą, aplankiau gimines iš motinos pusės, būtent mano tetą Lapčinskienę. Pas ją mano dideliam surpryzui ir džiaugsmui radau mano du vyresniuosius brolius Praną ir Petrą. Pranas, teisininkas, atvyko savo advokatūros reikalais iš Suvalkų; o Petras, medikas, baigęs Karo Medicinos Akademiją, buvo jau mobilizuotas. Koks tai buvo džiaugsmas pasimatyti su broliais po 6 metų nesimatymo!

Varšavoj jautėsi jau karo nuotaika, ypač, kad tą pačią dieną, kai atvykome čia, įvyko sprogimas citadelėje, kas sukėlė ant kojų visas policijos jėgas... Tą patį vakarą skubinomės jau apleisti Varšuvą. Į stotį mus palydėjo abudu broliai. Žmonių minios vos gali prasigrūsti stotyje. Ačiū tik Petro brolio mediko, kuris dėvėjo kariška uniforma, pasisekė šiaip taip prasistumti ir pasiekti traukinį.

<u>Kaune</u>

Lentvarave atsiskyriau nuo savo draugo kun. Igno Svirskio, kuris vyko per Vilnių Dinaburgą/Dvinską/ Daugpilį/, savo tėviškę; o aš turėjau Lentvarave paimti kitą traukinį, kurs eina Prusų link per Kauną.

Kaune matėsi irgi karo nuotaika, bet jau kitokiu pavidalu, kaip Varšuvoje. Čia matei kažin kokią dezoliaciją. Miestas veik tuščias, apleistas atrodė.

Sustojau pas savo Romos laikų draugą kun. Klemensą Šovį/Romoje vadinosi Poraj/, kuris tuo metu ėjo Žemaičių Seminarijos dvasios tėvo pareigas ir gyveno seminarijoje. Malonus buvo susitikimas ir pasimatymas po kelių metų atsiskyrimo. Rodos, kad tada pirmą kartą teko man susitikti su Kun.prof. Juozapu Skvirecku. Man rūpėjo greičiau pasiekti mano visos kelionės tikslą - Marijampolę. Dėl to pernakvojęs, vėl leidausi į kelionę. / Prie skubinimosi vertė mane ir mano liga - žarnų kataras/.

Marijampolėje

Kaip buvo malonu po 6 metų vėl pamatyti mano gimtinį miestą, kur esu augęs ir praleidęs mano jaunystės metus! Į Marijampolę atvykau, jei neklystu liepos 30 dieną 1914 m.

Namuose radau tik mano tėvelius. Visi broliai buvo išsiskirstę: Pranas gyveno Suvalkuose, rengėsi advokatauti; Petras-gydytojas, kaip minėjau buvo Varšuvoje mobilizuotas; gi jauniausias brolis Viktoras, kurs tuo metu jau buvo baigęs jūrininkų Kronštadto Akademiją technikos skyrių, inžinieriaus laipsniu, irgi buvo, rodos, jau mobilizuotas bent karinėje dispozicijoje. - Nesiimu aprašyti mano jausmų, kokių jaučiau vėl susitikęs su mano brangiais tėvais po tokio ilgo nesimatymo.

Pirmos Iškilmingosios Mišios Tėvynėje

Atvykus į Marijampolę, mano rūpestis buvo pasiruošti prie iškilmingųjų šv.Mišių, su kuriomis surišta buvo malonė Pijaus X suteikta, būtent Apaštališkasis Palaiminimas su pilnuoju atlaidu. Reikėjo visųpirma susitarti su vietos klebonu. Tiesa, man rodos, kad jau iš Romos buvau rašęs tuo reikalu ir ypatingai pakviečiau kun.Vladą Draugelį, kad pasakytų pamokslą per tas šv.Mišias. Tačiau reikėjo ir asmeniškai susitarti dėl dienos, būdo etc.etc. Klebonu tuomet buvo kun.Uogintas. Jis mielai mane priėmė ir sutiko, kad ateinantį sekmadienį, rugpiūčio 2 dieną, laikyčiau taip vadinamą Sumą, vėlybas šv.Mišias, kad kun.Draugelis sakytų pamokslą ir kad žmonėms būtų iš anksto paskelbta apie Šventojo Tėvo malonę.

Tik štai, rugpiūčio 1 dieną, šeštadienį, vokiečiai paskelbė karą Rusijai. Sekmadienį, rugpiučio 2 dieną, žmonės sužinoję apie karo paskelbimą, baisiai išsigando. Bendrai buvo manoma, kad vokiečiai puls tuojaus Rusiją, o Prūsų rubežius nuo Marijampolės yra 40 kilometrų. Neįstabu, kad Marijampolės ir apylinkės gyventojai buvo karo baimės apimti.

Tą sekmadienį žmonių bažnyčioje buvo prisigrūdę. Klausyklos apgultos penitentų. Per šv.Mišias kun.Draugelis paaiškino, kas laiko šv.Mišias, kokios malonės jis atsivežė iš Šventojo Tėvo, ragino pasiruošti, ypatingai šiuo momentu, kai karas čia pat grąso visiems. Kuomet po šv. Mišių pakėliau kryžių ir su juo pradėjau laiminti žmones, kilo minioje didelis susigraudinimas, pasigirdo garsus dejavimas ir verksmas.....

Žmonėse pasklido kalbos, kad Šventasis Tėvas atsiuntė jauną kunigėlį palaiminti nuo karo... Kai vokiečiai iš karto nepuolė Lietuvos, o tik vėliau, tai tos kalbos labiau dar sklido....

Suvalkuose

Po tų iškilmių grįžęs namon, radau Mamytę labai susirūpinusią dėl paskelbto karo supokavusią daiktus ir pasiruošusią bėgti iš Marijampolės. Tik štai kitą dieną atvyksta iš Suvalkų mano brolis Pranas ir pradeda įtikinėti mus, kad aš ir Mama persikeltų į Suvalkus pas jį gyventi, nes ten būsią mažiau pavojaus. / Tėvas buvo tuomet apskrities viršininko pagelbininkas ir ,aišku, negalėjo niekur pasitraukti be valdžios parėdymo/. Nelabai man tiko brolio įrodinėjimai, bet Mama linko į jo pusę. Pagalios ir aš sutikau. Man labiausiai rūpėjo pasiekti Seinus, kad galėčiau pasimatyti su J.E. Vyskupu A.Karosu ir Kun.Redaktorium P.Kuraičiu. Tai lengvai galėčiau padaryti iš Suvalkų. Taip ir visi trys iškeliavome į Suvalkus,palikdami Tėvą vienų viena Marijampolėje.

Seinuose

Suvalkuose radome didelį judėjimą kariuomenės, kuri per Suvalkus žygiavo rubežiaus link. Netoli Pilypavo ėjo jau mūšiai. Girdimas buvo patrankų dundėjimas. Bažnyčioje daugybė žmonių,o ypač kareivių ėjo prie išpažinties. Kunigai buvo apkrauti nuolatiniu išpažinčių klausymu. Tuo tarpu aš negalėjau jiems padėti,nes neturėjau dar iš vietos vyskupo jurisdikcijos. Reikėjo būtinai pasiekti Seinus, nes susisiekimas telegrafu ar paštu tuo metu labai nereguliarus ir netikras.

Galų gale ~~suradęs gerų žmonių~~, kurie ~~savo~~ arkliais ~~mane nuvežė~~ į Seinus. Apsistojau pas kun.P.Kuraitį, kuris mane priėmė labai nuoširdžiai. Visųpirma padariau vizitą J.E.Vyskupui A. Karosui, kurs man mielu noru suteikė jurisdikciją išpažintims klausyti ir šiaip maloniai s u manim gan ilgai kalbėjosi. Aplankiau irgi Seinų Seminariją, kur teko susipažinti su garsiuoju lenkų veikėju kun.prof. R.Jalbrzykowskiu, kurs tuojaus norėjo mane įtraukti į savo globą. Tačiau man pasisekė lengvai išsisukti, pasakius kad esu kun.Kuraičio svečias ir pas jį gyvenu.

Grįžus į Suvalkus, pradėjau ir aš klausyti išpažinčių,kad bent kiek palengvinti galėčiau vietiniams kunigams. Tai buvo mano pirmieji kaip nuodėmklausio patyrimai. Penitentų buvo įvariausių,nuo vaikų nekaltųjų bei davatkėlių iki atitolusių nuo Bažnyčios. Daug penitentų buvo iš kareivių tarpo, kurie prieš einant į aktyvų karą geidė susitaikinti su Dievu.

Suvalkuose išbuvau maž daug kokias tris ~~ar keturis~~ savaites. Matydami, kad ~~nieko nesidaro, kad~~ frontas nuslinko į Prūsus,su Mamyte grįžome atgal į Marijampolę.

<u>Bėgimas nuo karo</u>

Rusai tuo metu buvo pasistūmėję gilyn Prūsuose ir stinosi prie Karaliaučiaus. Atrodė, kad galime ramiai guventi dar Marijampolėje. Mano Tėvas, kuris tuomet buvo apskrities viršininko pagelbininkas, net sumanė atlikti tarnybos reikalais kai kurių valsčių aplankymą, ir siūlė man,kad su juo drauge važiuočiau, nes tuo būdu galėčiau aplankyti kai kurius man pažįstamus kunigus klebonus. /Po 1905 m. neramumų Rusijoje,o ypač Lietuvoje, rusų valdžia pradėjo mūsų krašte skirti apskričių viršininkams-rusams nerusus pagelbininkais. Marijampolės apskričiui tokiu pagelbininku,rodos, nuo 1906 ar 1907 metų buvo paskirtas mano Tėvelis. Jis dažnai lankydavo valsčių sueigas, kur reikėjo žmonėms kai kuriuos dalykus pranešti,paaiškinti jų gimtąja kalba. Tėvas dėvėjo kariška uniforma. Dėl to žmonės vadindavo jį "maskolius kurs lietuviškai šneka"./

Arkliais apvažiavpme,kiek atsimenu, gan didelę apskrities dalį. Atsilankėme Pakuonyje, kur mus vaišingai priėmė kun.Justinas Staugaitis, vietinis klebonas; ten ir nakvojome. Paskui prisimenu, buvo sustoję ir nakvoję Skriaudžiuose pas kun.kleboną senį Blūdžių. Ir pakeliui grįžtant į Marijampolę, aplankėme mano gerą pažįstamą ,dar nuo jo vikaravimo Marijampolėje laikų, kun. Stasį Čėsną, Sasnavos kleboną, kuris mus labai nuoširdžiai priėmė ir puikiai pavaišino. / Dar Peterapilio Sem. klierkku bebūdamas, per atostogas dažnai lankydavau Sasnavą ir naudojausi kun.Čėsnos nepaprastu vaišingumu, ir kun.Vlado Draugelio jo vikaro miela draugyste. Sasnavos bažnyčioje net pamokslą <u>pirmąjį lietuviškai</u> esu sakęs./

Grįžus į Marijampolę, po kiek dienų, karo fronte padėtis smarkiai pasikeitė. Rusai visu frontu traukėsi atgal. Marijampolėje kilo panika. Netrukus iš Suvalkų skubiai atvyko ir mano brolis Pranas ir pranešė, kad vokiečių spaudimas esąs didelis, rusai neatlaikysią, reikią būtinai bėgti toliau. Jis siūle, kad Mama ir jis pats bėgti turį į Vilnių, gi aš,aišku, turiu vykti į Petrapilį, kur galėsiu sužinoti, koks darbas ir kur man yra skirtas Ordinaro. Tiesą sakant, jau seniai būt turėjęs ateiti man mano Arkivyskupo raštas skiriantis man kokią vietą ir darbą. - Tėvas gi, kaip valdininkas, negalėjo ir nenorėjo judintis, be evakuacijos įstaigos,prie kurios buvo priskirtas.

Pasamdę vežimą, skubiai apleidome mes trys /Mama,brolis Pranas ir aš/ Marijampo

lę. Buvo sekmadienis/ rodos rugsėjo 13 dieną/. Man buvo baisiai nejauku, nes bijojau kad žmonės napamanytų, kad štai kunigas /mane juk nevisi žinojo, kad nėsu vietinis/ sekmadienį matęs viską bėga.../ Tą dieną smarkiai lijo veik visą dieną. Atsimenu,kad kelionėje lūžo mums vežimo kokia tai dalis. Visa laimė,kad vežimas sugriuvo kaip tik ties kokio ten dvaro. Galėjome tuč tuojaus gauti pagalbos ir vežimas buvo greit sutaisytas.

Vakarop pragiedrėjo. Artinantis prie Prienų, matėme vis daugiau ir daugiau rusų kareivių dalinių, kurie traukėsi irgi į Prienus. Prienuose gavome pastogę pas vaišingą kun.Valaitį,kleboną. Prienuose susitikau ir su Borsevičiais,kurie irgi bėgo nuo karo. Jų tarpe buvo ir kun.Vincas Borisevičius,kuris irgi,rodos, nesenai buvo grįžęs iš užsienių,iš Šveicarijos,kur mokėsi.

Pernakvoję Prienuose, traukėme toliau, kol nepasiekėme geležinkelio stotį,tik nežinau kokią. Šiaip ar taip laimingai pasiekėme Vilnių.

Pernakvojęs Vilniuje, man rodos, kad pas savo draugą iš Germanikum'o kun.Leoną Puciatą, ir atlaikęs šv,. Mišias,pirmą kartą, Aušros Vartų koplyčioje, leidausi į kelionę toliau, Petrapilio link. Vilniuje liko Mama ir mano brolis Pranas.

Kuomet atvykau į Dvinską/Daugpilį/, tik štai ant stoties perono pastebėjau dvasininką, ir įsižiūrėjęs atpažinau mano draugą kun.Igną Svirskį,kuris su čemodonais ketino lipti į traukinį. Tuč tuojaus pribėgau prie jo. Pasisveikinęs,paklausiau,kur vyksta. Jis man atsako: "į Petrapilį, štai gavau telegramą iš Kūrijos kviečiančią mane neatidėliuojant atvykti". - Parsikviečiau jį į vagoną,kur aš buvau užėmęs vietą. Ir taip mudu drauge atlikome, kaip buvome pradėję iš Romos drauge, ir paskutinę kelionės dalį, kurios tikslas juk buvo pasiekti mūsų Ordinarą, ir iš jo gauti tolimesniam darbui paskyrimą.

Vėliau, jau Petrapilyje, sužinojau, kad ir man buvo išsiųsta irgi panaši telegrama į Marijampolę, tik aš jos nebegavau dėl karo padėties.

Kitą dieną ryte /rodos/ jau buvome jau Petrapilyje. Jei neklystu, tai buvo rugsėjo 16 diena 1914 m.

II. D A L I S: ~~PIRMIEJI DARBAI~~ VEIKIMAS PETRAPILYJE /1914-1918/

Atvykę į Petrapilį, visųpirma aplankėme Seminariją /Piervaja Rota Nr.11/,kuri mus buvo išsiuntusi į užsienius aukštšsioms studijoms. Ir čia sužinojome, kad esame laukiami, kad esame abudu paskirti profesoriais Seminarijos, kad abiem jau yra paruošti butai gyventi. Mano draugas kun.I.Svirskis buvo paskirtas Dogmatinės Teologijos profesorium; o man paskirtos net dvi pareigos: Moralinės Teologijos profesūra ir Katedros parapijos vikaro pareiga. Nei viena nei kita pareiga nebuvo man prie širdies. Aš,būdamas Romoje,nemėgau Moralinės, ir vis labiau buvau linkęs prie Dogmos,kurią atsidėjęs ir su pamėgimu studijavau. Gi vikaro pareigą didžiulėje Katedros parapijoje skaičiau nesuderinamą su profesoriaus darbu, ypač man,jaunam vos tik baigusiam mokslus ir,galima sakyti, iš studento suolo įkeltam į profesoriaus katedrą.

Taigi, visųpirma paprašiau kun.Svirskį, kad apsimainytumėm dėstymo objektais. Jis mielu noru sutiko. Tuomet nuėjome pas kun.Baltrušį, tuometinį Seminarijos Rektorių, ir pareiškėme norį pasikeisti objektais. Kun. Baltrušis pritarė mūsų norui.

Kuomet gi darėme vizitą pas J.E. Ciepliaką, Mohilevo arkivuskupijos valdytoją, /Tuo metu J.E. Arkivyskupas V. Kliučinskis buvo jau atleistas nuo pareigų, nors dar gyveno Arkivyskupijos palociuje Petrapilyje, ir Vyskupas Ciepliakas ėjo Administratoriaus pareigas/, išdėsčiau jam racijas, dėl kurių eiti vikaro pareigas ir drauge profesoriauti būtų man be galo sunku, ir nei vienos negalėčiau tinkamai atlikti, ir dėl to prašau jį atleisti mane nuo vikaravimo. Be jokios sunkenybės sutiko patenkinti mano prašymą. Tame daug pagelbėjo ir kun.Rektoriaus Baltriušio užtarimas ir parėmimas.

Dėl to atsisakymo nuo vikaravimo turėjau patirti daug priekaištų. Pirmiausiai, baisiai liko nepatenkintas Katedros klebonas kun. Dukalskis/latvis/. Jis man pradėjo išmėtinėti, kam ,girdi, atsisakei, turėtumei kur kas daugiau įeigų ir t.t. Jam atsakiau kad negaliu priimti pareigos, kuri man trukdys profesoriavimui, įeigų aš nepaisau.Tačiau užtikrinau, kad reikalui esant visuomet esu pasirengęs pagelbėti pastoracijos darbuose; bet tai bus ne iš pareigos, o tik "ex caritate" ir ant kiek tai bus suderinama su mano pirmiausia pareiga, profesūra.

Kito priekaišto teko išgirsti iš paties buvusio Arkivyskupo Kliučinskio. Darant

jam vizitą, kuomet sužinojo,kad esu atsisakęs nuo vikaravimo katedroje, pareiškė,kad labai neišmintingai pasielgiau. Pastoracija,girdi, duotų man tikro kunigiško darbo, praktiško pažinimo sielų ganytojavimo problemų, o ne vien teoretiškų žinių,kurių ligi šiol sėmiau iš knygų. Į tai,jei neklystu, pakartojau ką buvau sakęs kun.Dukalskiui, kad neatsižadu visai praktiško pastoracijos darbo, tik nenoriu, kad tai būtų mano pareiga "ex iustitia", o tik iš mano paties geros valios, "ex caritate".

Taip susitvarkius su mano būsimais tiesioginiais darbais, pradėjau naują gyvenimą, pirmuosius mano atsakominguosius darbus Petrapilyje. Jų gi, laikui bebėgant, vis daugėjo ir daugėjo. Jie gali būti padalinti į dvi kategorijas: 1) darbai,kurie ėjo iš mano tiesioginių pareigų, kaip profesoriaus ir kunigo; ir 2) darbai, kurie lietė labiau visuomenę,ir tai lietuvišką visuomenę Petrapilyje ir kitur; tai buvo netiesioginės pareigos, einančios iš noro padėti mano tautiečiams, ypač nuo karo nukentėjusiems, tremtiniams.

1. Tiesioginės Pareigos.

A. Profesoriavimas

Profesorių sąstatas Grįžęs po 6 metų nebuvimo į Seminariją, radau didelių pakeitimų, ypač profesorių tarpe. Iš buvusių mano studentavimo laikais teliko, galima sakyti, vienas, būtent, kun.Liudvikas Borkowski, lenkas, kuris dėstė lenkų kalbą. Tiesa, dabar Seminarijos priešakyje stovėjo buvęs jos profesorius, kun.Baltrušis, bet tada jis tik atvykdavo iš Akademijos į pamokas. Jį dabar skaitau lyg nauju profesorium. Jis dėstė Bažnytinės Teisės. Šventojo Rašto profesorium buvo kun.Zigmas Lozinski/lenkas/, (vėliau tapęs Pinsko Vyskupu). Vice-Rektorium arba,kaip pa mus semiarijoje vadindavo, Inspektorium buvo kun.Prel. Ostrowski,irgi lenkas; neatsimenu,kokį objektą jis dėstė, rodos, kad bažnytinę istoriją. Latvių kalbos dėstytoju buvo kun.Juozas Rancans/ vėliau tapęs Rigos pavyskupiu/. Bet visai naują būrį profesorių sudarė ką tik iš užsienių atvykę daktarai: Kun.Kun. Fabijonas Abrantowicz /baltgudis/, kuriam pavesta buvo dėstyti filosofiją; jis buvo baigęs mokslus Lovain'e; Falkowski Česlovas/lenkas/, mano kurso draugas, baigęs mokslus Innsbrucke, jis dėstė homiletiką ir buvo dvasios tėvu (vėliau tapęs Lomžos Vyskupu); Svirskis Ignas - moralinės (vėliau Seinų Vyskupu) dėstytojas ir aš - dogmatinės teologijos. Rektorius Baltriušis mus keturis įvesdindamas, pareiškė klierikams: "Arkidijecezija duoda jums ką geriausia turi". - Pažymėtina, kad iš visų profesorių buvau vienintėlis l i e t u v i s. Kun.Baltriušis kad iš pavardės lietuvis, tačiau tokiu nesirodydavo.

<u>Seminarijos Klierikai</u>

Nemažiau didelis skirtumas galima buvo pastebėti ir klierikų tarpe, po 6 metų mano nebuvimo Seminarijoje. Sumažėjo lietuvių skaičius, o daug padidėjo latvių. Atsirado vis daugiau susipratusių baltgudžių. Bet vis tik lenkai vyravo ir oficialioji kalba visur buvo lenkiška. Kai vokiečiai 1915-1916 užėmė Lietuvą ir Lenkiją, tai mūsų Seminarijoje atsirado nemaža klierikų pabėgėlių iš tų sričių. Gerokas skaičius klierikų atvyko iš Seinų Seminarijos ir Kauno. Iš jų paminėsiu bent kelis buvusius mano mokiniais: Jonas Starkus, Mykolas Ražaitis, Feliksas Bartkus ir kiti, kurių vardų jau nebepamenu.

Bendras klierikų skaičius, kiek atsimenu, nepasikeitė, vis buvo apie 150 studentų

<u>Svarbiausias mano darbas</u>

Man pavestas dėstyti Seminarijoje objektas buvo Fundamentalinė Teologija arba Apologetika ir Dogmatinė Teologija. Apologetiką dėsčiau III kurso klierikams, turėdamas po 5 pamokas savaitėje; Dogmatiką gi dėsčiau IV ir V kurso studentams drauge, ir čia turėjau 6 pamokas savaitėje.

Be to, per du metu dar turėjau po 3 valandas savaitėje dėstyti I ir II kursui drauge Platųjų Katekizmą. Taigi turėjau viso labo 14 valandų dėstymo savaitėje.

Tai buvo naujokui profesoriui sunkus ir didelis darbas, ypač pradžioje. Reikėjo daug laiko pašvęsti pasiruošimui. Romoje buvo likę mano užrašai ir visos knygos. Karas trukdė visa tai pergabenti į Petrapilį. Taip pat dėl karo aplinkybių sunku buvo gauti iš užsienių naujų knygų, reikiamos literatūros. Po ilgų ir didelių pastangų vis tik pasisekė kai kurias knygas, ypač vadovėlius klierikams, gauti per Švediją. Visa laimė, kad Seminarija turėjo gan turiningą biblijoteką, kurios tvarkytoju buvau aš paskirtas.

Pamokų paruošimas ėmė man daugiausiai laiko ir jėgų. Dabar tik pamačiau, kaip išmintingai padariau atsisakęs nuo vikariavimo pareigų katedroje. Tikrai būčiau nepajėgęs visa aprėpti ir tinkamai atlikti.

Seminarijoje, kaip minėjau, vyravo lenkų kalba ir visi profesoriai tąja kalba dėstė savo objektus. Šičia turiu pasigirti, kad pats išsilaužiau iš senoš tvarkos. Dogmatiką nuo pat pradžios pradėjau dėstyti lotynų kalba, gi Apologetiką - iš karto lenkiškai, o kursui įpusėjus - lotyniškai. Klierikų tarpe toji inovacija sukėlė nelygų reagavimą. Vis tik dauguma buvo patenkinta. Kad galėčiau patikrinti savo studentų

nuotaikas dėl lotynų kalbos įvedimo, padariau ankietą. Kiekvienas raštu turėjo atsakyti į klausimus: ar jis mano,kad dėstymas lotynų kalba Teologijos yra naudingas ar ne? ir kodėl jis taip /reiškia:naudinga ar nenaudinga/ mano? - Ankieta parodė,kad daugma buvo už lotynų kalbą.

Be to, įvedžiau rašto darbą: klierikai turėjo raštu išdėstyti kokį klausimą.Tai buvo daroma retai. Bandžiau irgi įvesti disputas, bet tai buvo sunku palaikyti kaipo nuolatinį dalyką.

Lietuvių Kalbos Dėstytojas

Vos tik atvykus į Seminariją, pas mane atėjo klierikas Vincentas Mieleška/vėliau buvęs Karmelitų parapijos Kaune klebinu/ ir pradėjo prašyti, ar neapsiimčiau dėstyti lietuviams klierikams lietuvių kalbą. Man tai buvo didelis surpryzas. Iš karto bandžiau atsisakyti, motyvuodamas tuomi,kad ir aš pats ne ką moku ir reikalingas dar studijų. Bet kl.Mieleškai insistuojant, pareiškiau,kad, jei Seminarijos Rektorius leis, pasistengsiu daryti ką galėu. Rektorius kun.Baltriušis priėmė drasuolį klieriką Mielešką maloniai ir pasakė, kad įvesti oficijaliai lietuvių kalbos dėstymą Seminarijoje jis negalės be Tikybų Departamento; bet,jei kun.Rėklaitis apsiims jus mokyti savo bute privačiai, nieko prieš tai neturiu.

Tuo būdu netikėtai pasidariau lietuvių kalbos profesorium, pats jos nemokėdamas kaip reikiant. Dėstymas ėjo mano bute per 4 metus. Pradžioje pats dėsčiau, bet vėliau kuomet atvyko klierikų tremtinių iš Seinų Seminarijos su savo dvasios tėvu Kun.Dr. Jonu Totoraičiu, pasisekė tą darbą atiduoti jam,kur kas labiau komptentingam, juo labiau,kad jis pas mane ir buvo apsigyvenęs.

Profesoriaus sąlygos

Petrapilio Seminarijos profesoriai gaudavo labai menką algą.Aš, duokim sau, kaip Dogmatinės Teologijos profesorius, gaudavau mėnesinės algos tik 33 rub ir 33 kop. Prie tos sumos Seminarija pridedavo dar po 10 rublių už Katekizmo pamokas. Bet už tai profesoriai gaudavo neblogą butą ir valgį nemokamai. - Vėliau,rodos,1916 metais valdžia etatus padidino. Mokėdavo algos jau po 100 rublių mėnesiui, nepaisant kiek kas pamokų turėjo. Tuo metu ir man kiek palengvėjo, nes musikračiau nuo Katekizmo dėstymo pirmuose kursuose, o liko tik 11 pamokų savaitei Teologijos kursuose.

<u>Gimnazijos Prefektas</u>

Be profesoravimo seminarijoje, netrukus gavau pakvietimą dėstyti tikybą Realinėje Vokiečių Gimnazijoje. Mat, mane kaip baigusį mokslus Romoje gyvenant Germanicum'e skaitė jau mokantį puikiai vokiečių kalbą. Tiesa, pamokų ten turėjau nedaug, rodos, tik 2 valandas savaitėje. Bet už tai reikėjo sugaišti daug laiko važinėjimui. Toji mokykla buvo toli nuo Seminarijos, ant ~~taip~~ vadinamos "Vasiljevskij Ostrov" /Vasilijaus Saloje/. Mokinių turėjau irgi mažą saujelę, nes mokykloje daugiausia buvo protestantų mokinių ar stačiatikių. Bet vis vien pamokoms reikėjo pasiruošti, jau tik dėl kalbos svetimos, kurios mokėjau labiau vartoti paprastoj konversacijoje, o ne rimto dalyko dėstymui.

Toje gimnazijoje mano mokinių tarpe buvo 3 berniukai, vaikai vienos, kiek atsimenu, maišytos tikybos atžvilgiu šeimos: tėvas buvo ar protestantas ar šiaip apsileidęs, motina gi katalikė, bet serganti ir nedaug nusimaniusi tikėjimo dalykuose, nors tikrai geros valios ir širdies materis. Sužinojusi iš savo vaikų, kad mokykloje dėsto tikybą naujas prefektas, panorėjo su manim susipažinti. Aplankiau ją ir ji pradėjo mane prašyti, kad paruoščiau jos tris berniukus prie pirmos išpažinties ir komunijos. (Ji buvo lenkų tautybės, bet jau labai sugudėjusi. Aišku, sutikau ir turėjau sutikti, bet tam paruošimui teko skirti atskiras valandas. Berniukai buvo paruošti ir prileisti prie pirmųjų sakramentų. Buvo dėl to didelio džiaugsmo motinai. Iš dėkingumo ji kišo man pinigo į ranką. Aš jai padėkojau ir pasakiau, kad už šitokį darbą pinigų neimama. Ji, vargšė, spirtesi spyrėsi ir maldavo priimti. Tuomet jai pareiškiau, kad, jei ji sutiks tuos pinigus paskirti šv.Vincento a Paulo draugijai, tai gerai, ~~jos~~ priimsiu. Ir taip gan stambi suma teko labdarybės tikslams.

Vėliau, kaip į Petrapilį suplaukė nemaža tremtinių iš Lietuvos, net besimokinančių jaunuolių, buvau paskirtas prefektu į vieną Realinę Gimnaziją /netoli nuo Seminarijos buveinės / dėstyti lietuviams tikybą. Tai buvo, rodos 1916 ar 1917 metais. Mokinių turė jau gražų būrį. Jų tarpe buvo, kad ir nedaug, taip vadinamų "pirmūnių", kurie tik iš prievartos lankė tikybos pamokas. Jų charakteringa žymė buvo, kad į prefekto klausimus patikrinančius, ar pamoka buvusioji mokinio yra išmokta, atsakydavo netiesioginiai, prikergiant žodį: "sakoma", "tvirtinama" ar panašiai. Tuomi buvo pasižymėjęs vienas, kurio pavardės nebeatsimenu, bet kuris buvo aiškiai nusistatęs prieš religiją. Dauguma tačiau mokinių buvo geri vaikinai, daug jų priklausė prie ateitininkų, kaip pav. Šlabsinskis, vėliau buvo attaché prie Voldemaro; Masiliūnas ar ~~Masilionis~~, vėliau buvo valdininku švietimo, rodos, ministerijoje .

B. Pastoracijos Darbai

Kaip jau aukščiau minėta, atsisakydamas nuo vikaravimo pareigų prie katedros, kun. klebonui Dukalskiui buvau pareiškęs, kad neatsisakau, reikalui esant, pagelbėti pastoracijos darbuose, kiek tai nekliudys mano tiesioginioms profesoriaus pareigoms. Gyvenimas parodė, kad ne tik prisėjo teikti dvasinės pagalbos katedroje, bet ir kitur, ir net eiti šventos tarnybos pareigas pastoviai šeštadieniais ir sekmadieniais.

Katedroje

Pirmiausiai Katedros bažnyčioje, nesant kito lietuvio kunigo, man teko labai daug išpažinčių klausyti. Ne dėl to vien, kad daug lietuvių būtų parapijoje, bet dėl to, kad atsisėdus į konfesijonalą juk nesitumsi ir kitą kalbą vartojančius penitentus, jei pats ją moki. O mokėjau ir latviškai, vokiškai, lenkiškai. Štai dėl ko, tekdavo kartais ilgas valandas sėdėti klausykloje.

Čia prisimena man, kaip mes jaunieji profesoriai vieną kartą buvome susitarę pagauti "stambių žuvų"/taip vadinosi penitentai apsileidę atgailos sakramento priėmime/. Didįjį Penktadienį, kuomet paprastai išpažinčių nieks neklauso, atsisėdome mes trys kunigai į klausyklas, ~~...~~ arti koplyčios, kur buvo įtaisytas Kristaus grabas. ~~..~~ Žmonės lankantieji Kristaus grabą būtinai turėjo praeiti pro mūsų klausyklas ir matyti mus laukiančius penitentų. Mūsų strategija turėjo didelio pasisekimo. Daugelis matydami, kad kunigas laisvas, kad nieks nesigrūdo, kad dėl to turi geros progos išpažinti atlikti; o iš kitos pusės aplankęs Kristaus grabą buvo Dievo malonės pajudintas, - pasiryžo galų gale nugalėti savo baimę ir gėdą, ir artinosi prie klausyklos, ir susitaikydavo su Dievu. Mes gi džiaugėmės ir dėkojome Viešpačiui, kad teikėsi palaiminti mūsų darbą gausiais vaisiais!

Be išpažinčių klausymo, tekdavo kartais ir pamokslą pasakyti lietuviškai, ir pas ligonius nuvažiuoti, ir pakrikštyti ir t.t. Bet tai buvo tik mažas priedas prie svarbiausio darbo, kurs teko man atlikti katedroje per mano 4 metų profesoriavimo laikotarpį.

Liesnoje

Bet nebeužilgio ir to neužteko. Vieną gražią dieną atvyksta pas mane kun................./pavardės nebeatsimenu/, klebonas iš Petrapilio priemiesčio "Liesnoje" ir prašo, kad sutikčiau bent vieną kartą į mėnesį pagelbėti jam sekmadienio darbuose. Mat, jo parapija esanti mišri, yra daug lietuvių, o jie lietuvių kalbos nemoką. Pagalvojęs , sutikau.

Pasirodžius man Liesnoje parapijoje pirmą kartą, lietuviai buvo patenkinti,kad galėjo savo gimtąja kalba ir išpažintį atlikti ir išgirsti Dievo žodį. Bet netiko jiems,kad tik vieną kartą į mėnesį pas juos apsilankydavau. Pradėjo prašyti,kad bent vieną sykį savaitėje, arba kitaip sakant, kas sekmadienis ir kas šventė jiems patarnaučiau. To daryti savo autoritetu negalėjau, o klebonas nekviečia. Taigi patariau, kad Liesnoje par.lietuvių delegacija nueitų pas J.E.Vyskupą Joną Ciepliaką ir jo prašytų. Taip ir padaryta. Netrukus gaunu paskyrimą iš Vyskupo Kūrijos aptarnauti lietuvius katalikus Liesnoje parapijos.

Nuo to laiko turėjau pareigos pastoviai dirbti pastoracijoje. O darbas nebuvo menkas. Kiekvieną šeštadienį po pietų ar šventės išvakarėse reikėjo važiuoti į Liesnoje,kelionė užtrukdavo, kiek atsimenu, apie valandą. Tuojaus prasidėdavo darbas klausykloje ir tęsdavosi iki vėlyvo vakaro. Išpažinties eidavo ne tik lietuviai,bet ir kitų tautų žmonės. Sekmadieniais gi iš pat ryto vėl klausykloje, kol neišbaigi penitentų. Paskui apie 11 val./rodos/ giedodavau Sumą ir per sumą sakydavau lietuvišką pamokslą. Darbas baigdavosi apie 1 val. Po pietų grįždavau namo kartais su skaudama galva, o čia juk reikia rytdienai pamokas paruošti.

Liesnoje parapijos lietuvių "spiritus movens" buvo tulas p.Urbonas, pasiturintis ir prasilavinęs žmogus. Jo daugiausiai rūpesniu lietuviai gavo lietuvį kunigą,kuris aprūpintų jų dvasios reikalus. p.Urbonas darė labai malonaus įspūdžio Kartais jis pasikviesdavo mane pas save pietų. - /Vėliau man grįžus į Lietuvą,teko su juo susitikti Kaune. Jis buvo tuomet valstybinio degtinės monopolio tvarkytojas ar kontrolierius/.

Darbas Liesnoje tęsėsi iki kol galų gale,rodos, 1916 ar 1917 metais, kuomet buvo paskirtas klebonu kun. Mykolas Bugienius, mano draugas iš Seminarijos laikų. Tuomet jau nebuvo reikalo ten važinėti, bet aš vis tik retkarčiais nuvykdavau pasimatyti su mano draugu ir su pažįstamais.

Protarpiniai patarnavimai

Be šito pastovaus pastoracijos darbo, tekdavo karts nuo nuo karto vykti su dvasine pagalba pas vietos kunigus. Ir taip mus Seminarijos profesorius kviesdavo išpažinčių klausyti: pral. Maleckis, didelės berniukų prieglaudos vedėjas; šv. Katarinos gimnazijos direktorius mokslevių ir t. panašiai.

Tarp Petrapilio klebonų, kurie kviesdavo mane kartais su dvasine pagalba, buvo ir vienas lietuvis, kun. Teofilus Matulionis. Jis buvo klebonu gan didelės parapijos priemiestyje /Za Nievskoj Zastavoj/, darbininkų kvartale. Pas jį mielu noru nuvykdavau. Jis buvo uolus kunigas, švelnaus būdo žmogus, kilnios širdies asmuo. /Vėliau jis buvo, prie bolševikų, slaptai pakonsekruotas vyskupu; suimtas ir ištremtas į Solovkų lagerį. ar tik ne 1935 m. Lietuvos valdžia jį išlaisvino ir jis grįžo į Lietuvą. Mirus Vyskupui Kuktai, jis buvo paskirtas Kaisedorių Ordinaru, rodos 1942 m. ir bolševikams užėmus Lietuvą 1944 m., po kiek laiko komunistų suimtas ir ar tik nenužudytas(?)/.

Tobulėjimo trokštantieji ir Konvertitai

Prie pastoracijos darbų reikia priskaityti irgi kai kuriems asmenims, kurie troškė tobulesnio gyvenimo, teikiamoji dvasinė direkcija ir kitatikių paruošimas pereiti į katalikų tikėjimą.

Buvo susidaręs nedidelis inteligenčių būrelis, kurios linko prie vienuolinio gyvenimo. Joms teko vadovauti per kurį laiką dvasiniuose reikaluose. Jų tarpe buvo Stanelytė Jadvyga, Želivičaitė Julė, Rusteikaitė, Urnežytė Uršulė ir kitos.

Mano buvimo Petrapilyje laikotarpy pasitaikė bent tris asmenis priimti į Katalikų Bažnyčią: vieną rusę, vieną lenkę ir vieną lietuvę. Pastaroji buvo mano brolio jauniausiojo Viktoro sužiedotinė Betty Valneriūtė, iš Marijampolės. Apie jos atsivertimą čia paduodu bent keletą smulkmenų.

Man atvykus 1914 į Petrapilį, labai norėjau pasimatyti su broliu Viktoru, kurio nemačiau jau 6 metus. Jis tuomet buvo laivyno inžinierius-mechanikas, mobilizuotas, ir savo pareigas ėjo ant kreiserio "Cesarievič". Žiemos metu visas rusų laivynas žiemodavo Suomijos įlankoje, prie Helsinki. Sumaniau Kalėdų atostogų metu jį aplankyti. Nuvykau į Helsinki pas mano draugą kleboną Turosienskį, lenką. Pirmą kartą pasimatęs su Viktoru, jis paskelbė norįs vesti Betty Valneriūtę ir prašė, kad aš juodu sutuokčiau. Pasirodo, kad jo sužiedotinė irgi jau buvo Helsinki. Man pareiškus, kad pirma tepriima Betty katalikų tikėjimą, o tik paskui galima bus kalbėti apie sutuoktuves. Viktoras užtikrino, kad Betty yra linkusi tapti katalike, tik kadangi dabar karas, jos perėjimą yra geriau atidėti po karo, nes jis /Viktoras/ gal žūti kare ir tuomet jos padėtis pasidarys nepakenčiama, nes jos tėvai nepriimtų jos į savo namus kaipo atkritusios nuo liuteronų tikybos. Ilgai mudu ginčiojomės. Kalbėjaus ir su Betty. Jokį argumentai mano nieko neišdarė

Viktoras vis laikėsi savo, nors Betty,rodos,lyg ir linko į mano pusę. Galų gale pavartojau argumentą, kuris ir Viktorą įveikė. Nupiešiau jam gan vaizdžiai, koks didelis skirtumas yra jau pačiose sutuoktuvių apeigose. Bažnyčia vien tik toleruoja mišrias moterystes, tik iš bėdos ir svarbios priežasties teikia reikiamos dispensos, pirma gavus iš nekataliko pusės užtikrinimo - tam tikrų garantijų dėl vaikų auklėjimo katalikų tikėjime etc. Gi davus dispensą, neleidžia jokių iškilmingų apeigų bažnyčioje, o vien tik atliekamas juridnis aktas, kontraktas moterystės zokristijoje,kunigui tik esant ir dviem liūdininkams. Kas kita,kai Betty bus priėmusi katalikų tikėjimą prieš šliūbą. Abu tuomet stovėsite prieš altorių lygiomis teisėmis, joks skirtumas tikybos atžvilgiu nedrumsčia judviejų santykių. O Bažnyčia jūsų motesrystę ypatingu būdu laimina. Prieš šliūbą eisite drauge išpažinties, paskui eina iškilmngos Mišios, galima bus sudaryti net asistą, choras gieda, bažnyčia pilna jūsų draugų, judu einate prie Dievo stalo ir t.t. Koks tai gražus reginis, koks įspūdingas! Jūsų šliūbas liks Jums atmintinas per visą gyvenimą....

Šiais ar panašiais žodžiais,bet turiniu nesiskiriančiais, kalbėjau broliui Viktorui. Kitą dieną , kai jau reikėjo atsisveikinti man su juo ir grįžti į Petrapilį, Viktoras pareiškė, kad pasikalbėjęs su Betty abudu sutiko su mano planu: Betty priima katalikų tikėjimą išvakarėse šliubo,kuris diena nustatoma vasario........ /gerai neatmenu, bet tur būt bus 13 ar 14 dieną/, ir prašo, kad aš pats ją priimčiau į Katalikų Bažnyčią ir duočiau šliubą.

Didelio džiaugsmo suteikė man ta žinia. Širdyje dėkojau Dievui už tai karštai. Pavedžiau kun.Severinui Turosienskiui ,Helsinki klebonui, kad malonėtų paruošti Betty prie lemiamo jos gyvenimo žygio, kitais žodžiais duoti jai reikiamų instrukcijų tikėjimo dalykuose, nors ji jau buvo pusėtinai pasiruošiusi. O pats grįžau į Petrapilį,nes mokslas turėjo greit prasidėti, po Kalėdų švenčių.

Kadangi skirtasis mano brolio sutuoktuvėms su Betty laikas buvo užgavėnių sezonas, kuomet Seminarijoje pamokų nebūdavo, tai aš lengvai galėjau gauti,prikalbinti vieną iš draugų profesorių kad vyktų su manim į Helsinki ir padėtų man: pirmiausiai išklausyti vedybininkų išpažinties ir dalyvauti asistoje šliubinėse Mišiose. Parinkau kun.prof Česlovą Falkowski. - Viskas įvyko sulig planu. Betty atliko tikėjimo išpažinimą labai iškilmingoje formoje, su pamokslėliu, su giedojimais ir vargonais. Gi kitą dieną per iškilmingąsias Mišias su asista giedojo balsais choras. Bažnyčia gi buvo pilna Viktoro draugų - jureivių karininkų su komendantu priešakyje.

Vėliau jis neturėjo žodžių kaip man atsidėkoti už tą visą.....

2. N e t i e s i o g i n ė s P a r e i g o s

/Lietuvių visuomenės veikime dalyvavimas/

Lietuvių kolonija Petrapilyje dar prieš I Didįjį Karą buvo gana skaitlinga. Labiausiai skaitlinga buvo fabrikų darbininkai, nemaža lietuvaičių tarnavo pas ponus; buvo kad ir nedaug studentų, kurie studijavo universitete ir specijaliuose institutuose; ir inteligentų lietuvių Petrapilyje nestigo, profesijonalų, mokytojų ir valdininkų tarpe.

Lietuvių skaičius Petrapilyje smarkiai padaugėjo Didžiojo Karo metu, kuomet vokiečiai 1915 - 1916 metais okupavo Lietuvą ir daugybė lietuvių bėgdami nuo karo baisenybių apleido Tėvynę. Daug pabėgėlių atsidurė Petrapily.

Su ta gausinga lietuvių visuomene negalėjau, kaip lietuvis, nesusidurti ir nepalaikyti santykių, ypač su jos organizacijomis tiek prieškarinėmis, kiek dar labiau karo metu įkurtomis. Pastarųjų veikime teko, iš tikrųjų, labai daug dalyvauti ir tai aktyviai.

A. Petrapilio Lietuvių Prieškarinės Organizacijos

Ateitininkai

Pirmoji Lietuvių Organizacija, su kuria man teko susidurti tik atvykus 1914 m. į Petrapilį, buvo Studentų Ateitininkų Draugija. Susipažinau su jos pirmininku Valdemaru Čarneckiu, kuris tuo metu studijavo Technologijos Institute. [p. Čarneckis vėliau buvo ilgus metus Romoje Lietuvos pasiuntiniu prie Kvirinalo, nuo 1925 iki 1938 m., kaip tik tais pačiais metais ir man teko gyventi Romoje ir su p. Čarneckiu užmegzti gan artimus ir draugiškus santykius]. - Vieną vakarą, kaip šiandien atsimenu, aplankiau jį jo bute ir ten radau dar kitą žymų ateitininką veikėją p. Lukošių. Iš jų sužinojau, kad Ateitininkams Studentams sunku susirinkti, nes neturima tinkamos patalpos. Pasiūliau jiems savo butą. Jie mielu noru sutiko. Ir nuo to laiko studentai rinkdavosi pas mane ant Pirmos Rotos. Kad ir nedidelis buvo mano kambarys, vis tik užteko vietos 12 - 15 studentams patogiai susėsti ir atlikti susirinkimą. Petrapilio Ateitininkų Studentų būrį sudarė daugiausiai mergaitės - panelės, vyrų buvo tik keli. Vėliau kaip atsirado tremtinių iš Lietuvos, vyrų skaičius padaugėjo. Studentų ateitininkų tarpe tuomet buvo: Karvelis, Gruodis, Graužinis, Turauskas ir kiti; Andziulyte, Čarneckaite Aldona, Žilevičiūtė ir kitos, kurių pavardžių jau nebeatsimenu. Kartais susirinkusius jaunuolius ir jaunuoles pavaišindavau, kad galėtų po

rimtų svarstymų per susirinkimą kiek atsigauti ir draugiškoje nuotaikoje pasivečiuoti, x)

Kuomet 1916 metais Petrapilį užplūdo tremtinių iš Lietuvos minios, ir jų tarpe nemaža jaunųjų gimnazijos moksleivių, bematant susidarė gražus būrys vidurinių mokyklų Ateitininkų. Kadangi jų susirinkimai vykdavo paprastai patalpose netoli Seminarijos rajono, neretai tekdavo man juose dalyvauti. Ateitininkai moksleiviai buvo labai aktyvūs, jie dažnai rengdavo susirinkimus, paskaitas, pasilinksminimus etc. Jų tarpe pasižymėjo savo aktyvumu mergaičių tarpe p.Paliulytė/ vėliau Ladygienė/, berniukų gi - p.Vitkus. Iš mano patyrimų dalyvaujant moksleivių ateitininkų veikime pažymiu vieną charakteringą faktą. Moksleiviai ir moksleivės sudarydavo bendrą organizaciją, ir visi jų sambūriai, net susirinkimai, buvo atliekami mišriai. Kaipo dvasios jų vadovas, bandžiau sudaryti atskiras sekcijas: mergaičių ir berniukų, kurios veiktų savistoviai ir tik pasilinksminimų, ekskursijų ar panašių progų sueitų bendrai. Įtikinau kai kurias rimtesnes ir veiklesnes mergaites, kad dalyką iškeltų bendrame susirinkime. Ir štai, nepaisant gerų argumentų ir mano paties įsikišimo, dauguma, ypač berniukai, nesutiko atsiskirti. Tai, mano nuomone, nenešė naudos ateitininkų tolimesniam veikimui. ~~Be abejo~~ Geresnis ateitininkų moksleivių elementas vėliau įsijungė į platųjį "Liaudies Sąjungos " darbą, kaip matysime toliau.

x) Be paprastų studentų ateitininkų susirinkimų, buvo suruošti taip vadinamieji apologetiniai pasikalbėjimai. Buvo pakviestas kun.prof.Pranciškus Būčys, Petrapilio Teologinės Akademijos profesorius, ir jis meisteriškai atsakinėdavo į įvarius studentų klausimus iš tikybos srities. Pats tuose pasikalbėjimuose nedalyvavau, bet iš kitų studentų girdėjau vien tik pasitenkinimo žodžius ir didelės pagarbos profesoriui apologetui. p. Čarneckis man sakydavo: "Pastatai prof.Būčiui klausimą, kuris atrodė stačiai neišrišamas. O jis išpalengvo jį nagrinėdamas ir aiškindamas, taip aiškiai įrodo užmetimo netikslumą, kad žmogus jaučiasi lyg durnas, kaip net tokį klausimą buvo galima statyti". / Čia atiduodu tik mintį p.Čarneckio/.

Šv. Zitos Draugija

Dar prieš I Didįjį Karą Petrapilyje buvo daug lietuvaičių ,kurios tarnaudavo pas įvairių tautybių ir tikėjimo ponus. Apsaugoti jų katalikybei ir lietuvybei buvo įsteigta grynai lietuviška ir katalikiška draugija Šv. Zitos vardu ir globa. Man atvykus 1914 m. į Petrapilį jau ją radau veikiančią ir jos vadovu ir dvasios tėvu buvo kun. kan. Jonas Senkus. /Ar jis buvo jos įsteigėjas, to nežinau/. Jis ir mane kviesdavo į Šv.Zitos Draugijos susirinkimus ir aš mielu noru tai darydavau.

Be šito dalyvavimo susirinkimuose, tik vieną tebeatsimenu gerą darbą esu atlikęs Šv. Zitos Draugijos naudai. Pasiūliau suruošti viešą paskaitą su šviesiais paveikslais apie Romą ir apsiėmiau pats skaityti. Tačiau pelną iš tos paskaitos prašiau,kad būtų padalintas: pusė eis Šv.Zitos Draugijai, o kita pusė bus paskirta stipendijai sudaryti vienam lietuviui klierikui iš Petrapilio Seminarijos, kad galėtų tęsti aukštuosius mokslus Dvasinėje Akademijoje. Paskaita įvyko, didžiulė salė publikos buvo pilna, pelno irgi nemaža pasidarė . Tai buvo mano pirmoji vieša paskaita lietuvių kalba.

Zititietės, vadovaujamos kun.kan. Senkaus, suloše didelį vaidmenį ir kitose Petrapilio lietuvių bendrų organizacijojse, ypač Labdarių Draugijoje ir vėliau Nuo karo nukentėjusiems šelpti Petrapilio Draugijoje. Jos būtent, puikiai suorganizuotos, savo balsais nusverdavo kritiškuose klausimuose katalikų naudai.

Labdarių Draugija

Seniausioji Petrapilio Lietuvių Draugija ar tik nebus Labdarių. Ji buvo įvarių pažiūrų žmonių draugija: joje dalyvavo ir socijalistai, net ir komunstuojantieji, ir liaudininkai, ir liberalai,ir katalikai. Jos pirmininkas per ilgus metus buvo p.Matulaitis / vėliau Lietuvoje buvo valstybės kontrolerius; jis yra ponios Vincentos Lozoraitienės tėvas/.Jis atrodo, kad buvo geras žmogus, ramus, rimtas, tik, kiek galiu spėti, per daug lėtas ir per tai nuolaidus, taip kad "pirmeiviškas" elementas Draugijoje pradėjo vyrauti. Bent taip aš sau aiškinu dabar kun.kan.Senkaus strategiją,kurios jis panaudojo p.Matulaičiui nuversti iš ilgamečio pirminkavimo.

Tai įvyko dar prieš 1917 metų revoliuciją. Labdariai susirinko į metinį savo susirinkimą,kuriame tarp kitų dalykų reikėjo rinkti kitiems metams valdybą.Kun.kan. Senkus atvyko į susirinkimą su visa zitiečių minia / ar tik ne 200asmenų/. Ir kuomet atėjo rinkimai valdybos, buvo išrinktas ne p.Matulaitis,kurio norėjo labai kairieji,

bet kun.prof.Česnys, už kurį buvo kan.Senkus su savo "nesugriaunamais argumentais" - sitiStėmis. Tai baisiai nepatiko kairiesiems. Kad susirinkusiųjų priešų ūpą pataisius, o ypač, kad senajam pirmininkui p.Matulaičiui nebūtų taip nesmagu ar skaudu, kan.Senkus pasiūlė susirinkimui, kad už p.Matulaičio nuopelnus Labdarių Draugijai pakeltų jį į garbės Draugijos pirmininkus. Susirinkimas entuzijastiškai tam pritarė. Kuomet kan.Senkus prisiartino prie naujai išrinktojo garbės pirmininko p.Matulaičio ir sveikino,bučiuodamas jį, p. Liutkevičius,advokatas, /labai sukairėjęs,kuris vėliau bolševikams užviešpatavus tuojaus prie jų prišlijo/ sušuko: "Judošiaus pabūčiavimas!".

Tuo būdu kan.Senkus su savo "nesugriaunamais argumentais" apgynė Labdarių Draugiją nuo kairiųjų užviešpatavimo.

B. Karo metu įsikūrusios organizacijos

Pasiruošimas. Kai 1915-1916 metais į Petrapilį pradėjo vis daugiau ir daugiau pabėgėlių atvykti, mums vietiniams kunigams parūpo jų aprūpinimas ir apsauga nuo negeistinų elemento, nuo kairiųjų įtakos, kad jie tremtyje bebūdami išliktų sveiki ir lietuvybės ir katalikybės atžvilgiu.

Tuo tikslu visųpirma reikėjo suorganizuoti arba geriau sakant, paruošti lietuvių dvasiškiją, išdirbti tam tikrą planą ir kryptį,kuriuo Katalikų Bažnyčios inteklė galėtų pasiekti tremtinių mases. Pradėta šaukti kunigų lietuvių susirinkimus (1916 m.) O jų be pastoviai gyvenančių Petrapilyje buvo jau nemaža ir pabėgėlių. Susirinkimai vykdavo mano bute,kurs buvo Seminarijos namų kairiajame sparne,už katedros, visai nuošaliai, taip kad lengva buvo susirinkti neatkreipiant kam nereikia dėmėsio. Susirinkdavo kunigų tarp 10-15. Jų tarpe: profesoriai Akademijos: Bučys, Česnys, Grigaitis,Naujokas; kun. kun. Laukaitis, Vailokaitis, Matulionis, Didžiulis, Grabys ir t.t. Tarėmės apie reikalą suorganizuoti katalikų intelegentiją, darbininkiją, jaunuomenę ir t.t. Ypatingai rūpėjo, kad būtų katalikiškos krypties leidžiamas laikraštis tremtiniams, nes einantis laikraštis Karo nukentėjusiems šelpti Centro Komiteto leidžiamas ne atitiko katalikų reikalams. Daug buvo kalbėta ir apie įsikuriantį Karo nukentėjusiems šelpti Petrapilio Draugiją ir reikalą,kad ten įeitų kuodaugiausiai katalikiško elemento.

a. Nuo karo nukentėjusiems šelpti Petrapilio Lietuvių Draugija

Vokiečiams užėmus Vilnių 1915 m. rudenį, Centro Lietuvių Komitetas nukentėjusiems nuo karo šelpti /bent dalis narių/ persikėlė į Petrapilį. Jis buvo sudarytas iš žmonių be skirtumo pasaulėžiūros ir tikybos. Jo priešakyje stovėjo p.Martinas Yčas,kalvinistas. Nariais buvo ir katalikai,kaip kun.Tumas ir p. Noreika. Buvo jame ir kairiųjų pažiūrų žmonės. Tas Centrinis Komitetas rūpinosi bendrai visų tremtinių po plačiąją Rusiją išblaškytų reikalais, šelpimu, gaudamas tam gausias lėšas iš taip vadinamo Tatijanos Komiteto.

Bet Petrapilyje įsikūrė vietinių lietuvių pastangomis Draugija,kurios tikslas buvo šelpti ir globoti lietuvius tremtinius apsigyvenusius Petrapilyje. Draugijos šios išrinktasis Komitetas, susidedąs ar tik ne iš 15 asmenų, tvarkė visus tremtinių reikalus Jo globoje buvo ypač vaikų prieglaudos, moksleivių bendrabučiai ir kitos panašios įstaigos.

Katalikams buvo svarbu,kad į Komitetą įeitų geri,padorūs žmonės, kuriems rūpėtų krikščioniškas jaunuomenės auklėjimas ir kurie skirtų dėl to auklėjimo įstaigoms tinkamus asmenis, dorus ir tikinčius katalikus, o ne bedievybe užsikrėtusius "pirmeivius". Dėka lietuvių katalikų susiklausymo, o ypač ka.Senkaus zitiečių armijos, gausiai dalyvavusios metinėse Draugijos susirinkimuose, Komiteto sąstatas nuo pat pradžios buvo sudarytas iš mums palankių asmenų. Jo priešakyje, pirmininku buvo kun.J.Laukaitis,tuomet Dumos atstovas.

Tokia padėtis nepatiko kairiesiems. Jie pasiryžo paglemžti Komiteto vadovybę iš katalikų. Tam atsiekti jie pavartojo kan. Senkaus vartojamą strategiją - "nesugriaunamus argumentus". Kai 1916 metų pabaigoje ar 1917 pradžioje(sausio mėn.) buvo sušauktas metinis Petrapilio Draugijos nuo karo nukentėjusiems šelpti susirinkimas, jie suorganizavo šimtus darbininkų vyrų / kurių tarpe atrodo buvo nemaža ir nelietuvių/ ir juos prieš pat susirinkimą įrašė į Draugijos narius. / Kiek atsimenu, sulig Draugijos įstatų naujieji nariai priimami Valdybos arba Komiteto. Tačiau buvo praktikuojama ir priėmimas visuotiname susirinkime, daugumai pritarus,pirmininkui paskelbus naujus narius, kurie prieš įeinant į susirinkimo salę buvo užsiregistravę ir užsimokėję nario mokesnį/.

Kaip šiandien atsimenu, man įėjus į didžiulę kažin kokios mokyklos salę, pamačiau ją prisigrūdusią visai nepažįstamų ir nematytų vyrukų. Jaučiau,kad čia kažin kuom nege-

ru kvepia. Bet iš karto nesusiorijentavau, kad tai viskas reiškia. Tik kuomet Komiteto Pirmininkui atidarius susirinkimą ir pasiūlus kandidatą susirinkimui vesti, paaiškėjo kairiųjų "triukas". Vietoje pasiūlyto Komiteto kabdidato, dauguma išrinko dar nematytą asmenį kažin kokį p.Baleišį susirinkimo pirmininku. Ir keista, kad niekam iš mūsų neatėjo į galvą protestuoti į neteisėtą naujų narių priėmimą, nes jie buvo priimti viso susirinkimo, taigi balsavo ir šimtai tik įsirašiusių bet nepriimtų dar į narius. Taip buvome visi abstulbę , ir tik išrinkus Baleišį į pirmininkus, pamatėme prie ko eina kairieji.

Tuomet savo tarpe sutarėme neprileisti jokiu būdu, kad šis susirinkimas prieitų prie naujo Komiteto rinkimų, nes tai būtų atidavimas visos Draugijos į kairiųjų rankas ir tremtinių globos. Dėl einant dienotvarkės nustatyta reikalų eile, stengėmės tų reikalų svarstymą kuo ilgiausiai užtęsti. Ir tai mums pavyko. Jau buvo arti 12 val. nakties, ir mokyklos sargai pareikalavo susirinkimą baigti. Kairieji negalėdami dabar pravesti Komiteto rinkimų, nutarė dauguma balsų, kad sekantis susirinkimas būsiąs tąsą šios dienos susirinkimo ir atliks naujos Valdybos rinkimus.

<u>Polemika</u>: po to nelemto susirinkimo atsipeikėję, (jei neklystu) pradėjome spaudoje kelti abejojimus apie teisėtumą, o ypač įrodinėti, kad sekantis Draugijos visuotinas susirinkimas negali būti legaliai to buvusio tęsinys,nes,girdi, visuotinus susirinkimus sulig įstatų šaukia Komitetas ir jis nustato dienėtvarkę ir t.t. Kairieji gi iš savo pusės irgi atsikirsdavo.

<u>Susirinkimas sekantis įvyksta didžiulėje salėje Petrapilio Apskrities Teismo /Okružnoj Sud"/</u> po kokio mėnesio laiko nuo paskutiniojo, rodos, vasario pradžioje 1917, prieš pat revoliuciją. Prie to susirinkimo ruošėmės visomis jėgomis ir agitavome, kad ne vienas narys katalikas nesišalintų, bet kad visi iki vienam dalyvautų tame susirinkime.

Kuomet skirtąją dieną įėjau į tą didžiulę teismo salę, pamačiau , kad ji buvo kimte-prikimšta žmonių, kurie kėlė baisiausią triukšmą: vieni šaukė "Baleišis", o kiti "Laukaitis". Nugi žiūru, kad prie pirmininko katedros stovi vienas šalia kito: kun.Laukaitis, teisėtas Draugijos Komiteto Pirmininkas, ir p.Baleišis, buvęs paskutiniojo susirinkimo pirmininkaujntis. Užėsis, šauksmai, ginčijimasis savo tarpe, ko ne kumščiavimas kai kurių karštuolių, visa tai darė baisų vaizdą. Tikra košė, o ne

ristas kulturingų žmonių susirinkimas! Kaž-kas bandė nuštildyti triukšmaujančius, bet nesisekė. Kan. Tumas buvo užlipęs ant stalo ir norėjo dar pakilėti ant kėdės bet kairiųjų šalininkai pastumė kėdę ir kan.Tumas būt buvęs parpuolęs,jei arti stovėjusieji nebūtų pagriebę į savo glėbį. Galų gale, matant,kad nieks nesidaro, kad triukšmas vis didėjo, kad dėl to gal įsikišti policija, p. Šilingas, santarietis, palipėjo į aukštą stalą ar platformą, ir savo skardžiu,perverčiančiu balsu suriko: "Vardan Lietuvos nutilkite! Vardan Lietuvos nutilkite!". Ir minia staiga nutilo. Tuomet p. Šilingas paskelbė: "Petrapilio Lietuvių Draugijos nuo karo nukentėjusiems šelpti Komiteto vardu skelbiu: susirinkimą esant uždarytu". - Žmonės paklausė ir išsiskirstė. Ir taip,ačiū Dievui, apsiėjo be didelio skandalo. / "Okružnoj Sud", kurio salėje buvo tas triukšmingas "susirinkimas" per revoliuciją kovo mėn.1917 buvo sudegintas/

"Kalašnivskoja Birža" - paskutinis Petrapilio Lietuvių Draugijos nuo karo nukentėjusiems šelpti susirinkimas:

Po įvykių "Okružnoj Sud" salėje, Komiteto nariai patys persitvarkė. Kun.Laukaitis, matydamas,kad jis yra kairiesiems "užsigavimo akmuo", atsisakė nuo savo pareigų. Paruošti sekentįjį visuotiną Draugijos susirinkimą pavesta adv.p. Spurgai /liberalas,rodos/. Kad išvengus apgaulysčių ir netikslumų rinkimuose, buvo pravesta griežta kontrolė narių, ir balsuojantiems buvo įteiktas kiekvienam vokas su Komiteto atspaudu. Į tą voką kiekvienas galėjo dėti savo kandidatų kad ir atspausdintą sąrašą.

Taip sutvarkius rinkimų eigą, visi buvo tikri, kad jokio apgavimo negalės įvykti. Ir dėlto ramiai ruošėmės būsimajam susirinkimui. Jis įvyko jau po pirmos revoliucijos, rodos kovo mėnesio pabaigoj 1917 m., milžiniškoje ir gražioje Kalašnikovo Biržos salėje. Rinkimai praėjo tvarkingai ir ramiai. Laimėjo mūsų sąrašas. Priešakyje naujo Komiteto atsistojo prel. Jurgis Narjauskas.

Beje, neilgai teko iam vadovauti Draugijos reikalams. Spalių mėnesį paėmus bolševikams valdžią į savo rankas, ir tremtinių reikalai tuojaus perėjo į lietuviškųjų bolševikų globą.

Visa laimė, kad bolševikams padarius atskirą taiką su vokiečiais 1918 pavasarį, atsidarė durys į Lietuvą ir tremtiniai pradėjo masiniai grįžti į Tėvynę.

b. Katalikų Laikraštis "Vadas".

Lietuvių katalikų vadai jautė jau nuo senai reikalą leisti tremtiniams tinkamą laikraštį. Tiesa, Centro tremtiniams šelpti Komitatas Petrapilyje leido jiems laikraštį "Lietuvių Laikraštis", bet šis daugiausiai rūpinosi lietuvybės ir organizaciniais reikalais. O tremtiniai katalikai buvo reikalingi dvasinio maisto. Reikėjo juos stiprinti tikėjime ir dorovėje, kad gyvendami tarp kitatikių plačioje Rusijoje neprarastų katalikų tikėjimo principų ir krikščioniškojo dorovingumo papročių. Kunigai gi tremtiniai, išblaškyti po visą kraštą drauge su tikinčiaisiais, neturėjo kartais nei lietuviškos evangelijos nei medžiagos pamokslams. Pagaliaus, einantis Petrapilyje lietuvių laikraštis savo kryptimi nevisuomet atatikdavo katalikų principus.

Visa tai vertė mūsų veikėjus Petrapilyje susirūpinti ir jau 1916 metais susirinkę, kiek pamenu, kun. J.Laukaičio bute prie šv.Stanislavo bažnyčios., nutarė leisti savaitinį laikraštį ir davė jam vardą "Keleivis". Redaktorium būsimojo laikraščio buvo numatytas kun.J.Laukaitis. Bet greit, dėl man tikeliai nežinomų priežasčių, viskas buvo pakeista. Telegrama buvo iššauktas iš Maskvos kun.Juozas Vailokaitis ir po ilgo ir gyvo pasitarimo, susirinkusieji pavedė jam laikraščio leidimą. Naujam laikraščiui duota vardas "Vadas"; jis turėjo eiti kas savaitė ir su priedu vaikams "Žvaigždutė".

Visa tai nutarus, ~~//////////////~~ iškilo klausimas, kaip išgauti leidimą katalikškam laikraščiui leisti iš vietos Vyskupo, o ypač, leidimo kunigui būti redaktorium, kai tas kunigas yra svetimos vyskupijos. Pasitarus, pasiūlyta man, kaipo vietiniam Mohilevo arkivyskupijos kunigui, apsiimti būti "atsakominguoju" naujo laikraščio redaktorium ir pasirūpinti drauge gauti iš vietos Vyskupo reikiamų leidimų. Nieko neišdarysi, turėjau pasiūlymą priimti. J. E. Vyskupas J. Ciepliskas maloniai priėmė žinią apie sumanymą leisti katalikiškąjį lietuvių laikraštį ir mielai sutiko, kad būčiau jo redaktorium.

Man tad teko aukšta garbė būti laikraščio redaktorium, o visas darbas užgulė ant Kun.J.Vailokaičio pečių. Be abejo, jis greit surado sau gerų pagalbininkų. Į "Vadą" rašė akademikai studentai, kaip kun.kun. Mykolaitis-Putinas, Avižėnis, Dambrauskas Rašė kun.prof. J.Totoraitis, prof. P.Būčys, kun.prof. Česnys ir t.t. Na, kartais ir man teko šį tą parašyti, ypač pradžioje rašiau pamokslėlius sekmadieniams ir šiaip

vieną kitą straipsnelį. Be to, ne kartą pagelbėdavau daryti laikraščio korektūrą.

"Vadas" be abejo suvaidino labai svarbią rolę katalikų tremtinių gyvenime Rusijoje. Jis ne tik gaivino jų tikėjimą, teikdamas jiems rimto dvasinio peno, bet ir palaikė juose ilgesį Tėvynės ir žadino kovos dvasią už Jos nepriklausomybę. Priedas gi "Žvaigždutė"buvo prieglaudų ir pr.mokyklų vaikučių auklėjime didelė pagalba

Kuomet 1917 metais įsikūrė "Liaudies Sąjunga", "Vadas" tapo jos organu ir daug prisidėjo prie suorganizavimo jos skyrių po plačiąją Rusiją. O kuomet atėjo laikas grįžti į Lietuvą, "Vadas" varė plačią propagandą, ragindamas tremtinius grįžti į Tėvynę ir konkrečiai nurodydavo būdą ir priemones tam įvykdinti. Už tai lietuviškieji bolševikai įpyko ir progai pasitaikius,/ kai "Vadas" patalpino straipsnį smarkiai puolantį juos už tai, kad trukdė tremtinių grįžimą į Lietuvą/, įskundė"liaudies valdžiai". Rugpiūčio mėnesį 1918 m. "Vadas" buvo uždarytas, uždėta jam didelę piniginę bausmę, o redaktorių liepta suareštuoti. Tikrumoje tik pirmas bolševikų parėdymas liko įvykdintas, kitų dviejų teko išvengti.

Čia turiu pažymėti, kad "Vado" redakcija per ilgą laiką buvo vieno prancūzo p.Violet bute. Jis buvo senato valdininkas ir didelis lietuvių bičiulis. Pas jį net buvo apsigyvenęs p.Karvelis Petras, ir, rodos, net kun.J.Vailokaitis, bent kurį laiką. / p. Violet. Lietuvai tapus nepriklausoma, p. Violet iš Rusijos atvyko į Kauną ir gyveno Lietuvoje. Ten jis ir mirė (tik nežinau kuriais metais).

Rodos, kad 1918 metais radakcijos štabas buvo perkeltas į mano butą Seminarijoje. Jos paskutiniu faktiniu redaktorium iki uždarymo buvo kun.Pijus Dambrauskas.

c. Spaustuvė ir šv.Povilo Draugija

Pasiėmus leisti laikraštį, reikėjo rasti spaustuvę, kuri apsiimtų jį spausdinti. Lietuviškąją spaustuvę turėjo Centrinis tremtinių Komitetas. Bet ten prisiglausti "Vadui" nebuvo paranku ir gal net nebuvo galima tikėtis, kad jis būtų priglaustas. Kaip ten bebūtų, kun. J. Vailokaičio mintis buvo suorganizuoti savo nepriklausomą spaustuvę. Aišku, nebuvo manoma nusipirkti nuosavą spaustuvę. Tam nebuvo nė lėšų nė žmonių jai operuoti. Bet sumanymas buvo rasti kokią jau veikiančią spaustuvę, kuri apsiimtų užleisti mums atskirą kambarį, kur dirbtų mūsų lietuviai rinkėjai, ir duotų mūsų mašinistui spausdinti ant spaustuvės bendrųjų mašinų. Tokią spaustuvę pasisekė surasti. Buvo tai Weisbrut'o spaustuvė netoli Troickiji prospekt, netoli ir mūsų Seminarijos. Už tam tikrą nuomą gauta rinkėjams kambarys ir mašinos mūsų dispozi-

cijai; mes galėjome spaustuvėje turėti savo darbininkus, ne spaustuvės samdytus: ir tai ne tik rinkėjus, bet net ir savo mašinistą. Kitaip sakant, mes buvome nuomininkais dalies patalpų ir įrankių Weisbrut'o spaustuvės.

Turint jau savo dispozicijai spaustuvę, reikėjo surasti tinkamų darbininkų. Čia kun.J. Vailokaitis greit surado tarp tremtinių savo buvusių pažįstamų ir dirbusių jo vadovybėje Seinuose "Šaltinio" spaustuvėje, kurie mielu noru apsiėmė dirbti vėl po kun.Vailokaičio globa. Buvo tai p. Žebrauskas, puikus ir įgudęs rinkėjas - zeceris, ir specijalistas mašinistas p. P..... /negaliu atsiminti šito pono pavardės/.

Gal būt tų dviejų ir užtektų 4 puslapių savaitėį leisti laikraščiui. Bet kun.J. Vailokaičio genijus plačiau ir toliau žiūrėjo. Jis besilankydamas Tremtinių Centro spaustuvėje, pastebėjo, kad ten dirba nemaža merginų. Jų tarpe nužiūrėjo vieną, kuri atrodė ne tik gera esant rinkėja, bet dar labiau, kas svarbiausiai, pamaldi ir dvasiniu gyvenimu gyvenanti mergina. Ir štai kyla mintis, ar negalima būtų suorganizuoti panašių mergaičių bent būrelį ~~//////////////~~ į tam tikrą draugijėlę, kuri būtų užuomazga būsimosios vienuolijos, kurios tikslas būtų dirbti spaudos darbą. Draugijėlė būtų galima pavadinti kad ir šv.Povilo Draugija.

Tai visa išdėstęs man vieną gražią dieną, kun.J.Vailokatis paklausė, ar aš neapsiimčiau tos draugijos būsimosios šv.Povilo vadovauti ir rūpintis jos dvasiniais reikalais. Žinoma, kun.Vailokaičio minčiai karštai pritariau ir sutikau padėti kuom tik galėsiu. ~~/////////~~ Po kiek laiko apsilanko pas mane kun.J.Vailokaičio nužiūrėta mergina vardu Uršulė Martinonaitė. Visų pirma patikrinau, ar ištikrųjų jinai mąstanti apie tobulesnį gyvenimą, apie vienuolyną. Gavęs teigiamą atsakymą, išdėsčiau jai visą mūsų planą ir paklausiau, ar ji nesutiktų padaryti pradžią tokiai draugijai. Kiek pagalvojusi, sutiko susijaudinusi.

Bematant pasamdytas butas netoli Weisbruto spaustuvės. Ten apgyvendintos mergaitės, kurios pareiškė noro prisidėti ar įsirašyti į šv.Povilo Draugiją. Jų jau greit atsirado net 4: Martinonaitė /kuri buvo paskirta lyg kitų vyresnioji/, Burokaitė Emilija, Aleksiunaitė Konstancija, ir Teklė......... /pavardės jau nebeatsimenu/. Martinonaitė ir Alieksiūnaitė(?) dirbo spaustuvėje po priežiūra ir vadovavimu p.Žebrausko, gi kitos

dvi prižiūrėjo namų ruošos, dirbo, kiek atsimenu ir jei neklystu, ekspedicijoje laikraščio ir jo platinime, vėliau gavo platinti įvairių devocijonalijų. - Visos dirbo ir uždirbo sau duonos. Ir viskas, rodėsi, kuogeriausiai eina.

Bet neviskas man tiko. Be materijalio aprūpinimo, reikėjo toms mergaitėms idealistėms, kurios sutiko sueiti į bendrą jį gyvenimą ir išsižadėti laisvo, nepriklausomo gyvenimo, duoti dvasinio maisto, ir jas pratinti prie tikrai vienuoliškos tvarkos. Tiesa, kiek galėjau joms dvasios reikaluose gelbėjau. Sakiau jom konferencijas, instrukcijas; rišau jų sąžinės klausimus ir abejojimus, net rekolekcijas joms dadžiau. Bet jaučiau, kad to neužtenka. Mačiau, kad jos visos kad ir geros valios merginos, vis tik nė viena iš jų niekuomet nebandė ir net nematė, kaip vienuolyne reikėtų tvarkytis. O čia aišku, kad reikia joms, kaip sakoma, motinos, kuri joms vadovautų jųjų kadieninio gyvenimo reikaluose, kad jas auklėtų vienuoliniame guvenime etc.

Ilgai laužiau sau galvą, kol galų galė sužinojau, kad yra kažin kur vienuolė lietuvaitė. Mat, tais laikais buvo slaptų mergaičių vienuolijų, net ir Petrapilyje. Daugiausiai - tai buvo lenkių vadovybėje, bet jų tarpe atsirasdavo ir lietuvaičių. Atradęs kur toji lietuvaitė būva, tuojaus nuėjau pas Vyresniąją ir išdėstęs reikalą, paprašiau kad kuriam laikui paskolintų mums tą lietuvaitę vienuolę vardu, kiek pamenu, Veronika. Vyresnioji, rodos, net Provincijolė griežtai atsisakė, to padaryti negalinti. ...

Tačiau greit dalykai virto geron pusėn. Tuo metu 1917 m. rudeniop, rodos, buvo paskirtas Mohilevo arkivyskupu J.E. Edvardas Ropp'as. Nuėjau pas jį. Išdėsčiau plačiai mūsų planus steigti užuomazgą seselių spaustuvininkių vienuoliją. Tai patiko labai Arkivyskupui. Jis žadėjo paveikti į tą Vyresniąją Provincijolę, kad atleistų seselę Veroniką vadovauti mūsų mergaitėms-kandidatėms. Po kiek laiko atbėgo toji Vyresnioji pas mane, atsiprašė, kad taip griežtai buvo atsisakiusi patenkinti mano prašymą ir pareiškė, kad Arkivyskupo liepiama sutinka "paskolinti", ant kiek mums reikės, seselę Veroniką . Ir tuo būdu nuo mano galvos nukrito didelis rūpesnis: Šv. Povilo Draugija turėjo patyrusią vadovę vienuoliniame gyvenime.

Kuomet 1917 m. spalių mėn. bolševikai užgrobė valdžią, Weisbrutas bijodamas, kad jo spaustuvė nebūtų nacijonalizuota, konfiskuota, paleido visus darbininkus ir jo spaustuvė nustojo veikusi. Tačiau kun. Vailokaičiui padarius Weisbrutui propoziciją

perleisti spaustuvę mūsų darbininkams, žinoma nominaliai, jis sutiko. Tuomet buvo sudarytas tam tikras raštas, kad Weisbruto buvusioji spaustuvė esanti spaustuvės darbininkų sąjungos žinioje ir globoje. Tuo būdu mes, geriau sakant tuomet jau gyvuojanti "Liaudies Sąjunga" liko pilna spaustuvės šeiminikė. Ir ji galėjo spausdinti ne tik laikraštį, bet šiaip įvairius spaudinius, net knygas. Ir ta galimybe pasinaudojo gerokai, kaip pamatysime toliau.

d. Politinis Veikimas

Į visuomeninį veikimą ėjau vien tik dviejų dalykų trokšdamas, būtent, kad tremtiniai būtų geri susipratę lietuviai, mylintieji savo Tėvynę ir siektų Jos pilnos laisvės; ir kad būtų dori, geri katalikai, branginantieji savo tikėjimą ir krikščionišką gyvenimą. Į jokias partijas politines ir jų veikimą nesikišau, ir nenorėjau kištis.

Tačiau gyvenimas Petrapilyje privertė ir mane, bent kurį laiką, dalyvauti partiniame veikime. O reikalas buvo toks. Dar prieš kovo mėn. 1917 revoliuciją, Petrapilio tremtiniai arba geriau sakant jų vadai sutvėrė organą, kuris rūpintųsi Lietuvos politinės laisvės reikalais. Organas buvo pavadintas "Lietuvių Taryba". Tarybą sudarė visos politinės partijos; socijaldemokratai, liaudininkai, santariečiai, pažangiečiai ir krikščionys demokratai. Į Tarybą kiekviena partija, nežiūrint jos skaitlingumo, galėjo skirti tik du atstovu. Tuo principu Lietuvių Taryboje vyravo kairieji: socialdemokratai, liaudininkai ir santariečiai, 6 nariai prieš 4 pažangiečių ir krikščionių demokratų. Ir taip, krikščionys demokratai, kurie skaitėsi skaitlingiausia partija, nieko nereiškė Taryboje, jų balso galėjo kairieji visai nepaisyti. Tokia padėtis negalėjo patikti katalikams. Ir pradėta galvoti, kaip būtų galima padidinti savo atstovų skaičių Taryboje.

Ir čia prieita prie sutvėrimo naujos partijos, kuri atstovautų Lietuvoje esamąją srovę: tautininkų katalikų, kurie nuo krikščionių demokratų visai skyrėsi. Steigiamajame susirinkime priimtas statutas ir tuojaus išrinkti atstovai į Lietuvos Tarybą. Tais atstovais buvau aš ir p-lė Žilevičiūtė Julė / nors aš formaliai nebuvau įsirašęs į tą naują partiją/. Tautininkų katalikų pirmininku buvo kun. J. Laukaitis.

Padarėme aplikaciją, kad mus priimtų į Lietuvos Tarybą. Kairieji pamatę prie ko čia einama, pradėjo oponuoti, kelti abejojimų apie partijos teisėtumą etc. etc.

Mus užsistojo krikščionys-demokratai. Kun.J.Vailokaitis puikiai gynė tautininkų katalikų partijos teisėtumą. Jis nurodė, kad Lietuvoje buvo ir čia tremtyje yra katalikų, kurie nesideda prie krikščionių demokratų partijos, kurie savo politikos pagrindan labiau deda tautybę ir katalikybę, negu demokratizmą. Pavyzdžiui: prel. Dambrauskas, prof. Eliiauskas ir t.t. visai kitokia srove veikė kaip kad krikščionys-demokratai. Pagaliaus, jei atsiranda lietuvių veikėjų, kurie turi pasekėjų savo srovei palaikyti, kurie turi statutą, kurie siunčia savo atstovus į Bendrą lietuvių politinį veikimą, Tarybą, - kas gal jiems tai uždrausti, jų nepripažinti, juos neprileisti prie bendro Lietuvos laisvinimo darbo ir t.panašiai....

Ilgai, ligi nakties gilumos Tarybos nariai ginčijosi. Galų gale, balsuojant dauguma pasisakė prieš priėmimą Katalikų Tautininkų atstovų. Tuomet kun.J. Vailokaitis, krikščionių-demokratų var du , pareiškė protestą: kaip, girdi, galima taip daryti? jei pradėsime vieni kitus paneigti, vieni kitus išmesti, tai iš kur tokia galia? Viso to akivaizdoje, nieko nebelieka, kaip kad tik pasitraukti patiems, kad ir pagrįsta nebūtum išvaryti. Ir čia iškilminga rezoliucija kun.J.Vailokaitis paskelbė, kad krikščionys-demokratai iš tokios Lietuvių Tarybos patys išeina. Ir visas pasekmes šios dienos Tarybos pasielgimo palieka jai pačiai.

Lietuvių Taryba, išėjus krikščionims demokratams, formaliai turėjo suirti. Kun.J.Tumas, pažangiečių atstovas, bandė dar taikinti, bet veltui. Jis, vargšas, stačiai persirgo šitą Lietuvių Tarybos krizę. Ir de facto Lietuvių Taryba iširo.

/ Čia turiu pažymėti, kad katalikai-tautininkai vis tik nebuvo vien tik dalykas išsvajotas. Kuomet 1917 m.birželio mėn. susirinko visos Rusijos tremtinių lietuvių Seimas, katalikai tautinkai sudarė gan skaitlingą -(kiek pamenu apie 5o asmenų) grupę atstovų . /

Tai buvo mano pirmas ir paskutinis dalyvavimas politiniame veikime. Iš to istorinio posėdžio Liteuvos Tarybos grįžau, kiek pamenu, apie 3 val.ryto, skaudama galva. O čia jau 8 val. ryte turėjau būti Seminarijoje ir pradėti dėstymą mano teologams!

e. "Liaudies Sąjunga"

"Liaudies Sąjunga " yra kun.Juozo Vailokaičio genijaus kūrinys. Jis matė, kad lietuviai katalikai tremtiniai, nors ir buvo susiburę į kai kurias specifines draugijas, kaip šv.Zitos, Ateitininkų ir k., tačiau plačiosios masės nebuvo organizuotos. O tuo tarpu kairieji jau varė savo akciją darbininkų tarpe ir parodė savo įsikišimu į Petrapilio Tremtiniams šelpti Draugiją, kaip matėme aukščiau, savo galią organizuotoje kovoje. Kun.J.Vailokaitis pramatė irgi, kad toji kova neužilgio bus aštresnė, nes jautė Rusijos politikoje persilaužimą, artėjančią revoliuciją, kuri atidarys dar plačiau duris laisvei ir su ja kovos akcijai.

Dėl to jis dar prieš kovo mėnesio 1917 revoliuciją jau planavo organizavimą plačių katalikų masių į vieną didelę organizaciją, kurios tikslas būtų paruošti tremtinius kovai už nepriklausomą Lietuvą krikščioniškais pagrindais sukurtąją. Tuo tikslu buvo daromi pasitarimai tarp mūsų katalikų veikėjų, kunigų ir pasauliuonių inteligentų, kad visųpirma susidarytų viena mintis tarp katalikų vadų.

<u>Įsisteigimas "Liaudies Sąjungos"</u> Atlikęs tokį pasiruošimą, kun.Vailokaitis pagamino "Liaudies Sąjungos" trumpą statutą, ir kai išmušė valanda, galėjo nieko nedelsdamas sušaukti tos Sąjungos steigiamąjį susirinkimą. O toji valanda greit atėjo. Kovo pradžioje 1917 revoliucija nušlavė Caro režimą ir įsikūrė laisvoji demokratinė "laikinoji valdžia", kuri tuojaus paskelbė visas demokratines laisves. Tuojaus sujudome ir mes, lietuviai katalikai. Kaip šiandien atsimenu, dar Petrapilio mieste nebuvo atstatytas regularis susiekimas, o iš visų rajonų sukviestieji lietuviai katalikai ėjo pėsti į steigiamąjį "Liaudies Sąjungos" susirinkimą. Buvo pakviesti ir pažangiečiai,/reiškia vėliau pasivadinusieji "tautininkais"/ kun.Tumas, p. Noreika ir rodos dar kiti. Tame susirinkime priimtas naujos organizacijos statutas ir išrinkta pirmoji valdyba. Tautininkai, kad ir principe pripažino reikalą ir naudingumą "Liaudies Sąjungos", tačiau į valdybą nėjo ir pareiškė savo nusistatymą vėliau pasisakyti,ar de facto dalyvaus naujoje organizacijoje. De facto tautininkai niekuo nesidėjo prie "Liaudies Sąjungos".

Kas buvo toji "Liaudies Sąjunga"?

Tai jokia politinė partija, o vien tik visuomeninė kulturinė organizacija, kurios tikslas buvo šviesti ir įsamoninti plačiąsias tremtinių mases Rusijoje apie reikalą siekti lietuviams pilnos savo Tėvynės nepriklausomy
už tai toji nepriklausomybė
bės ir kovoti, kad ji būtų kurisma krikščioniškais pagrindais. Kitais žodžiais "Liaudies Sąjunga" turėjo tikslu paruošiamąjį Nepriklausomybei darbą atlikti, tremtinuose kelti bendrąjį apšvietimą ir socijlinį ypatingai, kad jie pilnai susipratę lietuviai ir katalikai sąmoningai kovotų už Lietuvos laisvę. Lietuvybė ir Katalikybė/krikščionybė - nes ir protestantams buvo atdaros durys į "Liaudies Sąjungą" -galėjo sudaryti atskirą sekciją/ - tai du pagrindai šios naujos organizacijos.

Vietos Vyskupo Aprobata

Kuomet jau formaliai buvo įsteigta "Liaudies Sąjunga", jos statutas priimtas ir valdyba išrinkta, reikėjo gauti jos veiklai vietos Ordinaro pritarimo. Jokia katalikiškoji organizacija neturėjo teisės viešai veikti be Bažnytinės Vyriausybės leidimo ir pritarimo, juo labiau LIETUVIŠKOJI organizacija tais laikais. Dėl to išvertėme statutą į lenkų kalbą ir keturi atstovai "Liaudies Sąjungos", parinkti iš visų luomų: kunigų, inteligentų, moterų, darbininkų /Kiek pamenu atstovais tais buvo: Kun.K.Rėklaitis, p.Tumėnas, plė Valaitytė ir ketvirto pavardės užmiršau/, nuvykome pas J.E.Vyskupą J.Ciepliaką. Vyskupas priėmė mus labai maloniai Paskaitęs statutą pareiškė savo pasitenkinimą,kad lietuviai katalikai moka organizuotis, laimino mus ir linkėjo pasisekimo. Kas visus dalyvius labiausiai sujaudino, tai buvo J.E.Ciepliako geraširdiškumas. Paisbaigus audijencijai, mums jau išeinant, jis įteikė,rodos, 25 rubl. kaipo savo auką "Liaudies Sąjungos" pradžios reikalams.

Veikimas - Švietimas

Gavus vietos Vyskupo pritarimą ir palaiminimą, drąsiai stojome į darbą. Svarbiausias dalykas buvo šviesti suaugusius darbininkus-es, kurie po revoliucijos įvedus tik 8 valandų darbą turėjo pakankamai laisvo laiko ir savo asmens reikalams pašvęsti.

Pradžios Mokyklos: "Liaudies Sąjunga suorganizavo prie parapijų pradžios mokslui duoti suaugusiems mokyklas. Tai buvo vakariniai kursai, kurie buvo gausiai lankomi darbininkų. Jie buvo mokomi skaityti ir rašyti,pradžios aritmetikos etc.etc

Vidurinė Mokykla: Darbininkams, kurie buvo jau pasiekę pradinį mokslinimą, "Liaudies Sąjunga" įsteigė Petrapilyje vidurinę mokyklą, kitaip sakant vakarinius kursus 4 klasių progimnazijos programa, žinoma, labiau sukoncentruita ir sutrumpinta. Šitos mokyklos direktorium buvo p.Dr. Januškevičius.

Liaudies Universitetas: "Liaudies Sąjungai" "susitiprėjus, 1918 m.pradžiojo buvo įsteigtas ir liaudies universitetas . Tai buvo visuomeninių, apologetinių , politinių, finansinių ir t.t. paskaitų ciklius, kad supažindimus plačiąją darbininkiją su pagrindiniais klausimais tuomet po revoliucijos labiau keliamais. Paskaitoms skaityti buvo pakviesti universiteto profesoriai. Iš jų tebeatsimenu: Volterį, Dubinską, Česnį, Žangolavičių, finansininką stud. Vailokaitį, Tumėną. Už kiekvieną paskaitą buvo paskirtas honoraras 10 rubl. Paskaita turėjo būti parašyta ir, jai būtų reikalo, net vėliau atspausdinta. Iš viso paskaitų ciklius apėmė 60 paskaitų iš įvairių mokslo šakų, kaip aukščiau minėta.

Darbininkai gausiai lankėsi į Liaudies Universiteto paskaitas. Salė beveik per kiekvieną paskaitą buvo perpildyta. Lankymasis į paskaitas buvo be jokio mokesčio, arba, jei buvo imta užmokesnį, tai jis buvo palyginamai menkutis. Bet už tai baigusiems liaudies universitetą buvo skiriamas požymis arba gražus diplomas, už kurį reikėjo užsimokėti /rodos, kad 3 rubl./ Tuo būdu buvo galima atlyginti profesoriams už paskaitas. O tuo laiku dar, nors jau pradėjo viešpatauti bolševikai, darbininkai uždirbdavo neblogai / tai buvo tik 1918 m.pradžia/, ir pinigų netrūko.

Susirinkimai ir Mitingai

Kitas švietimo ir sąmoninimo liaudies būdas buvo susirinkimai ir mitingai, ne tik savųjų pažiūrų žmonių, bet labiausiai dalyvavimas mūsiškių susipratusių studentų, moksleivių, o kartais ir inteligentų(ypač masiniuose mitinguose), kitų srovių, kairiųjų, rengiamuose susirinkimuose. Po revoliucijos, ypač kuomet Rusijoje viešpatavo Kerenskio valdžia, labai veiklūs pasidarė mūsų liaudininkai. Jie rengė dažnai susirinkimus, kvietė darbininkiją ir stengėsi kuodaugiausiai jų įtraukti į savo partijos eiles. Mūsiškių propagandistų uždavinys buvo suardyti susirinkimą arba sutrukdyti naujų narių verbavimą. Būdavo nueina jaunas studentas, pamažu balso, na ir pradeda pilti, kritikuoti liaudininkų programą, jų nusistatymą prieš tikėjimą ir t.t. To kartais ir užtekdavo, kad sulaikius žmones nuo įsirašymo į partiją.

Spauda: Viena iš svarbiųjų priemonių šviesti liaudį buvo spauda. Įsisteigus "Liaudies Sąjungai", jau einantis savaitinis laikraštis "Vadas" virto jos organu. Per jį " Liaudies Sąjunga" varė savo propagandą, informavo skaitytojus apie savo veikimą, teikdavo reikalingų informacijų, instrukcijų ir t.t. " Vadas" tuomet tapo galingu katalikų visuomenės švietimo įrankiu ir jos veikimo keirodžiu.

Be to, "Liaudies Sąjunga" leisdavo propagandinių lapelių, instrukcijų, brošiūrėlių ir t. t. Iš stambesnių publikacijų čia turiu pažymėti: "Bažnyčia ir Nuosavybė"/ ar gal "Nuosavybės klausimas"/ kun.prof.Jurgio Matulevičiaus, "Bažnyčia ir Valstybė" - prof.kun.Žongolavičiaus; ""Liaudies Sąjungos" almanachas - kalendorius išleistas 1918 m.pradžioje, kur tilpo daug svarbių informacijų apie "Liaudies Sąjungą".

Čia turiu pažymėti labai įdomų nuotykį, kuris įvyko leidžiant prof. Žongolavičiaus "Bažnyčia ir Valstybė". Šis veikalėlis susidarė iš dviejų prof.Žongolavičiaus turėtų paskaitų Liaudies Universitete. Kun.Žongolavičius tuomet buvo Dvasinės Petrapilio Akademijos profesorium, dėstė,rodos, bažnytines teises. Jis buvo lietuvis kilme ir priklausė Žemaičių vyskupijai. Bet su savo lietuvybe jis perdaug nesirodydavo. Tačiau, kun.Laukaičio prikalbintas sutiko paruošti dvi paskaitas apie santykius Bažnyčios su Valstybe, kurie buvo tuomet labai aktualūs, ypač bolševikams paskelbus dekretą apie Bažnyčios atskyrimą nuo Valstybės. Tas savo paskaitas prof. Žongolavičius parašė lenkiškai, jas išvertė lietuviškai kun.J.Laukaitis. Gi viešai Liaudies Universitete jas skaitė pats autorius lietuviškai ir reikė pasakyti labai gerai ir įdomiai jis atliko tas paskaitas. Visiems klausytojams jos patiko. Dėl to panorėjome,kad jos būtų išleistos atskira knygute. Autorius sutiko,tik pastatė sąlygą kun.J.Laukaičiui, kad nebūtų skelbiama autoriaus vardas.

Kuomet knygutė buvo atspausdinta, norėdamas pagerbti autorių ir pareikšti jam dėkingumą , pats pasiėmęs 10 egz. knygutės ant geresnio popieriaus atspausdintos tyčia, nuvykau į Akademiją. Profesoriaus neradau namie,tad ryšulį palikau. Tik ką grįžus man namon, skambina man kun.Laukaitis ir pradeda mane barti, kodėl,girdi, atspausdinai prof. Žongolavičiaus pavardę; jis gi tai uždraudęs buvo. Atkirtau,kad pirmą sykį apie tai girdžiu. Pasirodo,kad kun.Laukaitis užmiršo man pranešti apie pastatytą Profesoriaus sąlygą. - Prof. Žongolavičius buvo baisiai įdūkęs, gal iš baimės,kad bolševikai jo nečiuptų, nes toje knygelėje jis tarp kitko pakritikavo ir bolševikų nesenai paskelbtą dekretą. - Aš džiaugiausi,kad prof.Žongolavičiaus nebuvau radęs namie.....

<u>"Liaudies Sąjungos" organizacija</u>

"Liaudies Sąjungos" statutas tik bendrais bruožais nutiesė gaires šiai naujai draugijai organizuoti ir veikti, Buvo palikta gan plati laisvė išrinktąjai Centro valdybai naudotis savo inicijatyva, prisitaikant prie vietos ir laiko ir kitų aplinkybių reikalavimų. Dėl to "Liaudies Sąjunga" buvo ir savo organizaciniu ir veikimo atžvilgiais labai lanksti.

<u>N a r i a i</u>

Kiekvienas lietuvis tikintis katalikas ar net tikintis protestantas, kuriam rūpi Lietvuos laisvė, galėjo būti "Liaudies Sąjungos" narys. Jis galėjo priklausyti ar betarpiai Centro, ar vietos Skyriaus. Nario mokesnis buvo paskirtas labai mažas, ir tai ne iš syk mokamas, o kas mėnuo. Vietoje piniginio mokesnio galima buvo atsilyginti ir kiekvienu darbu, patarnavimu "Liaudies Sąjungos" naudai. Šitas dalykas buvo ypač pabrėžiamas ir labai vertinamas. <u>Aktyviai dalyvauti "Liaudies Sąjungos" veikime, padėti jai ne tik auka ar mokesniu, bet savo asmeniniu darbu vienoje ar kitokioje formoje, buvo narių požymis.</u>

Šitoks principas labai tiko mūsų žmonėms. Ir mes susilaukėme nepaprasto pritarimo. Tūkstančiai rašėsi į "Liaudies Sąjungą". Daugelis entuziastingai dėjosi prie jos, pašvęsdamas savo laisvą laiką jos reikalamas. Atsimenu gyvai, kaip Petrapilyje "Liaudies Sąjungos" nariai platindavo laikraščius, spaudą, parduodavo bilietus parengimams, loterijoms etc. , kaip būriai susirinkdavo į ekspedicijos patalpą ir valandas pašvęsdavo tam darbui, kaip vėl kiti: studentai ar moksleiviai atlikdavo perrašinėjimo /arba spausdinimo ant ciklostilo darbus ir t.t. Ir visi tai darė linksmai su šypsena ir net su daina. Buvo malonu ir jauku su tais bendradarbiais dirbti.

<u>Centro Komitetas</u>

Viso veikimo tvarkytojas ir kelrodis buvo Centro "Liaudies Sąjungos" Komitetas. Jis iškarto buvo 5 ar 6 asmenų sąstate /kiek atsimenu/. Bet vėliau, darbui augant, pakilo iki net 15 asmenų. Centrinio Komiteto nariais buvo įvairių sluoksnių ir profesijų žmonės. Buvo kunigų: kaip Vailokaitis, Česnys, Reklaitis ir... buvo inteligentų: kaip prof Tumėnas, Dubinskas, Pečkauskas ir kiti, buvo ir studentų, moterų /Valaitytė Ona/, buv ir paprastų bet prasilavinusių darbininkų. Posėdžiai vykdavo paprastai mano bute, Seminarijoje. - Viso veikimo "spiritus movens" buvo kun.J.Vailokaitis, kurio išmintim ir praktiškumu visi stebėjosi, ir noringai bendradarbiavo jo nurodytomis linijomis.

S e k c i j o s

Centro Komitetas duodavo direkcijas, nustatydavo veikimo planus ir t.t. Vykdymui gi buvo sudarytos įvairios S E K C I J O S, kaip propagandos ir spaudos sekcija, skyrių sekcija, parengimų sekcija ir t.t. Visų gi sekcijų darbų ir bendrai visos "Liaudies Sąjungos" veikimo prižiūrėtojas buvo paskirtas "reikalų vedėjas", kurio darbas teko man pačiam, gal dėl to, kad mano bute jau ir taip "Liaudies Sąjungos" veikimas koncentravosi. Be to, vieta buvo nuošali, bet visiems žinoma ir galima sakyti arti svarbiausių tremtinių įstaigų, kaip prieglaudos, moksleivių bendrabučio ir.t.t.; galų gale pas mane buvo telefonas visai vien tik mano dispozicijai.

Sekcijose dirbo ne tik Komiteto nariai, bet buvo traukiami nariai savanoriai, ir kartais nesavanoriai, bet samdyti, jei darbas reikalvo viso laiko pasiukojimo.

S k y r i a i

"Liaudies Sąjunga" nesirubežiavo vien tik Petrapilio lietuviais. Ji siekė suorganizuoti ir įtraukti į darbą visus lietuvius tremtinius išblaškytus po visą Rusiją. Tik įsisteigus, buvo pasiųsti atsišaukimai ir instrukcijos į visas vietas, kur tik veikė Tremtiniams Šelpti Draugijos Skyriai. O kur nebuvo skyrių, tai kreiptasi į dvasininkus, kad jie teiktųsi pagelbėti suorganizuoti "Liaudies Sąjungos" skyrius.

Ir netrukus "Liaudies Sąjunga" buvo prasiplatinusi po visus plačiosios Rusijos kampus, kampelius. Nepamenu gerai statistikos, kuri buvo tilpusi "Liaudies Sąjungos" išleistame almanache 1918 m., bet, rodos, neklysiu, aji pasakysiu, kad "Liaudies Sąjunga" turėjo arto 60, jei nedaugiau, skyrių su 50.000 - 60.000 narių. Tai parodo ne tik organizatorių sugebėjimą, bet, kaip man atrodo, labiau žmonių ištrokusių laisvo veikimo entuzjazmą. Ir pati "Liaudies Sąjungos" vedamoji mintis ir jos lankstumas labai tiko mūsų žmonėms ir dėl to taip noriai dėjosi prie jos.

Ir ne tik atskiri asmens rašėsi į "Liaudies Sąjungą", bet ir ištisos organizacijos katalikiškos. Ir jos įsijungė į vieną milžinišką lietuvių katalikų tremtinių organizaciją, kuri vadovavo kovai už Nepriklausomą Lietuvą krikščioniškais pagrindais atstatytiną.

Svarbiausieji "Liaudies Sąjungos" nuveikti darbai

Didelis ir svarbus darbas, be abejo , buvo suorganizavimas tremtinių mases į vieną Sąjungą. Nemažai svarbus buvo irgi tremtinių švietimas per mokyklas, paskaitas, susirinkimus, spaudą ir t. t. - Tačiau "Liaudies Sąjunga" gali pasididžiuoti ypatingu būdu trimis nuveiktais darbais, kurie buvo neapsakomai didelės reikšmės Lietuvos Nepriklausomybės siekime. Tie darbai yra verti ypatingo čia paminėjimo. O jie buvo: 1) Lietuvių Dienos suorganizavimas; 2) Svarbus vaidmuo Rusijos tremtinių Seime, įvykusiame Petrapilyje; 3) Aktyvus dalyvavimas tremtinių grįžimo į Lietuvą darbe.

1) L i e t u v i ų D i e n a

1917 metais, Popiežius Benediktas XV paskelbė raštą, kuriuo viso pasaulio katalikai buvo kviečiami aukoti nuo karo nukentėjusiai Lietuvai. Atskirų kraštų ir dijecezijų vyskupai tuo tikslu paskyrė taip vadinamą "Lietuvių Dieną". Tokia diena buvo paskirta ir Mohilevo Arkivyskupijoje. Buvo tai gegužės 1917 "Liaudies Sąjunga" tuojaus išleido aplinkraštį, ragindama savo skyrius ir narius ruoštis prie tos Dienos ir aktyviai prisidėti prie aukų rinkimo.

Kaip tai pavyko provincijoje, negaliu tvirtinti, bet žinau, kad sostinėje Petrapilyje Lietuvių Diena turėjo labai gražių rezultatų. Ir jie yra didžia dalimi "Liaudies Sąjungos" nuopelnas. Buvo pakviesti tai deinai geriausi pamokslininkai. Prie bažnyčių "Liaudies Sąjungos" nariai pasipuošę ženklais stovėjo lyg garbės sargyboj ir net priimdavo a ukų nuo tų, kurie bažnyčioje negalėjo savo aukos įteikti. Kiek atskiriose bažnyčiose buvo surinkta, neteko sužinoti. Tik apie vieną bažnyčią galiu duoti tikslesnių žinių. Tai buvo didžiausia ir gražiausia Petrapilio katalikų bažnyčia - šv. Kotrinos ant Nievskij prospekt, pačiame miesto centre. Tai bažnyčiai parinkau geriausią pamokslininką, mano draugą kun. prof. Česlovą Falkowski. Jis pasakė puikų pamokslą ir pats ėjo rinkti aukų. Surinko, kiek pamenu. 2.000 rublių. Jo pamkslas buvo toks gražus ir turiningas, kad vėliau išvertėme į lietuvių kalbą ir atspausdinome "Vade". -

Lietuvių Dienai paminėti Petrapilyje buvo sušauktas tą oačią dieną masinis mitingas. Geriausi kalbėtojai sakė kalbas. Išnešta rezoliucija padėkoti Šventajam Tėvui Benediktui XV už "Liesuvių Dienos" paskyrimą. Buvo susirinkę, kiek spėju, apie 2.000 žmonių. / Kai kas bandė sudrumstyti nuotaiką. Bet viskas užsibaigė gražiai/.

<u>Lietuvių Dienos aukų likimas</u> Aukos,kurios buvo surinktos katalikų bažnyčiose Mohilevo arkivyskupijoje ir Žitomieriaus vyskupijoje, suplaukė į J.E.Vyskupo Jono Ciepliako rankas. Mohilevo arkivyskupijos rinkliava siekė 60.000 rublių, o Žitomieriaus - 10.000 rublių. Viso labo - 70.000 rublių. Tai buvo gražus pinigas 1917 metais! Bet kam jį pavesti? Šveicarijoje buvo susidaręs Centrinis Lietuvių Dienos Komitetas, kurios pirmininku buvo prel.Alšauskas. Jis atsiuntė raštą, kuriuo paveda-ma Rusijoje surinktas aukas perimti Centro nuo karo nukentėjusiems šelpti draugijos Komitetui, reiškia p.Martinui Yčiui, kuris tuomet buvo to Komiteto pirmininku. Tai sužinoję, "Liaudies Sąjungos" Komitetas sujudo. Mums atrodė, kad katalikų pinigai katalikų bažnyčiose surinkti neprivalėtų patekti į rankas nekatalikų, juo labiau,kad rinkliavos rezultatai geri reikia užskaityti teisingai "Liaudies Sąjungos" akcijai. Dėl to patiektas J.E.Vyskupui Ciepliakui raštas "Liaudies Sąjungos" vardu, prašant kad aukos būtų pavestos tai katalikų organizacijai,kuri pasirūpins savo keliu persiųsti jas į Kauną J.E.Vyskupui Karevičiui.

Kuomet tas raštas buvo įteiktas Vyskupui Ciepliakui, jis pranešė, kad pas jį jau buvusi Lietuvių Centro Komiteto nariai: p.Yčas ir kun.Tumas įgalioti prel.Alšausko atsiimti pinigus. Todėlėi jam nesą paranku patenkinti "Liaudies Sąjungos" prašymą, nors jis pilnai pripažįsta jos išdėstytas racijas. Tuomet mūsų buvo pasiūlyta Jo Ekscelencijai kitokia išeitis. Kadangi dvi lietuviškos organizacijos pretenduoja prie Lietuvių Dienos aukų, ir jam sunku čia orijentuotis, kuri iš dviejų turi daugiau teisių paimti į savo atsakomybę pinigus, tai jis nei vienai nei kitai jų nesiima pavesti, bet pasirenka savo nuožiūra iš lietuvių kunigų tarpo tris,kuriems paveda surinktus pinigus, įpareiguojant juos pasirūpinti, kad aukos būtų persiųstos į Lietuvą J.E.Vyskupui Karevičiui. Su tuo pasiūlymu Vyskupas Ciepliakas mielai sutiko ir paskyrė mūsų nurodytus kandidatus,būtent: Kun.Juozą Vailokaitį, Seinų Vyskupijos kunigą; kun.Blažį Česnį, Kauno vuskupijos kunigą, ir kun.Kazimierą Rėklaitį,Mohilevo arkivyskupijos kunigą. Padaręs tokį sprendimą, Vyskupas Ciepliakas liepė ateiti paskirtą dieną ir atsiimti pinigus. Trijų kunigų vardu tai atlikau aš ir pinigus,visą 70.000 rublių sumą parsinešiau namon, kur mane jau laukė kun.J.Vailokaitis.

Tuo pat metu kan. Tumas, eidamas kitu keliu, atvyko pas Vyskupą Ciepliaką, kad Centro Komiteto vardu perimtų Lietuvių Dienos a ukuotus pinigus. Vyskupas jam trumpai paaiškino,kad nutaręs perduoti surinktas aukas 3 kunigams ir kad tik ką: "Kun.Rėklaitis pinigus jau yra atsiėmęs". Kun.Tumas "stante pede" atbėgo pas mane. Visa laimė,kad kad kun.J.Va ilokaitis dar nebuvo išėjęs. Tuo būdu išvengiau nemalonumo ginčytis su įsikarščiavusiu kun.Tumu. Vailokaitis kirtosi su Tumu ilgai. Tumas buvo labai suerzintas ir nepatenkintas. Bet po ilgų diskusijų nieko nepešęs išėjo sau namon.

Mes tikrai bandėme surasti būdą persiųsti tuos pinigus į Lietuvą Vysk.Karevičiui Tačiau tai pasirodė dalykas labai rizikingas. Visųpirma, būtų galima siųsti per Švediją, keičiant rublius kelis kart į svetimą valiūtą, su dideliais nuostoliais. O antra, ir pats persiuntimas nebuvo užtikrintas. Juk ėjo dar karas. Nutarėme tad pinigų kol kas nesiųsti, palaukti. Tai viskas vyko 1917 metais rudeniop, rodos, rugsėjo mėnesyje, ir buvo jaučiamas Rusijoje neramumas, artėjo bolševikų perversmas.

Tuo tarpu mūsų tremtinių šelpimo dalykai pradėjo šlubuoti. Dėl valdžios nepastovumo ir neramumų Petrapilio tremtinių Komitetas pradėjo negauti reikiamos pašalpos. O čia prieglaudos našlaičių, čia moksleivių bendrabučiai ir t.t. šaukte šaukiasi lėšų. Padėtis pasidarė stačiai kritiška. Tuomet kan.Narjauskas, Komiteto pirmininkas, kreipėsi į mus tris kunigus, prašydamas pagelbėti, paskolinti bent 12.000 rublių iš Lietuvos Dienos aukų. Matydami rimtą tremtinių,ypač jaunuomenės, padėtį, nutarėme paskolinti prašomąją sumą. Bet ant vekselio ar rašto negalėjome žymėti,kad skolinamieji pinigai yra aukos, ir dėl to ten vien pažymėjome, kad pasiskolinta iš kun.Prof. K.Rėklaičio. Šitos paskolos likimas buvo liūdnas.

Kai neužilgio bolševikai įsigalėjo, tai ir musiškiai bolševikai netrukus perėmė ir tremtiniams šelpti Komitetus į savo kontrolę. Bandžiau iš jų atgauti duotą mano vardu paskolą. Kreipiausi į vyriausiąjį tuomet Petrapilio lietuvių bolševikų komisarą, p. a dvokatą Liutkevičių, su kuriuo buvau jau anksčiau susipažinęs ir kuris man rodė nemažą palankumo. Išdėsčiau jam, kad paskolinti pinigai tikrai nėra mano pinigai,o pinigai žmonių padėtą pas mane/ vis tik čia nebuvo melo/....Juk aš kaip Seminarijos profesorius,gaudamas mažutę algą, per porą šitų metų juk nebūčiau galėjęs jokiu būdu tokios milžiniškos sumos sutaupyti. p.Liutkevičius pilnai man pritarė ir žadėjo

interveniuoti ir mane užtarti. Ir iš tikrųjų Liutkevičius savo pažadui ištesejo.Artimiausiame Komiteto/kuris jau buvo bolševikinis/ jis iškėlė 12.000 paskolos grąžinimo kun.Rėklaičiui klausimą, ~~Kuris~~ ir išdėstė kodėl ta suma reikia grąžiniti,kad tie pinigai nėra Rėklaičio, o žmonių darbininkų sudėti ar padėti. Kai kurie nariai pradėjo sakyti:"Rėklaitis meluoja", Liutkevičius atkirto: "Kas kas, bet Rėklaitis nemeluoja, tai jums užtikrinu". Komitetas,kiek teko vėliau sužinoti, nutarė palankiai tik kad pats neturėjo pakankamai lėšų, atidavimą irgi atidėjo. Kai turėjau apleisti Petrapilį, palikau įgaliojimą kun.T.Matulioniui atsiimti tuos pinigus. Tačiau, paskolos jau nebeatgavome.

Bet didžiausias sumas iš Lietuvių Dienos aukų suvartojome tremtinių emigracijai į Lietuvą. Apie tai bus kalbama atskirai, kitame skyriuje. Žodžiu visos aukos buvo suvartotos lietuviams tremtniams, Lietuvos reikalus turint prieš akis.

Tuo tarpu,kai karas pasibaigė ir mes grįžome į Lietuvą, tai buvome viešai spaudoje apskųsti, kad esame būk pinigus išeikvoję pašaliniams reikalams. Tas skundas išėjo, kiek galiu spėti, ne iš ko kito,kaip iš kun.Tumo, kuris manė,kad mes paglemžėme iš Centrinio Komiteto pinigus,kad galėtumėm juos suvartoti "Liaudies Sąjungos reikalams. Tai buvo jau perdaug. Mes turėjome į tai reaguoti. kun.J.Vailokaitis sustatė puikų raštą, kur nuodugniai išdėstė buvusią tuomet padėtį ir kaip mes bėdos verčiami tuos pinigus suvartojome ne kam kitam, kaip mūsų žmonėms vargstantiems tremtyje. Geresnio investmento negalėjo būti. O jeigu pinigai būtų pakliuvę Centro Komitetui, tai jie būtų žuvę lietuviams, nes bolševikai perėmę vadovybę būtų juos sunaudoję savo reikalams, o ne lietuviams katalikams tremtiniams.

Čia turiu pridurti, kad ir pas J.E.Vyskupą Karevičių buvau įskųstas. Kuomet grįžęs į Lietuvą 1918 m.rugpiūčio mėnesį atsilankiau pas jį, pirmas žodis jo buvo: "O ką jūs ten pasisavinote Lietuvių Dienos pinigus". Turėjau jam paaiškinti per longum et latum, kaip ištikrųjų buvo. Man rodos, kad pasisekė man Ekscelenciją įtikinti ir jį nuraminti.

2) Visos Rusijos tremtinių lietuvių Seimas Petrapilyje

Subirus Caro sostui ir užšvitus plačiajai žmonėms laisvei, kiekviena tautinė grupė, kurios šalis buvo Carų per ilgus metus laikoma pavergta, skubėjo dabar pareikšti savo nusistatymą politinį Rusijos atžvilgiu. Ir lietuviai šiame reikale neatsiliko, gal net kitus pralenkė, nes Lietuvių Taryba vos tik revoliucijai praūžus jau šaukė lietuvius susirinkti į Seimą, kuris turėjo įvykti Petrapilyje gegužės pabaigoje, 1917 m.

Pasiruošimas

"Liaudies Sąjunga" kad ir nebuvo siauri politinė partija, o tik plati visuomeninė kutūrinė organizacija, vis tik negalėjo būti abejinga politinių klausimų liečiančių Lietuvos ateitį. Juk jos svarbiausias uždavinys ir buvo žadinti plačiose tremtinių masėse Lietuvos Nepriklausomybės idėją. Ir dėl to Lietuvių Tarybai paskelbus Seimo šaukimą, tuojaus stojo į darbą paruošti savo narius, kad rinktų į Seimą patikimus žmones, stovinčius už Nepriklausomybę Lietuvos krikščioniškais pagrindais tvarkytiną, nesvarbu kuriai partijai jie bepriklausytų.

Buvo paruošti aplinkraščiai su instrukcijomis ir pasiųsti visiems skyriams. Prie tos progos painformuota apie susitverusią katalikų-tautininkų partiją, pidedant jos programą susipažindimui.

Rinkimai

Kaip vyko kitur rinkimai, neteko patikrinti. Viena tik yra tikra; "Liaudies Sąjungos" akcija tiek paveikė, kad iš provincijos į Seimą atvyko daug atstovų, Seime prisidėjusių ar prie Katalikų Tautininkų partijos, ar prie Krikščionių Demokratų.

Smulkiau galiu papasakoti apie rinkimų eigą Petrapilyje, nes pačiam teko aktyviai dalyvauti.

Sulig Rinkimų Komisijos nustatyta tvarka, Petrapilis buvo padalintas į keturis rajonus, kur balsuotojai turėjo susirinkti. Visi rinkikai įeinant į salę buvo registruojami. Sulig dalyvių tame rajone skaičiumi buvo nustatytas ir skaičius renkamųjų, bet jei absoliutė balsų dauguma tenka kuriam sąrašui, to sąrašo asmens skaitomi laimėtojai ir jų tiek pasidaro, kiek balsuotojų skaičius numato.

Einant šitokia sistema, negalima buvo tikėtis, kad "Liaudies Sąjunga" laimėtų visuose rajionžuose, nes butų sunku į visus sušaukti savo žmones daugumoje ir be to būt reikėję perdaug išbarstyti mūsų veikėjus,kuris vadovautų rinkikų masėms. Kun. Vailokaitis tad pasiūlė, kad mūsų žmonės rinkikai būtų sukoncetruoti tik dviejuose
rajonus
rajonuose ir tuose laimėti daugumą balsų, kitus paliekant kairiesiems.

Tai buvo genijalus sumanymas,kurs davė tikrai geriausių rezultatų. Kad mūsų žmonės eitų ne kitur, o į tik tuos du rajonus dalyvauti rinkimuose, buvo atspausdinti lapeliai ir prie bažnyčių išdalinti. Be to buvo pavaryta propaganda ir kitokiais būdais. Ir iš tikrųjų mūsų žmonės kaugausiausiai susirinko paskirtuose rajonuose.

Man pačiam teko dalyvauti Putilovskij Zavod rajone. Ten didžiulė fabriko salė buvo kimšto prikimšta žmonių. Apskaičiuojama,kad dalyvavo per 2.000 žmonių. Kad žmonėms nereikėtų turėti vargo patiems rašant kandidatų vardus, iš kalno buvo atspausdinti sąrašai ir saviesiems išdalinti. Tai pastebėję kairieji paveikė Rinkimų Komsiją vietinią, ir paskelbė,kad spausdinti lapai negalioja, reikia,kad būtų ranka rašyti. O čia daug žmonių ar visai nemoka rašyti ar sunkiai valdo plunksną. Bet kairiųjų triukas nepavyko. Tuojus suorganizavome atvykusius studentus ir
2. 1.
mokančius rašyti, ir bematant sąrašai rašyti buvo paruošti ir išdalinti. Kairieji dar bandė kitokiais būdais sukvailinti žmones. Pavyzdžiui, pasinaudodami ,kad "Liaudies Sąjunga" ir "Liaudininkai" - vardai maža kuom skiriasi, norėjo į savo pusę patraukti mūsų narius mažiau susivokiančius. Jie pradėjo šaukti;Kad
Kilo sumišimas.
su "liaudininkais" tepasitraukia į vieną salės pusę ". Neiškenčiau ir užsilipęs ant stalo pradėjau šaukti: "Katalikai darbininkai Jūsų vieta su "Liaudies Sąjunga" o ne su liaudininkais; laikykitės šitos pusės, o ne anos".

Nepaisant visokių trukdymų iš kairiųjų pusės, "Liaudies Sąjungos" laimėjo. Tuomet kairieji, norėdami panaikinti rinkimus, drįso dasileisti net vagystės.Kai susirinko kitą dieną Rinkimų Komisijos nariai skaityti balsų, tai atrado,kad yra daugiau balsų negu balsuotojų sąraše atžymėta. Kairiųjų gėdai jų klasta tačiau greit buvo atidengta. Jie,tiesa, pavogė vieną balsuotojų sąrašo lapą, bet ne paskutinį. Aišku buvo, kad vieno lapo trūksta, kad jis dingęs yra. Ir Komisija pripažino rinkimus teisėtais. Putolovskiji Zavod rajone mes pravedėme visus savo atstovus.

Antrajame rajone panašiai laimėjo "Liaudies Sąjungos" sąrašas. Ten dirigavo kun.J. Vailokaitis su pagalba kitų mūsų veikėjų inteligentų. Bet kituose dviejuose rajonuose laimėjo kairiųjų sąrašai. Tačiau, kadangi ten maža žmonių buvo susirinkę, tai jie ir atstovų pravedė visai nedaug./ Pralaimėta pavyzdžiui rajone "Za Nievskoj Zastavoj". Kun.T.Matulionis dėl to buvo labai nepatenkintas ir išmetinėjo mums,kad jį apleidome./

<u>S e i m a s</u>

Seimas susirinko,kiek pamenu, gegužės pabaigoje. Posėdžiai vyko gražioj diktokoje kokio ten Instituto/Mokyklos/ salėje. Gi atskiroms grupėms pasitarti buvo klasių kambariai dispozicijai.

<u>Sąstatas</u>: Seimo buvo šitoks: atstovų buvo,rodos, per 300, pasidalinę į 7 partijas: 1) katalikų tautininkų, 2) krikščionių demokratų, 3) pažangiečių (tautininkų), 4)santariečių (liberalų - Šilingas, Leonas), 5) liaudininkų, 6) socieldemokratų, 7)bepartyvių. Katalikų tautininkų lyderis Seime buvo kun.prof. Česnys; jie turėjo nemaža atstovų, jų tarpe vyravo kunigai, bet buvo ir pasauliuonių, ypač karininkų, moterų etc Krikščionims demokratams vadovavo kun.J.Vailokaitis; jų grupė buvo kiek gausesnė už katalikų tautininkų;.- Pažangiečių lyderis buvo Voldemaras Augustinas; jų grupė buvo neskaitlinga. - Liaudininkams vadovavo: Šleževičius; jų grupė buvo gan skaitlinga. - Socieldemokratų lyderis buvo,kiek pamenu, Požela /vėliau Lietuvoje jis rodos pašlijo prie komunistų/; jų grupė nebuvo taip skaitlinga,kaip liaudininkų. - Santariečiai turėjo maža atstovų, jų lyderis buvo Šilingas ar Skipitis. - Galų gale Seime atsirado partija,kuri pasivadino "bepartyviai". Jai vadovavo,ir jos organizatorius, buvo kun.Vladas Draugelis. Bapratyvių grupė iš karto Seime pasirodė lyg skaitlngesnė už visas partijas, skaitė apie 70 atstovų. Bet Seimui posėdžiaujant ta grupė tirpo povaliai

<u>Nepriklausomybės Rezoliucija</u>

Svarbiausias Seimo tikslas buvo pareikšti lietuvių tremtinių Rusijoje nusistatymą dėl Lietuvos ateities, ar jie siekia atgauti pilną Jai nepriklausomybę ar ne. Šiuo klausimu buvo Seime dvi nuomonės: kairiųjų - kurie nenorėdami greičiausiai viešai skelbti nutraukimą ryšių su Rusija ir tuomu užgauti viešpataujančią Rusijos liaudininkų Kerenskio partiją - tvirtino lietuviams tuo tarpu užtenka pasisakyti, kad reikalauja "APSISPRENDIMO TEISĖS", o ką apspręsti palikti Lietuvos

gyventojams pasisakyti karui pasibaigus; - kita nuomonė, katalikų ir kitų vadinamųjų "dešiniųjų" partijų žmonių, skelbė,kad jau yra laikas aiškiai ir viešai pasisakyti, ko lietuviai siekia, būtent pilnos Nepriklausomybės, be jokių "kabliukų".

Diskusijos Seime tęsėsi per dienas. Kiekviena partija per savo lyderius reiškė savo mintį. Nors pats nebuvau Seimo narys, tačiau dažnai,kaipo svečias, lankydavau posėdžius ir klausiau kalbų. Įspūdingų kalbų pasakė kun.prof. Česnys, katalikų tautininkų atstovas ir lyderis; taip pat ir kun.Vailokaitis, krikščionių demokratų vardu Bet visųįspūdingiausia kalba,bent man, buvo prof.A.Voldemaro. Jis kalbėjo ištisą valandą, išdėstė visųpirma istorines lietuvių aspiracijas vaizdžiai, ir iškalbingai išnagrinėjo argumentus už reikalą aiškiai pasisakyti mums jau dabar už Nepriklausomybę. Jam užbaigus kalbėti, kilo didelės ovacijos, ypač entuzijastingai atsiliepė publika-svečiai.

Po tų ilgų diskusijų ir kalbų, galų gale prieita prie balsavimo. Persverianti dauguma pasisakė už Nepriklausomybę, už kurią balsavo: katalikai tautininkai, krikščionys demokratai, pažangiečiai ir bepartyviai. Prieš balsavo visos trys kairiosios partijos: santariečiai, liaudininkai ir socialdemokratai. Kuomet paaiškėjo balsavimo rezultatai, kairieji demonstratyviai, raudona vėliava nešini, ir,kiek atsimenu ,giedodami "Atsisakome nuo senojo svieto", išėjo iš salės. Jų tačiau išėjimas neanuliavo Seimo nutarimo, jis buvo priimtas daugumos, visoms partijoms dalyvaujant balsavime. Kitaip būt buvę,jei kairieji but buvę išėję prieš balsavimą. Bet jie matyt nesitikėjo, kad "dešiniųjų" rezoliucija praeisianti.

Apleidus Seimą kairiesiems, pasirodė, kad quorumas vis tik liko ir Seimas juridiniai būt galėjęs ir toliaus tęsti savo darbą. Tačiau dėl taktiškų sumetimų, Seimas išrinkęs,kiek atsimenu, kažin kokią komisiją, liko uždarytas ir paleistas. Tai buvo rodos, birželio........................

Įdomu čia pažymėti, kad,per Seimo veikimo laikotarpį, vakarais posėdžiams pasibaigus, mano bute susirinkdavo mūsų jaunieji studentai,atvykę iš Maskvos ir kitur , ir per naktį iki 2-3 val.ryto svarstydavo naują krikščionių demokratų ptijos programą. Jų tarpe buvo: Zigmas Starkus, Vytautas Endziulaitis, Jucaitis(?), Turauskas, Karvelis ir t.t.

5) Tremtinių Grįžimas į Lietuvą

Kuomet Rusijos bolševikai paėmę valdžią į savo rankas padarė paliaubas su vokiečiais ir vėliau pavasarį 1918 m. taikos sutartį /Brest-Litovsk/, atsirado galimybės tremtiniams grįžti į Tėvynę. Tuomet sujudo ir "Liaudies Sąjunga", organizuodama plačiu mastu visokeriopą pagalbą grįžtantiems. Mano nuomone, tai buvo didžiausias ir naudingiausias tremtiniams ir pačiai Lietuvai darbas, kurį atliko "Liaudies Sąjunga." Jis pasireiškė keliais labai didelės reikšmės veiksmais, kurie be galo palengvino tremtinių grįžimą iš Rusijos į Lietuvą.

R a g i n i m a s

Visųpirma "Liaudies Sąjunga" per savo organą "Vadą" pradėjo raginti tremtinius grįžti į Tėvynę. Nejaugi to reikėjo? Juk rodos kiekvienas tremtinis trokšte troško grįžti į savo tėviškę! Aišku, kad taip. Bet reikia žinoti, kad
2. 1.
buvo lietuvių tarpe žmonių, kurie leido gandus gąsdinančius apie pavojus grįžimo paties ir vargus gyvenimo Lietuvoje ... "Vadas" turėjo tuos gandus žmonėse išsklaidyti ir nurodyti kelius ir būdą, kuriais galima be jokių pavojų atlikti kelionę
vėliau
į Lietuvą./Dėl to "Vadas" nukentėjo ir buvo bolševikų uždarytas,kaip tai jau paminėta pusl.48./

P a s a i

Kelias į Lietuvą nebuvo laisvas. Tiesa, nebuvo dar nustatytas tikra prasme tarp Rusijos ir vokiečių okupuotos Lietuvos rubežius, o tik vadinamoji demarkacijos linija. Bet per tą liniją vokiečiai nebyle ką leisdavo. Gi rusų bolševikų valdžia,bent pradžioje, jokių draudimų tremtiniams grįžti nebuvo išleidusi, tačiau prie demarkacijos linijos sargybiniai ir valdininkai tikrino,kas išvyksta. Tad būtinai reikėjo grįžtančius lietuvius aprūpinti by kokiais dokumentais, kurie liūdytų kad jie yra lietuviai,kad jie nėra by kokie bastūnai, bet žmonės dori ir pasitikėjimo verti.

Ir čia vėl pasireiškė nepaprastas kun.J.Vailokaičio sumanumas. Jis primas sugalvojo projektą tikro paso, kuris būtų duodamas "Liaudies Sąjungos" organizacijos nariams. Bet kad kartais tokių pasų gaminimas nepasirodytų uzurpavimu rusų valdžios, kreipėsi pas savo senąjį seminarijos laikų draugą,bolševiką
o dabar
Kapsuką, kuris tuo metu buvo

Petrapilyje ir, rodos, nemenką vietą bolševikų tarpe turėjo; Parodė jam paso projektą. Bet Kapsukas sumanymui nepritarė, valdžia tikrai galėtų prie jūs prikibti. Patarė, kad galėtumėm išduoti savo nariams liūdijimus, kad jie yra mūsų reiškia "Liaudies Sąjungos" nariais ir daugiau nieko. Tada buvo atspausdinta ant geros popieros trilypė kortelė, ant kurios trimis kalbomis buvo paliūdyta, kad jos turėtojas yra: "Liaudies Sąjungos" arba "Volksverein fuer das Katholische Litauen" arba "Sojuz Litovskago Naroda" narys. Kortėlėj buvo pridėta "Liaudies Sąjungos" antspauda ir parašas jos reikalų vedėjo, reiškia, mano paties irgi trimis kalbomis.

Šitoki nario liūdijimai be galo daug pagelbėjo mūsų tremtiniams grįžti į Lietuvą. Visųpirma, rusai bolševikai prie demarkacijos linijos paskaitę "Sojuz Litovskago Naroda" manė, kad tai yra "narod" - liaudis , jų žmonės; o vokiečiai, ypač, kur buvo katalikai, pamatę kad čia yra "Volksverein fuer Katholisches Litauen" , buvo tikri kad čia turima reikalo su gerais katalikais, ir be jokių kliūčių praleisdavo per liniją. Greit pasklido tarp tremtinių žinia, kad "Liaudies Sąjungos" pasai "pamačią" labai pereiti demarkacijos liniją. Ir pradėjo žmonės dar labiau rašytis į jos narius Norėjo ne kartą įsirašyti ir ne katalikiškųjų įsitikinimų žmonės, bet jų mes nedrisome priimti.

<u>Į g a l i o t i n i a i</u>

Bet pasų vien neužteko. Mūsų žmonės buvo reikalingi dar pagalbos prie pat perėjimo sienos. Ne visi juk galėjo susikalbėti su vokiečiais, o ir su rusais galėjo atsitikti ne kartą nesusipratimų ir iš jų pusės šiokių ar tokių trukdymų. Buvo reikalo pastatyti prie svarbesnių bent perėjimo punktų inteligentų, galinčių būti tarpininkais ir patarėjais tarp grįžtančių ir vokiečių ar rusų valdininkų bei kariškių. Ir taip "Liaudies Sąjunga" paskyrė savo patikimus žmones būti jos įgaliotiniais, kurie vietoje padėtų tremtiniams pereiti sieną. Tokių įgaliotinių buvo paskirti trys asmens/ jų tarpe, kiek pamenu, buvo ir p.Petras Karvelis/ trijuose punktuose: Pskove, Siebieže ir dar vienoje vietoje, kurios vardo jau nebeatsimenu.

Tie įgaliotiniai atliko didelį ir svarbų darbą. Jie daugeliui tremtinių tikrai buvo išganymas nuo visokių sutrukdymų pereiti sieną ir grįžti į Tėvynę.

Ir taip "Liaudies Sąjungos" pastangų dėka tūkstančiai tremtinių lietuvių galėjo saugiai pasiekti savo mylimąją šalį, po kelių ~~ištremties~~ metų. Jų tarpe buvo ir kai kurie artimesni pačios Sąjungos darbininkai. Mažėjant tremtinių skaičiui, ir darbas mažėjo. Todėl buvo nutarta perkelti į Lietuvą ypač spaustuvės darbininkes, naujai organizuotos šv. Povilo Draugijos nares. Joms buvo skirta pasiekti Vilnių ir ten laukti tolimesnių nurodymų. Tačiau joms išvykus, spaustuvė Weisbrute vis dar liko "Liaudies Sąjngos" žinioje ir "Vadas" vis dar ėjo kaip ėjęs. Jo spausdinimą atlikdavo likusieji vyrai darbininkai.

L ė š o s

Ir propaganda ir pasai ir įgaliotiniai ir kitos "Liaudies Sąjungos" pavartotos priemonės grąžinti į Lietuvą kuodaugiausiai mūsų žmonių reikalavo nemaža išlaidų, kurioms padengti organizacija pati neturėjo pakankamai lėšų. Ypač, kuomet reikėjo rūpintis mūsų priaugančios inteligentijos, moksleivijos, grąžinimu į Lietuvą. Čia jau nebeužteko vien moralinės pagalbos ir globos, bet reikėjo padengti ir visas kelionės išlaidas. Visa laimė,kad Lietuvių Dienos surinktos sumos buvo žinioje asmenų,"Liaudies Sąjungos" darbuotojų. Ir visi trys kunigai,kuriems buvo pavesta pinigus globoti, nutarė leisti juos pavartoti tremtinių grąžinimu reikalams. Ir mano nuomone buvo ir yra, negalėjo būti geresnio Lietuvių Dienos aukų investmento, kurio vaisiais labiausiai pasinaudojo pati Lietuva.

P i n i g ų s i u n t i m a s

Kalbant apie tremtinių grįžimą iš Rusijos, ~~dėl~~ ir nuopelnus tame "Liaudies Sąjungos", negaliu nepaminėti vieno svarbaus patarnavimo, kurio kreditas tačiau neeina "Liaudies Sąjungos" sąskaitan, bet vien tik Kun.J.Vailokaičio. Daugelis tremtinių darbininkų buvo susitaupę kiek pinigų ir jiems rūpėjo savo santaupas pergabenti į Lietuvą, bet turėjo baimės,kad peržengiant sieną ar iš pusės rusų o gal net iš vokiečių gali susilaukti konfiskatų, ar net kelyje kokių apvogimo.Ir patys pradėjo teirautis, ar nebūtų galima kokiu nors būdu jų santaupas pergabenti tiesiai į Lietuvą. Tuomet kun.Vailokaitis, kuris tremtyje atstovavo "Brolių Vailokaičių Bendrovę", apsiėmė patarnauti tremtiniams. Kad žmonėms būtų patogiau pinigų pri-

ėmimo lyg kontora buvo numatyta mano bute seminarijoje, kur veikdavo ir "Liaudies Są jungos" kancelerija ir mūsų žmonės vietą gerai žinojo. Pats gi kun.J.Vailokaitis pra šė manęs, kad apsiimčiau priiminėti pinigus iš žmonių,išduodant tam tikrą kvitą "Vai lokiačių Bendrovės" vardu.

Per mano rankas tuo metu perėjo tūkstančiai rublių ir šimtai kvitų buvo pasirašyti mano ranka ir vardu. Surinktus nuo žmonių pinigus(rublius) reikėjo pergabenti per sieną į Pskovą,kur jau juos priimdavo tam įgaliotas asmuo ir pristatydavo į nurodytą vietą. Pinigus iš Petrapilio gabendavo tik visai patikimi asmens. Ne kartą tai atlikdavo pats J.Vailokaitis. Ant sienos pasitaikydavo kai kada labai pavojingų momentų. Pats kun.J.Vailokaitis man pasakodavo, kaip jis vieną sykį ką tik neįkliuvo į bolševikų nagus. Atvykus prie demarkacijos linijos (Pskovo), bolševikų milicijanta i tikrindavo bagažą. Štai prieina prie kun.J.Vailokaičio milicininkas ir liepė atidaryti valizą, kuri kaip tik buvo pilna pinigų. Vailokaitis drąsiai, neparodydamas jokio susijaudinimo, ima ir lyg nuduoda atidaręs savo valizą; Tik staiga jis padeda savo ranką ant milicininko pečių ir pašnabždomis jam pasako: "Tovarišč kak vierniuś' , privezu tiebie butylku konjačku". Milicininkas mirktelėjo ir palieka valizą netikrinęs.

Lietuvoje gi jau buvo sutvarkyta, kad kiekvienas turįs kvitą išduotą Petrapilyje galėtų atsiimti savo pinigus "Brolių Vailokaičių Bendrovėje" Vilniuje, o vėliau Kaune Ūkio Banke . Ir tuos kvitus su mano parašu Ūkio Bankas keisdavo per kelis metus, net kada jau litai buvo įvesti Lietuvoje.

Tai buvo didelis,kad ir rizikingas, patarnavimas žmonėms

Kas čia parašyta apie "Liaudies Sąjungą", yra tik menkas vaizdelis to kas jos buvo nuveikta tais 1917 - 1918 istoriniais metais. Mano atmintis negali apimti vis ką ir dėl to gal kur įsibrovė netikslumų, nepilnumų ir net klaidingumų. Gaila,kad ne turiu pas save 1918 metais "Liaudies Sąjungos" išleistąjį almanachą arba Kalendorių, kuriame buvo plačiai aprašytas "Liaudies Sąjungos" statutas, jos veikimas, įstaigos statistikos, skyriai ir t.t. Jei turėčiau, mano aprašymas kur kas būtų įdomesnis ir pilnesnis.

III. D A L I S : Lemiamasis posukis: stoju į Marijonų Vienuoliją

1. Paskutinės Atostogos Rusijoje

Kaip Seminarijos profesorius, vasaros metu kasmet turėdavau bent porą mėnesių laisvų nuo savo tiesioginių pareigų. Tas mano vasaros atostogas kasmet praleisdavau ne Petrapilyje, o kur kitur. Karo metu nebuvo galima vykti į Lietuvą, reikėjo tad ieškotis tinkamos sau vietos.

Pirmąsias mano profesoriaus atostogas, 1915 metais, praleidau, galima sakyti, belankydamas savo artimus ir brangius asmenis. Visųpirma aplankiau mano Mamytę ir brolį Praną, kuriedu vis dar tebegyveno Vilniuje. / Tėvelis gi, rodos, tuo laiku buvo dar Marijampolėje ar kitoje vietoje, kur buvo jam skirta aukštesnės valdžios/. Iš mano apsilankymo tuomet Vilniuje tebeliko mano atmintyje du dalykai. Vienas, yra tai iškilmingosios šv.Mišios, kurias laikiau šv.Oñcs bažnyčioje, pakviestas mano draugo kun.Leono Puciatos, tos bažnyčios rektoriaus. Jas atsimenu dėl to, kad visa iškilmė buvo atlikta vien lietuvių. Prie altoriaus buvau aš; prie vargonų š prof. Naujalis; chorą gi sudarė: kun.Brazys ir kun.Bieliauskas, kurie puikiai atgiedojo gregorijoniškai Mišių dalis artistiškai pritariant prof.Naujalio vargonais. - O kitas - tai dalyvavimas atetininkų susirinkime, kuriame kun.prof.Maliauskas skaitė labai įdomią paskaitą apologetinio turinio. Jo gyvas ir vaizdingas dėstymas, jo žemaičiuojanti kalba, jo gestai, ir šiandien stovi mano vaizduotėje gyvai. - Iš Vilniaus aplnakiau kelis mano draugus/iš Seminarijos laikų. Ypač prisimenu atsilankymą pas kun.Dzienių, Užvaldoje, /Latvijoje/, kur netikėtai užtikau kun.prof. J.Naujoką, dvasios tėvą Petrapilio Akademijos. Bebūnant Latvijoje teko aplankyti latvių garsiąją šventovę Aglonoje, ir tai per jos didžiausią šventę, būtent per Dangun Ėmimo Švč.Panelės Marijos. Tūkstanitinės minios buvo suplaukusios iš visos Latvijos į tą šventę. Kunigams tai buvo darbo klausyti išpažinčių! Man pačiam ir gi prisiėjo nemaža prakaito išlieti sėdint klausykloje. Beje, Aglonoje bebūnant, visai netikėtai teko pamatyti kun.Pilčiauską, kuriam būdamas vaikas 6 metų pirmą kartą tarnavau šv.Mišioms Marijampolėje /žiūrėk pusl. 1/. -

1916 metų atostogas praleidau , dalį Lugoje pavaduodamas mano draugą kun.Lapį; dalį gi Razianiuje/ dar toli už Maskvos/, kur buvo evakuota Marijampolėsapskrities raštinė irdėl to ten tebegyveno mano Tėveliai ir brolis Pranas.

Panašiai ir 1917 metais padalinau savo vasaros atostogas. Vieną dalį praleidau pas mano mielą draugą kun. Kazimierą Juršaną/Juršėną/, Sabanavičiuose, (Mohilevo gubernijos, netoli nuo Oršos), kur jis buvo klebonu. Sabanavičių parapija buvo pusiau baltgudiškai-lenkiška, pusiau lietuviška. Lietuviai į tuos tolimus kraštus atsikraustė nuo senų laikų, bet išlaikė savo kalbą ir lietuviškus papročius. Jie daugiausiai buvo ūkininkai ir gyvendavo atskirais kaimais. Kartą, atvažiavo tulas ūkininkas pas kleboną ir paprašė pas ligonį, bet drauge pažymėjo, kad labai norėtų, kad svečias kunigas daktaras vyktų aprūpinti sergantį . Mat, tarp žmonių pasklido žinia, kad esu daktaras. Nuvykau. Reikėjo arkliais važiuoti per miškus, kokius 30 kilometrų. Prie ligonies namų jau buvo susirinkusi kaimynų nemažas būrys. Takas vedantis į grįčią išpiltas žvirixxi. Žmonės rankose laikė uždegtas žvakes. Einant man su Švenčiausiuoju į namą visi giedojo "Pagarbintas Švenčiausias Sakramentas". Kambarys, kuriame gulėjo ligonis, buvo švarus, stalas padengtas baltu staltiesiu, gėlėmis papuoštas. Visa darė labai jaukų įspūdį. Jautei, kad žmonės brangina savo tikėjimą ir Brangiausią Dieviškąją Dovaną - Švč.Sakramentą. Aprūpinęs ligonį sakramentais ir kiek pasišnekėjęs su žmonėmis, rengiausi jau išeiti. Tik štai prieina namų šeimininkas ir nedrąsiai prašo, kad apžiūrėčiau ligonį, nes, girdi, kunigėlis esi d a k t a r a s Nusišypsojau ir paaiškinau, kad esu ne kūno, bet sielos daktaras. Susigėdinęs kiek šeimininkas, lyg nusiminė. Mačiau, kad jis ir kiti nelabai norėjo tikėti mano paaiškinimu. Bet ne ką bedarysi. Reikėjo "daktarą" vežti atgal, pasitenkinus vien tik sielos aprūpinimu. - Kitą atostogų dalį vėl praleidau pas Tėvelius Razianiuje. Jau tuomet mačiau, kad mano Tėvas smunka sveikatoje. Jis, kurs buvo pratęs nuolat veikti ir judėti, čia tremtyje buvo be jokio darbo, nuteistas lyg neveiklai. Ir tai slėgė jį ir veikė labai neigiamai į jo sveikatą.

Bet štai atėjo 1918 metų vasara. Seminarijoje darbai užsibaigė, kiek atsimenu, net kiek anksčiau, kaip kad paprastai būdavo. Buvo aiškiai visų mūsų matoma, kad jau kitais mokslo metais vargu tebegalės Seminarija veikti. Ir pragyvenimas pasidarė be galo sunkus/ paskutiniu laiku teko jau valgyti arklieną ir avižieninę duoną, ant kortelių tik dalinamą /, ir algų nebegalima buvo tikėtis iš bolševikų valdžios, jos buvo jau panaikintos. Skirstėmės mes profesoriai, nujausdami, kad gal jau nebesimatysime greit.

Ir "Liaudies Sąjungos ", tremtiniams išvykstant vis gausiau iš Petrapilio į Lietuvą, darbai labai sumažėjo. Tačiau veikimas nebuvo visai sustabdytas. Raštinė dar veikė ir laikrašti "Vadą" vis dar tebespausdinome. Tik ir mūsų štabas labai sumažėjo. Bikusieji susitarėme, kad vieni kitus pavaduos, kurie norės vykti atostogų.

Tuomi pasinaudodamas, pasirinkau Liepos mėnesį savo atostogoms. Ir šį kartą rusistačiau jas praleisti pas savo brangųjį draugą kun.K.Juršėną, Sabinavičiuose. /Jau mano Tėvai buvo grįžę tuomet į Lietuvą/. - Raštinei prižiūrėti, o ypač "Vadui" leisti paliko kun.Pijus Dambrauskas ir p.Eduardas Turauskas, kuriem palikau nuo savo buto raktus. Be judviejų dar buvo likęs Petrapilyje mūsų pirmininkas kun.J.Vailokaitis.

Išleisti mane į stotį susirinko gan gražus mano prietelių ir brangių bendradarbių būrelis. Be jų pagalbos nebūčiau galėjęs gauti sėdimos vietos traukiny. Bolševikai buvo užvedę keistą tvarką. Keliautojų bilietus tikrino ne išeinant iš stoties rūmų, o įeinant į vagonus. Vagonai būdavo uždaryti iki skirtam laikui. Atidarydavo įėjimą į vagoną tik iš vienos pusės. Visi keliauninkai turėjo išsirikiuoti į eilę ir iš eilės lipti į vagoną. Bet mano prieteliams pasisekė aplenkti visą tą procedūrą. Vienas iš jų pirm laiko atėjo į stotį ir kaip ten įlindo vagoną ir užėmė man vietą. Kuomet jau buvo laikas lipti į vagoną, atvykusieji mane išleisti, atsisveikinę, sustojo ties langum,kur buvo man parinkta vieta, ir pakėlę mane įstumė per langą į vagoną. Tuo būdu gavau gerą vietą vagone sėdėti per visą kelionę.

2. P a b ė g i m a s į L i e t u v ą

Man buvo be galo malonu atsidurti vėl malonioje kun.K.Juršėno ir jo giminių artimųjų draugystėje, toli nuo Petrapilio triukšmo, dulkių ir nepakenčiamo vasaros oro.... Kad ir neilgos turėjo būti mano atostogos, vien tik mėnuo, vis tik tikėjausi atsigauti čia kaime, kvėpuodamas nuolat šviežiu oru ir gaudamas tinkamo ir pakankamo maisto, ko Petrapilyje trukumą gerokai jautėme . Bet mano viltys nepilnai išsipildė. Praslinkus, tikrai negaliu pasakyti, gal būt kokioms dviem ar daugiausiai trims savaitėms, tik štai gaunu trumpą pranešimą iš kun.Pijaus Dambrausko,mano pavaduotojo, rašytą jau ne iš Petrapilio, bet pakeliui į Siebiežą, kad bolševikai yra uždarę "Vadą" ir redaktorių ir kitus norėjo areštuoti. Pranešimas baigėsi raginimu kuoskubiausiai bėgti iš Rusijos, kol dar nepervėlu.

/ Vėliau teko sužinoti , kodėl ir kaip įvyko "Vado" uždarymas. Kaip jau aukščiau,pusl.47-48, pažymėjau, atsakomuoju redaktorium buvau aš paskirtas, ir vėliau net ir redakcijos raštinė buvo perkelta į mano butą. Kuomet liepos mėn.1918 "Vadas" patalpino straipsnį, nukreiptą prieš musų lietuviškus bolševikus, kurie ir savo spaudoje ir kitur bandė sulaikyti tremtinius nuo grįžimo į Lietuvą, tai anie įpykę įskundė, matyt, bolševikų policijai. Ir taip vieną gražią dieną į Seminariją atvyko bolševikų milicininkai su raštu, ieškodami kun.K.Rėklaitį, "Vado" redaktorių. Seminarijos vartininkas turėjo milicininkus vesti prie mano buto, nes jis buvo sunku nežinančiam surasti. Mat, seminarijos pastatas buvo diktokas, per vidurį jį dalino katedros bažnyčia. Mano butas buvo kairiajame sparne už katedros, visai nuošaliai. Jį pasiekti galima buvo dviem keliais: arba aplink katedros iš dešinės pusės, arba,kurie žinojo, galima buvo eiti pažeminiu po katerda tuneliu; šitą paskutinį kelią vartojo tik savieji žmonės arb kurie buvo gerai supažindinti su juo. Tuo momentu, kai vartininkas vedė milicininkus į mano butą aplnkiniu keliu, redakcijoje buvo kun.P.Dambrauskas, kuris baigęs darbą apleido butą ir išėjo požeminiu koridorium. Tuo būdu,kai vartininkas su milicninkais priėjo prie buto, jau jo ten nebuvo ir į skambutį nieks neatsiliepė. Milicininkai įteikė raštą vartininkui ir liepė pranešti, kad "Vadas" yra uždaromas ir leidėjai turi užsimokėti 10.000 rublių pabaidos, kitaip bus traukiami į areštą. Vartininkui vėliau pranešus apie tai kun.P.Damrauskui, susirinko mūsų likusieji veikėjai: kun.J.Vailokaitis, p.Turauskas,kun.P.Dambrauskas ir gal dar kas kitas, ir sutarė, kad kun.P.Dambrauskas teskubina bėgti į Lietuvą ir praneša pakelyje man apie įvykį. Gi jiedu Vailokaitis ir Turauskas nutarė dar pasilikti Petrapilyje, slapstytis ir likviduoti mūsų darbininkus ir įstaigas. /

Gavęs ~~//~~ tokią žinią, pradėjau svarstyti kas darytina. Nutariau nesiskubinti bėgti. Pirma, iš trumpos kun.P.Dambrausko žinutės nebuvo aišku dar, kad pavojus būtų jau taip rimtas. O antra, išvykęs buvau vienam mėnesiui atostogų , ir nebuvau apsirūpinęs nei pinigais nei drabužiu, nei nebuvau su~~//~~tvarkęs kitų reikalų Petrapilyje. Todėlėi,nieko nelaukdamas parašiau laišką /adresuodamas jį per savo gerus pažįstamus pp.Karpavičius/ kun.J.Vailokaičiui ir prašiau paaiškinti, ar prieš bėg-

damas iš Rusijos negalėčiau pirmiau dar grįžti į Petrapilį ir tenai sutvarkęs visus būtiniausius reikalus leisčiaus į kelionę .

Tačiau mano nutarimas nesiskubinti ir laukti greit turėjo būti pakeistas. Susi dariusios padėties negalėjau slėpti nuo mano gerojo draugo kun.K.Juršėno. Jam pranešiau,kas įvyko, net paskaičiau kun.P.Dambrausko laiškutį. Ir jis susijaudinęs pradėjo mane prašyti ir įkalbinėti, kad reikia būtinai kuogreičiausiai bėgti,nes pavojus yra ir tai nemažas. Kuomet išsikalbinėjau, kad neturiu pinigų ir taip toliau jis pažadėjo man jų paskolinti, net aprūpinti kelionę iki Oršai,kur yra vokiečių ir rusų demarkacijos linija. Kad ir nenoromis, turėjau nusileisti ir sutikti su kun.K.Juršėno pasiūlymu. Taip pasielgti vertė mane ir kita aplinkybė. Mat,kaip pats kun.Juršėnas man pasakojo, neseniai jis buvo pakliuvęs į labai nemalonę padėtį Bolševikai ką tik nebuvo sušaudę jo tėvo. Ir už ką? Vien tik už tą,kad lenkai legijonieriai pro šalį eidami užsuko į kleboniją ir ten buvo pavaišinti,geriau sakant pavalgydinti. Dėl to kun.Juršėnas jaudinosi, išgirdęs, kad ir aš esu jau bolševikų nemalonėje ir jei jie dabar mane užtiktų klebonijoje, tai ir jam nuo jų tikrai tektų nukentėti.

Ir taip, aprūpintas kun.K.Juršėno skolintais pinigais,/ aš jam išdaviau raščiuką, sulig kuriuo jis galėtų atsiimti pinigus Petrapilyje pas man gerai pažįstamą šeimą pp.Karpavičių. Ligi šiai dienai netėko sužinoti, ar jis tuos pinigus atgavo/, ir jo pasamdytu vežimuku ir vežėju leidausi į kelionę Oršos link, kuri buvo apie 40 kilometrų nuo Babanavičių atstu. Kiek pamenu, buvo tai sekmadienis ar šiaip kokia šventa diena, ir, rodos, liepos pabaigoje ar rugpiūčio pradžioje. Vakarop jau buvau Oršoje. Žinoma, sustojau klebonijoje. Mane maloniai priėmė Oršos klebonas ir dekanas kun. Vincentas Grašis. Sužinojęs apie mano reikalą , pažadėjo padėti ir užtikrino, kad čia nebus jokių kliūčių pereiti į vokiečių pusę ir išvykti į Lietuvą. Ir ištikrųjų, jau, rodos, tą pačią dieną susižinota su vokiečiais,kurie tuojaus išdavė man šviesiai žalią lapelį, kuriuo galėčiau vykti nekliūdomai į Lietuvą. Bet reikėjo dar gauti leidimas peržengti rubežių ir iš bolševikų pusės. Kad išvengus galimų komplikacijų, jei būta kreiptasi į centrinės valdžios raštinę, pavartota kita taktika. Oršos parapija buvo demarkacijos linija padalinta: viena dalis buvo rusų pusėje,

kita - vokiečių. Kuomet reikėjo teikti patarnavimų bažnytinių vokiečių pusėje esan-
tiems tikintiesiems, užteko gauti leidimas iš Oršos miesto bolševikų policijos. Kaip
tik tuo metu vokiečių pusėje buvo viena moteris ligonis , kuri šaukėsi kunigo. Kunigas
klebonas pavedė man atlikti patarnavimą. Nuėjau į miesto policiją ir užmokėjęs 2
rublių kokiam tai jaunam valdininkėliui, kurio išvaizda rodė žydišką kilmę, be jokio
klausimo gavau reikiamą leidimą. Ir tą pačią dieną pasamdęs vežiką su savo valizėle
išvykau į vokiečių pusę. Išklausęs ligonies išpažinties /o ji buvo latvė/, paprašiau
vokiečių kapelioną, kad suteiktų ligonei šv. komuniją ir paskutinį patepimą. O pats
nusipirkęs geležinkelio bilietą / gavau tik iki Molodečno/, netrukus išvykau iš Or-
šos.

/ Kun. Vincentas Grašis vėliau buvo bolševikų areštuotas, bet ne dėl manęs, ir
sėdėjęs kalėjime. Iš ten pasisekė jam išsilaisvinti ir grįžti į Lietuvą. 1926 metais jis
stojo į Marijonų Kongregaciją ir 1950 metais 2 liepos dieną mirė Ukmergėje. Jį prisi
menu visuomet su dideliai dėkinga širdimi. Tik jo pagalba, tikrai broliška, galėjau
saugiai išsprukti iš bolševikų nagų./

Iš Oršos traukinys privežė mane iki Minsko. Čia reikėjo keisti traukinį. Stotyje
laukė to traukinio daugybė žmonių. Kai leido eiti žmonėms į peroną, kilo didžiausias
sumišimas ir man pavyko šiaip taip pralįsti ir užimti vagone vietą. Pasirodė,kad
čia būta greitojo traukinio, be trečiosios klasės. O aš turėjau tik trečiosios klasės
bilietą. Nieks tačiau keliauninkų nekontroliavo nei klausinėjo bilietų. Ir taip lai-
mingai pasiekiau Molodečno. Čia turėjau pirkti naują bilietą. Kuomet priėjau prie lan-
gelio, bilietų pardavėja pareikalavo vokiečių išduotą man liūdijimą. Parodžiau tą
šviesiai žalią popierėlį. Kasininkė pradėjo man aiškinti, kad tas liūdijimas neduo-
dąs man teisės toliau keliauti, kad reikią karantinos ir t.t. Netrukus pasirodė
vokiečių žandaras ir liepė man paskui eiti. Ėjome pėsti geroką šmotą kelio, kol pri-
ėjome didelę buvusią belaisvių stovyklą, kur dabar buvo talpinami tremtiniai grįž-
tantieji į savo tėviškes. Nors buvo daug apytuščių barakų, mane patalpino į vieną
didelį baraką, kur buvo visokių žmonių, ir vaikų ir moterų ir vyrų. Apsižiūrėjęs
paprašiau sargybinio, kad nurodytų man kur yra komendanto raštinė. Dar vokiečių kal-
bos nebuvau pamiršęs. Išdėsčiau komendantui, kad esu kunigas ,kad norėčiau ryt dieną

šv.Mišias laikyti Molodečno parapijos bažnyčioje/mieste/, kad norėčiau irgi gauti labiau privatų baraką gyventi. Komendnatas pirmąjį mano prašymą tuojaus išpildė,davė raščiuką,kuriuo leidžiama man išeiti iš stovyklos į miestą. Dėl kito prašymo atsakė pagalvosiąs.

Kaip ilgai komendantas galvojo, nežinau. Bet aš ir be jo galvojimo greit pakeičiau baraką. O tai įvyko šitaip. Beeinant per stovyklą, sutinku vieną jauną vaikiną. Jis pamatęs kunigą, tuojaus prisiartino prie manęs, pasveikino lenkiškai ir pradėjo teirautis, kur aš vykstu, kuriam barake gyvenu ir t.t. Pasirodo, kad vaikino būta iš Kauno, pavardės jau nebeatmenu, tik aišku,jis buvo sulenkėjęs lietuvis. Jis grįžta į Lietuvą su savo tėvais ir seserimis, ir gyvena atskirame barake. Tuojaus jis pasikvietė į savo baraką, supažindino su visa šeima. Papirkus sargybinį, greit galėjau persikelti į mano naujų pažįstamųjų baraką ir jaustis kaip name. Tikrai tie žmonės buvo labai malonūs, geri katalikai, gerbią kunigą.

Bet dar didesnis surpryzas mane ištiko. Besikalbant su tais kauniečiais, sužinojau, kad rytoj jie jau išvyksta iš stovyklos su ešelonu traukiančiu Lietuvos link. Jie pradėjo kalbinti,kad ir aš prie prisidėčiau, ir žadėjo pagelbėti. Papirkome sargybinį kareivį /daviau jam 40 rublių/, ir jis be nič nieko įrašė mane į išvykstančio rytdieną ešelono skiačių. Ir tikrai kitą dieną anksti rytą prekių vagone su savo naujai prieteliais traukiau į Lietuvą. / Tuo būdu neteko pasinaudoti komendanto leidimu laikyti šv.Mišias Molodečno bažnyčioje. Vėliau sužinojau,kad tuo metu klebonu ten buvo kun.Andrius Cikoto, kuris po porą metų atvyko pas Marijonus ir Marijampolėje man esant Magistru atliko novicijatą/.

Pirmą kart teko man tuo keliu važiuoti į Vilnių: iš Molodečno per Smurgonį. Kelionė buvo nuobodi ir varginanti, tik gerų žmonių draugystė saldino jos vargus. Kai privažiavome prie Vilniaus, ėmė mane pagunda čia išlipti ir pabėgti./Traukinys su tremtiniais turėjo paskyrimą galutiną Rokiškį, kur tremtiniai vežamieji turėjo atlikti karantiną. ≠ Papirkau sargybinį kareivį,mūsų vagono palydovą, ir paėmęs savo valizėlę skubinau prie išėjimo iš stoties. Bet mane nepraleido. Kai kontrolė pamatė mano šviesiai-žalsvą Oršoj duotą liūdijimą, tuojaus pareiškė su tuo negalis leisti į miestą. - Ir taip su gėda turėjau grįžti atgal ir keliauti toliau prekiniame vagone, dar 2 ar 3 dienas.

Važiavome iš Vilniaus per Kaišedorį, per Radviliškį, ilgai sustodami vienur ir kitur. Žodžiu pervažiavome skersai visą Lietuvą, kol galų gale pasiekėme Rokiškį. Čia turėjome atlikti "karantiną". Tremtiniams buvo skirta apsigyventi vėl atovykloje. Bet Rokiškio komendantas pamatęs mane kunigą, pats pasiūlė man apsigyventi klebonijoje Klebonu tuomet buvo kun.Ruškys/kiek atsimenu, kuris mane labai maloniai priėmė. Buvo sekmadienis,kai atvykome į Rokiškį. Po tiek dienų kelionės , galėjau pirmą kartą atsilaikyti šv. Mišias gražioje Rokiškio bažnyčioje. Kitą dieną gydytojas žydelis atliko skiepijimo operaciją, davė raštelį ir aš buvau laisvas. Galėjau toliau jau be sargybinių palydovų važiuoti toliau. Nieko nedelsdamas, nusipirkau bilietą ir per Grįvą atvykau į Vilnių.

Vilniuje man vislabiausiai rūpėjo patikrinti, kaip įsikūrė mūsų šv.Povilo Dr-jos spaustuvninkės, kurios prieš kiek laiko buvo atvykusios iš Petrapilio. Jų padėtį radau gan vargingą esant. Niekas jomis nesirūpino. Pačios šiaip taip surado butą ir apsigyveno drauge. Viena iš jų gavo darbo "Žaibo" spaustuvėje. Kitos ėmė prekiauti devocijonalais,kurių buvo parsigabenusios iš Petrapilio.Ir taip užsidirbdavo duonos. Bet dviejų dalykų joms labiausiai truko. Viena, neturėjo dvasinės globos ir vadovavimo. O kita, Petrapilyje buvo likę jų drabužiai ir kiti asmeniniai dalykai, nes jos turėjo skubiai pasiruošti į kelionę, ir mūsų pačių patariamos paliko viską , tikėdamosios kad mes jų daiktus išsiųsime. Reikėjo būtinai tuos trukumus pašalinti.

Visųpirma, sušaukiau Vilniaus lietuvius kunigus. Susirinkimas įvyko pas kun.kan. Kuktą. Kunigai žadėjo paimti į savo dvasinę globą mūsų būsimas seseles. - Dėl pargabenimo daiktų, sutarta,kad viena iš pačių seselių turės vykti atgal į Petrapilį ir vėl grįžti su daiktais. Per savo draugą kun.L.Puciatą, kuris turėjo gerų pažinčių su vokiečiais, pasisekė gauti leidimas p.Burokaitei Emilijai vykti į Pskovą, o iš ten mūsų įgaliotnis pagelbės jai pasiekti ir Petrapilį. /Čia irgi pagelbėjo kyšis; užteko 50 markių /. - Burokaitės misija pavyko kuogeriausiai. Ji grįžo į Vilnių su daiktais, net ir mano drabužių paliktųjų Petrapilyje parvežė. Žinoma,jos kelionė užtruko kelias savaites. Daiktus gavau,kai jau buvau Mariampolėje.

Vilniuje sutvarkęs seselių reikalus ir persirgęs tuomet viešpatavusią "išpanką", nuvažiavau į Kauną.

Kaune apsigyvenau pas mano mielą draugą iš Romos laikų kun.Klemensą Čovį, kuris tuomet jau buvo Karmelitų par.klebonu. Pirmas mano vizitas buvo pas J.E.Vyskupą Pr. Karevičių. Jis pradėjo barti mane, kodėl, girdi, išeikvojote "Lietuvių Dienos" pinigus. Aš ėmiau teisintis. Rodos,mano pasiaiškinimas kiek pagelbėjo, ir Jo Ekscelencija jau ramiau su manim kalbėjo. Paklausė, ką manau Lietuvoje daryti. Atsakiau,kad dar nėsu apsisprendęs, bet ketinu pasiekti mano tėviškę.Marijampolę ir ten apsidairyti. Tuomet Vysk.Karevičius man sako: "Važiuok pas Tėvą Jurgį". / Iš karto nesupratau, ką norėjo tuomi pasakyti Vyskupas Karevičius. Tik vėliau sužinojau, kad jis norėjo pasakyti: "Važiuok ir stok pas Marijonus"./

Kauno susitikau susitikau ir kitais mūsų veikėjais. Kun.Prel.A.Dambrauskas siūlė man darbuotis Šv.Kazimiero Draugijoje, prie spaudos ar administracijos. Bet aš vis nenorėjau užsiangažiuoti, kol nesatvykeiu į Marijampolę.

Pasisvečiavęs Kaune.rodos, tik porą dienų, tęsiau savo kelionę į Marijampolę. Važiavau traukiniu iki Vilkaviškio, o paskui arkliais/žydų karėta/. Pakely mūsų "karėtą" rodos, net dusyk, sustabdė vokiečių žandarai, tikrindami pasažierius. Tai padarė man prislėgiančio įspūdžio. Pajutau ,kad dar esame svetimųjų šeimininkų valdomi ir traktuojami,kaip kokie vergai.

Marijampolėje namuose radau susirinkusią visą mūsų šeimą: tėvą. mamytę, brolius: Praną/dar nevedusį/ ir Viktorą su žmona Betty ir dviem vaikais; Petras,gydytojas, irgi buvo Marijampolėje, tik gyveno kitur; jis buvo vokiečių nelaisvėje ir iš ten atgabentas vokiečių į Marijampolę eiti gydytojo pareigas, žinoma, po vokiečių priežiūra. Didelio buvo džiaugsmo visiems vėl susitikus. Džiaugsmas tačiau nebuvo pilnas, nes tėvelis jau sirginėjo ir blogėjo kasdien./Maž daug mėnesiui ar kiek daugiau laiko praslinkus, spalių 11 d. jis mirė aprūpintas Bažnyčios sakramentais.Spalių 14 dieną 1918 m. aš pats atlikau laidotuvių bažnytines apeigas viens, dalyvaujant skaitlingai dvasiškijai ir didelei žmonių miniai. /

Aplankius senąjį Marijonų vienuolyną,radau daug savo nuo seniau pažįstamų kunigų: jau nekalbant apie kun.Jurgį Matulevčių, radau: Totoraitį, Dvaranauską, Novaką Justiną ir kitus. kun.J.Totoraitis tuojaus pasiūlė man apsigyventi vienuolyne. Mat,jis norėjo atsilyginti už tai,kad būdamas Petrapilyje,gyveno pas mane apie 2 metu. Mielai pasiūlymą priėmiau,nes namuose tikrai buvo ankšta gyventi.

3. Pradedu Novicijatą Marijampolėje Mari-

Apsigyvenęs Marijonų vienuolyne, pradėjau a rčiau susipažinti su atgaivinta ben- jonų Kongregacija. Su senais baltais Marijonais man teko jaunatvėje susidurti ir pamo- drauti. Juk vaikas bebūdamas, jiems tarnavau šv.Mišioms, iš jų gavau pirmuosius klieri- kinimus tikėjime, buvau jų paruoštas prie pirmosios išpažinties ir komunijos; stalo kas gi bebūdamas net gyvenau vienuolyne atostogų metu, valgydavau prie bendro Marijo ir per rekreacijas lošdavau šachmatus /su kun.M.Gilium/. Tris paskutiniuosius mirus, nus gerai pažinojau,būtent: Senką Vincentą, Jurevičių ir Gilių. Jiem visiems maniau,kad Marijonų vienuolija yra visai žlugusi.

Apie Marijonų atgaivinimą nieko negirdėjau iki pavasario 1918, kuomet į Petrapilį apie s tėjo gandai būk Marijampolėje atsirado nauji Marijonai. Bet smulkesnių žinių pamačiau atgaivintą vienuoliją neturėjau. Tik atvykus į Marijampolę, jau savo akimis atsiradęs tuos naujus Marijonus, ne baltais, bet juodais habitais apsirėdžiusius. Taigi gale jų tarpe, pradėjau domėtis jų gyvenimo būdu, tvarka, tikslais ir t.t. Ir galų stojimą kilo mano sieloje mintis, ar nevertėtų ir man prie jų prisidėti. Tiesa, apie rekolek- į vienuoliją galvojau ir pirmiau. Dar būdamas Romoje Germanikume, per vienas išklausęs cijas, ~~[illegible]~~ mintijau apie stojimą pas jėzuitus. Bet rekolekcijų vadovas, panašiai mano priežastis, dėl ko noriu pas juos stoti, patarė man palaukti. Kitą syk vedė turėjau pagundų stoti pas jėzuitus Petrapilyje, per kunigų rekolekcijas, kurias jėzuitas Rostworowski. Bet ir jos buvo greit išblaškytos.

Kažin Bet čia Marijampolėje mintis tapti Marijonu smarkiau name veikė ir brendo. jau- kaip grįžęs po tų visų triukšmingų veikimų Petrapilyje į Lietuvą, į savo tėviškę, norėtųsi čiaus lyg nusivylęs, lyg pritrenktas, ir atsibodėjęs pasaulio triukšmo. Taip paukmėj ramiau ir labiau įsigilinti į save patį, ieškoti labiau tvarkingo gyvenimo ir tik- idealės organizacijos jaustis tikresnis ir dėl savo išganymo ir dėl savo veikimo slumo.

Galų gale nuėjau pas Marijonų Generolą,kun.Jurgį Matulevičių ir išdėsčiau savo pu- mintis ir abejojimus. Rodos, kad norėčiau tapti vienuoliu marijonu, bet iš kitos čia sės abejoju, ~~kad~~ ar esu tinkamas. Viena kliūtis išorinė buvo aiški: esu rūkorius, o

matau Marijonus nerūkančius. Esu toliau pasaulinis kunigas, priklausąs savo vyskupo, dijecezijos; be jo žinios ir leidimo negaliu stoti į by kokią vienuoliją. Turiu dar nebaigtų reikalų, atsiskaitymų, ir t.t. Į mano dėstymą kun.J.Matulevičius, savo įprasta šypsena, atsakydamas, išblaškė trumpais žodžiais visus mano abejojimus, kliūtis.)/ Pavyzdžiui, dėl rūkymo, pasakė:"geriau būtų kad nerūkytum, bet rūkymas nėra kliūtis tapti vienuoliu "./ . Svarbiausias dalykas esąs gera valia, noras Dievui pasišvęsti, trimis apžadais susirišant pilnai Dievo tarnybai. Reikią pašaukimo malonės, kurios Dievas teikia Jo prašantiems. Maldoje rasi atsakymą ir tikrumo, ar esi pašauktas ar ne. Rodos, panašiai kun.J.Matulevičius man aiškino pašaukimo į vienuolinį gyvenimą klausimą.

Po to pasikalbėjimo jau labiau pradėjau linkti į vienuolių gyvenimo pusę.Bet vis dar nebuvau apsisprendęs. Kitą kartą, man vėl kalbant su kun.J.Matulevičium apie mano pašaukimo reikalą, jis man šitaipos atsakė į mano svyravimus: "Su pašaukimu yra kaip su maudyne. Jei į šaltą vandenį kyši tik tai koją, tai kitą sąnarį, jauti smarkiai šaltį ir išsigąsti. Bet jei iš karto pasineri, tai bematant pasijunti smagiai, nors iš karto atrodė ir labai šalta. Taip ir čia. Reikia drąsiai ir pilnai pasinerti į Dievo tarnybos gelmes,vienuolinį gyvenimą pasirenkant. Ir tuomet pajusi,kaip smagu ir malonu yra!".

Galų gale, eidamas kun.J.Matulevičiaus patarimu ir maldoje ieškodamas šviesos ir stiprybės, nusistačiau stoti į Marijonų Vienuoliją. Parašiau tam tikrą prašymą ir savo gyvenimo trumpą aprašymą /curriculum vitae/ ir netrukus Marijonų Generolas man pranešė, kad esu priimamas į novicijatą. Tai buvo spalių pradžia 1918

Formalus tačiau priėmimas įvyko kiek vėliau, spalių pabaigoje, ar tik ne 24 ar 25 spalių 1918 m. Prieš priėmimą į novicijatą atlikome 8 dienų rekolekcijas, kurioms vadovavo pats kun.Jugis Matulevičius, Marijonų Generolas. Su manim į novicijatą drauge buvo priimti kunigai Andziulis Pijus ir Vincentas Dargis.

Mūsų naujokų Magistras buvo tuomet kun.Jonas Totoraitis,M.I.C., kuris kaip tik,man rodos, labiausiai prisidėjo prie mano pasirinkimo. Nes, kai aš pradėjau galvoti apie stojimą pas Marijonus, tai visųpirma ieškojau pas jį patarimo. Ir jis man nurodė kreiptis į Generolą, kun.Jurgį Matulevičių.

<u>Kun. J. Matulevičiaus Konsekracija ir Ingresas</u>

Jau man apsigyvenus pas Marijonus vienuolyne, teko girdėti kalbų, kad kun. Jurgis Matulevičius būsiąs paskirtas Vilniaus vyskupu. Tuos gandus dar labiau padidino netikėtas apsilankymas vienuolyne dviejų Vilniaus Kapitulos atstovų ~~ir jų paslaptingi pasikalbėjimai su kun. J. Matulevičium. Rodos, kad~~ Pal. Velička ir kun. [illegible] ([illegible]) ir iš lietuvių atsakingų asmenų buvo padarytas vizitas kun. J. Matulevičiui. Gandai, tai gandai, bet niekam gal neatėjo į galvą, kad jie greitu laiku virs realybe.

Kaip šiandien atsimenu, Marijampolėje buvo įvykęs visuotinas "Žiburio" Draugijos susirinkimas, rodos tai buvo spalių 24 ar 25 diena. Jame teko ir man dalyvauti. Tik štai per susirinkimą viešai mums ekelbiama, kad ką tik esąs gautas per vokiečių komendatūrą telefoninis pranešimas, kuriuo iš Varšuvos J.E. Apaštališkasis Vizitatorius Achilles Ratti informuoja kun. Jurgį Matulevičių jį esant Šventojo Sosto paskirtu Vilniaus Vyskupu ir jam liepiama, kiek galima greičiau, priimti vyskupišką konsekraciją ir nieko nedelsiant apimti Vilniaus Vyskupo vakuojantį sostą. Tai buvo visiems susirinkusiems didelė staigmena.*)

Po susirinkimo grįžus į vienuolyną, patiriau, kad žinia apie kun. J. Matulevičiau paskyrimą vyskupu yra tikra. Vienuolyne viešpatavo Marijonų tarpe didelis susijaudinimas. Buvo džiaugsmo, bet buvo ir nusiminimo. Džiaugsmo, kad mūsų narys tapo Šventojo Sosto taip paaukštintas ir kad lietuvis apims mūsų sostinės katedrą. Kuliūdimo, kad mes čia, ypač naujokai, netenkame mūsų vadovo vyriausiojo, kurio kilni asmenybė ir nepaprasta išmintis bei taktas mums visiems švietė ir ragino prie vis didesnės tobulybės.

Kun. J. Matulevičiaus apdairumas ir čia pasireiškė. Jis nepasitenkino vien tik telefoniniu pranešimu apie savo paskyrimą. Per daug svarbus dalykas tebuvo. Dėl to jis tuojaus pasiuntė kun. Vincentą Dvaranauską į Varšuvą, kad išgautų iš Ap. Delegato Achilles Ratti raštą, kuriuo būtų liūdijama apie jo teisėtą paskyrimą Vilniaus vyskupu. Tuom metu vokiečiai jau traukėsi iš okupuotų kraštų ir keliauti buvo be galo sunku ir painu. Vis tik kun. Dvaranauskas laimingai pasiekė Varšuvą ir grįžo atgal į Marijampolę su reikiamu raštu.

Nepaisant, kad aš buvau naujokas, mane paskyrė būti J.E.nominato vyskupo J. Matulevičiaus palydovu ir kapelionu per jo konsekraciją ir ingresą į Vilniaus katedrą. Ir taip turėjau laimės ir didelės garbės dalyvauti tose reikšmingose ir istorinėse apeigose.

<u>K o n s e k r a c i j a</u>

Vyskupo Jurgio Matulevičiaus konsekracija įvyko gruodžio 1 dieną 1918 m. Kauno katedroje. Konsekratorium buvo J.E.Vyskupas Pranciškus Karevičius, Žemaičių vyskupas. Sulig Bažnyčios liturginių nuostatų vyskupo konsekracijoje be Konsekratoriaus turi dalyvauti dar du vyskupai kon-konsekratoriai. Tuometinė karo pabaigimo pradžia, kuomet vokiečiai jau pradėjo evakuaciją, sudarė okupuotuose kraštuose didelio sumišimo ir netvarkos, ypač susisiekimo atžvilgiu. Ir dėl to nebuvo galima kitų vyskupų greitu laiku gauti. Tai pramatė ir Šventasis Sostas ir dėl to dispensavo nuo to nuostato: vietoje vyskupų galėjo būti ir aukštieji prelatai. Vyskupo Matulevičiaus konsekracijoje kon-konsekrantai buvo: prelatai infulatai: Dabrila, iš Vilkaviškio, ir Baikof, iš Vilniaus.

Man teko aukšta garbė būti per visas apeigas prie konsekruojamo vyskupo Matulevičiaus šono, kaip jo kapelionas. Pirmą kartą taip iš arti galėjo stebėti tas įspūdingas konsekracijos į vyskupus ceremonijas, jose pačiam lyg dalyvauti.

<u>I n g r e s a s</u>

Ingresui naujojo vyskupo Matulevičiaus į Vilniaus katedrą diena buvo skirta gruodžio 8, 1918, Nekalto Prasidėjimo Švč.P.Marijos šventėje, kuri yra Marijonų titularinė šventė. Gal būt pats Matulevičius pasirinko šią dieną, norėdamas pagerbti Nekaltai Pradėtąją Mariją, vadovaujamos Kongregacijos ypatingą Globėją, ir Jos globai pavesti save ir savo naujas ganytojo pareigas.

Iš Kauno išvykome ryte traukiniu. Komunikacijos sunkumai neleido, kad gautumė atskirą vagoną ar net bent padoresnę vagono dalį. Svarbesnėse stotyse pakeliui žmonės laukė pravažiuojant naująjį Vyskupą, jį sveikino, kai kur įteikdavo gėlių ir p. Į Vilnių atvykome, rodos, apie 10 val. ryte. Stotyje laukė daugybė žmonių. Vyskupą sutiko [illegible] atstovai įvairių organizacijų, bet svarbiausiai Lietuvos laikinos vyriausybės atstovai. Tvarkos tačiau didelės stotyje nebuvo matyti, kiek pamenu. Prisimenu, kad kuomet mūsų eisena jau buvo prie katedros ir žengė į vidų, kilo tokia

spūsties, kad aš vos ne vos prasprūdau į katedrą ir su dideliu vargu pasivijau savo Vyskupą.

Ingreso tvarką nustatyti turėjo teisę Vilniaus Kapitula ir čia tuojaus pasirodė jos šovinizmas. Vyskupas Matulevičius norėjo, kad bent Ap.Delegato Achilles Ratti raštas x) būtų viešai iš sakyklos paskaitytas trimis vietinėmis kalbomis, tai yra lenkų, lietuvių ir baltgudžių. Kapitula nesutiko jokiu būdu, kad raštas būtų skaitomas balgudžių kalba, nepaisant, kad Matulevičius labai insistavo.

Celebravo ir pamokslą sakė naujas Vilniaus Vyskupas. Jis kalbėjo dviem kalbom. Pirmiausiai pasakė pamokslą lenkų kalba, paskui tuojaus ir lietuvių kalba. Kalbėjo ramiai, bet iš širdies, kai kur balsą pakeldamas ir karštai pabrėždamas kai kurį sakinį. Mano atmintyje ir šiandien gyvai stovi jo karštas pabrėžimas, kad jis ateina čia tarnauti visiems be skirtumo tautos ir kalbos, kaipo ganytojas Kristaus pasiųstas rūpintis sielų išganymu. "Jei aš " - tęsė vyskupas - pajusčiau savyje kad ir mažą gyslelę, ar mano širdies plakimą, kuris neplaktų Dievui ir žmonių meilei, aš ją tuojaus išraučiau". xx)

Žmonių buvo prisigrūdus pilnutėlė katedra. Jų tarpe buvo rezervuotoje vietoje ir Lietuvos laikinos valdžios atstovai, rodos, pats Smetona ir Voldemaras.

Po pamaldų Vilniaus vyskupo rūmuose buvo suruošti pietūs dvasininkams dalyvavusiems iškilmėse. Tarp kitų prie stalo atsimenu J.E.Vyskupą Eduardą O'Rourką, kuris tuomet buvo paskirtas Rygos vyskupu.

---

x) Tekstas Achilles Ratti rašto: " Jo Malonybei Garbingam Kunigui Jurgiui Matulevičiui, paskirtam Vilniaus Vyskupu: Man įsakyta pranešti Jūsų Malonybei, kad Bullės, skiriančios Tamstą vyskupu, jau yra paruoštos Apaštališkoje Raštinėje. Bet, kadangi, viena, negali jos būti be pavojaus persiųstos, o, antra, greitas vyskupų sostų aprūpinimas dabar labiausiai yra reikalingas, tai Jo Šventenybė Šventasis Tėvas BENEDIKTAS Penkioliktasis suteikė Jūsų Malonybei galią, nelaukiant minėtųjų Bullių, tuojau iš katalikų vyskupo rankų priimti vyskupo šventimus ir Jums paskirtą vyskupų sostą, tačiau pirmiau atlikus tikėjimo išpažinimą ir padarius priesaiką, kaip įsako įstatymai, ir išlaikius visą kitą, ko reikalauja teisės. Duota Varšuvoje, tūkstantis devyni šimtai aštuonioliktais metais, lapkričio dvidešimt antrą dieną.

Achilles Ratti
Apaštališkasis Vizitatorius ."

xx) Cituoju ne pažodžiui, tik pakartoju mintį.

Po pietų ėučjans aulig programa Kapitulos nustatyta, naujas Vyskupas turėjo priimti audijencijoje įvairių Vilniaus visuomenės organizacijų atstovus, kad pareikštų savo naujam Ganytojui savo pagarbą ir linkėjimus. Čia įvyko vėl nemažas susikirtimas. Naujo Vyskupo buvo susitarta, kad pirmiausiai priims Lietuvos Laikinosios Valdžios atstovus, būtent Smetoną ir Voldemarą, o tik paskui atstovus kitų organizacijų. Pietums pasibaigus, ir atstovams organizacijų, pirmoje vietoje, lenkiškųjų, besirenkant ir jau laukiant, mūsų valdžios atstovai nepasirodė, nors buvo pasiųstas vežimas jų pasiimti. Lenkai, Kapitulos nariai, pradėjo nerimauti. Vyskupas prašo dar palaukti. Vienas iš Kapitulos narių drįso lepteltі: "Kam čia laukti! kokia ten valdžia, su ja nereikia skaitytis". - Į tai vyskupas Matulevičius ramiai atkirto: "Jei Šventasis Tėvas su ta valdžia skaitosi, tai ir man privalu su ja skaitytis".

Tačiau vis Smetonai ir Voldemarui nepasirodant, Matulevičius turėjo nusileisti, nes iš tikrųjų belaukiantieji pradėjo irgi nerimauti. x) Ir prasidėjo 2.30 p.m. priėmimas organizacijų atstovų priėmimas ir sveikinimai. Pirmieji sveikino lenkai. Jų atstovų buvo be galo daug. Sveikinimai buvo mandagūs, bet labai formalūs. Nei viena delegacija lenkiška neparodė savo linkėjimų kokiu nors adresėliu ar kokia bent maža dovanele. Viena ponia net savo sveikinime drįso pasakyti Vyskupui: "Spodziewamy się, że Jego Ekscelencija będzie dla nas nie Ojczymem, lecz Ojcem!" / Būsite mums ne patėviu, bet tėvu!/. Aš visą laiką stovėjau šalia Ekscelencijos ir viską mačiau ir viską girdėjau.

Visai kitaip pasirodė lietuvių organizacijos atstovai. Iš jų kalbos trykšte šiluma, nuoširdūs jausmai. Jauti, kad čia kalba savieji žmonės, kurie tikrai aukštai gerbia ir brangina Vyskupo asmenį, dar daugiau Jį myli... Ir tai jie reiškė ne tik žodžiais, bet ir dovanomis, kai kada net labai brangiomis, kaip pav. buvo paaukotas gražus kielikas ir p. Rodos, nebuvo nei vienos lietuvių organizacijos, kuri nebūtų įteikusi Vyskupui kokios dovanėlės ar kokio bent dvasinių gėlių puokštelę.

---

x) Ir gerai padarė Vyskupas Matulevičius nebelaukdamas daugiau, nes jų būtų nesusilaukęs. Mat, buvo pavesta kan. Kuktai pasirūpinti atgabenimu Smetonos ir Voldemaro į vyskupo palocių. Jis pasiuntė vežiką. O tas atvykęs, pasakė, kad kun. kan. Kukta liepęs jam pasiimti ponus Smetoną ir Voldemarą. Gi tie nežinodami, kas tai reiškia; ar tai reikia vykti pas kan. Kuktą? - Ir nevažiavo. Ir smarkiai užsigavo.

Sveikino Vyskupą į pabaigą ir baltgudžių atstovai. Jų nebuvo daug. Kelios organizacijos tik per savo atstovus reiškė Ganytojui savo pagarbą ir linkėjimus. Vyskupas atsiprašė, kad dar nemokąs pakankamai baltgudžių kalbos/bet žadėjo išmokti/, ir atsakinėjo lenkiškai.

Smetona ir Voldemaras buvo, kaip aukščiau minėta, smarkiai užsigavę, kad nebuvo priimti pas Vyskupą, nors ir be jo paties kaltės. Nesusipratimui pašalinti, rytojaus dieną Vyskupas Matulevičius pats nuvyko į rūmus, kur tuo metu buvo Laikinosios Valdžios būstinė, ir atsilankė pas mūsų valdžios žmones. Savo įprastu taktu, malonumu, švelnumu nuginklavo visus, ir santykiai atsitaisė. Tačiau tą dieną numatytas iškilmingas valdžios priėmimas Vyskupui neįvyko. Jis buvo atidėtas vėlesniam laikui. Manęs jau tada nebuvo Vilniuje, ir priėmime nedalyvavau.

Dalyvavau tačiau priėmime, kurį surengė krikščionys-demokratai -/ Kun.J.Vailokaitis, jo bute/. Tai buvo tikrai šaunus priėmimas sulig visomis etikitos formomis paruoštas. [Pav. menu buvo atspausdintas ant popierinių servetėlių lietuviška+. Etiketa vienok neprislėgė nuoširdžios nuotaikos. Priešingai buvo tai tikrai jauki ir lyg šeiminiška vakarienė. Kalbos dvelkė nuoširdumu, pagarba ir dideliu džiaugsmu, kad savo tarpe turime savo lietuvį vyskupą ir tai nebyle kokį, gilaus mokslo ir plačios širdies vyskupą.

Vilniaus lenkų šviesuomenė irgi surengė naujam Ganytojui didelį priėmimą ~~vieną vakarą~~ gruodžio 9 d., bet man neteko jame dalyvauti. Tik grįžęs iš to priėmimo pats Vyskupas papasakojo, kad per priėmimą savo kalbose ponai bandė išprovokuoti jį, kad pasakytų savo politinį nusistatymą. Vyskupas tačiau nesidavė provokuojamas. Jis aiškiai pabrėžęs, atėjęs sielų ganyti ir tarnauti visiems be skirtumo. Jo politika esanti Katalikų Bažnyčia. - Vyskupas grįžo iš to priėmimo pavargęs nuo didelio įsitempimo.

Iš Vilniaus turėjau skubotai bėgti, nes vokiečiai evakuavosi ir traukiniai vaikštinėjo nereguleriai ir retai. Buvo pavojaus, kad susisiekimas visai sustosiąs. Taigi trims dienoms, rodos, po ingreso iškilmių,/gruodžio, jei neklystu, 11 ar 12/ šiaip taip įsiskverbiau į pusiau prekinį traukinį, ir laimingai grįžau į Marijampolę, tęsti savo naujokavimą, ~~sutrukusį~~ sutrukdytą dėl tų nepaprastų mūsų Generolo Vyskupo iškilmių.

IVI 4. P e n k m e t i s LIETUVOS M a r i j o n u o s e

Įstojęs pas Marijonus, išbuvau Marijampolėje per ištisus 5 metus, nuo 1918 iki 1923. Sulig priimtos ir nustatytos vienuolijose tvarkos, pirmieji naujai įstojusio nario metai pašvenčiami tam, kad tiek novicijus tiek vienuolija savitarpiai geriau susipažintų, kad novicijus ištirtų savo pašaukimo tikrumą ir savo tinkamumą vienuoliniam gyvenimui šioje ne kitokioje vienuolijoje, kad tuo būdu sąmoningai pasiruoštų daryti įžadus, kuriais pilnai susirištų su pasirinktąja vienuolija. Dėl to paprastai novicijato metu draudžiama skirti novicijus bet kurioms viešoms pareigoms ar darbams, kurie nėra suderinami su tuo pasiruošimu.

Tačiau anuomet Marijampolėje Marijonai vos tik tepradėjo kurtis, jų skaičius buvo labai menkas, o darbų įvairių be galės: ir parapija, ir mokyklos, ir draugijos ir kiti darbai reikalavo daug darbininkų. Neįstabu, kad į tuos darbus turėjo eiti ir naujokai. Ir man nuo pat pradžios įstojimo pas Marijonus, o dar labiau atlikus novicijatą, teko darbuotis įvairiose šakose: ir pastoracijoje, ir mokyklose, ir draugijose, jau nekalbant apie darbus paties vienuolyno tvarkyme. Čia noriu bent trumpai pažymėti svarbesniuosius darbus, kuriuos man prisiėjo dirbti per tą penkmetį, man būnant pas Lietuvos Marijonus.

<u>N a u j o k ų V e d ė j a s</u> Liepos mėnesį 1919 metais mūsų Generolas Vyskupas Jurgis Matulevičius atvyko iš Vilniaus į Kauną dalyvauti J.E. Vyskupo sufragano Juozapo Skvirecko konsekracijoje. Konsekracija įvyko liepos 13 dieną Kauno Katedroje. Iš Kauno po iškilmių mūsų Generolas užsuko į Marijampolę. Visi džiaugėmės turėdami savo tarpe mūsų brangųjį Vyriausiąjį Vadovą. Tik štai viename kunigų pasitarime jis iškėlė reikalą kai kurias pareigas vienuolyne pertvarkyti. Tarp kitko jis pareiškė, kad kun. J. Totoraitis yra skiriamas kitoms pareigoms, o į jo vietą naujokų vedėju jis mano skirti kun.K.Rėklaitį. Kuomet pradėjau protestuoti, pabrėždamas, kad pats dar esu naujokas, kad dėl to negaliu teisėtai būti skiriamas naujokų vedėju, Vyskupėlis priminė kažin kokį pavyzdį iš kitos vienuolijos, kur nesant pakankamai žmonių reikėjo skirti naujoką aukštoms vedėjo ar net vyresniojo pareigoms. Ir taip likau naujokų Magistru pats būdamas dar naujoku ir trūkstant 4 mėnesiams iki naujokavimo pabaigai. Ir tas pareigas teko man eiti Marijampolėje iki 1923 metų, liepos ~~rudos~~, mėnesiui (imtinai)

Per mano vadovavimo Marijampolės naujokynui laikotarpį daug buvo įstoję pas Mari-
jonus kandidatų, ne tik iš pasauliečių tarpo, kurie stodavo arba į brolių skyrių ar į
klierikų, bet nemaža atsidavo pas Marijonus kunigų. Mano naujokais, aišku ne dėl mano
kokių nuopelnų, buvo tuo laiku tarp kitų šie garbingi kunigai: Katilius Jonas, Kriščiu-
kaitis Jonas, Cikoto Andrius, Draugelis Vladas, Matulaitis Kazimieras, Gergelis Vincen-
tas.

<u>P a g a l b a p a r a p i j o s d a r b u o s e</u> Be vadovavimo naujokams būnant Marijam
polėje negalėjau apsieiti ~~ir~~ nedirbęs ir pastoracijoje. Didžiulė Marijampolės parapija
buvo reikalinga daug darbininkų. Ir dėl to visi Marijonai, net ir naujokai kunigai, ne-
buvo laisvi nuo teikimo bent šiokios tokios pagalbos parapijos darbuose. Visi mes klausė-
me išpažinčių ir tai kartais per ištisas ilgas valandas. Visi iš eilės sakydavome pamokslus,
aprūpindavome ligonius, kalėdodavome ir t.t. Net, atsimenu, vieną kartą man teko ir
misijos darbe dalyvauti. Buvau paskirtas drauge su kun. Pijum Andziuliu Rudaminos parapi-
joje laikyti žmonėms misijas. Be abejo, didžiausią darbą atliko garsusis mūsų pamokslinin
kas kun. Pijus, bet ir man teko bent ilgas valandas kasdien klausyti išpažinčių ir bent
vieną pamokslėlį pasakyti. Taip pat bent vieną kartą teko vadovauti kunigų rekolekcijoms
Šakiuose ir du kart vesti 5 dienų rekolekcijas Kazimierietėms Seserims Pažaislyje ir t.t.

<u>M o k y t o j a s "Žiburio" g i m n a z i j o j e</u> Dar vokiečių okupacijos metu Marijam
polėje ~~"Žib~~ "Žiburio" Draugijai pasisekė perimti Marijampolės gimnazijos vedimą. Tie-
są sakant, tai buvo dvi gimnazijos: viena - berniukų, kita - mergaičių, tose pačio-
se patalpose, tik atskiruose aukštuose. Man tik atvykus 1918 m. į Marijampolę, gimnaz-
jos tuometinis direktorius p. Dr. Jokantas jau buvo siūlęs mokytojo vietą. Jos atsisakiau
motyvuodamas, kad rengiuosi stoti į Marijonų vienuolyną. Bet kuomet jau buvau Marijonuose
Dr. Jokantas vėl pradėjo klabinti ir šį kartą vyresnieji davė mane p. Jokantui, žinoma,
nepilnam laikui, o tik aprūpinimui verkiant reikalingas klases. Būtent buvau paskirtas
dėstyti lotynų kalbą mergaičių aukštesnėse klasėse, pradedant, rodos, nuo penktosios.
Nedaug teturėjau pamokų, bet vis tik laiko reikėjo daug sugaišinti. Nuvykti į gimnaziją,
grįžti, dvi ar kiek pamokų atlikti, pasiimti raštinių darbų peržiūrėti ir t.t. tai vis
ėmė nemaža laiko, jau nekalbant apie bent menką pairuošimą pamokoms.

"Vargdienių Seselių" G l o b ė j a s

Tačiau daugiausiai darbo ir laiko per tą penkmetį Lietuvoje teko man įdėti į naujai įkurtąją Marijampolėje Seselių Vienuoliją. Šios vienuolijos įkūrėjas buvo mūsų Generolas kun.Jurgis Matulevičius. Jis apsigyvenęs Marijampolėje nuo pavasario 1918 m. ne tik tvarkė Marijonų reikalus, bet suradęs grupę mergimų norinčių Dievui pasišvęsti, sumanė įsteigti visai naują, grynai lietuviškąją vienuoliją, kurios tikslas būtų tarnauti vargdieniams tiek kūno tiek sielos atžvilgiu. Dėl to ir ir naujos Kongregacijos vardas "Vargdienių Seselės". x)

Kun.J.Matulevičius parašė joms ir naujus įstatus, pritaikintus prie tik neseniai paskelbtojo naujo Bažnytinių Teisių Kodekso nuostatų. Šie įstatai pagrindė maž daug buvo Marijonų Konstitucijos atvaizdas, išskyrus specifines moterų tik vienuolijoms taikomas normas.

Kol kun.J.Matulevičius buvo Marijampolėje, jis pats globojo seseles ir tvarkė jų reikalus. Bet kai liko pakeltas vyskupu ir turėjo persikelti į Vilnių, jųjų globėju paskyrė mane. Ir taip per 6 metus /1918 rudens iki 1925 rudens/ teko man eiti pirmosios lietuviškos seselių Kongregacijos globėjo pareigas.

Dvasiniai Reikalai

Visųpirma toji globa reiškėsi aprūpinimu seselių dvasios reikalų. Pirmąjį seselių branduolį sudarė, tiesa, geros valios ir norų, merginos, bet visos tebuvo naujokės vienuoliniame gyvenime, ir jų dauguma pradžioje buvo neaukšto išsilavinimo merginos, ūkininkaitės. Reikėjo tad joms dėstyti pirmuosius pagrindus dvasinio gyvenimo - asketikos, aiškinti vienuolinių apžadų reikšmę ir vertę; nustatyti bendrojo gyvenimo taisykles ir t.t Žodžiu, lyg būti jų Magistru. Ir čia turiu pažymėti, kad pirmasis spausdintas mano veikalėlis ir buvo "Vienuolių apžadų Katekizmas", pačių seselių atspausdintas ir išleistas 1919 m. jųjų spaustuvėje, pavadintoje "Šešupės" Knygyno spaustuvė ".

Be tų teoretinių žinių teikimo, dažnai tekdavo rišti ir praktiškus klausimus, liečiančius kandidačių pašaukimą ir jų priėmimą, kitų pašalinimą, iškilusių kokių nesusipratimų išsprendimą ir t.t.

Žodžiu, kol iš pačių seselių tarpo neišauginome tinkamos naujokių Vedėjos, reikėjo pradžioje pačiam globėjui ne kartą kištis į seselių vidujinius reikalus, kas nesudarydavo didelio malonumo .

x) Žmonės pradėjo vadinti Marijampolės seseles – „Vargdienės", nes tam tikra prasme [illegible] tiesa, kad joms pasisekė [illegible] [illegible] [illegible]. – Vėliau seselės išbraukė vardą „Vargdienių Seselės" – o pavadino „Nekalto Prasidėjimo [illegible] Seselės".

Ekonominiai Reikalai

Se dvasinių dalykų, globėjui turėjo rūpėti irgi seselių ekonominiai reikalai. Pirmoji "Vargdienių Seselių" Vyresnioji / galima sakyti lyg ir fundatorė/ Petronėlė Ugintaitė įdėjo visą savo turimą turtą naujai įsteigtai vienuolijai palaikyti. Bet seselėms daugėjant vis didėjo ir rūpesnis surasti lėšų joms išlaikyti. Tiesa, kiekviena kandidatė turėjo įnešti taip vadinamąjį kraitį, bet kraičių /tam tikra pinigų suma paskirta įstatų, kuri turėjo būti įnešta pirm priimant į vienuoliją/ nevalia buvo judinti seselei esant gyvai, tik jai mirus vienuolija turėjo teisės jį suvartoti. Reikėjo būtinai ieškoti priemonių, kad seselėms netektų ubagauti. Reikėjo surasti joms tinkamo darbo, kad savo darbo rankomis save pačios išlaikytų.

Knygynas

Ir čia Dievo Apvaizda atėjo seselėms į pagalbą. Marijampolėje buvo tuo metu "Žiburio" Draugijos laikomas knygynas. Nesant tinkamų vedėjų, knygynas pradėjo smukti ir Draugijos valdyba pradėjo galvoti apie knygyno likvidavimą. Ir štai, nežinia kieno sugestija, pasiūlyta Vargdienių Seselėms atpirkti knygyną, gan geromis sąlygomis. Dalyką apsvarsčius, Seselės pasiūlymą priėmė. Ir gavusios pasiskolinti pinigų atpirko iš "Žiburio" Draugijos knygyną. Visa laimė, kad seselių tarpe buvo bent viena gan gerai išmananti seselė knygyno/////// reikalų vedime. Tai buvo seselė Emilija Burokaitė, kuri buvo viena iš Petrapilyje organizuotos šv.Povilo Darugijos narių. / Čia turiu pažymėti, kad visos šv.Povilo Darugijos narės iš Vilniaus persikėlė į Marijampolę ir buvo priimtos į Vargdienių Seselių vienuoliją. Taip buvo patvarkęs kun.J.Matulevičius ir ją teko man vykdinti. Iš penkių šv.Povilo Draugijos narių išliko, kiek pamenu, pas Vargdienių Seseles, tik dvi Emilija Burokaitė ir Ursulė Martinonaitė, spaustuvninkė/.

Perėmus knygyną iš "Žiburio" Draugijos, seselės jį pavadino "Šešupės" Knygynu. Apsukriai seselei Emilijai besidarbuojant, knygynas stiprėjo ir teikė pelno nemaža, ypač kad tuo laiku kainos knygų baisiai kilo. Seselės greit atmokėjo užtrauktą paskolą perkant knygyną. "Šešupės" Knygynas turėjo didelio pasisekimo ir žmonės jį labai palaikydavo. Greitu laiku patalpos knygynui pasidarė permažos. Buvo pasamdyta erdvesnė patalpa ir geresnėje vietoje, ant pat kampo Vytauto g., kur seniau buvo garsusis Marijampolėje Chojnickio restoranas /trakternė/. Marijampolės gyventojams labai patiko, kad "Šešupė" ten įsikūrė. Žmonės praeidami pro šalį, lingodami galvą, šnekėdavo: "Tai tau, kur šnapso buteliai būdavo išstatyti, dabar knygos ir šventieji daiktai tebematomi".

Spaustuvė

Marijampolėje nuo senų laikų buvo plačiai žinoma rašomųjų dalykų krautuvė, žydės Rozfeldienės laikoma. Būdamas gimnazistu, ne kartą teko pas ją pirktis rašomųjų reikmenų. Po karui, matyt, jai pradėjo nekaip sektis, ir ji sumanė likviduoti savo krautuvę. Tai pasitaikė tuo metu,kai Vargdienių Seselės jau buvo įsigijusios "Žiburio" knygyną ir gerokai jį aptvarkusios. Jos tai pasinaudojo gera proga ir atpirko nuo Rozfeldienės visą jos krautuvės inventorių. Atpirktųjų dalykų tarpe buvo ir maža spaustuvėlė, susidedanti iš kojinės spaudžiamos mašinos ir reikmenų , be kurių spaustuvė negali apsieiti. Tuo būdu padaryta pradžia Seselių spaustuvei, kuri buvo lyg knygyno dalis ir pavadinta "Šešupės" (Knygyno) spaustuvė.

Seselė Uršulė Martinonaitė,spaustuvninkė, apėmė spaustuvės darbus ir visųpirma rūpinosi pramokinti kitas Seseles to amato. Sustiprėjus ekonomiškai, Seselės jau drįso praplėsti spaustuvę. Tuo metu vokiečiams likviduojant savo įmones, pasitaikė,kad jų spaustuvė buvo likviduojama Marijampolėje. Tačiau, Seselės, patariamos tos spaustuvės vedėjo, nepirko senąją mašiną, bet tam pačiam vokietukui tarpininkaujant, už nedidelius pinigus parsigabeno iš Vokietijos visai naują ir puikią spaudžiamąją mašiną. Ir taip nuo to laiko Seselės pradėjo jau tikrai rimtą spaustuvininkių darbą dirbti. Užsakymų tuo metu nestigo.

Knygynas ir spaustuvė sudarė tvirtą ir tikrą Seselių pragyvenimo šaltinį ir jų
2. 1.
praplėtimo veikimo pagrindą. Jų pačių rankų darbu jos galėjo ne tik pačios išsimaitinti, bet dargi įsigyti nejudomos nuosavybės, kur gyventi ir savo įstaigoms sutalpinti. Prie šio, be abejo, reikia tai pabrėžti, prisidėjo daug ir geradariai iš Amerikos. Atsirado gerų merginų Amerikoje, kurios sutaupusios pinigų, buvo ištroškusios grįžti į Lietuvą ir apsigyventi kur prie kokio vienuolyno, jei jau ne kaip vienuolės, bent kaip agregatės. Keletą tokių merginų tikrai apsigyveno pas Vargdienių Seseles, inešdamos gan stambius kraičius. Kai kuri iš jų vėliau buvo priimta net į novicijatą ir tapo vienuole.

Pensijonatas

Sustiprėjusi ekonominiai ir skaičiumi, Vargdienių Seselių vienuolija sumanė įsteigti auklėjimo ir mokymo institutą mergaitėms . Su vietos Vyskupo pritarimo liko įkurtas Marijampolėje "Mergaičių Pensijonatas". Buvo tai keturklasė mokykla vien tik mergaitėms,kurios sutikdavo ir gyventi drauge įstaigoje.

Šio Pensijonato tikslas buvo ne vien tik mokslinti mergaites, bet ir auklėti jas katalikiškoje dvasioje. Be to norėta duoti progos kandidatėms į vienuoles, kurių amžius jau neleisdavo lankyti viešas mokyklas, pasiekti bent 4 klasės vidurinės mokyklos išsilavinimo. Pagaliaus, tikėtasi iš Pensijonato mokinių susilaukti pašaukimų į vienuoles.

Pradžioje, kai iš seselių tarpo dar nebuvo kam vadovauti šiai įstaigai, vedėjos buvo samdomos iš pasauliuonių tarpo. Vėliau jau ir pačios Seselės tas pareigas ėjo. Man pačiam teko Peensijonate dėstyti tikybą ir prižiūrėti, kad viskas eitų sulig valstybinių mokyklų programos.

Mergaičių Pensijonatas neilgai gyvavo. Po kelių metų, jau man išvykus iš Marijampolės, jis buvo paverstas vien tik mergaičių gimnazisčių bendrabučiu.

Senelių Prieglauda

Marijampolėje jau nuo senai veikė prieglauda pavargeliams seneliams. Ji buvo "Žiburio" Draugijos, kiek pamenu, žinioje. Kuomet atsirado Vargdienių Seselės tosios prieglaudos vedimas buvo joms pavestas. Dvi bent Seselės buvo paskirtos aptarnauti prieglaudos reikalus. Prieglaudos namai buvo didelis pastatas ant vienuolyno priklausančio žemės pastatyti, visai šalia bažnyčios šventoriaus tvoros. Seniau tojo vietoje buvo nedideli namai, priklausantieji Marijonų vienuolynui, kuriuose guveno mano tėvai ir aš pats ten praleidau visus savo gimnazisto metus.

Dėl prieglaudos neturėjau jokių rūpesčių, nes jos globėjai buvo, kiek pamenu, parapijos kunigai, atseit pats Klebonas. Retkarčiais tik užeidavau patikrinti, ar Seselės tinkamai eina savo pareigas, ar jos pačios yra kaip reikiant traktuojamos, ar seneliai ir senelės neturi kokių nusiskundimų ir.t.

Gynimas nuo priešų

Vargdienių Seselės Marijampolėje išvystė tikrai palaimingą kulturinį darbą. Karčmą pavertė švietimo įstaiga - knygynu; namuose, kur buvo prostitučių ligoninė, įtaisė spaustuvę - geros ~~......~~ spaudos skleidėją; o kur buvo kalėjimas - įkurė naujokyną, krikščioniškosios dorovės ir šventumo augintoją; pavargeliams seneliams teikė patarnavimą ir jų reikalus motiniškai aprūpindavo; pensijonate gi auklejo būsimąsias katalikes moteris, ruošė lietuves mergaites būsimiems kilniems uždaviniams visuomenėje.

Nežiūrint viso to gero, ką Vargdienių Seselės atlikdavo ir labdarybės ir švietimo
srityse, ir bendrai savo gražiu pavyzdžiu, atsirado žmonių, kuriems Seselių veikimas
nepatiko, kurie dėl to stengėsi jį sutrukdyti, o pačias Seseles visuomenės akyse pažemin
minti. Čia būtų neįmanoma paminėti visokių gandų skleidžiamų, visokių priekaištų daro-
mų. Pasitenkinu paminėjęs bent tik du atsitikimu, kurie pakankamai , manau, nušvies
piktų žmonių nusistatymą prieš Vargdienių Seseles.

1) <u>Prostitutėms klinika šalia vienuolyno</u>: - Seselės buvo apsigyvenusios namuose
kurie priklausė a.a.kun.Miknevičiui. Jis mirė nepadaręs testamento, ir giminės savo
tarpe ilgą laiką negalėjo pasidalinti likusiu nejudomu turtu, kuris susidarė iš namų
kur Seselės gyveno, šalia jų - kitas mūrinis namas, kur seniau buvo miesto kalėjimas; ir
dar vienas namas medinis kieme; be to prie pastatų buvo didelis plotas žemės medžiais
apsodintas, tikras sodas ar parkas. kun. Miknevičiaus giminėms besiginčijant, Seselės
rūpinosi kaip nors jiems įtikti,kad galėtų visą tą nuosavybę įsigyti. Su dviem įpėdi-
niais pavyko susitarti, tik su vienu, kuriam teko vėliau tas didžiulis sodas. Bet
dar nuosavybei nesant padalintai, Seselės naudojosi,reikalui esant, ir sodu ir kitais
pastatais. Kuri tačiau laiką namas,kur buvo seniau miesto kalėjimas, buvo tuščias,
nes jame gyventi pirmiau reikėtų jį gerai atremontuoti. Tik štai, kaž kam parūpo
tas namas ir karo komendantas paskelbė,kad namas reikalingas klinikai prostutėms tikrin
ti. Vargdienių Seselės buvo be galo sujaudintos ir išsigandusios ,kad šalia jų vienuo
lyno buvo prostitučių įstaiga.

Apginti Seseles nuo tokio insulto, kreipiausi į Vyskupą. Pradėjome protestuoti
ir net kreipėmės į Kauną, į Krašto Apsaugos ministerija. Dalykui ištirti ministerija
paskyrė generolą, dabar jau nebeatsimenu pavardės, kuris, geras senelis, reikalą iš-
tyręs, raportavo valdžiai, kad jokio reikalo nėra to namo sekvestruoti. Ir taip priešų
~~noras~~ planas įskaudinti Seselėms nepavyko. Ta i buvo, kiek pamenu,1920 metais.

2)"<u>Seselė ant rožiančiaus pasikorė:</u>" - Kitas atsitikimas įvyko,rodos, 1919 metais
Buvo laikai, kai bolševikai įsibrovė į Lietuvą, užėmė Alytų, ir mūsų menkutė kariuo-
menė turėjo trauktis. Atsirado tačiau iš pačių lietuvių išdavikai, kurie sabotažu
talkindavo bolševikams. Marijampolės komendatntas tuo laiku buvo energingas karinin-
kas, rodos, Motiejūnas ar panašiai, vardu. Jis sugavęs išdavikus,karo teismu nuteisė
sušaudyti. Teismo nutarimas buvo įvykdintas ir 6 sabotažninkai buvo sušaudyti.

Vieno sušaudytojo išdaviko giminės panorėjo,kad jis būtų palaidotas ant Šventintos žemės ir su bažnytinėmis pasigomis . Kadangi mirusis nei kunigo neprisileido nei jokių atgailos ženklų buvo parodęs, klebonas atsisakė patenkinti giminių norą.

Po kiek laiko, Marijampolėje praplito gandas, būk viena iš Vargdienių seselių yra pasikorusi ant rožančiaus ir kad nakčia kunigai rengiasi ją palaidoti ant Šventintos žemės, lyg prikišant,kad va, sušaudyto vargšo kunigai atsisakė palaidoti krikščioniškai, o čia pasikorusią vienuolę, matai, laidos nakčia,vogčiomis, ant Šventintos žemės.

Atsirado žioplių, kurie įtikėjo tiems gandams, ir pradėjo rinktis prie vienuolyno pamatyti nabašninkę. Apstoję aplink namus, žiūrinėja į langus, ir vieni kiti jau net mato uždegtas žvakes aplink karstą!

Atvyko net policija. Buvau ir aš iššauktas seselių. Pradėjau įrodinėti policininkui, kad tas visa yra nesąmonė, išlaužta iš piršto, blogų žmonių prasimanymas. Bet policininkas nevisai buvo įtikintas. Tuomet parodžiau jam oficijalų Vyskupijos leidinį "Elenchus", kur ir visų seselių vardai tebuvo atspausdinti, ir liepiau iššaukti visas seseles. Viena iš jų buvo susirgusi, bet ir toji buvo pristatyta. Tada ir policininkas jau pilnai tikėjo, kad gandas yra tikrai blogos valios žmonių prasimanymas. Tuojaus išvaikė susirinkusią minią ir paskelbė,kad jokios mirusios seselės nėra, kad visa tai yra "bobų plepalai".

Vėliau policija susekė asmenį,kuri paleido šitą žeidžiantį seseles plepalą, ir pranešė seselėms, reikalaudama sutikimo tą asmenį tinkamai nubausti. Seselės tačiau dovanojo šmeižikei.

Bet tas plepalas "vienuolė pasikorė ant rožančiaus", kad ir neįtikėtinas, pasklido plačiai po visą Suvalkiją. Atsimenu, kad jau praslinkus ilgokam laikui po įvykio, kai atvykusieji iš tolimos Dzūkijos į Marijampolę klausinėjo apie tą vienuolę pasikorusią ant rožančiaus. Kaip tai žmonės yra lengvatikiai nesąmonėms, o sunkiai tiki tiesai!

———

Ir taip, per penkmetį 1918 - 1923 , tikrai daug darbo ir rūpesčio reikėjo man įdėti Vargdienių Seselių vienuolijai pastatyti ant kojų. Kai žinoma, atsiliepė į mano pareigas Marijonų vienuolyne nevisai palankiai. Negalėjau persiplėšti. Mano bendravienuoliai Marijonai ne kartą man prikaišiojo,kad labiau Seselėms tarnauju, kaip saviesiems Marijonams. Tai galų gale privedė prie to,kad turėjau būti iškeltas iš Marijampolės.

2. 1.

17./ Kai kurios datos asmeninės penkmečio laikotarpyje

Baigdamas mano gyvenimo Lietuvoje pas Marijonus apžvalgą, norėčiau pažymėti kai kuriuos dalykus chronologiška tvarka, kurie liečia gal labiau mano asmenį.

1918, spalių 15 - sulig Marijonų Generalinio archyvo kartotekos davinių, buvau pradėjęs naujokavimą. Bet mano įsitikinimu, verčiau tą dieną tik pradėjau 8 dienų rekolekcijas prieš įstojant formaliai ir juridiniai į novicijatą. Spalių 14 d.1918 tik palaidojau savo tėvą. O tikra yra,kad tik tėvui mirus esu įstojęs realiai į Marijonų Kongregaciją. Greičiausiai tad, novicijatą tikra prasme esu pradėjęs tik 8 dienoms rekolekcijų pasibaigus, reiškia: spalių 24 dieną 1918 m.

1919, Liepos mėn. 15 (?) dieną - paskirtas J.E.Generolo Jurgio Matulevičiaus naujokų Magistru.

1919, lapkričio 1d. - padariau pirmuosius metinius apžadus, drauge su kun.kun.Andziulium ir Dargiu.

1920, rugsėjo mėn. ar tik ne 14 d. - nuvykau į Vilnių pas J.E.Vyskupą Generolą mūsų /tuo metu Lietuva buvo užėmusi Vilnių/ pasitarti Marijonų ir Seselių reikalais ir čia pasisekė man įtikinti J.E.,kad nepaisant padėties netikrumo, atvyktų pats į Marijampolę ir vietoje pamatyti kokie reikalai labiausiai ir klausimai reikia išrišti ir sutvarkyti.

1921, rodos kovo mėn. (prieš Velykas) - vadovavau pirmosioms 8 dienų rekolekcijoms, laikytoms naujai įsikūrusių Pažaislyje šv. Kazimiero Seserų.

1922, lapkričio mėn. 1 dieną - padariau amžinuosius apžadus Marijonų Vienuolijoje, po to kai pergyvenau visą abejojimų audrą, ir tik kun.Juozapo Vaitkevičiaus, tuometinio Marijampolės Namo vyresniojo, išmintingo patarimo klausydamas ir Dievo malonės padedamas, pasiryžiau visiškai pasišvęsti Dievui sykį jau pasirenktoje vienuolijoje.

1923, liepos 16-19 - Generalinė Marijonų Kapitula Dancige laikytoji - nutarė paskirti mane naujokų Magistru į Chicagos Namą, U.S.A. - Šis nutarimas buvo padarytas dėl vis didėjančių nesusipratimų tarp Marijampolės kai kurių tėvelių ir Seselių, kurioms dirbau. Pats mačiau ir jaučiau,kad daugiau atliekų darbo,o gal ir užuojautos/ rodau, Seselių reikalams, negu Marijonų. Dėl kilusių sunkenybių jau 1920 metais bandžiau informuoti J.E.Generolą ir iškėliau net mintį, kitur būti perkeliamu. Matyt, tuomet dar dalykas nebuvo pribrendęs. Reikėjo laukti Generalinės Kapitulos, kad šį opų klausimą išspręstų.

Tuo būdu lygiai 4 metus išbuvau Marijampolės Marijonų novicijato vedėju. (Liepos 1919 Liepos 1923)

DALIS:

IV. PIRMĄ KARTĄ ŠIAURINĖJE AMERIKOJE
(1923 - 1925)

1. K e l i o n ė

Pasiruošimas

Marijonų Kongregacijos Generalinėje Kapituloje, kuri buvo laikyta Dancige 1923 metais, dalyvavo Amerikos Marijonų atstovais kun. Feliksas Kudirka ir kun.Julijonas Kazakas. Nutarus mane skirti į Ameriką, tuo pačiu nutarta,kad kun.Kazakas liekasi Lietuvoje. Tuo budu man teko vykti į Ameriką drauge su mielu kun.Feliksu Kudirka, kurio ligi šiol visai nebuvau pažinojęs. Nuo pirmojo mūsų susitikomo Kaune pasidarėme dideli bičiuliai. Kun.Feliksas man imponavo savo rimtimi, malonumu, išmintimi, praktiškumu. Jis tuojaus paėmė mane į savo globą ir teikė nurodymų,kas reikia daryti,kad tinkamai pasiruoščiau tolimai kelionei.

Pirmas dalykas reikėjo, žinoma be lietuviškojo paso, gauti Amerikos vizą. O jai gauti, ~~dar~~ reikėjo būtinai turėti metrikas originale. Kadangi buvo reikalo skubėti, ta proga pasinaudojau ir pats nuvykau į Sintautus, mano gimimo vietą. Man rodos, kad pirmą kartą nuo mano gimimo apsilankiau Sintautuose. Mane priėmė mielai kun.Sruoginis, klebonas, kurį jau nuo senai pažinojau, kai jis dar buvo vikaru Vilkaviškyje. Greit man paruošė originališkus nuorašus mano gimimo ir krikšto metrikus.

Paruošius visus reikiamus dokumentus, nuvykome pas Amerikos Konsulą Kaune. Be jokio sunkumo viza bematant buvo gauta. Dabar, reikėjo dar užsitikrinti vietą laive. Pasirinkome laivą "Olimpic", didžiulį keleivių transantlantinį laivą, rodos, Britų kokiai tai linijai priklausantį.

Atsisveikinimas.

Su Marijampole buvo sunku atsisveikinti, ypač su mano Mamyte. Ji ~~buvo apsi~~ liko gyventi Marijampolėje,mirus tėvui,vien tik dėl to,kad jos sūnus kunigas Marijampolėje gyvena. Ji būt galėsjusi apsigyventi pas bet kurį mano brolių, Petrą ar Viktorą, gyvenančių Kaune, arba net persikelti į Suvalkus, kur buvo brolis Pranas. Tačiau ji pasilko Marijampolėje Jai tad be galo buvo sunku su manim skirtis. Ir man išvykus į Ameriką, ji netrukus išvažiavo į Suvalkus gyventi.

Su Marijonais atsisveikinau,kaip tinka vienuoliams,vyriškai. Perdaviau naujokų Magistro pareigas savo įpėdiniui kun.Justinui Navickui. Graudus buvo atsisveikinimas su broliais vienuoliais. Kai kas iš jų net apsiverkė /brolis Gronskis Mykolas/.

Bet labiausiai gal graudus buvo atsisveikinimas su Vargdienių Seselėmis, kurioms per 5 metus tarnavau, eidamas jų Globėjo pareigas. Aišku, ne taip aš, kaip jos buvo susigraudinusios ir gal net kiek nusiminusios.

Atsisveikinus su visais ir pabuvojus kiek dar Kaune, sutartą dieną , rodos tai buvo rugpiūčio pabaiga ar rugsėjo p radžia, įsisėdau į traukinį drauge su kun.Kudirka, ir leidomės Kybartų link.

<u>Berlyne</u>

Tuo metu Lietuvoje buvo jau įvestas litas, pastovi ir stipri valiūta. Litas palyginus su vokiečių marke,tummėt, reiškė tą pati,ką reiškė doleris amerikoniškas. Mudu daugiau užmokėjome už savo kelionę nuo Kauno iki Kybartų, negu nuo Kybartų iki Berlynui, važiuojant II kl. ir dargi miegamame vagone.

Berlyne išbuvome kokią porą dienų. Aplankėme įdomesnias vietas. Padarėme net tam tikrą turą su vadovu, ar kaip sakoma, su "cicerone", "guide". Pasibaigus turui, kun. Kudirka ištraukė 1 dolerį ir įteikė mūsų palydovui. Tasai net priklaupė pamatęs amerikonišką dolerį, taip jis buvo dėkingas už mūsų arbatpinigį.

Berlyne bebūdamas, nupirkau keletą knygų liečiančių dvasinį gyvenimą, kurių būsiu reikalingas eidamas naujokų vedėjo pareigas Amerikoje. Su tomis knygomis turėjau paskui bėdos prie Olandijos sienos. Muitininkas prisikabino,kad tai esą naujos knygos ir uždėjo muitą. O tam muitui užmokėti reikėjo eiti geroką gabalą kelio nuo traukinio iki stoties muitinei. Ir koks piktumas, kai muitinėje pareikalavo vos kelis skatikus muito!

<u>L o n d o n e</u>

/rodos, Rotterdamo)

Iš Olandijos uosto laivu plaukėme į Angliją, ilgokai, kokius keturis ar net daugiau valandų. Atplaukus į uostą.rodos, Margate, traukiniu lekėme į Londoną. Apsistojome pas kun. Kazmierą Matulaitį , lietuvių šv. Kazimiero parapijos ilgametį klebonų, ir didelį mūsų prietelių. Aš jį pažinojau,dar vaikas bebūdamas Marijampolėje, kuomet jis buvo ten vikaru. Ne kartą teko man ir jam patarnauti šv.Mišioms.

Kun. Matulaitis mus labai ir labai nuoširdžiai priėmė ir rūpinosi mums įtikti. Išbuvome,kiek pamenu, visą savaitę Londone, laukdami dienos mūsų laivo "Olimpic" išplaukimo iš Southhampton uosto. Per tą laiką kun.Matulaitis išrodė visokias Londono įdomybės Kur mes ir nebuvome! Ir parkuose, ir muzejuose, ir kino-teatre, ir magikų parodymuose, ir anglikonų bažnyčioje, ir Westminsteryje, ir garsiame kalėjime "Tower " ir t.t.

Per Atlantiką

Kad ir gera mums buvo Londone pas mielą ir vaišingą kun.K.Matulaitį, vis tik atėjo diena kuomet reikėjo skirtis ir tęsti mūsų kelionę į Ameriką. Iš Londono traukiniu nuvykome į uostą Southampton, iš kur turėjo išplaukti mūsų laivas "Olimpic". Tai buvo,rodos, rugsėjo 15 diena, jei neklystu. Prieš įlipant į laivą turėjome pereiti sanitarinę kontrolę. Mūsų visa laimė, kad iš Lietuvos buvome išvažiavę anksčiau ir jau bent dvi savaites išbuvome kelionėje už Lietuvos ribų. Kitaip būt reikėję ar Southamptone ar gal net ant salos prie New York'o karantiną. Tad Southamptone gydytojas tik paviršutiniai dėl formalumo mus apžiūrėjo ir paliūdijo,kad viskas .

Pirmą kartą teko įlipti į tokį didelį laivą,kaip kad buvo "Olimpic". Gavome atskirą kabiną dviem, nors ji buvo be langų, kadangi tilpo laivo vidurinėje dalyje. Kun. F. Kudirka, kad apsisaugotų nuo jūrų ligos, nusistatė nevalgyti mėsos, o tik žuvies. Aš gi nieko nepaisydamas, kirtau viską kas buvo duodama. Pirmas žodis angliškai kurį išmokau ant laivo, buvo "ice cream", kurio galėjai turėti kad ir kasdien.

Mudu turėjova leidimą laikyti šv. Mišias ant laivo. Bet čia nebuvo tam tyčiai skirtos koplyčios. Laivo administracija tačiau leisdavo laikyti Mišias taip vadinamoje bibliotekoje "Library" ir turėjo toms apeigoms atlikti visus paramentus,ostijas ,vyno ir tt. Tai mudu kasdien ir laikydavome šv.Mišias,kits kitam patarnaudami. Kiek pamenu, rodos mudu tik du ir buvome iš viso katalikai kunigai ant laivo. Kun. F.Kudirka sekmadienį net skaitė evangeliją anglų kalba ir klausė išpažinčių. O man sekmadienį teko laikyti šv. Mišias trečioje klasėje keleivių valgomajame. Susirinko nemažas būrelis tikinčiųjų, jų tarpe matėsi vienuolių seselių. Laike šv. Mišių labai pavargau nuo įsitempimo, nes kiek supo ir dėl to turėjau būti labai atidus,kad kartais neapsiverstų kielikas. Po Mišių buvau visai sušilęs.

Tą sekmadienį II klasėje buvo paskelbta,kad valgomame bus "spiritual consolation ar tik ne 11 valandą. Tarp keleivių buvo kažin koks pryčeris, protestantų kunigužis, kurs ir šaukė savo pasekėjus į tą "dvasinį paguodimą". Mes juokavome, kad tas dvasinis paguodimas įvyksta ten kur ir kūno paguodimas atliekamas.

Kun. F. Kudirka, kai pajusdavo kiek nuovargį ir pavojų susirgti, tuojaus atsiguldavo. Aš gi visą laiką ar vaikščiodavau , ar rašydavau laiškus ir savo įspūdžius iš kelionės. Tik,rodos, vieną kartą pajutau kažin kokį nesmagumą. Tuomet ir aš paseklau

jo pavyzdžiu. Ir iš tikro neteko susirgti jūrų liga per visą kelionę. Tik kai tekdavo girdėti per sieną kaimynus ožius lupant, ar einant koridoriais ar laiptais matyti vemalus, pasidarydavo bloga, nesmagu, betgi išvengiau kraštutinių pasekmių.

New Yorke

Besiartinant prie Amerikos krantų, visus keleivius ne Amerikos piliečius, dar vieną kartą tikrino, ir dokumentus ir kūną. O privažiavus ir jau einant iš laivo, gydytojas stovėdamas prie tiltelio, visiems dar sykį žiūrėjo į akis.

Laimingai atlikę kelionę per Atlantiką, įžengėme į naują pasaulį, Ameriką. New Yorke mus pasitiko kun. Juozas Šeštokas, kun. Kudirkos geras bičiulis. Pas jį ir sustojome. Jis buvo vienintėlės lietuviškos parapijos New Yorke klebonas /Aušros Vartų/ Kun. Šeštokas mus gražiai ir tikrai vaišingai priėmė. Tačiau, kiek pamenu, neilgai naudojomės jo vaišingumu, nes kun. Kudirka skubėjo aplankyti kun. Joną Jakaitį Worcester'y Mass. Ir dėl to dar tą pačią dieną vakarop apleidome New Yorką ir traukiniu vykome Worcesterio link.

Suvažinėjome žydelaitę

Pirmą kartą važiuojant Amerikos geležinkeliu ir pasitaikė nelaimė. Nesiorientuoju kurioje vietoje, bet jau pavažiavus gerokai nuo New Yorko, mūsų traukinys sustojo netikėtai laukuose ir ilgai nesijudino. Pradėję teirautis, sužinojome, kad įvyko nelaimė, kad traukinys suvažinėjęs automobilį ir vienas asmuo liko užmuštas. Tik rytojaus dieną iš laikraščių Worcestery sužinojome, kad buvo traukinio suvažinėta vieno turtingo žydo duktė. Pats tėvas vairavo automobilį, ir nepastebėjo kad įvažiavo visai ant geležinkelio bėgių, kuomet traukinys visu greitumu lėkė. Tėvas dar kažin kaip suskubo iššokti iš automobiliaus, bet duktė ne. Ją traukinys visai suvažinėjo.

Worcester'y

Kun. Jonas Jakaitis, šv. Kazimiero parapijos klebonas, /dar tuomet jis nebuvo Marijonas/, mus priėmė nuoširdžiai. Apsigyvenome klebonijoje ir per kelias dienas (ar tik ne dvi dieni) buvome jo svečiais, kuriems jis rūpinosi visokiais būdais malonumo sudaryti. Iš daug kitų prisimenu tik ~~suruošimą~~ sutiktuvių pietus, į kuriuos buvo sukviesti apielinkės žymesnieji kunigai lietuviai / iš jų atsimenu dabartinį prelatą Kazimierą Urbonavičių/; ir apsilankymą vakare pas vieną lietuvišką šeimą, rodos, pas ponios dabartinės Pakštienės tėvus.

Chicagoje

Paviešėję pas kun.J.Jakaitį gražiai per porą dienų, jo palydėti į stotį traukiniu skubinome į mūsų kelionės galą, į Chicagą. Ten atvykome vieną gražų Rugsėjo mėnesio rytą. Tikros datos jau nebeprisimenu, bet,rodos, nesuklysiu labai, jei pasakysiu,kad tai buvo Rugsėjo galas,ar tik ne 25 Rugsėjo, šeštadienis,1925 m.

Tuo metu Chicagoje darbavosi šie Marijonai: kun.Vincentas Kulikauskas, kuris Kapituloje buvo numatytas ir paskirtas Chicagos Namo vyresniuoju, vietoje kun. F.Kudirkos,ilgus metus tas pareigas ėjusio,ar tik ne nuo pradžios Marijonų čia įsikūrimo, reiškia nuo 1913 m.; Kun. Pranciškus Meškauskas, kun.Dr. Ignas Česaitis,kurį jau buvau pažinęs Marijampolėje. Be kunigų dar tebuvo brolių Marijonų koki 4 ar 5. Visi gyveno nuosavuose namuose prie 2334 So.Oakley Avenue, kuriame tilpo leidžiamojo dienraščio "Draugas" ofisai ir spaustuvė, išskyrus tik kun.F.Kudirką ir vieną brolių, kurie gyveno prie bažnyčios,kelis žingsnius nuo "Draugo" namo.

Kitą dieną, sekmadienį, pajutai tikrą Amerikos žmonių gyvenimo tempą. Tą dieną teko laikyti dviejas šv.Mišias/reiškia "binuoti"/, pasakiau,rodos, du pamokslu, ir du kartu reikėjo pasakyti praklabas, vieną - kažin kokios draugijos susirinkime, o kitą - per didžiulę sutiktuvių vakarienę suruoštą parapiječių savo klebonui kun.F. Kudirkai.

Apie tą vakarienę keletą žodžių reikia dar pridėti. Aušros Vartų parapija neturėjo /ir dar nebeturi/ tikros savo bažnyčios, bet turi taip vadinamąją kombinaciją. Yra gan diktokas pastatas dviem aukštais ir "basment'u" ar pusiau požemiu. Antrame aukšte yra mokykla, pirmame gi - bažnyčia, o pusiau požemyje - yra parapijos salė, didelė kiek didelė yra pati bažnyčia, tik žymiai žemesnė. Štai toje salėje ir įvyko toji sutiktuvių vakarienė. Žmonių prisiegrudo pilna salė. Visi stalai užimti. Tais laikais žmonės buvo ištroškę žinių iš savo Tėvynės Lietuvos. O čia kaip tik jųsų mylimas klebonas grįžo ją aplankęs. Be to, buvo paskelbta,kad atvyko naujas svečias iš Lietuvos, pono asmenyje. Užkandus, prasideda programa, kurią ~~labiausiai~~ daugiausiai išpildo mokyklos vaikučiai, dainuodami, šokdami,įteikdami dovanėles sveikinant grįžusį kleboną.Bet svarbiausias dalykas - tai buvo prakalbos. Amerikiečiai negali apsieiti be kalbų.Kiekvienas by koks paruošimas turi būti atžymėtas kalbomis. Kalbėjo kiti, bet svarbiausioj kalba turėjo būti atvykusiųjų iš Lietuvos. Nepratęs prie kalbų, aš kažin kaip nevykusiai atlikau savo pareigą. Šį tą pasakiau, bet ką jau nebeatsimenu. Bet už tai kun.F. Kudrika, kuris,kad ir nelabai mėgdavo kalbėti, mokėjo tačiau atspėti žmonių norus ir prabilti tinkamai į savo žmones. Svarbiausias vakarienės vaisius buvo jos pelnas ir dovanos įteiktos Klebonui. Bet kun.F.Kudirka ~~viską~~ pinigus/pelną tuojaus pavedė ne sau, bet parapijai.

2. D a r b u o t ė

Į Šiaurinę Ameriką buvau paskirtas tam, kad čia eičiau Marijonų naujokų Magistro pareigas. Tai turėjo būti mano svarbiausia ir iuridiniai bei formaliai lyg išimtinoji pareiga. Tačiau "de facto" gyvenimo aplinkybės pakreipė mano darbuotę į įvairias kitosritis. Man teko, panašiai kaip ir Lietuvoje, darbuotis ir spaudoje, ir pastoracijoje ir mokytojavime ir t.t. Noriu čia padaryti bent trumpą apžvalgą darbų, kuriems turėjau atsidėti per šį trumpą dviejų metų mano būvimą Amerikoje.

Naujokų Vedėjas

Kaip paminėjau, tam ir atvykau į Ameriką, kad auklėčiau ir ruoščiau naujas Marijonų jėgas, kad būčiau Magistrų jaunųjų vyrukų, kurie trožko Dievui pasišvęsti vienuoliniame gyvenime. Ir čia turiu tuojaus pažymėti, kad šitoje svarbiausioje mano pareigoje turėjau didžiausio nepasisekimo. Mano magistravimo laikotarpyje /vienerius metus/ buvo įstoję kokie 4 ar 5 vaikinai-amerikonukai, ir vienas pas kitą kiek pabuvę išėjo, matė naujokavimą. Kuomet 1924 metais perdaviau Magistro pareigas naujam magistrui Kun.K.Matulaičiui MIC. vienas naujokas tebeliko, bet ir tą vėliau atleido.

Nenoriu savęs teisinti, tačiau mano nuomone yra, kad naujokų bėgimo priežastis buvo labiau išorinės aplinkybės. Naujokynas buvo tam pačiame name kur ir "Draugas" su savo spaustuve ir kitos jo įstaigos. Kambariai nedideli ir maža šviesos kai kurie ir visai tamsūs. Jokios didesnės salės, jokios vietos vaikinams pažaisti. O amerikonukai be "bolės" , be žaidimo negali apsieiti. Ne kartą išbėgdavo į gatvę ir su pasitaikusiais vaikais lošdavo, mušdavo "bolę". O čia ūžimas spaustuvės mašinų,nuolatinis svetimų žmonių maišatis, irgi negalėjo teigiamai nuteikti jaunųjų nuotaikas. Marijonai patys matė,kad čia ne vieta naujokynui. Ir buvo jau nusipirkę už Chicagos 20 mylių atstu ūkį ir ten jau 1925 metais pradėta statyti naujokynui namas. Kai mano naujokai vienas paskui kitą pradėjo išbėginėti, buvo nutarta,kiek pamenu, sustabdyti priėmimą naujų kandidatų, kol nebus galima atidaryti naujokyną naujoje vietoje,pavadintoje "Marian Hills"./Marijos ar Marijonų Kalneliai/.

Ir taip mano magistravimas Chicagoje buvo visiškai "fiasco".

"Laivo" Redaktorius

Kiek sėkmingiau pavyko man, bent taip manau, redaktoriavimas.Tik

man atvykus į Chicagą, jau buvo pranešta, kad reikės perimti "Laivo" redagavimą. Ir iš tikrųjų, po kiek laiko, kai šiek tiek apsipažinau su vietos gyvenimu , kai arčiau susipažinau su "Laivo" leidimo ir redagavimo technika ir t.t., pradėjau eiti redaktoriaus pareigas.

"Laivas" buvo savaitinis laikraštis skiriamas mūsų lietuviškosios išeivijos dvasios reikalams aprūpinti, dėstant tikėjimo ir doros krikščioniškos pagrindus, žadinant meilę Bažnyčiai ir artimui, išsklaidinant katalikų tikėjimų priešų skleidžamas klaidas, teikiant žinių iš katalikiškojo gyvenimo ir panašiai.

Mano redaktoriavimo metu ypatingo dėmėsio kreipiau į "Klausimų ir Atsakymų" skyrių. Tas skyrius nebuvo vien tik koks redaktoriaus sugalvotas būdas atremti priekaištus tikybai, bet tai buvo gyvas bendravimas su "Laivo" skaitytojais. Klausimų siuntė paprasti žmonelės, kai kada net ir atkritėliai,kaip biblistai. Į tuos klausimus atsakydavau labai rūpestingai pasiruošęs. Stengdavau savo atsakymą suredaguoti pasikalbėjimo formoje su užklausytoju. Tad atsakymai nebuvo vien tik trumpas koks atsikirtimas, bet nuodugnus turinčio abejojimų ~~ų~~ žmogaus galvosenos išdėstymas ir personalis,individualus klausimo traktavimas. Ir turiu pasakyti, kad toks metodas susilaukė, kiek jaučiau,pasisekimo. Budavau užverstas laiškais su visokiais klausimais. Mačiau,kad atsakymai skaitomi, sekami. Jaučiau,kad tarp redaktoriaus ir skaitytojų susidaro gyvas ryšys.

Kitas laimėjimas buvo padidinimas "Laivo". Paskelbėme taip vadinamą "vajų". Suorganizavome propagandistų, arba kontestininkų grupę. Vajus pukiai pasisekė ir rodos nuo 1924 metų birželio ar liepos padidinome ir pagražinome "Laivą". Be to, prie tos progos buvo įvestas ir "Vaikų Skyrius", kuris irgi daugiau gyvumo įnešė į laikraštį.

"Draugo" redakcijos narys

Kai 1924 metais kun.I. Česaitis grįžo į Lietuvą, o kun.K.Matulaitis perėmė naujokų magistro pareigas, tai man, be "Laivo", liepė dar būti "Draugo" redaktorium , reiškia lietuviškojo dienraščio redakcijos nariu iš Marijonų,leidėjų,pusės. Reikėjo kasdien peržiūrėti paskutinę korektūrą; be to ir pačiam dar prirašyti tam tikrą skilčių skaičių, arba surasti tai vietai tinkamų raštų. Tais laikais buvome kiek pamenu trys "Draugo" redaktoriai: pp.Pakštas Kazys, Tumasonis Petras ir aš, ir ar tik ne dar kas, tik jau nebeatsimenu pavardės. Žinau,kad p.Tumasonis redagavo I pislapį; p.Pakštas rašė įžanginius, o visa kita turėjau užpildyti aš ir korespondencijų vedėjas.

Nors darbas "Draugo" buvo gana įdomus, jo nelabai mėgau. Gal dėl to, kad jis sukosi daugiau apie techniką ir kontrolę, buvo labiau monotoniškas, mechaniškas, administratyvinis, o ne kreatyvinis,kaip darbas "Laivo". Bet tas darbas buvo reikalingas ir naudingas, ir nelengvas. Ne kartą jaučiaus pavargęs ir išsemtas. Mano laimei, kad 1924 metais, kai ėjau ir "Draugo" redaktoriaus pareigas, buvau paskirtas Seselių Kazimieriečių Kapelionu ir mano rezidencja tuomet buvo kapelanijoje, toli nuo "Draugo" kvartalo triukšmo, dulkių ir dūmų. tad pasibaigus redakcijoje darbui, skubinau išsprukti į Marquette Road kvartalą į kapelaniją ir ten pakvėpuoti šviežesniu oru, pasivaikščiuoti Marquette Parke; žodžiu atsigaivinti,pasilsėti.

Seselių Nuodėmklausis ir Kapelionas

Pirmaisiais mano būvimo Chicagoje metais, nuo pat mano atvykimo, paskirtas buvau Seselių Kazimieriečių nuodėmklausiu. Mat, tais laikais vietos Arkivyskupas buvo pavedęs Marijonams rūpintis Seselių dvasios reikalais. Nuodėmklausio darbas buvo vieną kartą savaitėje nuvykti į vienuolyną, atstu nuo "Draugo" būstinės 5.50 mylių amerikoniškų, išklausyti Seselių ir Naujokių su Bandinėmis išpažinčių ir pasakyti joms vadinamąją konferenciją arba pamokslėlį. Nedidelis tai buvo darbas savyje, betgi užimdavo gerokai laiko ir įsitempimo. Pats važiavimas,ten ir atgal, klausymas išpažinčių, paruošimas pamokslėlio ir pasakymas visa tai užimdavo bent pusę dienos. - Taip būdavo mokslo metais, bet kai ateidavo atostogų vasaros mėnesiai, tai darbas padidėdavo. Tais mėnesiais į Motinišką Namą suvažiodavo iš įvairių darbo vietovių- mokyklų Seselės ir jas irgi reikėjo aptarnauti. Tuomet jau nuo pat ryto sėsdavau į konfesijonalą ir baigdavau kur kas po pietų/ žinoma padaręs pietums pertrauką/.

Nuo nuodėmklausio pareigų buvau atleistas, kai 1924 metais mane paskyrė būti Seselių ir Akademijos kapelionu. Kapeliono pareigos buvo: kasdien laikyti šv.Mišias Seselių koplyčioje, šeštadieniais klausyti išpažinčių tų,kurie savaitės bėgyje negalėjo atlikti, ir dargi akademikių ne kas savaitė, bet skirtais laikais; sekmadieniais pasakyti pamokslą, ir bendrai atlaikyti kitas pamaldas. Be to, kapelionas turėjo pareigą dėstyti tikybą Akademijoje. Tais laikais mokinių nebuvo taip daug,kaip kad dabar yra, ir pamokos tik,rodos, vyresnioms klasėms buvo kapeliono duodamos.

Ir kas svarbiausia, pamokos buvo dėstomos, bent mano, lietuvių kalba, nes ir mokinės išimtinai buvo lietuvių kilmės.

Beje, dėl lietuvių kalbos vartojimo Šv.Kazimiero Akademijoje turėjau vieną kartą įdomų nuotikį. Kad ir visos Kazimierietės buvo lietuvių kilmės, tačiau gimusios Amerikoje, savo tarpe dažniausiai vartodavo anglų kalbą. Sykį išgirdęs dvi Seseles-Mokytojas besikalbant anglų kalba, padariau pastabą, kam jos vartoja anglų o ne savąją lietuvių kalbą, savitarpiuose pasišnekėjimuose. Viena jų, labai rimta sesėlė ir labai gera mokytoja, puikiai mokanti lietuviškai, atšovė: "Tėveli, mudvi nesikalbame anglų kalba, bet amerikoniškąja", savąja gimtąja kalba".

Profesorius Seminarijoje

Kai atvykau į USA, kun.F.Kudirka laikė savo pareigą padaryti vizitą J.E. Chicagos Arkivyskupui Jurgiui Mundelein'ui ir pristatyti mane,naujai atvykusį, Ganytojui. Arkivyskupas priėmė mudu labai maloniai ir, kadangi nemokėjau angliškai, vartojo vokiečių kalbą pasikalbėjime su manim. Sužinojęs,kad kadaise buvau profesorius Seminarijoje, tuojaus pasiūlė profesoriauti jo, Chicagos Arkivyskupijos Mundeleino vardo Seminarijoje, būtent siūlė dėstyti lietuvių kalbą klierikams lietuviškos kilmės. Vyresnesiems pritariant, turėjau priimti pasiūlymą.Ir per du metu buvau lietuvių kalbos profesorius Mundeleino Seminarijoje.

Seminarija buvo kokias 60 mylių atstu nuo Chicagos. Kiekvieną ketvirtadinį turėjau anksti rytą vykti ten elektriniu traukiniu /elevated/, ir laikyti dvi pamokas. Klierikų lietuvių tuomet buvo,kiek pamenu, 8 ar 9. Vieni mokėjo lietuviškai geriau, kiti mažiau. Reikalas buvo padalinti į dvi grupes, ir kiekvienai grupei pašvęsti atskirą pamoką. Mano mokiniais buvo klierikai,kurie šiandien užima jau atsakomingas vietas parapijose ar kitur: kun.kun. Gasiūnas Petras, Lukošius, Švarlis, Juškevičius Katauskas, Valančius, jau mirę kun.Jurgaitis ir Gasparaitis, ir dar p. Pieža Stasys.

Pamokos baigėsi prieš pat piet. Pietums pavalgius Seminarijoje, grįždavau į Chicagą išvargęs, gal labiau nuo kelionės, kaip nuo pamokų.

Nuo to laiko / aš buvau pirmasis lietuvių kalbos profesorius Mundeleino Seminar ir man išvažiavus iš Amerikos, vis Marijonai buvo kviečiami dėstyti lietuvių kalbą Seminarijoje. Tik atvykus naujam Arkivyskupui Strich'ui, Marijonus pakeitė savieji pasauliniai kunigai.

Priepuolamieji Darbai

Be tų jau nustatytų pareigų, lyg paprasta tvarka vykdomų, pasitaikydavo ir nepaprastų arba priepuolamųjų darbų:

Šventoje Tarnyboje: - Tais laikais kunigų lietuvių nebuvo perdaugiausiai. Ir dėl to Marijonai būdavo kviečiami labai dažnai į pagalbą, sekmadieniais ir šiaip ypatingomis progomis. Kad ir ne dažnai, bet retkarčiais ir aš buvau siunčiamas į tokį darbą. Sekmadienaiais tekdavo labiausiai vykti į Melrose Park,Ill. /priemiestis Chicagos/ , kur buvo mišri lietuvių ir italų parapija ir klebonavo italas kunigas. Lietuvių ten buvo apsčiai. Atvykęs iš ryto, tai ir sėdėk konfesijonale iki vėlybų giedotinių Mišių /sumos/ . Jas reikėjo pačiam ir giedoti ir laike Mišių pasakyti lietuvišką pamokslą. Namon tegrįždavau po pietų,o kartais ir vėliau, jei pasitaikydavo aplankyti į kokios draugijos susirinkimą. - Kartais buvau siunčiamas ir už Chicagos ribų. Taip pamenu, buvau vieną kart net St.Luis, Mo. laikyti triduum per Keturisdešimts Valandų pamaldas. Kitą kartą velykinėš pagelbėti Klebonui buvau Sheboygan,Wisc. O kelis kart buvau siunčiamas į talką velykinės į Waukegan.Ill., 66 mylių nuo Chicagos. - Čia pasitaikė man pirmą kartą atvykus labai juokingas dalykas. Amerikoje kunigai keliaudami arba net ir išeidami iš namų dėvi civilinius rūbus tik su koloratka. Vykstant į kokį dvasinį patarnavimą kiekvienas ima su savim valizėlę į kurią deda savo sutaną. Vykdamas į Wukeganą,kažin kaip atėjo į galvą neimti sutanos. Pamintijau butent, nugi kunigas kiekvienas turės nė vieną sutaną, galėsiu klebono sutana dėl vienos dienos apsivilkti. Bet koks buvo mano nustebimas ir išgąstis, kuomet paskambinus man, duris atidarė klebonas aukštas ir storas,kaip bačka. Į jo sutaną įlystų 3 tokie kaip aš! Klebono vardas buvo kun.Klioris. Turėjome vargo kol suradome tarp sutanėlių skiriamų ministrantams tinkamą šiaip taip ir man. Nuo to laiko jau niekuomet nevykdavau į svetimą parapiją be savo sutanos valizėlėje.

Visuomeniniose Organizacijose: Chicagoje veikė daugybė įvairių katalikiškųjų ir nekatalikiškųjų draugijų, sąjungų, organizacijų. Kaipo redaktorius, turėjau pareigos bent kai kada, ypač svarbesniems klausimams kilus, lankyti tų organizacijų susirinkimus. Ne taip svarbu buvo lankytis parapinėse draugijose, kiek taip vadinamose centrinėse kaip Vyčių, Labdarių, Federacijos ir .t.t Tekdavo ypač dalyvauti tų mūsų didžiulių organizacijų seimuose ir parengimuose.

P a s k a i t o s: - Apleisdamas Mariampolę, buvau pažadėjęs Vargdienių Seselėms, kad būdamas Amerikoje, parinksiu jų vis augančioms įstaigoms aukų - dolerių. Savo pažadui įvykdinti, sugalvojau, kun.F.Kudirkai pritariant, suruošti Chicagos parapijų salėse paskaitas apie Romą ir ta proga parinkti Seselėms aukų. Panašias paskaitas jau buvau suruošęs zitietėms Petrapilyje. Bet visa medžiaga ~~??~~ paskaitoms ir šviesieji paveikslai tuomet padaryti liko mano bute Petrapilyje.~~??~~ Tad reikėjo visa iš nauja gaminti. Viską paruošęs, pradėjau sulig nustatytos tvarkos lankyti lietuviškas parapijas, kurių klebonai sutiko mane priimti.

Paskaitų tvarka buvo šitokia: 1) visųpirma mane perstatydavo vietos Klebonas ir pažymėdavo tikslą mano apsilankymo; 2) sakdavo mano paskaitą apie Romą iliustruojama šviesiais paveikslais; 3) toliau buvo rodomas koks trumpas bet įdomus "filmas", tais laikais, tik negarsinis; 4) pasakydavau keletą žodžių apie Vargdienių Seselių Lietuvoje darbuotę ir savo žodžius irgi iliustruodavau šviesiais paveikslais iš Seselių darbuotės; 5) galų gale eidavo rinkimas aukų.

Kun.F.Kudirkai patarimu buvo imama už kiekvieną paskaitą $0.25 įžangos mokesnis. Ir čia,rodos, padaryta klaida,bent taip man tvirtino didelės parapijos Cicero,Ill. klebonas kun.Hieronymas Vaičiūnas /miręs/. Jis sakė, mūsų žmonės kai užmoka vieną kartą kad ir nedidelę sumą, skaito jau davę pakankamai, tiek kiek rengėjai nustatė. Jie nemėgsta tada, kad dar būtų daroma rinkliava. ~~???~~ Dėl to, iš tikrųjų rinkliava po paskaitų buvo paprastai menka. Kas kita būtų, sakė minėtasis kun. Vaičiūnas, jei įžanga į pasakitas būtų veltui. Tuomet paskelbus ir paraginus žmones duotų gausiai tikrai daugiau dvigubai ar net trugubai ir t.t. už nustatytą įžangos $0.25 mokesnį.

Kaip ten bebūtų, per tas paskaitas vis tik surinkau Vargdienių Seselėms,atskaičius,žinoma,visas išlaidas, kiek pamenu, virš $1.000.00.

Šių paskaitų proga, parašiau brošiurėlę apie "Vargdienių Seselių" vienuoliją ir ją išleidau su liustracijomis. Tą brošiurėlę išdalindavau aukotojams po paskaitų.

Išleistoji knygutė buvo antras mano ~~??????~~ atspausdintas veikalėlis ir paskutinis. Jokių kitų mano leidinių , nepaisa nt kad teko daug rašyti įvairuose laikraščiuose ir žurnaluose, iki šiai dienai , nėrąa pasirodę spaudoje.

3. Netikėtas paskyrimas į Romą

Kuomet sau ramiai jau buvau bebaigiąs antruosius metus darbuotės Amerikoje, tik štai netikėtai gaunu iš Romos Kun. Pranciškaus Būčio,M.I.C., Generalvikaro mūsų Kongregacijos ir dra uge Lietuvos Vikarijato vyresniojo, laišką, kuriuo esu kviečiamas kiek galima greičiau atvykti darbuotis į Romą. Prie to laiško buvo pridėtas ir mūsų Generolo J.E. Vyskupo Jurgio Matulevičiaus pasiškinimas patvirtinantis mano naują paskyrimą. Buvo tai,kiek pamenu, rugsėjo 1925 metų pradžia.

tų

Iš laiškų sužinojau, kad J.E.Vyskupas J.Matulevičius atsisakęs nuo Vilniaus vyskupavimo atvyko į Romą 5 rugpiūčio 1925. Šventasis Tėvas Pijus XI priėmė jį privatinėje audijencijoje rugpiūčio 13 dieną ir leido jam apsigyventi Romoje ir čia kurti Marijonų centrą, atseit Generalinį Namą drauge su Kolegija mūsų studentams. Gavęs leidimą tai daryti, tuojaus išsikvietė kun.Prof. P.Būčį iš Lietuvos ir čia drauge aptarė planą kuriuo būtų vykdomas naujo Marijonų Centro Romoje įkūrimas. Besvarstant kandidatus kurie tiktų organizuoti Romoje, geriaus sakant, kurie tiktų į pagalbą Generolui organizavimo darbe, atkreipta dėmėsio ir į mano asmenį, kurie per 6 metus studijavęs jau Romoje, pažįstąs reiškia vietos aplinkybes, mokąs italų kalbą etc.etc. Galų gale nutarta parsikviesti mane į Romą tam naujam darbui.

visioms

Tai visa buvo man ir Amerikos Marijonams staigmena . Jau pradėjau vis labiau įsitraukti į vietos gyvenimą ir darbus,kuriuos pamėgau. Jaučiau,kad būtų gera ir naudinga kiek ilgėliau dar pabūti Amerikoje ir man pačiam, o gal net ir Amerikos Marijonams. Bet iš kitos pusės, darbuotis Romoje šalia mūsų Generolo Vyskupo J.Matulevičiaus buvo man didelė garbė ir malonumas. Taigi kad ir gaila buvo palikti čia dirbamus darbus ir mielus žmones, su džiaugsmu tačiau priėmiau mano Vyresniųjų paskyrimą ir pradėjau ruoštis kelionei.

Visųpirma reikėjo likviduoti savo darbuotę įvairiose pareigose ir jas perduoti kitiems. Čia mačiau, kaip labai buvo susirūpinęs Chicagos namo vyresnysis kun.Vincentas Kulikauskas. Bet šiaip taip galima buvo paskirti kitus Marijonus mano eitosioms pareigoms užimti. Laimė, kad tuo metu turėjome baigiančių novicijatą kunigų, kaip kun.Joną Novicką, vieną kunigą kanadietį, pas mus perėjo iš Lenkijos Provincijos kun.Mykolas Urbonavičius. Taigi jėgos Marijonų augo ir iš mano pasitraukimo pasidariusias skyles

galima buvo pakankamai užkišti. Nebuvo tad reikalo dėl to susirūpinti. Marijonų darbai nesugriūs man iš čia pasitraukus. Čia prisimena man vienas posakis broliuko jėzavito, man būnant Germanikume. Brolis vardu Hering buvo ligonių slaugytojas Kolegijoje. Pasklido gandas,kad jį ketinama iškelti į kitą vietą. Labai susirūpino ligoniai, ypač aš, kuris tuomet kaip tik sirgau. Tariau tad nuoširdžiai broliukui: "kas gi manęs prižiūrės,kai tu išvykei? Kaip be tavęs apsieisiu?" . O jis ramiai atšovė: "Kein Mensch is notwendig in der Welt". /"Joks žmogus nėra būtinas pasaulyje"/. - Taip panašiai ir čia. Vienas pasitraukia, kitas atsiras į jo vietą, gal net tinkamesnis darbininkas. Dievo Apvaizda tuom pasirūpina.

Man pačiam buvo gaila apleisti Ameriką, geriau sakant, asmenis, su kuriais teko dirbti ir bendrauti. Ypač gaila buvo skirtis su kun.Feliksu Kudirka, Marijonų pijonierių Amerikoje. Jis buvo žmogus gilaus proto ir plačios širdies. Jis man labiausiai primindavo mūsų Kongregacijos Atgaivintojo asmenį /J.E.Vyskupo Jurgio Matulevičiaus/. Net jo išorinė išvaizda kažin kokio panašumo turėjo. Per tuos du metu mudu dar labiau sudraugavome, labiau kits kitą pažinome ir labiau kits kitą pamylėjome. Su juo dažnai eidavo pasivaikščioti, ir rekreaciją atlikdavau, paprastai šachmatus belošdami. Jis mane vis vadindavo: "Fatherinski" /"Tėveliuk"/. Beje, jis buvo mano pirmasis ir geriausias mokytojas anglų kalbos. Kiek aš jos išmokau, tai visa dėka kun.F.Kudirkos ,kuris davė gerus tos kalbos pagrindus.

Ir su kitais Marijonais puikiai sugyvendavau, su nieku neturėjau jokio kivirčio ar nesusipratimo. Ypač aukštai vertinau mūsų pasauličnius-brolius,kurie dirbdavo prie "Draugo" ir "Laivo" su tokiu dideliu pasišventimu. Be jų būtų Marijonams sunku spaudos darbą varyti. Iš jų čia pažymėsiu ypatingai brolį Joną Peldžių, puikų rinkėją ir mašinistą. Jis negalėjo būti be darbo. Jis net prašydavo dažnai būti atleidžiamu nuo poilsio ar rekreacijos, kad galėtų darbą atlikti. Jį stačiai reikėjo versti-priversti, kad išeitų pasivaikščioti, kad pasilsėtų. Atsimenu, kai kun.P.Būčys,MIC, atvyko iš Lietuvos 1924 metais lankyti Marijonų Namus Amerikoje, kaipo Generolo Vizitatorius, jis turėjo į vizitacijos protokolą įrašyti, kad brolis Jonas Peldžius yra įpareigojamas kasdien nutraukti dabrą spaustuvėje ir paskirtą laiką sunaudoti poilsiui. Turint tokių brolių, smagu ir darbuotis su jais.

Su Marijonų turėjau draugų ir kunigų pasauliečių tarpe ir šiaip svietiškių veikėjų. Iš kunigų labiausiai draugavau su kun.Ignu Albavičium, su kuriuo buvau jau susipažinęs Romoje, kuomet mokausi Gregorianume. Jis buvo Dievo Apvaizdos parapijos klebonas, artimiausias mūsų kaimynas. Dažnai pas jį apsilankydavau ir su juo drauge išvykdavom,jo automobiliu, pasivažinėti, ar kokį asmenį aplankyti.Jis buvo didelis Marijonų prietelius ir net svajojo stoti pas Marijonus. Tik parapijos rūpesčiai vis jam trukdydavo realizuoti svajonę.

Jau nekalbu apie Seseles Kazimierietes. Per tuos du metu pažinau gerai jų darbuotę ir dvasią. Ir jas didžiai gerbti išmokau, ypač jų Motina Marija Kaupaitę. Tai buvo protinga, Dievą mylinti ir artimą, vienuolė, kuri viską pašventė Jo garbei ir sielų išganymui. Atsimenu, kai buvo pašventinimas rodos 1925 metais naujai pastatytos koplyčios /geriau sakant bažnyčios/, pats J.Eminencija Kardinolas Jurgis Mundelein savo prakalbojo ta proga pasakytoje ją išgarbino viešai, lyg ją kanonizuodamas.

Seselės man asmeniškai buvo labai geros ir stengdavosi aprūpinti mano visokius reikalus. Už tai joms buvau dėkingas. Mano atmintyje gyvai dar stovi vienas reikšmingas epizodas. Tik man atvykus į Ameriką, po kiek laiko, susirgau "tonsilais". Išgulėjau visą savaitę. Gydė mane brolis Juozas Apšega, buvęs rusų kariuomenės felčeris. Savaitei praslinkus jau jaučiaus geriau, bet dar nebuvau visai atsigavęs. Bet buvo būtinas reikalas vykti į vieną parapiją šv.Mišių laikyti /buvo sekmadienis/ ir net binuoti. Nebuvo kam ten vykti, pasiuntė mane,palydint vienam iš brolių. Po Mišių man buvo įsakyti nuvažiuoti pas Seseles ir ten pavalgyti pietų ir po pietų duoti palaiminimą Švenčiausiuoju. Viskas sekėsi neblogai iki tam palaiminimui. Pajutau kad kojos pasidarė sunkios, negaliu nepriklaupti. Šiaip taip tačiau atlikau pamaldas. Tik štai, po pamaldų grįžus man į kapelioniją, prisistato dvi Seselės,rodos, buvo pati Motina Marija ir Seselė Juozapa ar seselė Rita, ir reikalauja,kad duočiau pamieruoti temperatūrą. Mat, jos pastebėjo prie altoriaus, kad kažin kas yra su manim. Pamieravus,pasirodė aukšta temperatūra. Seselės liepė tuojaus atsigulti į lovą,neleido grįžti namon. Pašaukė gydytoją. Pasirodė,kad "tonsilai" sumažinti. Gydytojas net pasiūlė juos išpjauti. Nuo to atsisakiau. Bet Seselės slaugino mane ir po poros dienų jau buvau geresnis ir galėjau greit grįžti į "Draugo" būstinę.
/Tai buvo spalių pabaiga ir lapkričio pradžia 1925 m./

Perdavimas pareigų kitiems, atsisveikinimai, pasiruošimai kelionei - visa tai įgėdėsi velk du mėnesiu. Iš Chicagos galėjau išvažiuoti tik Lapkričio pradžioje 1925. Mano laivas "Duilio", apie 20.000 tonų, Italijos linijų, turėjo išplaukti iš New Yorko Lapkričio 5 dieną. New Yorke apsistojau pas mielą kun.Juozapą Šeštoką, kuris tą porą dienų belaukiant laivo išplaukimo stengėsi man visokiais būdais patarnauti. Ypač rūpinosi parodyti man New Yorko įdomybes.

Iš tų lankymosi po New Yorką prisimenu, kai vieną dieną kun.J.Šeštokas nuvežė mane net į Brooklyną ir ten mane supažindino su p.Leonardu Šimučiu,tuomet buvusiu "Garso" redaktorium. Po pasikalbėjimo, kun.Šeštokas nusivede mus į kokį ten gražų vokiečių laikomą restoraną ir užsakė pietų. Mums bevalgant, kelneris priėjęs kažin ką šeptelėjo kun.Šeštokui, ir bematant ant mūsų stalo atsirado keisuose indúose tikras vokiškas alus. /Reikia atsiminti,kad tuomet dar galiojo "prohibicijos" įstatymas./

Lapkričio 5 d. atsisveikinau su vaišingu kun.J.Šeštoku ir įsisėdau į "Duilio". Gavau vietą turistinėje klasėje kabinoje keturiems. Mano bendrakeleiviai buvo jauni vyrukai italai. Ir bendrai daugumas keleivių bent II klasės buvo italai. Kas man nepatiko ant laivo iš itališkos publikos, buvo: nuolatinis spjaudimas ant grindų. Keliavome ,rodos, 11 dienų. Pirmą kartą teko pravažiuoti pro Gibraltarą.Buvo naktis, ir nieko nemačiau. Į Neapolį atvykome ryte Lapkričio 17 dieną. Muitininkai prisikabino prie mano vienos dėžutės cigariečių /50 št. dovana kun. I.Albavičiaus/, ir prie šikšnin/dovana Seselių/ buk jis esąs iš šilko. Turėjau užsimokėti muito.

Turėdamas laiko visą dieną/nes traukinys į Romą išeidavo vakare/, susitaręs su mano bendrakeleiviais italais pasamdėme taxi ir aplankėme žymesnes vietas pačiam Neapolyje.

Tą pačią dieną vakare apie 7 ar 8 val. buvau jau Romoje,/ namuose ant Lungo Tevere Farnesina 40, kur buvo apsigyvenęs J.E.Vyskupas Jurgis Matulevičius, mano Generolas.

Nuo šio momento prasideda naujas ir gan ilgas mano gyvenimo laikotarpis Romoje.

D A L I S V: - MARIJONŲ CENTRAS ROMOJE

A. J. MATULEVIČIAUS VADOVYBĖJE / 1925 - 1927 /

J.E. Vyskupas Jurgis Matulevičius buvo apsigyvenęs Romoje pas Pranciškonus Konventualus /juodosius/, kurie turėjo gana didelį vienuolyną prie savo bažnyčios San Giacomo, via Lungotevere Farnesina 40. Tais laikais tas vienuolynas, rodos, neturėjo kito paskyrimo, kaip tik aptarnauti minėtą bažnyčią. Dideliame name gyveno tik koki trys ar keturi tėvai ir vienas ar du broliu. Ir dėl to jie noriai priimdavo svečių apsigyventi iš dvasininkų tarpo. Kuomet atvykau į Romą, tai radau tuose namuose be mūsų Generolo, dar kitą Arkivyskupą Ghisleno Veneri, senuką, Romos Rotos vieną teisėją /Mons.Quadroccolo/ ir du advokatu /Pellegrini ir Mottis/. Su tais visais svečiais greit susipažinau ir užmezgiau labai gerus santykius, kaip lygiai ir su tėvais pranciškonais: Fontana, Ignudi, Cecchetti ir fra Giuseppe.

Bet didžiausias mano džiaugsmas ir malonumas buvo ne tik gyventi drauge bet ir bendradarbiauti su mūsų Kongregacijos Atgaivintoju J.E.Vyskupu J.Matulevičium. Nuo pirmo susitikimo Romoje su juomi jaučiau, kad darbuosimės sutartinai, harmoningai, atvirai, be jokių diplomatinių suktumų. Tik gaila, kad greit bendradarbiavimo kryptys kiek nukrypo nuo pirmykščio nusistatymo. Buvau iššauktas iš Amerikos, kad Romoje teikčiau pagalbos mano Generolui organizavime Marijonų Centro ir Kolegijos studentams Marijonams. Jau buvo pervėlu organizuoti tuč tuojaus Kolegiją, nes man atvykus jau mokslo metai buvo prasidėję, ir 5 studentai Marijonai, kurie buvo iš Lenkijos atvykę studijuoti, buvo jau patalpinti Lenkų Kolegijoje, prie Maroniti 22. Be to, iš J.E.Matulevičiaus kalbos greit pajutau, kad kažin kas keičiama jo sumanymuose, kažin kokia kliūtis statoma, kuri neleis jam nuolatos Romoje gyventi ir čia išimtinai Marijonams dirbti.

Ir štai, po kiek laiko sužinojau, kad mūsų Generolas skiriamas Apaštališkuoju Vizitatorium Lietuvai ir drauge pakeliamas tituliariniu Adulijos Arkivyskupu. Ir taip Marijonų Centras be galvos negalėjo tuč tuojau būti kuriamas. Tiesa, buvo užtikrinama, kad J.Matulevičius laikinai tik eis Vizitatoriaus pareigas, kad greit vėl galėsiąs grįžti į Romą. Ir dėl to, reikia vis tiek rūpintis rasti tinkamus namus ir Centrui ir Kolegijai, ir juos paruošti bent kitiems mokslo metams.

Tuo tarpu gi man reikėsią, taip buvo kalbama, pagelbėti Vizitatoriui ruoštis kelionei ir būti jo ryšininku Romoje. Kad gi turėčiau kokį titulą, kuriuo remiantis būtų galima viešai rodytis kaipo toks Generolo pagelbininkas, likau paskirtas Generalinių Marijonų Kongregacijos Sekretorium, vietoje kun. Jono Križšiukaičio, kuris dėl to ir atsisakė nuo tos pareigos, kad man ją užleistų. Nuo to laiko figuravau Romoje kaip Arkivyskupo J. Matulevičiaus sekretorius, nors de iure buvau ne tiek jo asmeninis, Kongregacijos sekretorius.

1. Arkivyskupas J. Matulevičius išvyksta į Lietuvą

Sudarytasis 1925 metais konkordatas su Lenkija, kuriuo Vilniaus vyskupija buvo pakelta į Arkivyskupiją ir sudaryta nauja atskira Vilniaus provincija bažnytinė, sukėlė baisią nepasitenkinimo audrą Lietuvoje. Santykiai su Šventuoju Sostu labai pablogėjo, kai valdžia pradėjo netvykusiai protestuoti, ypač, kai atsiuntė į Romą savo įgaliotinį Puricki, kurs įteikė per J. Macevičių, tuomet "incaricato d'affari" prie Vatikano, visai netikusią notą. Krikščionys demokratai, kurių rankose tuomet buvo valdžia, savo nusistatymu Vatikano atžvilgiu, sukėlė nerimo katalikų visuomenėje ir sąmišio, suklaidinimo, kad jau nebeatskiriama buvo politiniai dalykai nuo bažnytinių patvarkymų . Buvo prikaišioma Vatikanui, kad įsteigus atskirą bažnytinę Vilniaus provinciją, Vilnius pripažįstamas esąs Lenkijai. Lyg kad bažnytinis administratyvus patvarkymas reikštų politinio rubežų tarp Lenkijos ir Lietuvos klausimo išrišimą arba išsprendimą. Katalikiškoji Lietuva atrodė stovinti ant atskilimo nuo Romos bedugnės! - taip jau kai kas pranašavo. Ryškiausis padėties rimtumo ir pavojingumo ženklas buvo Lietuvoje - Šventųjų Metų 1925 boikotavimas. Kuomet iš viso katalikiškojo pasaulio plaukė į Romą maldininkų minios, iš katalikiškos Lietuvos per ištisus metus nepasirodė nei vienas piligrimažas!

Taip dalykams stovint, Vatikanas nusistatė pasiųsti į Lietuvą savo atstovą padėčiai išaiškinti: nuraminti žmones, išsklaidinti neteisingą konkordato su Lenkija supratimą, ir drauge sudaryti ir Lietuvoje nepriklausomą bažnytinę provinciją. Tam darbui Šventasis Tėvas Pijus XI pasirinko jau nebe kokį diplomuotą Vatikano diplomatą, ~~kaip~~ paprastai italą, bet vyrą, kuriam pilnai pasitikėjo ir brangino, lietuvį Vyskupą Jurgį Matulevičių, kurs ką tik buvo atsisakęs iš Vilniaus vyskupo sosto, ir kuris geriausiai galėjo atlikti sėkmingai sunkią misiją Lietuvoje.

Lietuvos Pasiuntinybėje Italijai

Gavęs iš Vatikano paskyrimą būti Apaštališkuoju Vizitatoriumi Lietuvai su nurodymu, kad nieko nedelsiant vyktų į savo paskyrimo vietą, Arkivyskupas J.Matulevičius, skubiai ruošėsi kelionei. Man tik atvykus į Romą lapkričio pabaigoje, jis liepė man sužinoti, ar yra jau atvykęs į Romą naujas Lietuvos pasiuntinys Italijai p.Valdemaras Čarneckis. Vizitatoriui visupirma rūpėjo užsitikrinti, ar Lietuvos valdžia, tokiam sąmyšiui viduje esant, nedarys kartais kokių kliūčių jo atvykimui į Lietuvą.

Kai sužinota, kad p. Čarneckis jau yra Romoje, Ark.Matulevičius, pasiėmęs mane palydovu, nuvyko į Pasiuntinybės būstinę, kuri tuomet kai tik buvo naujoje vietoje pasamdytoje villoje, via Nicolà Porpora 20. Ministeris priėmė mudu labai gražiai. Tiesą sakant, dar jis nebuvo naujame name įsitaisęs. Jis priėmė mus, taip sakant, dar ant "čemodanų", nes dar daiktai nebuvo išpakuoti. p.Čarneckis užtikrino, kad iš Lietuvos valdžios nebūsią jokios opozicijos dėl Vizitatoriaus asmens, priešingai jis būsiąs priimtas su džiaugsmu. Tačiau dėl formalumo jis turįs atsiklausti savo šefo Kaune. Užsienių reikalų ministeriu tuo laiku buvo Prel. Mečislovas Reinys. Jam buvo pasiųsta šifruota telegrama ir greit gautas teigiamas atsakymas.

Vatikano Pasas

Kuomet iš Lietuvos atėjo užtikrinimas teigiamas dėl Vizitatoriaus asmens, tuomet buvo paruoštas jam diplomatinis Vatikano pasas. Ark. Matulevičius pasiuntė mane paso pasiimti ir gauti ant jo reikiamų kelionei vizų. Kaip šiandien atsimenu įdomią to vatikaniškojo Matulevičiui išduoto paso istoriją. Nuvykau į Vatikaną, jei neklystu, po pietų. Segretarijoje mane greit priėmė ir netrukus Mons. Giuseppe Pizzardo, kuris tuomet buvo "sostituto", atnešė pasą. Bet prieš įteikdamas jį man, jis dar sykį dirstelėjo į tekstą, ir sušuko: "Che cosa hanno scritto!" Pasirodo, kad raštininkas kaligrafiškai išrašęs paso savininko pavardę ir vardą, pridėjo ir jo titulą, bet vietoje parašyti "Arcivescovo titolare di Aduli", parašė: " ARCIVESCOVO di VILNA". Kas gi dabar daryti? Kardinolas Gasparri buvo jau pasirašęs. Vėl iš naujo perrašinėti viską ir gauti naują Kardinolo parašą, nebuvo labai patogu, ir šiuo momentu negalima buvo to padaryti. Tuomet atėjo man keista mintis, kurią tuojaus išdėsčiau Mons.Pizzardo: "Kažin ar negalima būtų ištrinti "arci" ir to vietoje parašyti "già"; tada išeitų "già vescovo di Vilna", kas visai yra teisinga: buvęs Vilniaus vyskupas". Patiko. Ir pasas tuo būdu ištai-

rytaz: " Giorgio Matulewicz, già Vescovo di Vilna" - "Jurgis Matulevičius, buvęs Vilniaus Vyskupas".

Bet greit pakliuvau su ta pataisa į kitą bėdą. Italai vizą be jokio klausimo tuojaus davė. Kitaip atsitiko pas vokiečius. Nujėjęs į Vokietijos Ambasados prie Vatikano raštinę ir įteikęs Matulevičiaus pasą valdininkui, iš karto,rodos, jokio priekaišto nedarė. Laukiu, kad greit viza bus išduota. Bet kur tau! Laukiu ir nesulaukiu.Pradėjau nekantrauti ir klausinėti,kas yra? Man vis atsakoma, kad nėsą namie ambasadoriaus. Išlaukęs,rodos, daugiau kaip valandą, pareikalavau pasikalbėjimo su vyriausiuoju sekretorium. Dar tuomet vokiškai neblogai vartojau. Pradėjau jam dėstyti, ko jūs čia trukdote, juk čia yra asmuo visiems žinomas, nukentėjęs nuo lenkų, jis yra tikras lietuvis ir t.t. Pasirodo, kad vokiečiai pamatę ant paso: "Matulewicz buvęs Vilniaus vyskupas ", pamanė, kad tai esąs lenkas iš Vilniaus Vatikano siunčiamas į Lietuvą gal kokiais politiniais sumetimais, gal sutaikinti lenkus su lietuviais. Ir dėl to,greičiausiai ieškojo tikrų informacijų ir delsė duoti vizos. Kuomet nuodugniai buvo išdėstyta sekretoriui,kaip ištikrųjų dalykai stovi, viza buvo išduota kaip bematant ir dargi prie vizos pridėta rekomendacijiniai raštai. x)

Nepaprasta Audijencija

Gruodžio 8 dieną per Nekaltai Pradėtosios Panelės Švenčiausios Šventę /kuri yra titularinė Marijonų šventė/ Arkivyskupas J.Matulevičius laikė pontifikalines šv.Mišias Dvylykos Apaštalų Bazilikoje, Pranciškonų Konventualų pakviestas. Gi gruodžio 9 dieną buvo priimtas privatinėje audijencijoje pas Šventąjį Tėvą. Turėjau garbės palydėti Vizitatorių į tą audijenciją. Pirmą kartą dalyvavau tokioje audiejncijoje vakare. Paprastai mačiau audijencijas dieną, kuomet Vatikanas knibždėt-knibždėjo žmonėmis, lankančiais. Šį kartą visur ramu, tylu. Vien visur kitur sargybą matyti. Visa tai darė paslaptingo įspūdžio.

Įvedė mudu į sala di tronetto, šalia privatinės Popiežiaus bibliotekos,kur Pijus XI priimdavo asmenis privatinėje audijencijoje. Prisiėjo kiek laukti, nes audijencijoje tuo laiku buvo J.Em. Kardinolas Gaetano Bisleti, kurio balsas buvo net per duris girdimas.

Išleidus Eminenciją, į privatinę Popiežiaus biblijoteką įėjo mūsų Arkivyskupas. Jis buvo iš kalno pasiruošęs audijencijai, surašęs punktus ant popieruko, apie ką kal-

Tolesnis? pusl. 115

x) Pastaba dėl vatikaniško paso: Su Vatikano išduotu diplomatiniu pasu, kur buvo pažymėta, kad "Giorgio Matulewicz, giá Vescovo di Vilna", mūsų Arkivyskupas keliavo ir į U.S.A. 1926 ir vėl grįžo į Lietuvą ir taip iki mirčiai oficijaliai buvo atžymėtas kaipo buvęs Vilniaus Vyskupas; tągi iki mirčiai nebuvo nutrauktas ryšys su Vilniumi ! = Pastaba: Patvirdo, kad grįžęs iš USA. 1926 paso galiojimas buvo išsibaigęs. Ir tuomet grąžinus jam jis buvo išduotas naujas jau su pataisytu titulu

bėsiąs su Popiežiumi, ir buvo ~~[illegible]~~ bemanąs kalbėtis prancūzų kalba, kaip kitados darydavo. Tačiau, Arkivyskupui tik pradėjus kalbėti, Pijus XI pertraukė, sakydamas: "Ho sentito che Lei, Monsignore, giá parla italiano"/ "Girdėjau, kad Tamista jau kalbi itališkai"/, ir per visą audijenciją vartojo italų kalbą. Nat, mūsų Arkivyskupas nuo pat savo atvykimo į Romą griebėsi mokytis italų kalbos ir per 4 mėnesius jau gerokai buvo pramokęs. Apie tai pirmoje vietoje patyrė Vatikano sluoksniai, su kuriais teko jam turėti reikalų, ir tuojaus apie tai painformavo Popiežių.

Audijencija tęsėsi gal ilgai. Jau pasibaigus, buvau pakviestas ir aš ir pristatytas Popiežiui, kaipo Vizitatoriaus sekretorius. Pirmą kartą man teko susitikti su Pijum XI ir pabučiuoti Jo žiedą. Jis padarė į mane didingo įspūdžio. Jaučiau, kad esu Aukščiausiojo Bažnyčios Autoriteto ~~[illegible]~~, bet drauge ir malonaus Tėvo, akivaizdoje.

Matulevičius apleidžia Romą.

Rytojaus dieną, gruodžio 10 dieną, Vizitatorius Lietuvai, mano ir, kiek pamenu, Lietuvos Pasiuntinybės personalo išlydėtas, apleido Romą. Buvo lietinga diena. Jį palydint į stotį pylė kaip iš viedro. Visi linkėjome laimingos kelionės, bet dar labiau Dievo palaimos ir pasisekimo Vizitatoriaus misijoje.

2. Pirmas ir paskutinis Šventųjų Metų peligrinažas iš Lietuvos

Išvažiavus Arkivyskupui Matulevičiui, likau vienas Romoje rūpintis Marijonų reikalais ir būti lyg ryšininku tarp Vizitatoriaus ir Vatikano, Lietuvos bažnytiniais reikalais.

Netrukus atėjo žinia, kad atvyksta į Romą Lietuvos katalikų delegacija dalyvauti Šventųjų Metų užbaigoje. Kaip minėjau aukščiau, Lietuva boikotavo Šventuosius Metus. Nė vieno pelegrinažo nebuvo buvę per visus metus. Tai be galo buvo skaudu paciam Popiežiui. Matulevičius nuvykęs į Lietuvą, tuč tuojaus suorganizavo bent šiokią tokią delegaciją, kad per ją ~~bent~~ Lietuva dalyvautų Šventųjų Metų bent užbaigoje. Delegaciją sudarė: Vyskupas Juozapas Skvireckas, Žemaičių pavyskupis, prel.

Kasimieras Šaulys, prel.Aleksandras Grigaitis, prof.Kazys Pakštas ir stud. Juozas Grigaitis,M.I.C. Tik penki asmens! Atrodė mums, kad tai yra labai menkutė delegacija, ypač,kad nei vienos moters joje nedalyvavo. Pradėjome ieškoti būdo jai papildyti. Pasikvietėme ponią Čarneckienę, vieną iš panelių mašininkę iš Atstovybės, dar, rodos, vieną vieną merginą ir vyriškį. Tuo būdu,su manim susidarė 10 asmenų. Tokį asmenų sąstatą pristatėme Segreteria di Stato ir Antikamerai.

Šventasis Tėvas priėmė Lietuvos delegaciją Sala di Tronetto, kuri yra šalia Jo privatinės biblijotekos. Pirmiausiai apėjo mus visus pusračiu išsirikiavusius /klupuojančius/ ir kiekvienam davė pabučiuoti Savo"Žvėjo žiedą". Pats buvau paskutinis pusratyje. Popiežius priėjęs prie manęs, uždėjo ranką ant peties ir lyg norėjęs ką pasakyti, bet susilaikė. Matyt, prisiminė mane nesenai matęs su Ark.Matulevičium. Tik nebuvo gal tikras. - Paskui Popiežius atsistojęs viduryje pradėjo kalbėti lotyniškai. Kalbėjo su širdgela. Pareiškė Jis laukė iš Katalikiškos Lietuvos pelegrinų Šventiesiems Metams....Ir galų gale susilaukė... Dėl to džiaugiasi...Lietuva pasirodė... Ją myli ir Ją laimina....

Vėliau Delegacijos nariai gavo gerus bilietus dalyvauti Šventųjų Metų Durų užtarymo apeigose, kurias pats Šventasis Tėvas atliko gruodžio 24 dieną,1925 m.

<u>Kūčios ir Priėmimas</u>

Tą patį vakarą p.Čarneckiai surengė Lietuvos Delegacijai ir Romos lietuviams bendras Kūčias atstovybės patalpose, via Niccolò Porpora 20.Buvo paruošta eglutė, skanūs lietuviškieji Kūčių valgiai, ir kiekvienas dalyvis gavo Kalėdinę dovanėlę. Pobuvis buvo labai jaukus ir malonus.

J.E.Vyskupas J.Skvireckas , atsilygindamas, surengė puikų priėmimą viešbutyje "Minerva", kurs jis su prel. Šauliu buvo apsigyvenęs. Tai buvo,rodos, pirmąją, o gal antrąją Kalėdų dieną. Tai buvo tikrai iškilminga ir skoningai paruošta vakarienė, į kurių buvo sukviesti visi be Delegacijos narių Romoje gyvenantieji žymesnieji asmens. Jų tarpe dalyvavo ir vienas iš Atstovybės valdininkų,kiek palinkęs į "pirmeivybę". Jis negalėjo atsižavėti tokiu svečių pagerbimu, Vyskupo Skvirecko suruoštu, ir garsiai reiškė savo nusistebimą ir pasigerėjimą...

Po tų iškilmių Delegacijos nariai išvyko greit atgal į Lietuvą. Rodos, kad prof. Pakštas ir stud.Grigaitis dar liko kelioms dienoms Romoje. Atsimenu,kad kartą juos lydėjau į Ostiją, kur net pietus valgėme.

3. Vienišo gyvenimas Romoje.

Išvykus į Lietuvą J.E.Ark.Matulevičiui, likau Romoje vienišas Marijonas, nes kiti trys studentai gyveno kur kitur ir tik retkarčiais mane aplankydavo. Svarbiausia mano pareiga buvo, šiuo momentu, būti lyg ryšininku tarp Vatikano ir Vizitatoriaus Lietuvoje. Jis per mane persiųsdavo pranešimus, raštus ir tt. Kartais tik žodžiu liepdavo ką nors pranešti kam reikia.

Tačiau ne vien tuom turėjau visą laiką užpildyti. Mūsų Generolas, išvažiuodamas pavedė man, kad tinkamai laiką suvartočiau, kad rūpinčiaus įsigyti teisę nuodėmklausio Romoje, kad atsviežinčiau savo italų kalbos žinojimą etc. Pildydamas savo Vyriausiojo Vadovo valią, likęs vienas Romoje, pradėjau taip tvarkytis, kad laiką kuonaudingiausiai sunaudočiau Ark,Matulevičiaus norima kryptimi.

Daktilografas Visųpirma man rūpėjo išmokti gerai mašinėle rašyti. Juk buvau paskirtas būti J.E.Vizitatoriaus arba geriau sakant, Marijonų Kongregacijos Gener.Sekretorium. Tiesa, aš kiek jau mokėjau rašyti, bet dar labai silpnai. - Tad nusipirkau gerą "Remingtono" mašinėlę ir tai didelio formato, ir pradėjau ją kasdien vartoti. Kad nebūtų vien benaudos rašymas, perrašinėjau savo ranka rašytus mąstymus ir konferencijas 8 dienų rekolekcijoms. Be to, žinoma, rašinėjau ir laiškus Vizitatoriui į Lietuvą. Ir taip per kelis mėnesius išmokau neblogai rašyti, ir kad ir nevirtau tikra prasme sulig visokiomis taisyklėmis daktilografu.

Italų kalba Italų kalbai atsviežinti, suėjau su kun.prof.Nicola Turchi, kurį buvau pažinęs Lietuvoje, kai jis ten lankėsi. Skaitėme drauge Manzoni "Promessi Sposi", jis taisė mano tarimą,akcentą etc. Rašiau italų kalba savo įspūdžius, ar kokio laiško projektą, kurį prof.Turchi vėliau taisydavo. Iš tų praktiškų pamokų turėjau daug naudos.

Nuodėmklausio teisės Bet daugiausiai gal laiko, bent pradžioje, pašvęsdavau Moralinės Teologijos studijoms, kad galėčiau tinkamai pasiruošti kvotimams Vikarjato nuodėmklausio teisėms Romoje gauti. Čia jau tokia tvarka. Jei kuris kunigas nori gauti nuodėmkluasio teisių, turi laikyti kvotimus, neužtenka, kad buvo baigęs visą Teologijos kursą ,neužtenka net,kad būtų įsigijęs Daktaro Teologijos laipsnį. Reikia kad kiekvienas būtų iškvoštas Vikarijato skirtųjų kvotėjų, kiek jis susipažinęs yra

arba geriau sakant, ant kiek jis nėra pamiršęs pagrindinių Moralinės Teologijos dėsnių ir ant kiek jis sugebąs orijentuotis painesniuose sąžinės atsitikimuose praktiškai. Ruošiausi visai rimtai prie tų kvotimų ir nuodugniai peretudijavau visą Noldino Moralinę Teologiją. Kvotimus sėkmingai išlaikiau ir gavau teisę klausyti išpažinties Romoje visų tikinčiųjų, bet tik ribotam laikui, būtent tik pusei metų. O po to reikėjo dar kartą stoti į kvotimus. Antrą kartą jau nebuvo man laiko ateidėjus ruoštis kvotimams. Ir juos vos ne vos išlaikiau. Tuomet gavau teisę nuodėmklausio 9 mėnesiams. O po to vėliau turėjes dar trečią kartą laikyti kvotimus. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad buvau baigęs teologinius mokslus Romoje ir gavęs Daktaro laipsnį, nuo trečiųjų kvotimų mane dispensavo. Nuo to laiko gaudavau nuodėmklausio Romoje teisę metams, bet kasmet ta teisė būdavo atnaujinta kitiems metams ir kitiems ir t.t. be jokių kvotimų.

Lietuvių Italijoje Draugija

Tais laikais, 1925-1926, Romoje gyveno jau gerokas lietuvių būrelis. Be personalo Atstovybės priklausomo, buvo keli studentai bei studentės. Sumanyta suburti visus lietuvius, pirmoje vietoje gyvenančius Romoje, o taip jau ir kitur Italijoje, į vieną draugiją. Pagaminta įstatai ir sušaukta steigiamasis susirinkimas. Prie šio darbo daug prisidėjo p.Macevičius Juozas, kuris tuo metu, kad ir do ... ėjo įgaliotinio prie Vatikano pareigas, dar tebegyveno tos Atstovybės samdomose patalpose via Nomentana, numeris, rodos, 547(?). Ten įvyko naujos organizacijos steigiamasis susirinkimas. Teko ir man jame dalyvauti ir būti išrinktam į pirmąją valdybą. Organizacija pavadinta "Italijoje gyvenančių Lietuvių Draugija" - "Associazione dei Lituani residenti in Italia". Draugija buvo įregistruota Italijos atatinkamoje valdžios įstaigoje. Vėliau padaugėjus lietuvių skaičiui Romoje, ji išvystė gan platų veikimą: rengė paskaitas, pobūvius etc.etc. Vėliau, kai teko man labiau Marijonų reikalais rūpintis Romoje, turėjau pasitraukti nuo dalyvavimo tos Draugijos veikime. Ir šiandien net nežinau, ar ji dar tebegyvuoja.

4. Lietuvos Bažnytinės Provincijos Įsteigimas

Po trijų mėnesių būvimo Lietuvoje Apaštališkas Vizitatorius Ark.J.Matulevičius grįžo į Romą, kovo mėnesi... 1926 m. įpusėjus. Su savim jis atsivežė smulkų planą, kaip turėtų būti suorganizuota bažnytinė administracija Lietuvoje, kaipo atskira nuo Šventojo Sosto betarpiai priklausoma Bažnytinė Provincija. Tai buvo vaisius ilgo darbo, pasita-

rimų, studijų, diskusijų su žymesniais Lietuvos Bažnyčios ir Valstybės vyrais. Be to, Vizitatorius buvo paruošęs ir kandidatų į vyskupus sąrašą, kuris tačiau buvo laikomas rezervoje, tai yra, patiekti Vatikano sluoksniams tik tuomet, jei to pareikalaus.

„Lituanorum Gente" Bullė

Grįžęs į Romą J.E.Ark. Matulevičius nieko nedelsdamas patiekė Šv. Konsistorialinei Kongregacijai savo planą Bažnytinei Lietuvos Provincijai sutvarkyti drauge su žemolapiu, kur buvo atžymėtos 5 vyskupijų ribos ir Klaipėdos Prefektūra labai vaizdžiai. Prasidėjo iš pusės Šventojo Sosto organų studijos projekto. Paprastai sakoma, kad "Roma eternamente eterna", reiškia, kad Vatikano organai niekuomet nesiskubina, visi reikalai labai iš lėto sprendžiami. Bet su Lietuvos Provincijos steigimu išėjo kitaip. Kiek pamenu, į kokias dvi savaites viskas buvo jau išstudijuota, išdiskusuota ir paruošta. Į Šv.Konsistorijalinės Kongregacijos atsakingų asmenų posėdžius buvo kviečiamas ne kartą ir pats Vizitatorius. Buvo, kiek teko patirti, ir bendri posėdžiai: Konsistorijalinės Kongregacijos atstovai, Segretarijos di Stato atstovai ir Vizitatorius. Kuomet jau viskas buvo paruošta, reikėjo pagaminti projektą - tekstą Popiežiaus Bullei, kuria juridiniai ir formaliai steigiama Bažnytinė Provincija. Šitokį tekstą sustatyti buvo pasiūlyta pačiam Vizitatoriui. Atsimenu, kad man pačiam reikėjo projektą perrašinėti. Tačiau iš tikrųjų, projektas liko projektu, nes matyt Vatikanas buvo turėjęs ir kitų specialistų tokiems raštams kaip Bullės r uošti. Tai sakau dėlto, kad paskelbtas bullės tekstas "Lituanorum Gente", kuriuo steigiama Lietuvos Bažnytinė Provincija, kur kas geriau ir Lietuvai palankesne forma sustatytas negu kaip buvo projektavęs Ark.Matulevičius. Jau pirmas žodis "Lituanorum Gente" - iš karto pabrėžia Lietuvą, ko niekuomet negalėjo išdrįsti daryti lietuvis Vizitatorius.

Kandidatai į vyskupus.

Kaip minėjau, Vizitatorius buvo paruošęs kandidatų sąrašą, kurie tiktų skirti į vyskupus naujai suorganizuotai Lietuvos Bažnytinei Provincijai. Tarp tų kandidatų buvo,kiek pamenu, šie: Skvireckas, Reinys, Kukta, Staugaitis,Paltarokas, Kuraitis, Grigaitis, ir dar kas, kurių vardų jau nebeatsimenu. Žinau tik, kad tarp kandidatų ne iš pusės Vizitatoriaus, bet iš kitų buvo ir pats Ark.Matulevi- ir P.Bučys. Tik Vizitatorius, kaip jis pats vėliau buvo išsitaręs: "Apgyniau save ir kun.Būčį.

Vatikanas, kad ir turėjo iš kitų šaltinių žinių apie kandidatus į Lietuvos vyskupus, vis tik prašė ir Vizitatoriaus pristatyti savo kandidatus. Kaip paprastai, kuomet eina klausimas apie paskyrimą asmenų į aukštą bažnytinę vietą, atsiranda žmonių, kurie pasirūpina užkirsti kelią sau nepatinkamam asmeniui. Taip buvo ir su kandidatais į Lietuvos vyskupus. Pamenu, tik vieną raštą vieno kunigo parašytą prieš kandidatūrą kun.K.Paltaroko. Buvo parašytas lotynų kalba ir, reikia pasakyti, nebloga lotynų kalba, ilgas, labai ilgas straipsnis, bandąs įrodyti visas kandidato silpnybes ir jo netinkamumą į vyskupus. Tačiau šitas raštas nepakenkė, kad kun.Paltorokas būtų paskirtas vyskupu.

Sunkiausias klausimas, skiriant naujus vyskupus Lietuvai, buvo ką skirti į Kauno Arkivyskupus-Metropolitus. Tinkamiausias iš visų kandidatų atrodė kun.J.Staugaitis, bet prieš jį buvo įsivelimas į politiką per ilgą laiką. Tad jo buvimas Kaune nebūtų be pavojaus sėkmingam vyskupavimui. Be to, norėta labiau energingus ir jaunesnius kandidatus skirti į naujas dijecezijas, kur bus reikalo viską iš naujo organizuoti. Apsistota ties vyskupo J.Skvirecko ir jo kandidatūra Vatikano buvo priimta. Naujoms vyskupijoms paskirti energingi kandidatai: Telšiams - Staugaitis, Panevėžiui - Paltarokas, Kaišedoriui - Kukta. Gi senukuko Vilkaviškio vyskupo Karoso nejudinta, tik jam paskirtas koadijutorius asmenyje kun.M.Reinio.

Bullė "Lituanorum gentė" buvo formaliai oficijaliai paskelbta balandžio 4 dieną, Velykų dieną, o vyskupų paskirimai paskelbti kitą 5 balandžio dieną 1926 metais. - Romoje visi stebėjosi, kad taip viskas greit atlikta, per dvi ar tris, rodos, tik savaites.

<u>V y s k u p a s P. K a r e v i č i u s</u>

Kad Vizitatoriaus aukščiau išdėstytas planas dėl vyskupų paskirstymo galėjo buti įvykdintas, labiausiai reikia dėkoti Žemaičių tuometiniui vyskupui Pranciškui Karevičiui. Jis buvo šventas žmogus, didelis asketas, geros širdies asmuo, knygos ir mokslo mylėtojas, bet jam vieno truko; takto, apsisvarstymo praktiškuose dalykuose, administracijoje. Ir Vatikane ir kitur buvo manoma, kad jis netinka į naujos Bažnytinės Provincijos Lietuvoje pirmininkus, arkivyskupus. Gi skirti jį į kitą naujai organizuotiną dijeceziją irgi būtų netikslu, ir jo amžius ir organizaciniai gabumai neleisdavo manyti, kad ten jo vyskupavimas būtų sėkmingas. Pagaliaus, tai atrodytų lyg jo pažeminimas, skirti į menkesnę lyg vyskupiją, ne į Kauną.

Visitatorius Ark.J.Matulevičius išsamiai išdėstęs vysk.Karevičiui padėtį, paprašė jam atsisakyti nuo Žemaičių vyskupijos, ir tuo būdu sudaryti galimybę Vatikanui skirti į Kauno Arkivyskupus ką mano tinkamiausį. J.E.Vyskupas P.Karevičius, būdamas tikrai kilnios Širdies žmogus, nepaisantis savo garbės ar patogumų, sutiko atsisakyti, ir raštu tai padarė.

Tuomet Visitatorius, grįždamas į Romą, su savim pasiėmė ir vyskupą Karevičių, kad ten vietoje būtų atliktas oficijalus atsisakymo aktas ir kad pats J.E.Karevičius turėtų progos pasimatyti su Šventuoju Tėvu ir asmeniškai išdėstyti Jam savo valią. Apgyvendinome J.E.Karevičių pas brolius Pranciškonus/vokiečius/, kurie via Mantelatte turėjo kunigams ir pasauliečiams vyrams pensijoną. Vieta yra netoli visai nuo Lungotevere Farnesina 40, kur gyvenome mudu, su Visitatorium.

Šventasis Tėvas Pijus XI gavęs žinią, kad J.E.Karevičius atsisakęs nuo vyskupijos sosto, tuojaus jį pakėlė į titularinius Arkivyskupus/ Scythopolitanus , Scythopolis ir savo palankumo jam ženklan padovanojo labai gražią artistiškai paruoštą palmę, kuri kasmet Palmų Sekmadienyje aukojama Šventajam Tėvui. (x)

Po Velykų /kiek pamenu/ naujas titularinis arkivyskupas Karevičius buvo priimtas Popiežiaus privatinėje audiencijoje. Man teko jį palydėti. Po audiencijos Ark.Karevičius atrodė labai sujaudintas, bet nieko nesakė apie ką buvo kalbėta per audiencija.

(x) Toji palmė buvo vėliau persiųsta į Marijampolę, kur Ark.Karevičius gyveno tapęs Marijonu. Ji buvo įstatyta į gražiai padirbtą indaują po stiklu.

<u>Visitatorius grįžta vėl į Lietuvą</u>

Kai paskyrimo į vyskupus bulles buvo paruoštos ir visi dokumentai sutvarkyti, visitatorius Ark.Matulevičius grįžo į Lietuvą, nes jam "Lituanorum Gente" bullėje buvo pavesta įvykdinti įsteigimą naujos nepriklausomos Lietuvos Bažnytinės Provincijos. Su juo drauge grįžo ir Ark.Karevičius, kuris pareiškė noro stoti į Marijonus.

Tuo tarpu man likus čia Romoje atsirado daug darbo, nes iš Lietuvos naujai paskirtieji vyskupai pradėjo siųsti užsakymus vyskupiškiems drabužiams ir insignijoms įsigyti, prašydami, kad patarpininkaučiau. Atsimenu, kad vienas iš jų dar prieš paskelbiant paskyrimus parašė man laišką kurio viršuje buvo atžymėta "Tibi et igni" /Tau ir ugniai/, kur prašė patikrinti, ar jis tikrai skiriamas vyskupu, ir jei taip, tai tuo jam atlikti visokius užsakymus. Kadangi iš Visitatoriaus sužinojau, kad tikrai jis skiriamas vyskupu, tai dar prieš paskelbimą viską ką prašė jam užsakiau.

5. Marijonų Reikalai Romoje

Besirūpindamas Lietvuos Bažnyčios reikalais, J.E.Ark.J.Matulevičius neužmiršo ir Marijonų reikalų, ypač Romoje, kur juk nustatyta įsteigti Marijonų Centrą ir Kolegiją. Kaip tik tuo metu, kai Vizitatorius bebūdamas Romoje visas buvo pasinėręs į Lietuvos Bažnytinės Provincijos įsteigimo ir jai naujų ganytojų paskyrimą reikalą, jis atliko du labai svarbiu dalyku ir Marijonų Kongregacijai.

__Būstinė Marijonų Centro Romoje__

Rodos, kad J.E.Karevičiaus atvykimo į Romą proga, teko arčiau susipažinti su Broliais Pranciškonais /vokiečiais/, kurie via Mantelatte 22 turėjo gan didelį namą pasisamdę iš kokios ten vienuolijos ir ten buvo įtaisę pensijoną dvasininkams ir šiaip pasauliuonims katalikams vyrams. Iš pasikalbėjimų su jais paaiškėjo, kad jie jau pradėjo statybą nuosavo didelio pastato Parioli kvartale ir tikisi jau nuo naujų 1927 metų ten persikelti / villa San Francesco/. Tuo būdu namas via Mantellate 22 būtų tuščias ir jie galėtų kitiems jį perleisti.

Tai sužinojęs tuč tuojaus pranešiau J.E;Ark.Matulevičiui, mūsų Generolui, ir pradėjome svarstyti, ar nebūtų pravartu mums ta proga pasinaudoti. Ir štai J.E.Matulevčiaus nutarimu nustatyta: 1) iki 1927 metų pradžios susitarti su Broliais Pranciškonais, kad priimtų mūsų studentus į savo Pensijoną, duotų jiems išlaikymą ir kiek galima sąlygas, kad galėtų atskirai ir valgyti, ir melstis, ir šiaip net, kiek galima atskirai nuo kitų svečių gyventi; 2) gi nuo 1927 m. , kai Broliai Pranciškonai persikels į nuosavas patalpas , pasirūpinti sudaryti sutartį su vienuolija, kurios yra nuosavybė namai via Mantellate 22, kad išnuomutų Marijonams visą namą.

Broliai Pranciškonai mielu noriu sutiko priimti mūsų studentus ir šiaip Tėvus kuriems taktų Romoje gyventi ir duoti tinkamą išlaikymą, rodos, už $1.00 dienai, ir vėliau užleisti namą, žinoma, sutinkant savininkams. Tai atsiekus, buvo sutarta, kad aš turėsiu nieko nelaukiant persikelti gyventi į via Mantellatte 22 ir ten begyvenant apsižiūrėti kambarius, kuriuose labiausiai tiktų gyventi mūsiškiems ir bendrai susipažinti su visa tvarka ir padėtimi namuose. Rodos, kad gegužės pradžioje, kai į Lietuvą išvyko J.E.Ark.Matulevičius, persikeliau gyventi pas Brolius Pranciškonus/vokieč./

__Generalinis Prokuratorius__

Kitas svarbus dalykas J.E.Ark.Matulevičiaus sutvarkytas Marijonų atžvilgiu, buvo paskyrimas Generalinio Prokuratoriaus Romoje. -

Man besilankant ir Lietuvos Bažnytinės Provincijos steigimo reikalais ir pačių Marijonų reikalais visokiose dikasterijose prie Vatikano ir įvariose Šventose Kongregacijose, visuomet iškišdavau savo vizitinę kortelę, kur buvo pažymėta, kad esu Marijonų Kongregacijos Generalinis Sekretorius. Vieną kartą vienas Šv. valdininkas mandagiai man pastebėjo, kad Romos Kūrijose neįprasta turėti atstovu Kongregacijos jos sekretorių, juomi turi būti atskiras asmuo arba kad ir tas pats bet su titulu "Procurator Generalis", to reikalauja kanonai. Dėl to jis švelniai patarė, kad jei mūsų Kongregacija nori Romoje ką nors nuveikti tikrai ir sėkmingai, lai paskyria ir savo atstovą prie Šventojo Sosto.

Kai J.E.Ark. Matulevičius 1926 metais pavasarį grįžo į Romą, tai visa išdėsčius ir jis tuojaus, pripažinęs raciją, ir dargi priminęs/ant kiek prisimenu/, kad steigimas Romoje Prokuratūros buvo nutartas jau 1923 metais per Dancigo Kapitulą, parašė formalų raštą, [(7 Kovo 1926 m.)] skiriantį mane Marijonų Kongregacijos Generaliniu Prokuratoriumi. Turėjau keisti savo vizitines korteles. Bet įstaigose visur turėjau lengvą priėjimą, visi nusilenkdavo prieš Generalinį Prokuratorių.

6. Kauno Arkivyskupo-Metropolito Palijum'as

Kokios intekmės gali turėti Generalinis Prokuratorius kartais Vatikane parodė netolimoji ateitis, kuomet reikėjo gauti pallijum'ą Kauno Metropolitui.

Pallium, kaip žinome, yra tam tikras rūbas, numegstas iš vilnų avinėlių, kurie per Šv.Agnietės šventę, 21 Sausio, kasmet būna iškilmingu būdu pašventinami. Rūbas yra lyg škaplierius pavydalo; pallium'us pats Šventasis Tėvas Šv.Petro šventės išvakarėse padeda ant Šv.Petro grabo ir juos pašventina. Pallijumai teikiami tik Arkivyskupams - Metropolitams, kurie, reiškia, vadovauja kanoniškai įsteigtai Bažnytinei Provincijai, yra jo godonystės, kaip Metropolito, ženklas.

Pallium'o postulacija ir paskyrimas Arkivyskupams-Metropolitams įvyksta per Konsistoriją, kitaip sakant, per Kardinolų su Popiežium susirinkimą. O pallium'us jau paskirtus uždeda Šventojo Tėvo paskirtas pirmasis Dijakones-Kardinolas savo koplyčioje atlaikęs šv. Mišias. Uždeda arba patiems Metropolitams atvykusiems asmeniškai į Romą arba jų įgaliotiems pralotams. Tik tuomet Metropolitas gali jau pasirodyti ir

savo katedroje nešinas ant bažnytinių liturginių rūbų "pallium'ą", kaipo ženklą savo poaukščio.

Nors J.E.J.Skvireckas buvo paskirtas bal.5,1926 Kauno arkivyskupu- Metropolitu, tačiau "pallium" postulacija ir paskyrimas turėjo įvykti tik birželio mėn. 21 ir 24 dienomis, per taip vadinamąjį slaptąjį ir viešąjį konsistorijas. Lietuvos Episkopatas ir, o ypač Kauno katalikai, geidė, kad iškilmingas Ark.Skvirecko pirmas pasirodymas Katedroje su savo Mteropolito ženklu-pallium'u įvyktų per Petrines, Katedros titularinę šventę, dalyvaujant visiems Lietvuos vyskupams ir valdžios atstovams. Viskas Kaune buvo planuota ir ruošiama tai dienai. Katalikų Akcijos Centras pavedė ir prašė mane, kad pasirūpinčiau "pallium'ą" pristatyti bent Petrinių išvakarėse, tai yra 28 birželio. Žadėjo visas kelionės išlaidas apmokėti.

Gavęs instrukcijas, pradėjau rūpintis,kad taip ir įvyktų. Buvau tikras, kad įvykus birželio 24 dieną viešajai konsistorijai Vatikane, pallium'o uždėjimas bus atliktas ant rytojaus,reiškia 25 birželio penktadienį ir tuomet aš be jokio klausimo galėsiu būti Kaune birž.28 dieną. Bet koks buvo mano išgąstis ir nusiminimas, kai sužinojau, kad J.E.Kardinolo Gaetano Bislaetti, pirmojo dijakono, buvo paskirta uždėti "pallium'us" ne 25, o tik 26 birželio, vieną dieną vėliau. Aišku, tais laikais, išvažiavus iš Romos 26 birželio vakare, galėjai pasiekti Berliną tik 28 ryte ir ten reikėjo laukti vakaro kad gavus traukinį į Kauną, kuris atvykdavo tik apie 9 ar 10 kitos dienos.

Kas daryti? Ar negalima kokiu nors būdu paveikti Kardinolą, kad jis vieną dieną anksčiau paskirtų pallium'ų uždėjimą? Pas ką reikėtų kreiptis? Buvau dar naujokas Prokuratorius, mažai ką dar pažinojau iš Vatikano sluoksnių, kurie galėtų man padėti. Progai pasitaikius, ieškojau patarimo pas mano gerą pažįstamą prof. N. Turchi. Jis man patarė kreiptis tiesiai į Kardinolo Bisletti sekretorių Mons. Onorio Magnoni. Jis tuč-tuojaus jam paskambino ir sutarė susitikimą. Mons. Magnoni maloniai mane priėmė ir kuomet jam išdėsčiau visą reikalą, jis man žadėjo padėti. Viskas priklauso nuo Kardinolo Bisletti ir nuo Vatikano ceremonijų vedėjų. Su tais žadėjo pats Monsignoras pasikalbėti, gi su Kardinolu, tai turiu aš kalbėti. Tačiau jis ir čia žadėjo irgi padėti.

Tą patį vakarą nuėjau pas J.E.Kardinolą Bisletti. Kaip Gener.Prokuratorius buvau priimtas be jokių kliūčių. Kuomet išdėsčiau Kardinolui reikalą, iš karto jis pra-

ėjo karščiuotis, jaudintis ir šaukti: "Tai negalimas daiktas! Ark.Skvireckas juk ne vienas yra. Visiems Arkivyskupams arba jų įgaliotiems jau pranešta ir pasiųsta pakvietimai! Vatikano ceremonijoriai jau viską sutvarkė ir yra pasiruošę! Ne! Negalima nieko keisti!" - Į tai aš stengiausiai kuoramiausiai reaguoti, neinsistuodamas, bet maloniai prašydamas, kiek tik būtų galima, vienai dienai anticipuoti pallijų uždėjimo apeigas. O racijos yra svarbios: pirmas Lietuvos istorijoje Arkivyskupas-Metropolitas. Kaune viskas paruošta. Visi laukia: ir Bažnyčios atstovai ir Vyriausybės nariai. Būtų didelis smūgis, jei per Petrines negalėtų įvykti iškilmės Kaune, ir t.t.

Senukas Kardinolas, po kiek laiko, pradėjo atslūgti. Galų gale jis tarė, kad turįs pasišnekėti su savo Sekretorium. / O mudviejų su Sekretorium buvo sutarta, kad man besišnekant su Kardinolu, jis ateisiąs irgi, po tai kai bus susitaręs su Vatikano ceremonijoriais dėl pallijų uždėjimo iškilmių vienai dienai anticipavimo/. Ir štai tuo momentu kaip tik į butą įėjo Sekretorius Mons.Magnoni. Kardinolas jį pasišaukęs, tarėsi dėl galimybės anticipavimo. Mons.Magnoni tuč tuojaus pareiškė, kad Vatikano ceremonijoriai yra sutikę nukelti apeigas. Tuomet ir Kardinolas Bisletti nusileido ir irgi pritarė, kad būtų pakeista diena skirta pallijų įteikimo apeigoms: vietoje 26 bus 25tą birželio.

Ir ištikrųjų tos iškilmingos apeigos įvyko 25 dieną birželio J.E.Kardinolo bute, jo privatinėje koplyčioje. Susirinko būrys kokių 12, o gal ir daugiau, Arkivyskupų arba jų įgaliotų Prelatų. Mūsų Arkivyskupą J.Skvirecką atstovavo J.E.Ark.Bislono Veneri, kuris rezidavo pas Pranciškonus Konventualus drauge su Ark.Matulevičium. Tarp kitų atstovų Prelatų sutikau prelatą Kaz.Skirmuntą, kuris atstovavo Ark.R.Jalbrzykowski, kaip tik tuo pat metu paskirtą Vilniaus Arkivyskupu. Jis tai man tarė: "O, Ojcze Kazmierzu, Ojciec ma wielkie wpływy w Watykanie! Jak to mógł zmienić porządek raz ustalony do przyjęcia palijuszow?"

Beje, po atliktų ceremonijų buvo pagaminti dokumentai, liūdijantieji, kad toks ir toks atstovas priėmęs pallijų vietoje tokio ar tokio Arkivyskupo. Bent ant dviejų, kaip liūdininkas ir man teko pasirašyti: ant ark.Skvirecko ir Jalbrzykowskio.

Tą patį vakarą jau apleidau Romą su diplomatiniu pakietu, kuriame buvo J.E.Arkivyskupo Juozapo Skvirecko pallium'as. Pakietas buvo valizukė visa odinė, kurią tam tikslu buvau nupirkęs už 250 lyrų /arba $10.00/. Ją ir šiandien turiu pas save. Prieš išvykdamas, telegrama painformavau apie įvykusį pallium'o gavimą Ark.J.Matulevičių, kuris tuo metu buvo jau Amerikoje, dalyvavo Eucharistiniame Kongrese Chicagoje. To jis prašė.

7. Vasara Lietuvoje – rudenį vėl Romoje

Kaune buvau, kaip numatyta, birželio 28 dieną, ryte. Tuojaus nuvykau į Kauno Arkivyskupo rūmus ir perdaviau tą brangųjį kad ir mažutėlį daiktą – "pallium", dėl kurio tiek teko paprakaituoti ir pavargti. Visi Kaune džiaugėsi, kad numatytos iškilmės įvyks paskirtu laiku, būtent per Šventojo Petro šventę.

Iškilmės Katedroje ir Arkivyskupo rūmuose

Birželio 29 dieną, 1926, Kauno katedra buvo prisigrūdusi žmonių. Specijaliai skirtoje vietoje matėsi mūsų vyriausybės atstovai: ministeriai su pačiu Prezidentu priešakyje. Presbyterioje gi atskirose stalėse sėdėjo visi Lietuvos Bažnytinės Provincijos vyskupai: Kar-osas, Staugaitis, Paltarokas, Bukta, Reinys. Kauno Kapitula in corpore ir daug dvasininkijos. Celebravo pats J.E. J.Skvireckas, pirmasis Kauno Arkivyskupas-Metropolitas, ant lituginių paramentų pirmą kartą užsidėjęs Metropolito ženklą – pallium. Visos apeigos ir bažnytinė muzika atlikta puikiai, žavėtinai.

Po pamaldų buvo iškelti Arkivyskupo rūmuose iškilmingi pietūs. Dalyvavo visi bažnytiniai ir civiliai dignitoriai. Ir mane pakviesta pietums. Per pietus buvo daug sveikinimų žodžiu ir raštu, telegramomis. Tarp kitų buvo perskaitytas sveikinimas telegrama J.E. Arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus, Apaštališkojo Vizitatoriaus Lietuvai. Štai dėl ko jis prašė, kad išgavęs pallium'ą tuojaus duočiau jam žinią telegrama. – Jo sveikinimas padarė labai malonaus įspūdžio ne tik Solenizantui, Mteropolitai, bet ir visiems dalyviams.

Vasaruoju Lietuvoje

Be galo buvo malonu po trijų metų vėl pamatyti Lietuvą Tėvynę. Jau tuojaus buvo galima pastebėti kad Lietuva pradeda tvarkytis, vis labiau ir gražiau. Kaune aplankiau savo brolius daktarą Petrą ir inžinierių Viktorą. Tik negalėjau aplankyti savo brangios mamytės, kuri man išvykus į Ameriką 1925 m. persikėlė gyventi į Suvalkus pas kitą mano vyresnįjį brolį Praną. Aplankiau ir kitus mano pažįstamus ir prietelius. Bet svarbiausiai, aplankiau mūsų Marijonų vienuolynus Kaune, Marijampolėje ir tik ką kuriamąjį vienuolyną Ukmergėje. – Marijampolėje, kiek pamenu, kiek ilgėliau pabūvau. Ten teko net vadovauti metinėms 8 dienų rekolekcijoms mūsų broliams ir kunigams, taip pat ir Vargdienių Seselėms suteikti dvasinio patarnavimo.

Be kitko, kiek pamenu, pagelbėjau kun.Pijui Andziuliui misijose, kurios buvo atliktos Kuliuose, Žemaitijoje. Daugybė žmonių jose dalyvavo. Buvo daug darbo išpažinčių klausant. Bet svarbiausią darbą atliko kun.Andziulis, kuris veik visus pamokslus pasakė. Dėl žmonių daugybės kartais jam teko kalbėti ant šventoriaus, nes žmonės netilpo bažnyčioje.

Vizitatorius grįžta iš Amerikos

Rodos, kad rugsėjo mėnesį /įpusėjus/ grįžo į Lietuvą J.E.Ark.J.Matulevičius su palydovu kun.P. Būču. Jų pasitikti nuvykome su kun.I. Česaičiu M.I.C. į Kybartus. Čia iškilmingai jiedu buvo priimti vietinių katalikų visuomenės. Buvo suruošta stoties restorane vakarienė. Keliaudami paskui į Kauną drauge, dalinomės naujienomis, kurių svarbiausios buvo: naujoji kairiųjų valdžia, įsikūrimas naujų vyskupų ir jų ganytojavimo pirmieji žygiai, ir šiaip Marijonų reikalai etc.etc.

Naujų Vyskupijų vizitacija

Apaštališkasis Vizitatorius panorėjo aplankyti naujus Vyskupus, ypač tuos, kurie turėjo iš nieko pradėti kūriant ir organizuojant vyskupiją. Tuose apsilankymuose savo palydovu Ark.Matulevičius pasirinko mane. Gerai atsimenu apsilankymą pas J.E.J.Kuktą, Kaišedoriuose. Stotyje mus pasitiko milžiniška žmonių minia. Kuomet iš stoties atvykome į bažnytėlę / dar katedros naujos nebuvo/, žmonės netilpo. Vizitatorius prakalbėjo į žmones nuoširdžiai, vis pabrėždamas Bažnyčios reikšmę ir reikalą su Ja gyventi, Jos klausyti ir sulig Jos nurodymų tvarkytis. Naujas vyskupas neturėjo savo rūmų. Gyveno pas vietos kleboną, ten prisiglaudė ir Vizitatorius. Gi man ten vietos jau nebebuvo. Nakvojau pas pp.Vaitkevičius, mūsų kun. Juozo Vaitkevičiaus tėvus.

Rodos, kad ir Telšius aplankėme drauge. Važiuojant traukiniu, stebėjau, kaip mūsų Ark.Matulevičius naudojo kiekvieną laiko minutę. Kuomet pats traukiniui ūžiant ir supant nič nieko negalėjau daryti, Vizitatorius išsiėmęs knygą skaitė. Pasiįdomavau,ką jis skaito. Nugi, žiūriu, anglų kalba katekizmą studijuoja! Apie apsilankymą Telšiuose neliko mano atmintyje nieko ypatingo.

Apsilankymas pas Šleževičių

Vasarą 1926 m. buvo rinkimai į Lietuvos Seimą. Krikščionys demokratai, kurie buvo tikri laimėjimo, r inkimus prakišo. Juos laimėjo kairieji.

vyriausybę sudarė liaudininkai su social-demokratais, kurios priešakyje ministerių pirmininku buvo paskirtas p.Mykolas Šleževičius, liaudininkas. Kairiesiems pradėjus valdyti Lietuvą, buvo jaučiamas didelis pavojus, kad santykiai vyriausybės su Katalikų Bažnyčia smarkiai pablogės ir laisvam katalikų religiniam gyvenimui ir veiklai bus daroma kliūčių. Apaštališkasis Vizitatorius Lietuvai jautė reikalo padėtį išsiaiškinti ir dėl to prašė audijencijos pas patį ministerių pirmininką p.Šleževičių.

Buvau palydovu J.E.Ark.Matulevčiaus apsilankant pas poną ministerių Pirmininką. Audijencija tęsėsi virš valandos. Būdamas laukiamame kambary, girdėjau kartais balsą besikalbančių asmenų, kuomet buvo karščiau ir smarkiau kalbama. Aiškiu, negirdėjau kas buvo kalbama. Iš audijencijos Ark.Matulevičius išėjo kiek paraudonavęs ir išvargęs. Grįžtant namon, jis tik tiek išsitarė:" Aš,tiesa, pavergau bekalbėdamas su p.Šleževičium, bet,manau, kad ir jis nemažiau bus mano privargintas".

<u>Grįžimas į Romą</u>

Netrukus po to pasikalbėjimo, gavau parėdymą grįžti į Romą. Buvo jau Spalių mėnuo. Reikėjo pasiruošti prie naujų mokslo metų ir susitvarkyti naujoje vietoje via Katellate 22, kad galima būtų tinkamai patalpinti žadančius atvykti mūsų studentus. Ark. Matulevičiaus pranešimu, iš Amerikos turėjo atvykti net trys studentai, iš Lenkijos ir gi trys, iš Latvijos vienas, ir iš Baltgudijos irgi vienas; viso labo arti 10 studentų . Mokslo gi metai prasideda Romoje/tais laikais/ Lapkričio pradžioj.

Taigi, susiruošęs ir aprūpintas gerų asmenų visokiomis gerybėmis, kaip naujakuris, su bagažu susidedančiu iš 5,kiek pamenu, šmotų, išvykau iš Kauno. Eitkūnuose,prūsas muitininkas tuojaus prisikabino prie vieno lagamino,kur buvo prikimštas lietuviškų dešrų,kumpių etc. valgomų gerų daiktų. Pareiškiau,kad Vokietijoje nesustoju, o tik važiuoju tranzitu. Jis pareikalavo,kad tuo atveju atiduočiau tą lagaminą į bagažo vagoną. Mat, prūsokas greičiausiai norėjo,kad aš kur pakely kam nors neparduočiau lietuviškų lašinių!? Nieko nepadarysi. Turėjau klausyti. Bet pervažiavus Vokietiją, Kufsteine tuojaus atsiėmiau lagaminą ir pasidėjau prie kitų. Pavojingiausiai buvo p pramatoma būsią Italijoje. Bet čia turėjau išsirūpinęs iš prel.Faidutti, Ap.Delegatūros Kaune italų kalba raštą, kad esu Ap.Vizitatoriaus sekretorius ir vežu jo bagažą/ tai buvo tiesa, nes tarp kitų dalykų buvo ir jo daiktai/. Muitininkas garsiai per visą vagoną perskaitęs itališką raštą, tuč tuojaus paženklino ne tik Ark.Matulevičiaus,bet ir visas 5 valizas, nei vienos nežiurėdamas. Ir taip laimingai pasiekiau Romą su visomis gerybėmis, ir su vienu svarbiu pakietu/ Vatikanui, kurį man buvo įteikęs pats Vizitatorius.

6. Marijonų Kolegijos steigimas Romoje

Jau nuo pat savo apsigyvenimo Romoje 192[illegible] m. S.E.Ark.Matulevičius rūpinosi Marijonų Kolegijos / arba kitaip sakant Marijonų studentų bendrabučio/ steigimu. Jau tais mokslo metais(1925-1926) buvo atvykę į Romą trys studentai Marijonai iš Lenkijos, bet nesant savo nė namo nė samdyto buto, buvo jie patalpinti Lenkų Kolegijoje laikinai.

Šiais gi mokslo metais 1926-1927 , kaip aukščiau minėta, jau buvo numatyta persisamdyti namą ant via Mantellate 22 nuo vokiečių broliukų, kurie turėjo iš ten 1927 metų pradžioje išsikraustyti į nuosavus puikius statomus namus Parioli kvartale. Laikinai gi buvo susitarta su tais broliukais Pranciškonais, kad jie duos mūsiškiams atatinkamus kambarius, valgį, naudotis koplyčia ir atskiru valgomoju, ir šiaip sudarys sąlygas, kad kiek galima mūsiškiai būtų atskirti nuo kitų svečių. Spalių 1926 pabaigoje pradėjo atvykti į Romą mūsų studentai. Iš U.S.A. atvyko: kun. Juozas Mačiulionis, studijuoti bažnytinių teisių; klierikai: Bronius Vitkus ir Kazys Važkovičius; - iš Lenkijos: klierikai: Vladas Lewandowicz, Tadas Kordjasz ir Petras Perczypkin(rusas); - iš Latvijos: kun.Bronius Valpitra; - iš Drujos(baltgudiškojo namo): kun.Juozas Dasmuta. Be tų Marijonų vėliau buvo priimtas gyventi pas mus ir kun. Černiavskij Pranas (baltgudys).

Ant via Matellate 22 namuose, kur nuolat atvykdavo įvairių svečių, kunigų ir pasauliečių, vis naujų ir naujų, kaip į kiekvieną viešbutį kad atvyksta pakeleiviai, iš pat pradžių jau buvo matoma, kad neįmanoma bus mums, Marijonams, tvarkytis sulig mūsų vienuoliškąja tvarka. Tačiau, jei tokia padėtis tęstųsi tik porą ar net tris mėnesius, tai būtų galima pakęsti ir palaukti, kol namas liks tik mūsų dispozicijai. Bet, nuvykus į Parioli patikrinti, kaip greit tie nauji rūmai brolių Pranciškonų statomieji bus išbaigti, sužinojau, kad statyba gali užtrukti mažiausiai metus, ~~o greičiausiai kad ne du~~.

Jieškome naujos vietos Kolegijai

Tuomet tuč tuojaus padariau išsamų pranešimą mūsų Generolui J.E.Matulevičiui, esančiam Kaune, apie padėtį ir klausdamas, kas daryti, ar jieškoti kitos vietos, tinkamesnės, ar likti ant via Mantellate 22. Greit gavau atsakymą, kad būtinai jieškoti kitos, tinkamesnės vienuoliškam gyvenimui vietos. - Nuo šio prasidėjo ilgas jieškojimas namų ar bent buto, kur galėtumėm nepriklausomai ir tinkamai

įkurti vienuolyną, kuris būtų ir mūsų studentams atatinkamas bendrabutis ir drauge tarnautų kaip visos Vienuolijos centras.

Ir kiek vietų buvau aplankęs! Pas ką nesikreipiau! Ir pas vienuolius, kaip S. Camillo, kurie turėjo tuščią namą prie bažnytėlės in Trastevere; ir į Vatikaną /Amministrazione dei beni di S.Sede/, kad užleistų mūsų Kolegijai vieną aukštą in "Cento Preti" in via Zoccolette /ten veik visas namas buvo tuščias/; ir į Orijentalius Marijonus in piazza di. S.Pietro in Vincoli, kurie turėjo tuščią trečią aukštą, visai mums tinkamą; ir daug kur kitur. Ir visur, tai dėl vienos, tai dėl kitos priežasties, buvo atsakyta neigiamai.

Galų gale radau visai tinkamą vietą / žinoma , reliatyviai / pas pasauliečius, in Corso Vittorio Emmanuele Nr.282, palociuje, kur priklausė /kadaise ?/ kunigaikščiui Sforza Cesarini. Tenai ant 4 ar 5 aukšto, į kurį vedė 105 laiptai, buvo gan didelis tuščias butas, koridorių sistema išdalintas. Bet nuomos pareikalauta 2.500 lyrų mėnesiui! /Tais laikais tai buvo $100.00/. Apie tą butą tuojaus pranešiau J.E.Ark.Matulevičiui, ir gavau atsakymą telegrama, kad butą samdyčiau.

Pasamdžius, reikėjo tą butą įrengti, nes italų papročiais išsikraustąs gyventojas paima su savim ne tik baldus etc., bet ir visus įrengimus, net elektros vielas. Ir čia vėl prasidėjo bėgiojimas ir jieškojimas baldų, įrengimų, reikmenų virtuvei ir t.t. Su pagalba gerų žmonių, o ypač Tėvo Mosero, Gen.Prokuratoriaus Rezurekcijonistų, kuris savo praktiškais patarimais ir nurodymais padėjo man pasirinkti tinkamus fornitorius, ir p.Juozo Macevičiaus, kuris labai daug darbo atliko įrengiant butą, o ypač koplyčią, gan greitu laiku pasisekė neblogai įsitaisyti naujoje vietoje.

Gruodžio 8 dieną, 1926 metais, Marijonų Kongregacijos tituliarinėje šventėje, turėjome didelės laimės ir džiaugsmo laikyti pirmąsias šv.Mišias jau savo naujame vienuolyne, ir gražiai įrengtoje koplyčioje, dalyvaujant ir giedant pirmajam Marijonų Romos namo būreliui. Vargonikavo tuomet kl.Kazys Vaškevičius, grodamas ant naujai įsigytą harmonium /kurį ir šiandien dar Romos Namas tebevartoja/, o chorui vadovavo kun. Juozas Dasmuta. Tarp giedorių atsižymėjo kl. Peresypkin, kuris turėjo labai gražų ir išlavintą balsą, tenorą.

Mūsų visų bendrą džiaugsmą kiek mažino, silpnino nebuvimas mūsų tarpe svarbiau-

sio įkurtuvių kaltininko, mūsų Generolo Ark.Matulevičiaus, kuris tuo metu dar vis tebuvo Kaune, nors mes tikėjomės jo sulaukti kaip tik šiai mūsų iškilmei.

Virėjas - Bernardino

Įsikūrus savame bute, mūsų didžiausia problema buvo virtuvė. Pastogę tai turime, bet virėjo neturėjome. Iš pradžių susitarėme su Broliais Pranciškonais ant via Mantellate 22, kad jie duos mums pietų. Ir mes visi kasdien turėjome pas juos eiti, kad ir nedidelį kelio šmotą darydami. Gi pusryčius ~~…~~ ir vakarienę rengėme patys. Čia labiausiai pasidarbavo kl.Lewandowicz, kuris gerokai nusimanė kulinarijos dalykuose. Bet tai negalėjo tęstis ilgai. Vis tik tokia padėtis buvo nepakenčiama, kad studentai turėjo laiką gaišinti sau maistui gaminti. - Pradėjau ieškoti virėjo, net ~~skelbimą padėjau į laikraštį,~~ kreipiausi į agenciją. Tuojaus pradėjo lankytis kandidatai, bet toki typai, kad jau pati ~~iš~~ išvaizda tų atgrąsindavo samdyti juos. Kokį laiką ateidavo vakarienei pagaminti ir indus plauti senyva moteris, bet ir jos sugebėjimai buvo permenki. Galų gale per prof. Nicola Turchi pasisekė surasti puikų virėją, asmenyje Bernardino Picarelli, kuris buvo susižiedavęs su profesoriaus Turchi virėja ir dirbo pas kokius didelius ponus. Naujas virėjas atrodė labai simpatingai. Iš karto matai, kad turi reikalo su žentelmonu. Pradėjau tartis su juo. Algos jis gaunąs pas ponus 500 lyrų mėnesiui, bet mums jis nusileisiąs iki 450 lyrų. Man atrodė, kad alga irgi labai aukšta, žiūrint anų laikų kainų. Nenorėdamas imti ant savęs vienas atsakomybės, mušiau telegramą Ark.Matulevičiui, klausdamas ar samdyti tokį brangų virėją. Atsakymas buvo teigiamas. Ir mes neapsivylėme. Bernardino pasirodė vertas tokios aukštos algos. Jis išbuvo pas mus tik vienerius metus, nes kitais metais sumažėjus Romos namo narių skaičiui, turėjome jį atleisti. Tačiau jis po 10 metų vėl pas mus grįžo, kai mums prireikė virėjo. Ir nuo 1937 ar 1938 metų jis ir šiandien pas mus dirba, visų gerbiamas ir visų aukštai vertinamas.

~~////////////////////////~~

9. S k a u d u s S m u g i s

Iš laiškų gaunamųjų iš Kauno turėjome vilties, kad Kalėdoms 1926 jau sulauksime mūsų brangiaiojo Generolo, Ark.J.Matulevičiaus. Jis vis užtikrindavo, kad darbą savo baigiąs ir kad greit grįš visiškai į Romą ir su mumis gyvens. Tačiau Kalėdoms jo nesulaukėme. Jis atsiuntė tik jauną vaikiną, postulantą ~~…~~ Bronių Mihelgą, pagalbai virtuvėje.

kiek galiu spėti, greitesnį parvažiimą į Romą, sutrukdė įvykusioji Lietuvoje nekruvina revoliucija 1926 m. pabaigoje, kuomet kairieji buvo pašalinti nuo valstybės vairo. Greičiausiai, Apaštališkasis Vizitatorius tikėjosi iš naujų valdytojų susilaukti didesnio palankumo Bažnyčios reikalams ir sudaryme tinkamesnio susitarimo /atseit, konkordato/. Jau ir sausis 1927 ėjo į galą, o mūsų Generolo kaip nėr, taip nėr. Net paskutiniu laiku ir žinių iš jo tiesioginių pradėjome nebegauti.

Tik štai, sausio 27 dieną 1927, apie 12 valandą, man esant su p. Macevičium kambary, mūsų brangiajam Generolui skirtame, kur dar paskutinius likusius patvarkymus atlikinėjome, įeina kl. Lewandowicz nešinąs rankoje telegramą. Pamatęs, kad tai iš Kauno, džiaugsmingai sušukau: "Arkivyskupas praneša, kad atvykstąs pas mus į Romą". Bet koks buvo mano apstulbimas, kai telegramoje paskaičiau šiuos žodžius:" ARCHIEPISCOPUS MATULEVICIUS MORTUUS EST HODIE - BUCYS". /Telegrama buvo išsiųsta ankstì rytą, ar tik ne 5 ar 6 val./.

Ka/s gali apsakyti mūsų visų Romos Marijonų nuliūdimą, susikrimtimą dėl tos netikėtos, nelauktos ir mums nelemtos mirties! Tai buvo skaudžiausias smūgis, kurį man teko pergyventi visame mano gyvenime! Nesinorėjo tikėti, kad tai būtų tiesa. Ir kaip tyčiai, telegramoje buvo pažymėta "mostuns " o " mortuus". Kaip skęstąs griebiasi ir šiaudelio, taip ir aš pradėjau ieškoti, ar kartais nėra kokia klaida įvykusi. Juo labiau, kad nei Vatikanas nei p.Čarneckis, Pasiuntinybė, jokių žinių apie Matulevičiaus mirtį neturėjo. Bet vakarop jau ir ten gauta patvirtinimą, kad Vizitatorius Lietuvai miręs.

J.Em. Kardinolas P. Gasparri, Jo Šventenybės Sekretorius, atsiuntė užuojautos telegramą suredaguotą labai šiltoj formoje: " Esprimo S.V /Signoria Vostra/ vivissime condoglianze grave dolorosa perdita Monsignor Matulewicz cosi benemerito della Chiesa sua esemplare virtù operosità incondizionata fedeltà Santo Padre". - Ant rytojaus asmeniškai nuėjęs su kl.Lewandowicz - padėkojau J.Em.Kardinolui už užuojautą.

Ir iš kitų asmenų pažįstamų gavome užuojautos pareiškimų. Tiems visiems prieteliams duoti progos pareikšti viešai savo pagarbą mirusiam Arkivyskupui, surengėme Pontifikalines Mišias bazilikoje XII Apostoli /kur Matulevičius paskutinį kartą Romoj pontifikavo gyvas, gruodžio 8 d.1925 m./. Pamaldos įvyko 7 dieną po mirties,"die septimo". Pontifikavo Arkv. Ghisleno Veneri, asistavo ir giedojo Pranciškonų Konventualų choras. Dalyvavo daug politinių ir bažnytinių dignitorių. Jų tarpe garbės vietoj p .Čarneckis, mūsų ministeris prie Kvirinalo. - Pamaldas padarė ir rusų bažnyčioje: Veriginas.// Mūsiškieji Perosypkin, Daszuta, Valpitrs - ir kiti giedojo.

3. P. B U Č I O V A D O V Y B Ė J E /pirmukart: 1927-1933/

Po a.a. arkv.Matulevičiaus mirties mes Romoje pasijutome tikri našlaičiai esą. Ilgą laiką buvome prislegti dvasioje ir juodai žiūrėjome į ateitį. Tačiau nusiminti netiko mums, vienuoliams, kurie tikime į meilingąją Dievo Apvaizdą. Juk ir smūgiai pasina iš tos pačios Tėviškos Rankos Dangaus Tėvo. Galų gale Gerasis Dievulis turėjo savo planų atsiimdamas pas Save asmenį, kurio prie gal mes perdaug buvome prisirišę ir su juo perdaug rišome ir mūsų vienuolijos ateitį. O čia juk mes turime labiau matyti Dievo, negu žmonių veikimą. Niekuomet neužmiršiu posakį vieno jėzavito broliuko man esant Germanikume (1908-1914), apie ką jau tur būt esu rašęs aukščiau: "Kein Mensch ist notwendig in der Welt" - "Joks žmogus nėra būtinas pasaulyje".

Sulig mūsų Konstitucijomis, mirus Generolui, jo vietą tuo pačiu apima jo pirmasis Patarėjas, kuriuo tuo laiku buvo kunigas Pranciškus Būčys. Jis tuomet vadinasi Vicarius Generalis ir turi,iki naujo generolo išrinkimo, pilną ant visos Kongregacijos valdžią. Tačiau jo pirmoji pareiga yra sušaukti kuogreičiausiai Generalinę Kapitulą rinkimams atlikti. O šaukti reikia bent 6 mėnesius prieš susirenkant atstovams, arba prieš Kapitulos pradžią. Kadangi atstovams geriausias laikas susirinkti yra vasaros mėnesiai, buvo reikalo kuoskubiausiai ~~xxxxxx~~ išleisti Kapitulos šaukimo raštą, arba, išrūpinti iš Šventojo Sosto dispensą laikotarpį tarp sušaukimo ir Kapitulos pradžios sutrumpinti.

Apie tai visa rašiau kun.Pr. Būčiui į Kauną, kur jis ėjo profesoriaus pareigas Universitete, ir kviečiau atvykti čion į Romą, kad būtų galima drauge ir Kapitulos reikalus /išrūpinant iš Šventojo Sosto reikiamų lengvatų Kapitulai sušaukti/ sutvarkyti ir kitus liečiančius nabašninką arkv.Matulevičių.

1. Marijonų Generalvikaras kun.P.Būčys ~~atvyksta~~ Romoje

Nepaisant mano laiškų, mūsų Generalvikaras nesiskubino vykti į Romą. Greičiausiai dėl to,kad,eidamas Universiteto profesoriaus pareigas, negalėjo apleisti pamokų ir laukė progos, kai ~~būs~~ pasitaikys kokios atostogos. Kaip ten bebūtų, kun.P.Būčys atvyko galų gale į Romą, bet tik balandžio mėnesyje, prieš pat Velykas / Velykos 1927 metais buvo 17 bal.; taigi spėju, kad ir mūsų Generalvikaras buvo atvykęs į Romą apie 7 - 10 bal./.

Per jo trumpą buvimą Romoje, /Romą apleido jau 14 bal./ suskubome atlikti gana daug svarbių reikalų. Buvo gautos reikiamos dispensos Gen.Kapitulai šaukti, laikotarpyje tik trijų mėnesių. Buvo išrūpinta privatinė jam audiencija pas Popiežių Pijų XI. / Apie tą audijenciją ir sian-

dien JE.Vyskupas Būčys mėgsta kalbėti ir tvirtinti, kad Pijus XI pareiškęs Jo valia esanti, kad Marijonai apimtų aprūpinimą dvasios reikalų lietuvių emigravusių į Petų Ameriką. Tik keista, kad apie tai nieko nebuvo minėta, bent visai neatsimenu, nei Gen. Kapitulose 1927, 1933, 1939 metų; o tik užtikau paminėtą, ~~apie tai~~ tą dalyką Gen.Tarybos posėdžiuose: 1947, 1948, 1949 m. / - reiškia po 20 metų!/.- Buvo suredaguotas Gen.Kapitulos šaukimo raštas, nustatyta dienotvarkė, vieta ir laikas. Žodžiu, visi oficialūs dalykai liečiant/tiesiog Gen.Kapitulą buvo sutvarkyti. - Į pabaigą išrūpinau Generalvikarui pakvietimą dalyvauti Didįjį Ketvirtadienį Popiežiaus laikomose šv.Mišiose, per kurias iš Jo rankų priėmė šv. velykinę komuniją.

Kadangi Generalvikaras skubinosi grįžti į Lietuvą ir nenorėjo laukti Velykų, tai Didįjį Ketvirtadienį iškėlėme jam atsisveikinimo pietus iškilmingus, kuriuos meistriškai paruošė mūsų Bernardino. Taip pat /Ta proga/ visi Romos Namo nariai nusifotografavo drauge su J.M. Generalvikaru. [Ši fotografija kabo rekreacijos salėje, via Corsica 1].

Generalvikarui apleidus Romos namus, patyriau, kad jis su savim išsivežė visus dokumentus/dienoraštį, atsisakymo nuo Vilniaus vyskupystės ir t.t./ kuriuos buvo palikęs a.a.Arkv. Matulevičius. Aš, mat, tik kun.P.Būčiui atvykus į Romą, visa kas buvo Matulevičiaus palikta jam parodžiau, kaipo Generalvikarui, kad jis susipažintų su visa tuo. Niekuomet nemaniau, kad jis sumanys visa tai išvežti iš Romos. Dėl to baisiai buvau nepatenkintas, gal ne tiek, kad buvo išvežęs - tai jau jo valia, kiek, kad nieko apie tai man nepasakė. Gal manė, kad pradėsiu smarkiai protestuoti ar ką. - Vis tik, klaida buvo padaryta, visus tuos svarbius dokumentus išvežus iš Romos, kur juk paties Arkv. Matulevičiaus valia turėjo būti Marijonų Centras. Dabar, tie visi dokumentai bus žuvę Lietuvoje.

2. Generalinė Kapitula Vilanuose, Latvijoje

Buvo numatyta ir paskirta, kad Generalinė Kapitula įvyks mūsų Marijonų vienuolyne Latvijoje, Vilanuose, kad visi ir iš Lenkijos ir iš Lietuvos galėtų suvažiuoti be jokių kliūčių, jau nekalbu apie Amerikiečius. Laikas buvo paskirtas vidurio liepos mėnesio.

Taigi nuo paskelbimo buvo tik trys mėnesiai laiko atlikti visus paruošiamus darbus Kapitulai, tiek Provincijose, kitaip sakant Vikarijatuose/nes dar Provincijos formaliai nebuvo įsteigtos/, tiek ypač Centre, Romoje, kur Gen.Sekretoriui teko atlikti nemažą

darbo. - Visupirma reikėjo ~~paruošti, [illegible]~~, perrašyti tekstą Konstitucijų, kurį buvo paruošęs a.a.arkv.Matulevičius, pritaikindamas jas prie naujojo Bažnytinio Kodekso, ir tą tekstą multiplikuoti, kad kiekvienas Kapitulos narys galėtų iš kalno su juo susipažinti ir savo pastabas padaryti. ~~Nes~~ Būsimoje Kapituloje be rinkimų naujos Generalinės Valdžios, vienas iš svarbiausių punktų dienotvarkės ir buvo Kapitulos užgyrimas naujai paruoštojo Konstitucijų teksto. Šitą darbą reikėjo atlikti greit, nes laiko liko mažai. Multiplikavęs Konstitucijų tekstą, išsiunčiau jį visiems Kapituliarams. - Be to, norėdamas gauti tam tikrų patarimų, patarimų, pastabų dėl mūsų Konstitucijų teksto, kreipiausi į žymesnius Romoje kanonistus, kurie buvo šv.Vienuolių Kongregacijos pakviečiami konsultoriais arba ekspertais tvirtinant vienuolijų konstitucijas. Pasirinkau du, su kuriais teko susipažinti: būtent: kreipiausi į T.Vermeersch,S.J. jėzuitą kanonistą, ir į T.Mazurkiewicz, rezurekcijonistą, kuris buvo jau 1910 metais konsultorium tvirtinant mūsų pirmąsias atnaujintos Kongregacijos Konstitucijas. Abudu mielai perskaitė Konstitucijų tekstą ir padarė labai brangių pastabų, ypač T.Vermeersch /Tačiau, labai gaila, kad Vilniaus Kapitula nelabai tų patarimų ir pastabų norėjo klausyti./. - Kitas dalykas, tai turėjau paruošti finansinę apyskaitą iš tų dviejų veikmetų 1925-1927, ypač iš padarytų išlaidų rengiant, kuriant naują namą, vienuolyną. Tai irgi pareikalavo nemaža darbo ir laiko. -

<u>Mokslo metams pasibaigus vykstu į Kapitulą</u>

Birželio pabaigoje ar liepos pradžioje baigėsi pirmieji mokslo metai mūsų Kolegijos. Visi studentai, mokslui pasibaigus, išsiskirstė, kiekvienas į savo kraštą, /Amerikonai - į Lietuvą/, Romoje pasiryžo liktis vien tik kun.J.Dasmuta, kuris prieš vasaros atostogas dar nedrįso laikyti savo paskutiniuosius kvotimus Daktaratui Teisių fakultete, bet juos atidėjo į rudenį. - Išleidęs visus, ir pats pradėjau ruoštis kelionei į Lietuvą, o iš ten į Latviją dalyvauti Kapituloje. Prispuolamai teko susitikti Romoje su kun.Jonu Kuru, Scranton,Pa. lietuvių parapijos klebonu. Jį net buvau kvietęs apsigyventi pas mus, bet jis jau buvo užsiangažavęs kitur. /Jis, sužinojęs, kad aš vykstu į Lietuvą, panorėjo drauge su manim vykti /o gal būt, kad mudu susitarėva bendrai, taip daryti/. Kelionė tad į Lietuvą buvo labai maloni tokioje draugystėje. Kun.Kuras pasirodė labai geros širdies žmogus esąs.Jį asmeniškai tik Romoje pažinau. Bet būdamas 1923-1925 m.Amerikoje patyriau jo geraširdystę, kuomet jis [illegible] paaukojo 100 dol. Vargdienių Seselėms, man prašant

/ Vėliau, 1953 m., kun.J.Kuras pasukojo mūsų Romoje statomai koplyčiai,via Gora... $1.000.00. Geradariui atminimui yra įmūryta įeinant į koplyčią marmuro lenta, ... dijanti apie kun.J.Kuro "munificentia". [Žiūrėk žemiau psl. 166]

Kapitulos Darbai

Į Vilani vienuolyną suvažiavo iš visų kraštų Marijonų atstovai, 22 asmens. Su kai kuriais Marijonais, ypač iš Lenkijos, teko pirmą kartą susiti... susipažinti. Patalpos Vilani vienuolyno nebuvo tiek didelės, kad kiekvienas delega... tų po atskirą kambarį. Tad teko gyventi po du, o gal net po tris tam pačiame kamba... Man teko Kapitulos metu gyventi drauge su mielu kun.Feliksu Kudirka. Malonu buvo ... juo vėl susitikti po dviejų metų nesimatymo.

Vilani Kapitula užtruko labai trumpą laiką, viso tik 4 dienas: ... sidėjo liepos 12, o baigėsi jau liepos 15 dieną. Svarbiausias Kapitulos uždavinys ... išrinkti naują Generolą ir jo patarėjus su kitais generaliniais valdininkais: Ekon... ir Sekretorium. Generolu,vienbalsiai /21,/ išrinkome kun.Pranciškų Būčį. Patarėj... gi buvo išrinkti: kunigai Bronikowski/Lenkijos/; Totoraitis/Lietuvos/; Skrinda /Lat... ir Cikoto /baltgudis/; Sekretorium - Rėklaitis; Ekonomu - Kudirka.

Be rinkimų, Kapitula turėjo vieną svarbų darbą: užgirti ... Matulevičiaus paruoštą naują Konstitucijų tekstą,pritaikintą prie naujo Kodekso, ... tarti jį prezentuoti Šventajam Sostui aprobatai. Šitas darbas buvo atliktas, Kapit... padarė tik kai kurias nedidelės svarbos pataisas Konstitucijų tekste, kurių gal svar... biausi bene bus išbraukimas vieno skyriaus, pažvęsto nuostatams paimtiems iš Kodekso ... apie perėjimą į kitą vienuoliją. Kapitularai manė, kad šis skyrius neša reikalingum... kam čia mokyti savuosius, kas reikia daryti,kad jie pereitų į kitą kongregaciją.

3. Grįžimas Romon ir naujoji rezidencija

Vilani Kapitula tarp kitų dalykų nutarė, kad bent trys Generalinės naujai išr... tos Valdybos nariai apsigyventų Romoje, būtent: Generolas, Pirmas Patarėjas - Gener... Pavaduotojas ir Generalinis Prokuratorius. Tačiau jų persikėlimas į Romą, išskyrus ... kuratorių, nebuvo pramatomas ankščiau, kaip tik kitais 1928 metais, nes ir Generolas ir jo Pavaduotojas turėjo dar įvairių pareigų savo kraštuose, nuo kurių atsipalaid... reikėjo laiko. Ta pati Kapitula rekomendavo atskiriems Vikarijatams siųsti pat... sius jaunus klierikus studijuoti į Romą. Tačiau ir čia, bent tuo tarpu, nebuvo jokios perspektyvos, kad kitais mokslo metais kas iš naujų studentų atvyktų į Romą. O ...

/ Vėliau, 1933 m., kun.J.Kuras paaukojo mūsų Romoje statomai koplyčiai, via Corsica, $1.000.00. Geradariui atminimui yra įmūryta įeinant į koplyčią marmuro lenta, liūdijanti apie kun.J.Kuro "munificentia"./

Kapitulos Darbai

Į Vilani vienuolyną suvažiavo iš visų kraštų Marijonų atstovai, viso 22 asmens. Su kai kuriais Marijonais, ypač iš Lenkijos, teko pirmą kartą susitikti ir susipažinti. Patalpos Vilani vienuolyne nebuvo tiek didėlės, kad kiekvienas delegatų gautų po atskirą kambarį. Tad teko gyventi po du, o gal net po tris tam pačiame kambary. Man teko Kapitulos metu gyventi drauge su mielu kun.Feliksu Kudirka. Malonu buvo su juo vėl susitikti po dviejų metų nesimatymo.

Vilani Kapitula užtruko labai trumpą laiką, viso tik 4 dienas: prasidėjo liepos 12, o baigėsi jau liepos 15 dieną. Svarbiausias Kapitulos uždavinys buvo išrinkti naują Generolą ir jo patarėjus su kitais generaliniais valdininkais: Ekonomu ir Sekretorium. Generolu, vienbalsiai /21,/ išrinkome kun.Pranciškų Būčį. Patarėjais gi buvo išrinkti: kunigai Bronikowski/Lenkijos/; Totoraitis/Lietuvos/; Skrinda /Latvijo ir Cikoto /baltgudis/; Sekretorium - Rėklaitis; Ekonomu - Kudirka.

Be rinkimų, Kapitula turėjo vieną ~~iš~~ svarb~~iausių~~ darbą: užgirti a.a. Matulevičiaus paruoštą naują Konstitucijų tekstą, pritaikintą prie naujo Kodekso, ir nutarė jį prezentuoti Šventajam Sostui aprobatai. Šitas darbas buvo atliktas. Kapitula padarė tik kai kurias nedidelės svarbos pataisas Konstitucijų tekste, kurių gal svarbiausi bene bus išbraukimas vieno skyriaus, pašvęsto nuostatams paimtiems iš Kodekso apie perėjimą į kitą vienuoliją. Kapitularai manė, kad šis skyrius nesąs reikalingas, kam čia mokyti savuosius, kas reikia daryti, kad jie pereitų į kitą kongregaciją.

3. Grįžimas Romon ir naujoji rezidencija

Vilani Kapitula tarp kitų dalykų nutarė, kad bent trys Generalinės naujai išrinktos Valdybos nariai apsigyventų Romoje, būtent: Generolas, Pirmas Patarėjas - Generolo Pavaduotojas ir Generalinis Prokuratorius. Tačiau jų persikėlimas į Romą, išskyrus Prokuratorių, nebuvo pramatomas anksčiau, kaip tik kitais 1928 metais, nes ir Generolas ir jo Pavaduotojas turėjo dar įvairių pareigų savo kraštuose, nuo kurių ~~.........~~ atsipalaidoti reikėjo laiko. Ta pati Kapitula rekomendavo atskiriems Vikarijatams siųsti parinktus jaunus klierikus studijuoti į Romą. Tačiau ir čia, bent tuo tarpu, nebuvo jokios perspektyvos, kad kitais mokslo metais kas iš naujų studentų atvyktų į Romą. O iš

kursiuju jau Romoje studentu tik 3 ar 4 buvo pramatoma, kad galės grįžti tęsti savo studijas. Tuo būdu Romos namo narių skaičius turės kitais metais žymiai sumažėti. Ir dėl to tokio didelio ir brangaus buto, kokis buvo pasamdytas ant Corso Vittorio Emanuele 282, jau nebereikės, o turėsime pasitenkinti mažesniu butu. Iš čia kilo reikalas man kiek galima greičiau grįžti į Romą ir pasitvarkyti sulig susidariusiomis ~~[illegible]~~ aplinkybėmis.

<u>Naujoji Rezidencija</u>

Kiek dar pabuvęs Lietuvoje, rugsėjo mėnesį /rodos apie vidurį/ grįžau į Romą ir pradėjau ieškoti naujos vietos mūsų Kolegijai ir Centrui patalpinti. Ir vėl prisėjo daug lakstyti ir nemaža vietų aplankyti, kol galų gale suradau visai tinkamą "villino" ant via dei Ramni 38, Quartiere Tiburtino, netoli Campo Verano, kur dabar yra Citta' Universitaria. Tai buvo visai naujas pastatas, susidedąs tik iš dviejų butų vieno mažesnio, kito didesnio. Tą didesnį pasamdėme, sudarę kontraktą su savininku p. Pizzaniglio. Mūsų bute dar nieks nebuvo gyvenęs, tik nesenai užbaigtas. ~~Rentos~~ Nuomos mėnesiui reikėjo mokėti L.1.300, tik pusę beveik, ką ligi šiol mokėjome už butą ant Corso Vittorio Emmanuele; bet už tai ir butas kur kas mažesnis.

Daug vargo turėjome ~~persikraustyti/~~ su persikraustymusi, ypač su visais baldais, kurių nė sudėti į naują butą nebegalėjome. Sukrovėme kažin kur palėpėse daug daiktų.

Kiek pamenu, lapkričio pabaigoje, jau buvome įsikūrę naujoje vietoje. Viso labo 6 asmens: keturi studentai /Lewandowicz, Kordjasz, Vitkus ir Vaišnora Juozas, naujai atvykęs iš Lietuvos, pirmas iš ten pasiųstas į Romą studijuoti/, së ir brolis Kawka Laurynas, virėjas, jau per pusmetį lavintas kulinarijoje mūsų buv. virėjo Bernardino [kurį turėjome atleisti dėl mažo skaičiaus gyventojų].

Ir čia pat pradžioje, po kiek laiko, turėjome bėdos ir vėl su virtuve. Susirgo mūsų brolis Kawka, virėjas. Kas gi gamins valgyti? - Visa laimė, kad prieš pasamdant butą, buvau nuėjęs pas vietos parapijos kleboną, kuris buvo vienuolis priklausąs prie Šv. Juozapo Kongregacijos. Prie parapijos gyveno nemažas skaičius kitų kunigų bendravienuolių ir brolių / Giuseppinai turėjo savo žinioje ir vadovybėje spaustuvę Pio X/. Susipažinęs su tais vienuoliais, turėjau drąsos bėdoje pas juos kreiptis. Jie maloniai mums padėjo. Per visą mūsų virėjo ligos laiką valgydino mus , priimdami mus visus pas save prie bendrojo stalo: pietums ir vakarienei. Tokia padėtis, tęsėsi, rodos, kokią savaitę .

4. Juridinės padėties atgaivintos Marijonų Kongregacijos išryškinimas.

Kol gyvas buvo mūsų Kongregacijos atgaivintojas ark. Jurgis Matulevičius, niekas nedrįso mūs užkabinti, kelti abejojimą dėl mūsų juridinės padėties. Bet štai, mirus Matulevičiui, netrukus atsirado žmonių, kuriems parūpo "naujieji Marijonai", jau ne baltieji, bet juodieji. Kokia teise pasidarė toks pakeitimas? Ar tikrai tie juodieji Marijonai/ yra paveldėtojai senųjų baltųjų Marijonai? - Ypač kai kuriems patrijotams lenkams nepatiko, kad "lenkiškąją kongregaciją" lenko įsteigtą lyg užgrobę yra lietuviai, nes jie juk šiuo metu jai vadovauja. Jiem atrodė, kad toji "lenkiškoji" Kongregacija esanti lyg pagadinta, ne ta pati esanti, kaip toji buvusi: juk nė abito, nė choro nei iškilmingųjų apžadų ir t.t. nebeturi.

Ir štai, 1927 metų pabaigoje ar 1928 pradžioje, jau klausimas dėl mūsų juridinės padėties buvo iškeltas formaliai Šventoje Vienuolių Kongregacijoje. Atvyko į Romą J.E. Vyskupas Henrikas Przezdziecki, Podlachijos Ordinaras, ir įteikė minėtajai Kongregacijai raštą /su senųjų Marijonų dokumentais/, kuriuo norima gauti autoritetingą Šventojo Sosto pareiškimą, kad "baltieji" Marijonai su savo sena regula etc. gali juridiniai egzistuoti šalia "juodųjų", kaip kad egzistuoja Karmelitai senosios regulos ir Karmelitai reformuoti, arba panašiai Pranciškonai. O kad tie "baltieji" dar nėra išnykę, Vyskupas stengiasi įrodyti, kad paskutinis baltasis Marijonas kun. Pielasinksi 1914 metais miręs, prieš savo mirtį apvilkęs baltu rūbu kokį ten laiką Stanislovą Pietrzaką ir tuo būdu lyg padaręs jį Marijonų "paveldėtoju".

Sužinojęs apie daromus čia Romoje žygius, kaipo Generalinis Prokuratorius visųpirma nusiskubinau pas J.E. Vyskupą Przedziecki, kurį aplankiau drauge su kun. L. Lewandowicz. Kalbėjomės labai atvirai. J.E. Vyskupas nesivaržydamas, pasakė, ką jis mano. Jo nuomone, mūsų atnaujintojo Kongregacijoje esanti lietuvių preponderancija. Dėl esamųjų dabartinių politinių santykių tarp Lenkijos ir Lietuvos sutrukdoma daug pažangių. Argi tad nebūtų gera, jei būtų kontinuojama senoji baltųjų Marijonų tradicija, reiškia šalia reformuotų Marijonų ir baltieji sulig senąja regula egzistuotų? Lai juodiesiems Marijonams vadovauja lietuviai, bet baltiesiems - vadovaus lenkai. Iš to tik daug daug gero abiem šakoms bus.

Tačiau svarbiausia Gen. Prokuratoriui rūpėjo sužinoti, kaip dalykai yra nušviesti interesuotų pačioje Šventoje Kongregacijoje. Todėl nedelsdamas ir čia apsilankiau.

sužinojau, kad visa byla ~~yra~~ jau yra užvesta ir, kaip tai paprastai daroma, jau paruošta J.E.Przezdzieckio prašymą su visais priedais pasiųsti interesuotos Marijonų Kongregacijos Generaliniam Prokuratoriui, kad suteiktų reikiamų informacijų ir pareikštų "votum" arba savo nuomonę dėl keliamo klausimo. Ir ištikrųjų netrukus visa tai gavau į savo rankas.

<u>Reliacijos paruošimas Šventajai Kongregacijai</u>

Apie užvestą bylą "baltųjų Marijonų" reikalu tuojaus painformavau mūsų Generolą Kun.P.Būčį Kaune. Pats gi pradėjau ruošti išsamią reliaciją Šv. Kongregacijai apie Marijonų Kongregacijos transformaciją įvykusią 1910 metais Šventojo Sosto autoritetu, pridėdant prie to ir istorinę Marijonų Vienuolijos apžvalgą, ir reprodukuojant svarbesniuosius dokumentus. Paruošęs visa tai, panorėjau gauti dar kanonisto nuomonę, ar tinkamai yra sustatyta reliacija. Kreipiausi pas jau žinomą Tėvą jėzavitą Vermersch'ą, kuris pernai buvo peržiūrėjęs mūsų Konstitucijų tekstą. Jis pilnai užgyrė ir patį išdėstymą, bet kas svarbiausia ir mano iš to padarytas konkliuzijas dėl reiškiamų "baltųjų Marijonų" pretenzijų, būk jie esą juridiniai ~~//////~~ tąsa buvusio Marijonų Ordino.

~~///////~~ Šventoje Vienuolių Kongregacijoje man pasakyta, kad paruoštą raštą ~~gera butų kad~~ pasirašytų greičiau visa Generalinė Taryba, reiškia Generolas, jo Tarybininkai ir Prokuratorius. Apie tai pranešiau mūsų Generolui, pasiųsdamas vieną mano reliacijos kopiją. Koks buvo mano nustebimas, kad po kiek laiko gaunu iš Kauno paties Generolo sustatytą raštą su Tarybininkų parašais. Pasirodo, kad gavęs mano pranešimą apie užvestą bylą "baltųjų Marijonų", Generolas ant greitųjų paruošęs tam tikrą paaiškinimą dėl mūsų Kongregacijos transformacijos, arba kai kurių pakeitimų, sušaukė Tarybininkus į posėdį, kuris įvyko Rygoje. Tarybininkai, žinoma, visi naujokai šiuose klausimuose, rodos, be jokių pastabų pritarė paruoštam raštui ir pasirašė. Bet, kai pats tą raštą perskaičiau, tai tikrai pasijutau lyg pritrenktas. Tiesa, raštas parašytas gražia kalba, daug dalykų suminėta labai tinkamų. Tačiau visas tonas ir būdas dėstymo man atrodė visai netinkamas ir dėl to tokioj redakcijoje jo negalima prezentuoti Šventajai Kongregacijai. Mat, kun.Būčys laikėsi savo rašte defensyvinės taktikos, lyg kad mes transformuoti Marijonai ~~esame~~ būtumėm kalti, kad nei abito neturime, nei iškilmingųjų apžadų ir t.t. Tuo tarpu reikalas buvo įrodyti, kad anie "baltieji Marijonai" jokio pagrindo neturi nei juridinio nei istorinio egzistuoti; reikėjo juos pulti, o ne gintis.

Juk mes transformuoti Marijonai turime ir teisinį pagrindą ir nenutrūkstą ryšį su senais Marijonais: pats paskutinis baltasis Generolas prišmė juk apžadus iš Juodojo Matulevičiaus. Mes tad esame teisėti senųjų „baltųjų" Marijonų paveldėtojai, o ne koks ten Patrzek.

Prasidėjo susirašinėjimai Romos su Kaunu, Generalinio Prokuratoriaus su Generolu. Nieko negelbėjo mano argumentai. Generolas nenusileidžia. Galų gale pasiūliau kompromisą: išmesti kai kuriuos netinkamus Generolo rašto puošmus ir trūkumus papildyti mano paruoštojo rašto daviniais. Į tai Generolas atsakė telegrama: "Pats pasirašyk ant savo rašto" /cituoju ne žodis į žodį, o tik mintį/. Kitaip sakant, Generolas leidžia paduoti Šventajai Vienuolių Kongregacijai mano paruoštą raštą, bet tik su mano vieno parašu. Tai aš ir padariau.

Tačiau jaučiau, kad esu konflikte su mano Generolu, o gal net ir su visa Taryba, kuri pritarė Generolo paruoštam raštui. Todėl, nieko nelaukdamas pasiunčiau kiekvienam Tarybininkui kopijas mano paruošto ir įteikto Kongregacijai rašto, kad jie patys galėtų spręsti apie dalyko padėtį.

Byla su "baltais" Marijonais buvo laimėta. Šventoji Vienuolių Kongregacija oficialiu raštu atsakė Vyskupui Przezdzieckiui 5 punktais: 1) Kadangi Šventosios Vienuolių Kongregacijos Dekretas Nr.3544/09 Pijaus X aprobuotas pripažino Marijonų Kongregacijos transformaciją, nuo tos dienos /reiškia 15 Rugs. arba 28 Lapkr.1910/ senoji Marijonų Ordo tuo pačiu nustoju gyvavusi; 2) Tačiau transformacija nesutvėrė naujos Kongregacijos, o tik tą pačią reformavo, suteikdama naujus įstatus. Dėl to dabartinė Marijonų Kongregacija yra teisėta tąsa, kad ir naujoje formoje, tos patiess Ordino Marijonų; 3/Iš to išeina, kad Stanislovas Pietrzak ir kiti, kurie tariamai buvo 1915 m. priimti į senąjį Ordiną, neteisėtai /invalide/ skaitosi Marijonais, ir jiems nevalia nei to vardo nešioti nei sulig senųjų Konstitucijų vienuoliškai gyventi; 4) Bet, jei norima iš tų Pietrzako pasekėjų sutverti naują kongregaciją, reikia, kad šis dalykas eitų sulig Šventojo Sosto nustatytų normų; 5) Šventoji Vienuolių Kongregacija tačiau pataria, kad anie vyrai geriau padarytų, jei susitartų su trasnformuota Marijonų Kongregacija.

Visa ta byla kainavo man daug rūpesčių, lakstymų, ir nerimasčio, ypač kai teko susigrinčyti su savaisiais. Naktimis negalėjau miegoti. Bet už tai meldžiausi. Ir Gerasis Dievulis išklausė. Vienas labai svarbus klausimas - mūsų atgaivintos Kongregacijos juridinė galutinai tapo išryškinta ir jau niekas negalės jos paneigti arba abejoti.

5. Egzempcijos Privilegijos Patvirtinimas

Vienai bėdai pasibaigus, tuč tuojaus užgriuvo ant mūs kita, gal dar sunkesnė bėda. Iškelta abejojimas, ar mes, Marijonai, po tos transformacijos 1910 m. tebeturime privilegiją, vadinamą "exemptionis", kitaip sakant išskyrimo nuo Vyskupų jurisdikcijos. Tokia privilegija sulig Bažnytinių įstatymų džiaugiasi vien tik Ordinai, reiškia Vienuolijos kurios daro iškilminguosius apžadus. O vienuolijos darančios tik paprastuosius apžadus tokios privilegijos neturi, nebent specijaliai būtų joms suteikta Šventojo Sosto.

Kadangi transformacija 1910 m. pakeitė Marijonams apžadus į paprastuosius, tad ir kilo klausimas, ar kartais tuo pačiu nesame nustoję ir egzempcijos privilegijos. Ir šitokį abejojimą mums iškėlė ne kas kitas, tik pati Šventoji Vienuolių Kongregacija, arba geriau sakant, jos valdininkai. 1927 m. Lietuvoje įsisteigė du nauji vienuolynai: Panevėžyje ir Žemaičių Kalvarijoje. Sulig kanonų, kuomet Kongregacija turinti egzempcijos privilegiją steigia naują vienuolyną, turi gauti leidimą ne tik iš vietos vyskupo, bet dargi Šventojo Sosto sutikimą /Beneplacitum Apostolicum/. Kai nuėjau į Šv. Vienuolių Kongregaciją ir įteikiau atatinkamą raštą gauti tam"beneplacitum", man atkirto, kad to mums nereikia, kadangi esame Kongregacija paprastųjų apžadų, kad reiškia neturime egzempcijos. Pradėjus man protestuoti, pareiškė: įrodykite,kad turite tą privilegiją.

Apie tai pranešiau mūsų Generolui kun.P.Būčiui Kaune. Dėl to kilo dar didesnis sujudinimas ne kaip dėl "baltųjų Marijonų" pretenzijų. Buvo net pasišokę grįžti prie iškilmingųjų apžadų ir.t.t. 1928 m. Generolas kun.P.Būčys likviduodamas Lietuvoje savo profesūrą, atvyko į Romą, ~~šios gegužės~~ birželio mėn. pradžioje. Ir pirmoje audijencijoje pas Šv. Vienuolių Kongregacijos prefektą J.Em.Kardinolą Laurenti įteikė raštą „Pro Memoria", kur ~~buvo~~ buvo išdėstyta, kad egzempcijos privilegija buvo Marijonams Pijaus VI suteikta ir kad ji nebuvo mums atimta. Bet visa bėda, kad tame rašte nieko nebuvo pasakyta, ko mes norime, tik konstatuota, kad privilegija buvo mūsų Kongregacijai seniau suteikta. Šitas raštas liko be jokių pasekų. Tiesiog jį padėjo į archyvą ir "basta".

Kas daryti,kad dalyką išjudinus iš vietos? Ilgai galvojome. Tik štai atėjo mintis pasinaudoti Pijaus XI švenčiamuoju 50 metų kunigystės jubiliejumi /1929 m./: parašyti prašymą tiesiai Popiežiui, kad Savo jubiliejaus proga malonėtų mums pripažinti arba pa-

įvirtinti egzempcijos privilegiją. Buvo sustatytas tam tikras raštas, kuriame išsamiai buvo išdėstyta įrodymai dokumentalūs, kad Marijonų Kongregacija turėjusi tą privilegiją ir kad ji niekuomet nebuvo Šventojo Sosto atšaukta, ir drauge buvo prašoma, kad Šventasis Tėvas Savo kunigystės auksinio jubiliejaus proga teiktųsi Savo autoritetu tą privilegiją patvirtinti, o jei toji privilegija dėl mūsų Kongregacijos transformacijos būtų buvusi prarasta malonėtų ją iš naujo suteikti.

Šitas prašymas, kad ir tiesiai Šventajam Tėvui rašytas, vis tik turėjo eiti per mūsų šv. Kongregaciją. O ji nutarė, kad ji galinti pati be tiesioginio kreipimosi į Popiežių šį klausimą svarstyti ir jį išspręsti. Svarstymas ir sprendimas buvo padarytas šv. Kongregacijos kongrese, susirinkime visų minėtos Kongregacijos sekcijų vedėjų, pirmininkaujant pačiam Kardinolui Prefektui. Prieš šitą posėdį pamokytas vieno mano prietelio /valdininko/, nuvykau pas šv. Kongregacijos sekretorių Mons. La Puma, ir prašiau, kad teiktųsi mūsų klausimą įnešti į artimiausią posėdį ir jį mūsų naudai paremti. Posėdyje klausimas buvo svarstytas ir diskusuotas, ir Kardinolui Prefektui, kuriuo buvo tuomet Lepicier, pats vienuolis-servitas, palankiai mūsų reikalą parėmus, Sekretoriui pritariant, buvo visų nuomonė, kad apžadų pakeitimas iš iškilmingųjų į paprastuosius nepaneigė turėtos egzempcijos.

Balandžio 26 dieną 1929 m., Gero Patarimo Motinos Švč. šventėje, buvo išduotas oficijalus dekretas, kuriuo Marijonų Kongregacijai pripažinta nenustojimas egzempcijos privilegijos. Buvo tai didelis mūsų pastangų laimėjimas. Su tuo dekretu rankoje grįžau linksmas į via dei Ramni ir ten visiems Marijonams susirinkus į koplyčią, perskaičiau jį viešai. Po to sugiedojome džiaugsmingai padėkos giesmę "Te Deum".

Taigi, Dievui laiminant, laimingai pasibaigė mūsų didelės dvi bėdos: juridinė mūsų atgaivintos Kongregacijos egzistencija ir jos brangiausia privilegija - "exemptionis". Tie du laimėjai pastatė mus tikrai ant kojų ne tik mūsų pačių viduje, bet ir kitų akyse, ypač Romos dikasterijose. Ypač egzempcijos patvrtinimas buvo labai svarbus dalykas. Maža yra Bažnyčioje paprastųjų apžadų kongregacijų, kurios turi tokią privilegiją. Jų galima ant pirštų suskaityti. Kiek žinau, iš paprastųjų apžadų Kongregacijų egzempciją turi: jėzavitai, pasijonistai, redemptoristai, na ir Marijonai. Gal dar kuri turi, bet jos vardo nežinau.

d. Konkordatas su Lietuva

Grįžtant prie įvykių 1927 m., turiu pažymėti ir Konkordatą, kurį padarė Vatikanas su Lietuva. Tai įvyko rudeniop 1927 m. ,spalių ar lapkričio mėnesį.

a.a. Ark.Matulevičius, tiesa, buvo prieš pat savo mirtį paruošęs Konkordato projektą, po ilgų studijų, pasitarimų su žymesniais Bažnyčios ir Valstybės vyrais, kurių tarpe be abejo buvo ir artimiausias jo bendradarbis bendravienuolis kun.prof.Pr.Būčys. Apaštališkojo Vizitatoriaus Lietuvai projektas buvo pasiųstas į Vatikaną sausio 1927. Tačiau ilgą laiką apie Konkordato sudarymą su Lietuva viešpatavo tyla. Gal būt mūsų Vyriausybė nesiskubino.

Tik štai vieną gražią dieną esu šaukiamas pas telefoną. Kalba Mons.Fr.Borgoncini Duca, Segreteria di Stato Vatikano aukštasis valdininkas - sekretorius nepaprastiems reikalams. Klausia, ar mūsų Generolas kun.P.Būčys esąs Romoje. Atsakiau, kad jo nėra, bet jeigu būtų svarbus reikalas, būtų galima jį iššaukti iš Kauno. Iš Mons.Borgoncini žodžių galėjau suprasti, kad rengiamasi sudaryti konkordatą su Lietuva, ir Vatikanas pageidautų patarimo iš kun.P.Būčio, a.a.Matulevičiaus artimiausio bendradarbio. Tačiau dėl iššaukimo jo iš Kauno, reikia kiek palaukti. Jei bus reikalo,bus man pranešta.

Tuo tarpu sužinojau, kad į Romą yra atvykęs prof. A. Voldemaras, tuomet Lietuvos Ministerių Pirmininkas, ir kitos Reik. Ministerių, su visu štabu palydovų. tarpe buvo mano buvusis mokinis Petrapilio realinėje gimnazijoje, p.Šlabšys, karinis atachė prie Prezidento ar prie Ministerių Pirmininko(?). [Su juo turėjau progos pasikalbėti "Excelsior" hotelyje,kur jis buvo sustojęs./] Jo atvykimo tikslas buvo sudaryti konkordatą su Vatikanu.

Man belaukiant Mons. Borgoncini paskambinimo, po kelių dienų,kai atvyko p.Voldemaras, tik girdžiu, kad Konkordatas jau esąs pasirašytas. Pasirodo, kad Voldemarui baisiai rūpėjo kuogreičiausiai konkordatą padaryti. Aišku, išskaičiavimas buvo grynai politinis. Dėl to jis nelinko svarstyti naują projektą, bet beveliio pagrindan Konkrodato Lietuvai imti jau konkordatą sudarytą su kuria nors valstybe. Ir štai jis pasirinko neseniai sudarytą konkordatą su Lenkija. Prie to pridėjo kai kuriuos dalykus labai Bažnyčiai priimtinus,kaip pavyzd. Katalikų Akciją ir pan. Ir siūlė Vatikanui tokios rūšies tekstą priimti. Be abejo, Vatikanas su džiaugsmu (bent taip manau) pasiūlymą priėmė ir bematant konkordatas su Lietuva buvo pasirašytas. Ir kub.Būčio kviesti iš Kauno nebereikėjo.

7. Pirmasis Nuncijus Lietuvai

Konkordate buvo nustatyta, kad prie Vatikano būsiąs Lietuvos atstovas Ministerio rangoje, gi prie Lietuvos vyriausybės bus Vatikano atstovas nuncijaus rangoje. Lietuvos valdžia gan greit paskyrė savo atstovą – Dr.Jurgį Šaulį, ir jam sekretorių Stasį Girdvainį. Gi Vatikano atstovas buvo vėliau paskirtas, tik gegužės mėnesio pabaigoje /ar tik ne 21 dieną/. /43 m./ Juomi buvo Mons.Richardus Bartoloni, jaunas, simpatingas toskanietis, dirbęs ligi šiol Segretarioje di Stato. Jis buvo pakeltas tituleriniu Laodicėjos arkivyskupu. Tai buvo pirmasis N u n c i j u s Lietuvai.

Pirmoji Pažintis ir Konsekracija

Sužinojęs apie Nuncijaus paskyrimą, skubinau užmegzti su juo santykius. Atsimenu, kai padariau jam vizitą /ar tik ne redemptoristų vienuolyne prie šv. Alfonso, kur jis laikė rekolekcijas prieš savo konsekraciją/. Iš pirmojo mudviejų susitikimo pasidarėme su artimi, jei galiu drįsti sakyti, draugai. Bartoloni rodė didelio susidomėjimo Lietuva ir ieškojo kuodaugiausiai informacijų iš pačių lietuvių labiausiai.

Naujojo Nuncijaus Lietuvai konsekracija į vyskupus įvyko birželio pradžioje. Romos lietuvių kolonija dalyvavo toje iškilmėje gausiai, ir ta proga įteikė jam gražią dovaną.

Pagerbimas Nuncijaus mūsų Atstovybėje

p.Šaulys Nuncijui pagerbti surengė atstovybės patalpose /via Valadier 42/ iškilmingus pietus – vakarienę. Buvo pakviesti: Kardinolas P. Gasparri, Segretarijos aukštieji valdininkai Borgoncini-Duca, Pizzardo, Antikameros maggiordomo De Samper ir Caccia-Dominioni, ir dar kiti, kurių vardų jau nebeatsimenu. Buvau pakviestas ir aš. Viso turėjo būti prie stalo 12 asmenų, įimant p.Šaulį ir jo sekretorių p.Girdvainį. Bet, kaip tik ar dieną prieš pagerbimą ar net tą pačią dieną iš ryto atvyko iš Kauno mūsų Generolas kun.P.Būčys. p.Šaulys tai sužinojęs tuojaus pasiskubino ir jį pakviesti. Bet, tuomet susidarė jau ne 12, bet 13 asmenų prie stalo. O juk mūsų aristokratai ar diplomatai yra prietaringi dėl to nelemtojo skaičiaus 13! Tai kas daryti? Nukentėjo vargšas p.Girdvainis, jis turėjo nedalyvauti, nesirodyti prie stalo, nors aš siūliausi tai padaryti.

Kaip šiandien atsimenu, įspūdingą pasitikimą Kardinolo Gasparri prie atstovybės buto. Prie "ascensore" sustojo kamerierai su storomis žvakėmis rankoje, gi mes kiti svečiai drauge su šeimininkais paskui pasveikinome Kardinolą ir jo aukštuosius palydovus.

Kelionė su Nuncijumi į Lietuvą

Mūsų Generolas kun.P.Būčys atvykęs į Romą su savim atsivežė ir man laišką iš JE.Arkivyskupo J.Skvirecko. Tame laiške Kauno Metropolitas labai meilingu styliumi prašė dviejų dalykų: 1) apsiimti būti apologetikos profesorium Teol.Filof.Fakultete vietoje kun.P.Būčio, 2) šią vasarą vadovauti vienai kunigų rekolekcijų serijai Kaune. Kvietimas mane profesoriauti Kaune buvo man dalykas netikėtas ir nesuprantamas. Juk aš turiu pareigas Marijonų Kapitulos man pavestas, kurios reikalauja mano buvimo ne kitur, o Romoje. Esu juk ir Generalinis Sekretorius ir Gen. Prokuratorius. Kaip gi aš galiu tas pareigas eiti, būdamas Kaune? Nejaugi aš turiu teisę be nič nieko palikti viską Romoje ir užimti kitas pareigas Kaune? Arba reikia atsisakyti nuo Marijoniškų pareigų arba nuo siūlomos profesūros. Ar noraliai galiu atsisakyti nuo Marijoniškų pareigų Romoje dėl ne Marijoniškos garbingos vietos?

Kreipiausi į mūsų Generolą, kaip jis į tai žiūri. Juk aš be mano Vyresniųjų žinios bei leidimo negaliu pasitraukti iš Romos. Mano dideliam nustebimui susilaukiau iš jo labai rezervuoto pareiškimo. Jis nedraudžiąs man priimti kvietimą profesoriauti, ir manąs, kad man busią labai sunku išsisukti iš Arkivyskupo noro. Tuomet nusistačiau kovoti pats vienas už mano ir Marijonų teises, ir parodyti, kad ne Arkivyskupas bet Marijonų vadovybė skirsto Marijonams pareigas. Tai viena. O kita - pats jaučiaus visai netinkamas profesoriauti Universitete. Jokio stažo neturėjau. Vos tik 4 metus profesoriavau Petrapilio seminarijoje. Po to per 10 metų buvau užsiėmęs visokiais tik ne profesūros darbais. Jokio rimtesnio, mokslinio darbo nėsu parašęs / jei neskaitysime neužbaigtą dar Germanikume, būtent raštą "Dievo karalystė Jėzaus pamokinimuose"/. Dabar gi eiti ir profesoriauti būtų visai nerimtas dalykas. Reikėtų bent kokio ilgesnio pasiruošimo.

Kaip ten bebūtų su mano profesūra Kaune, vis tik važiuoti į Lietuvą reikia, kad visą tą klausimą galutinai išsiaiškinčiau su Arkivyskupu, na ir kad patenkinčiau Jo kitą norą - vadovauti kunigų rekolekcijoms. Ir čia pasitaikė, kad Nuncijus sužinojęs kad vykstu į Lietuvą panorėjo, kad su juo drauge važiuočiau, būčiau jo palydovu. Taip ir susitarėme: Liepos mėnesiui įpusėjus, rodos 15 dieną, išvykti iš Romos. Prieš išvykstant, surengėme mes, Marijonai, kuklią atsisveikinimo vakarienę Nuncijui. Buvo šilta, tad vakarienė paruošta ant terasos, via dei Ramni 36, mūsų namuose. Vakarienė praėjo labai šeimyniškoje nuotaikoje. Nuncijus buvo labai patenkintas.

Nuncijaus Palydovai. - Pasirodė, kad ne aš tik vienas būsiu Nuncijaus palydovas jo kelionėje į Lietuvą. Iš Italijos išvykome net penkiese: Nuncijus, jo brolis Monsignoras, sekretorius, vienas kunigas draugas italas ir aš.

Munchen. - Munchene buvo pirmas mūsų sustojimas. Čia Nuncijus buvo pakviestas į svečius vieno savo gero pažįstamo kunigo Alfonso /pavardės nebepamenu/, katalikiškojo žurnalo redaktoriaus. Tas kunigas gyveno privačiai savo namuose su motina ir seserimis. Karšliškai mus visus priėmė. Išbuvome Munchene, rodos, kokias tris dienas. Aplankėme žymesnias vietas.

Berlyne.- Iš Munchene keliavome jau tik tryse. Brolis Nuncijaus Monsignoras ir kitas kunigas grįžo atgal į Italiją. Berlyne reikėjo laukti visą dieną, nes tik vakare išeina traukinys į Kauną. Sustojome viešbuty. Padarėme vizitą Nuncijui Vokietijai, kuriuo tuomet buvo Ark.Eugenio Pacelli. Pirmą kartą teko man jį pamatyti ir susipažinti. Kvietė mus visus pietų. Bet mūsų Nuncijus mandagiai atsisakė. Tuomet Pacelli pasisiūlė pavėžinti mus po pietų po Berlyną. Ir tikrai sutartą valandą atvyko Nuncijus Pacelli automobiliu ir visą popietą lankėme įdomesnias Berlyno vietas. Vakarop grįžome į viešbutį. Pacelli atsisveikindamas, pasakė, kad dar pasimatysime. Ir iš tikrųjų jis atvyko į stotį išlydėti mūsų Nuncijų. Atsisveikindamas su Bartoloni jis įteikė jam didelę šokolado dežę. Tai buvo gražus Pacelli gestas savo kolegai pasiuntinystėje. Tuomet niekas nemanė, kad Mons. Pacelli būsiąs Popiežium.

Lietuvoje.- Per naktį kitą dieną ryte buvome jau Lietuvoje [tai buvo, jei neklystu 23 ar 24 liepos 1928 m.]. Kybartuose mus pasitiko pats J.E.Vyskupas Karosas su daugybe dvasiškijos ir tikinčiųjų. Stotyje gražiai mus priėmė ir patiekė pusryčių. - Vykstant į Kauną pakeliui kiekvienoje stotyje Nuncijų pasitikdavo žmonių su dvasininkais priešakyje O Kaune tai buvo minių minios! Čia tai jau ir aš išsilaisvinau. Nuncijų pradėjo jau globoti didesni ponai, diplomatai. Mane gi pasigriebė prof. B. Česnys, kvietė pas save po pietų. Priėmė kavute ir labai insistavo, kad neatsisakyčiau nuo profesūros. Atsakiau, kad pirma turiu pasišnekėti su Kancleriu Ark.Skvireckiu.

Lengvas laimėjimas. - Ant rytojaus nuvykau pas Metropolitą. Buvau pasiruošęs prie smarkios diskusijos, kovos. Beje, kelionėje net Nuncijų Bartoloni painformavau apie man grę siantį pavojų tapti profesorium ir prašiau jo užtarimo, kad mane gintų, jeigu bus reikalo. - Tačiau to viso nereikėjo. J.E.Arkivyskupui ramiai išdėsčiau padėtį, pirmiau padė-

kojo jau už pasitikėjimą ir pasiūlytą garbingą pareigą, bet drauge paminėjau ir kliūti. 1927 m. Marijonų Kapitula pavedė man pareigas, kurių atlikimas būtinai reikalauja mano buvimo ne kitur, o tik Romoje. Negaliu tad būti drauge Gen.Sekr.ir Prokuratorium ir būti profesorium Kaune. Į tai visa, Arkivyskupas trumpai atsakė: "Mums buvo pasakyta, kad Tamsta turėsi grįžti ir būti Lietuvoje. Tad norėjome, kad ir toliau Marijonas liktų apologetikos profesorium, pasitraukus kun.P.Būčiui. Dabar gi matau, kad Tamsta nėsi laisvas, kai turite svarbias pareigas Romoje. Todėl negalime Jums kliudyti. Betgi neatsisakykite kitos malonės, būtent vadovauti kunigų rekolekcijoms."

Taip be jokio mūšio, visai ramiai užsibaigė mano profesūros klausimas. Bet iš to viso pajutau, kad kažin kas bandė mane "parduoti" Teologijos Fakultetui Kaune.

<u>Rekolekcijos kunigams</u>.- Mielu noru apiėmiau patenkinti J.E.Arkivyskupo norą ir vadovavau 5 dienų rekolekcijoms, Kauno Seminarijoje. Buvo suvažiavę apie 70 kunigų. Jų tarpe buvo ir kun.Mykolas Krupavičius. Jis atėjo paskui pas mane ir padėkojo už pamokymus.

<u>Važinėju su Nuncijum po Lietuvą</u>.- Atvykus naujam Nuncijui į Lietuvą, katalikai pradėjo jį kviesti apsilankyti. Jam panorėjus, vykau su juo drauge ir buvau jo kalbų vertėju. Jis kalbėjo itališkai, o aš verčiau jo kalbas lietuviškai. Ir taip Kaune buvome Ateitininkų konferencijoje, aplankėme Telšius, Marijampolėje, Šiluvoje ir t.t.

Įdomus buvo mūsų apsilankymas per atlaidus 8 rugsėjo Šiluvoje. Važiavome kun.J. Vailokaičio automobilium. / Beje, kun.J.Vailokaitis pasisiūlė visuomet pristatyti automobilių ir šoferį, kai tik bus reikalo Nuncijui bi kur važiuoti; net šiaip Kaune būnant jei Nuncijus norėjo pasivažinėti, aplankyti Kauno apielinkes, automobilius buvo jo dispozicijai. Dažnai tekdavo man su Nuncijumi važinėti/.- Atvykome į Šiluvą jau temstant. Pasitiko Nuncijų su žvakėmis. Buvo įspūdinga procesija. Ant rytojaus, Nuncijus celebravo pontifikalines Mišias bažnyčioje. Bet koks buvo mūsų nustebimas, kai vietoje choro, visą laiką griežė orkestras, kuris net ant "Dominus vobiscum" atsakinėjo muzika, ne žodžiais, giesme. Tai Nuncijui nepatiko. Bet jis nieko nesakė. - Po pietų jis nuo bažnyčios laiptų kalbėjo į didžiausią minią žmonių. Kalbėjo itališkai, o aš tuoj tuojaus verčiau į lietuvių kalbą. - Po to Nuncijus skubėjo namon važiuoti. Vėliau man jis sakė, kad rado lovoje blakių. Gal dėl to skubėjo apleisti Šiluvą. ~~Sakė, kad ne~~ ~~buvo~~ ~~/~~ - Grįžtant automobilių, pakeliui, man pasidarė bloga. Matyt ką netinkamo per pietus suvalgęs. Reikėjo sustoti ir bėgti į krūmus. Jau buvo tamsu, kai pasiekėme Vilkiją. Dėl vėlaus laiko, o gal ir dėl mano susirgimo, Nuncijus nusistatė pernakvoti Vilkijoje. Vietos Klebonas/pavardės jau neatmenu/ labai nuoširdžiai mus visus (4) priėmė. Pavaišino gera vakariene. Mane gi tuojaus pagydė, davęs išgerti kavos su kokiu ten skystymu, nuo kurio juoda kava pasidarė balta. Pernakvoję, atlaikę Mišias, ryt dieną laimingai grįžome į Kauną.

Rugsėjo pabaigoje ar spalių pradžioje grįžau į Romą prie savo darbų. O buvo nemaža ir skubių.

8. Marijonai Romoje auga /1928 - 1929/

Pirmas dalykas grįžus į Romą buvo gauti naują butą, nes turimas jau būtų per ma
žas. Mat, 1928-1929 mokslo metams Vikarijatai pasižadėjo atsiųsti daugiau studentų.
Ir ištikrųjų buvo pramatoma, kad suvažiuos ne mažiau 12 studentų. Prie jų reikia pri
dėti 3 broliai patarnaotjai ir 3 Gen.Kūrijos nariai /Generolas,I Patarėjas ir aš/.Tai
gi viso labo 18 asmenų.

Samdome naują butą: Mūsų laimei šį kartą nereikėjo mums kitur kur kraustytis.
Pasirodė, kad nuomininkas, kurs gyveno mūsų buto apačioje, išsikraustė ar buvo iškrau-
stytas, ir savininkas mielai jį mums užleido. Tuo būdu turėjome savo dispozicijai vi-
są "villino", t.iesa,su dviem skirtingais įėjimais. Toji aplinkybė mums kaip tik bu-
vo ant rankos. Apatiniame bute apsigyveno Gen.Kūrija ; ten pat buvo valgomasis ir vir
tuvė. Gi aukštesniame bute tilpo Kolegija, koplyčia ir biblioteka. Kad ir ankšta bu-
vo, bet vis tik šiaip taip susitvarkėme neblogai.

Kolegijos internacijonalumas: 1928-1929 m. mokslo metų studentai tikrai sudarė
internacijonalą. Iš tų 12:4 buvo lenkai, 4 amerikiečiai, 2 lietuviai, 1 latvis ir 1
baltgudis.

Orientalai: Bet kas svarbiausia, tais metais paaiškėjo, kad mūsų Kongregacija
turės dėtis prie tuomet įsigalėjusios akcijos:tarp rytų apeigų rusų atvertimo. Tos
akcijos priešakyje buvo vyskupas D'Herbigny,S.J. turėjęs didelį Popiežiaus XI pasitikė-
jimą. Marijonams teko sunki misija Mandžiurijoje - Harbine, kuriai organizuoti
ir vadovauti paskirtas mūsų kun.Fabijonas Abrantowicz, baltgudis. Jam pagelbininkų
ruošti į Romą atsiųsti minėti studentai baltgudžiai, o vėliau ir kiti.

Bet keisčiausia, kad tas "orientalizmas" karčiai palietė ir mūsų gyvenimą ant
via dei Ramni 36-38. O tas įvyko 1928 m.pabaigoje. Mūsų Gen.olas kun.P.Būčys
tų metų pabaigoje rengėsi vykti į Lenkiją daryti kanoniškos mūsų namų vizitaci-
jos. Kaip šiandien atsimenu, jį lydėjau į stotį Termini. Ant rytojaus ateina pas
mane Tėvas Sakač,S.J. , mano draugas iš Germanikumo laikų, ir įteikia man laišką
mūsų Generolo rašytą, kuriame man įsakoma užleisti jo, Generolo, kambarį apostatui
kunigui rusui. Mat, Mons.D'Herbigny ar gal Orientalų Kongregacija būk buvo pasta-
čiusi tam apostatui atgal priimti sąlygą, kad jį priimtų Marijonai ir jis būtų jų
priežiūrioje. - Įsitikinau...ne tiek ant Gen.olo, kiek ant tų D'Herbigny ir K-o .

Tiesa, pykau ant Generolo, kad per svetimus duoda saviesiems įsakymus. Bet jį galė-
jau pateisinti/ tuomi, kad jis buvo tikras mudviejų su Pirmuoju Patarėju /kun.K.Bro-
nikowski ,lenkas/ nesutikimu jo tikrai karžygiškam užsimojimui užleisti apostatui sa-
vo kambarį. Bet labiausiai pykau ant tų, kurie juk matė iš to pasiaukojimo Generolo,
kad mes neturime vietos, kad yra ankšta, kad netinka priimti apostatą gyventi prie
Kolegijos etc.etc. - Bet pykti nepykti, reikia klausyti savo Generolo. Tačiau,pa-
sitaręs su kun.K.Bronikowskiu, nusistatėme apostato netalpinti į Generolo kambarį - nes
tai būtų sarmata visai mūsų Kongregacijai, bet į kun.Bronikowskio kambarį, o jis per-
sikels į zokristiją gyventi /kuri,aišku, tuom pačiu panaikinama/.

<u>Kraustomės į naują vietą/ didelį namą.-</u> Kad ir pykau ant Generolo ir Jėzavitų,
tačiau tas mūsų Generolo žygis atnešė mums ir gero. 1929 metais Orientalų Kongregacija
pasiūlė mums didelį namą prie Piazza di S.Nicolò da Tolentino 31 su sąlyga, kad vieną
dalį /aukštą koridorių/ užleistumėm rusams, kurių ir globa mums pavedama. Kad ir są-
lyga mums buvo pavojinga ir sunki, tačiau turėjome sutikti. Ir jau nuo liepos 1929
persikraustėme į naujus erdvius,kad semus ir nešildomus, namus, kurių savininkai buvo
Armenų Kolegija. - Tai buvo jau ketvirtasis mūsų kraustymasis Romoje!

<u>Gausi Maldininkų Ekskursija iš Lietuvos</u> Su mūsų persikraustymu į naują vietą rišasi
veik tuo pat laiku atvykusi iš Lietuvos maldininkų gausi grupė, vadovaujant pačiam
Nuncijui Ark.R.Bartoloni. Tai buvo viena iš gausiausių - gal pirmoji - ekskursijų.
Tarp maldininkų buvo J.E. Vyskupas Reinys, daug kunigų ir pasauliečių. Manau, ne-
suklysiu, jei pasakysiu , kad jų visų skaičius siekė kokią 70 - 80 asmenų. Maldininkai
turėjo progos dalyvauti beatifikacijoje, kuriai Nuncijus parūpino labai gerų bilietų.
Bet įspūdingiausia buvo audiencija pas Šventąjį Tėvą Pijų XI - kurioje be atvykusių
iš Lietuvos dalyvavo daug ir Romoje gyvenusių tada lietuvių, pirmoje vietoje pats Mi-
nisteris Šaulys, mūsų Generolas P.Būčys ir kiti. Ekskursija atvyko apgerbti Popie-
žių Jo 50 metų kunigystės sukakties proga.
Kun.Juozo Vailokaičio,kuris irgi buvo maldininkų tarpe, rūpesniu ir greičiausiai
lėšomis, buvo suruoštas didelis ir puikus priėmimas garbingiems svečiams Nuncijui ,
Vyskupui Reiniui, Minst.Šauliui etc. etc Vakarienė įvyko viešbutyje,kur pats kun.
Vailokaitis buvo apsigyvenęs. Tai buvo labai gražus gestas iš pusės kun.Vailokai-
čio, gestas,kuris parodė ir svetimtaučiams, kad lietuviai moka išlaikyti toną ir pagerbti tuos, kurie yra mūsų prietelai.

9. Bandymas Marijonus suvienyti su prancūzų Kongregacija

Mūsų Generolas kun.P.Būčys, norėdamas, kad mūsų Kongregacija taptų labiau tarptautinė, neapsiribežiuodama vien tik lietuviais ir lenkais, sugalvojo uniją Marijonų su kita Marijos garbei sukurta vienuolija. Romoje atrado vieną labai neskaitlingą vienuoliją, populeriai vadinamą "Preti di Maria", kurios nariai išimtinai buvo prancūzų kilmės. Ji skaitė vos ne vos 70 narių, iškurių tik 25 kunigai, ir turėjo namus Prancūzijoje ir Kanadoje. Romoje jie turėjo prokuratūrą ir mažą kolegija studentams. Su tuo generaliniu prokuratorium mūsų Genrolas pradėjo tartis dėl galimybės susivienyti. Ir rodos, kad jam pasisekė Tėvą Rondet /taip vadinosi Gen.Prokuratorius/ įtikinti ir jį uždegti nauja idėja.

Suvažiavimas Albano villoje

Svarbu tačiau buvo sužinoti, ką patys Marijonai mano apie tą naują idėją. Tuo tikslu buvo sušauktas posėdis visų Generalinių Tarybininkų ir visų Vikarijatų Valdytojų. Posėdis įvyko vasarą 1929 m.,rodos liepos mėn. Albano Laziale villoje, kuri buvo mūsų pasamdyta atostogoms mūsų studentų praleisti.

/Čia turiu pažymėti, kad nuo 1929 m. nutarta, kad mūsų studentai ir per atostogas liktų Romos namo vadovybėje. Dėl to buvo pasamdyta villa, kur jie galėtų tinkamai atostogas praleisti. Taip buvo iki 1933 m. kuomet Kapitula nutarė,kad studentai vyktų vasarai į savo Provincijas, o Amerikonai - į Lietuvą/.

Susirinko,kiek pamenu, 6 General. nariai ir 3 Vikarijatų/Lietuvos,Lenkijos ir Amerikos valdytojai, viso labo 9 asmens. Plačiai diskusuota klausimas, bet dauguma buvo pasisakius prieš idėją vienyti Marijonus su prancūzais. Mūsų Generolas buvo tuo lyg ir pritrenktas ir protokolų knygoje parašė atskirą savo nuomonę, apgailestaudamas,kad susirinkusieji yra kitokios nuomonės,negu jis.

Unijos klausimas atgija

Bet 1931 m., 8 Balandžio pradžioje, kai buvo sušauktas Generalinės Tarybos narių pilnas posėdis Berlyne dėl kitų svarbių Kongregacijos dalykų, mūsų Generolas vėl iškėlė unijos klausimą ir prašė, kad būtų leista jį toliau gvildenti ir ruošti prie naudingo išsprendimo. Gen.Taryba sutiko. Ir vėl mūsų Generolas atgaivino derybas su "Preti di Maria". Šį kartą jau priėjo prie gan konkrėčių susivienijimo būdo normų ir net jau kalbėta su šv. Kongregacijos /Vienuolių/ Prefektu Kard. Lepicier ir sekr. La Puma. (31 spalio 1931 m.) Pastarasis reiškė abejojimo dėl dviejų kongregacijų unijos gerų pasekų.

Šv.Kongregacijos patyrimas parodė, kad iš bandytų vienuoliškųjų kongregacijų unijų pasidaro nesutarimų tarp suvienytų vienuolių, lyg kokia siena vienos kongregacijos narius skiria nuo kitos narių. Sekretorius net paminėjo ir pavyzdžių, iš suvienytų ~~moterų~~ vienuolijų ~~suvienytų~~. - Tačiau mūsų sumanytos unijos atžvilgiu reikia ~~reikia~~ sudaryti konkrėtų unijos formą. Jis manąs, kad tik, jei viena kongregacija būsianti pilnai inkorporuota į kitą , galima tikėtis iš unijos gerų vaisių. Kitaip jokiu būdu. -

Abi Kongregacijos nutaria vienytis

Po tų visų paruošiamų pasikalbėjimų, pirmoji Kongregacija, kuri nutarė vienytis, buvo "Preti di Maria" /Congregatio Presbyterorum a S.Maria de Tinchebray /, kurie savo Generalinėje Kapituloje, laikytoje rodos ~~1930~~ 1931 m., klausimą svarstė ir pozityviai jį išsprendė. - Gi Marijonai, jau nebesušaukė dėl to vieno dalyko Kapitulos, bet buvo atsiklausta Marijonų kunigų balsavimu per korteles, ar jie pritaria ar ne unijai. Balsavimas tasai nebuvo slaptas, nes Generolas ir jo Taryba galėjo žinoti, kas balsuoja už , kas prieš prieš. Kadangi visi žinojo, kad mūsų Generolas labai trokšta šitos unijos, tai kad jam nepadarius nemalonumo / bent taip aš manau/ , visi balsavo "už", tik, kiek pamenu, du atsirado ~~drasuoliai~~, kurie atvirai pasisakė ~~"prieš"~~ susilaikią. (Iš 63 kunigų: 61 už ir 2 susilaikė = žiūrėk: Diario 1932 a., sub 7 gennaio 1932)

Unijos Bandymas Suįra

Kad ir abi Kongregaijos sutarė susijungti, to vieno tačiau neužteko. Reikėjo gauti Šventojo Sosto patvirtinimo, užgyrimo. O tam gauti reikėjo išdirbti raštą, kuriuo aiškiai nurodoma kokiais pagrindais manoma tą uniją vykdinti praktikoje, ją įgyvendinti konkrėčiai. Kaip šiandien atsimenu, įvyko mūsų namuose prie Piazza S.Nicolo da Tolentino 31 bendras posėdis: Tėvas Rondet ir mūsų Generolas drauge išdirbo projektą, ir mus, tuomet buvusius Marijonus kunigus, pašaukė pasitarimui. Buvo tai, rodos, 1932 m. vasario mėn. 22. Kuomet priėjo prie puosmo, kur kalbama, kad Preti di Maria Kongregacija ir susivienijimui įvykus pasilaiko autonomiją, kilo mūsų tarpe ginčas. Galų gale nutarta su projektu eiti į Šv. Vienuolių Kongregaciją ir jai jį parodyti, išgirsti jos nuomonės. ~~Kitą~~ Kovo 1 dieną 1932 m. nuėjome tryse: mūsų Generolas, T.Rondet ir aš. Priėmė mus Sekretorius Mons. Vincenzo La Puma. Projekto pradžią jis užgyrė, bet kuomet pradėjo skaityti apie "autonomiją" pakratė galvą ir tarė: "Questo non va". T.Rondet bandė ginti, sakydamas, kad mūsų unija panaši esanti į moterystę: moterystėje moteris praranda savo pavardę, bet liekasi asmuo. Tai panašiai ir čia: Preti di Maria išsižada savo vardo, priima Marijonų ir vardą ir Konstituciją, bet pasilaiko savo autonomiją. Į tai Sekre-

toriue La Puma smarkiai atrėžė: "L'unione che si propone non è matrimonio, ma la morte di una delle Congregazioni". Tik tokią uniją Šventoji Kongregacija gali aprobuoti, kurioje viena iš dviejų Kongregacijų visiškai nustosianti gyvavusi juridiniai. Po tokio pareiškimo nuleido galvą ir T.Rondet, o gal dar labiau mūsų Generolas.

Tačiau T.Rondet,būdamas prancūzas, dar bandė paveikti patį šv.Kongregacijos Prefektą, Kardinolą Lepicier, irgi prancūzą. Gautomis vėliau žiniomis, Prefektas buvo sušaukęs slaptąjį savo Dikasterijos valdininkų susirinkimą paščiai apsvarstyti, ar galima bandyti uniją,kokios nori "Preti di Maria". Po diskusijų vis tik nutarta, kad tokio bandymo netinka daryti, o juo labiau negalima ~~te prašyti~~ lįsti su tuo pas Šventąjį Tėvą.

Ir taip ~~[illegible]~~ visos pastangos mūsų Generolo X suvienyti mūsų Kongregaciją su "Preti di Maria" nuėjo niekais. Kai kas dėl liūdėjo, kiti gi džaugėsi, nes nesitikėjo nieko gera iš tokio artificijalaus susivienijimo dviejų skirtingų savo charakteru, papročiais ir t.t. organizacijų. Kovo 8 d. 1932 m. Tėvas Rondet atnešė atsakymą pas mūsų Generolą oficialiai pareiškė, kad ši Kongregacija atsisako nuo unijos su mumis.

"L'enfant terrible" Šia proga noriu čia pažymėti,kad ir mane įklampyno mano geriausias prietelius kun. J.Vaitkevičius. Jis tuo laiku, kai ėjo pats karščiausias momentas susivienijimo reikale, buvo Romoje. Kuomet paaiškėjo mūsų Marijonų balsavimai dėl unijos, reiškia, kuomet veik vienbalsiai visi Marijonai kunigai pasisakė "už", aš lyg juokaudamas pasakiau, kad mūsų balsavimas buvęs neteisėtas, nes nebuvo slaptas, ir tuo pačiu nebuvo laisvas. Jis pasigriebė tą mano pasakymą, ir nors aš jam pasakiau,kad jis ir nebandytų apie tą mano pareikštą mintį ~~sakyti~~ kalbėti, o ypač mūsų Generolui, kad jo neišgąsdintų ir nenuliūdintų , tuč tuojaus ir pranešė Generolui. Galima įsivaizduoti, koks tai smūgis turėjo būti jautriajai kun.P.Būčio širdžiai toks pareiškimas /Tuomet jis jau buvo Vyskupas/. Ir greičiausiai jis bus pamanęs, kad aš ar kas kitas galėjo apie tai pranešti /kad mūsų balsavimas buvo netikras, nes neslaptas/ ir šv. Kongregacijai ir tuo būdu sukliūdytų visas jo pastangas unijai įvykdinti. - Tikras "l'enfant terrible" - Juk ir jokio reikalo nebuvo skųstis šv. Kongregacijai, kuomet ji pati dalyką visais kitokiais pagrindais matė esant neįvykdomą: ne dėl tikrumo ar netikrumo mūsų balsavimo, bet dėl pagrindinės susijungimo klaidos - duoti autonomiją vienai Kongregacijai kitos Kongregacijos.

10. Pijaus XI aukso kunigystės jubiliejus /1929/

Kaip jau buvau trumpai paminėjęs aukščiau /pusl.149/, 1929 metais Šventasis Tėvas Pijus XI minėjo savo kunigystės 50 metų sukaktį ir kad ta proga atvyko į Romą labai skaitlinga maldininkų ekskursija, pačiam Nuncijui Bartoloni vadovaujant. Bet Katalikiškoji Lietuva ne tik tuo atvykimu į Romą pagerbė Popiežių Jubiliatą. Ji prisidėjo savo aukomis prie atžymėjimo Pijaus XI jubiliejaus; Būtent prie viso pasaulio katalikų užsimojimo pastatyti jam paminklą, geriaus sakant marmoro altoriaus šv. Karoliaus bažnyčioje /Roma, via Corso Umberto/, kurioje Pijus XI laikė savo pirmąsias Mišias.

Tam altoriui pastatyti buvo suorganizuotas Komitetas, į kurį įėjo atstovais visų katalikiškųjų kraštų ~~atstovai~~ žmonės. To Komiteto vykdomuoju pirmininku buvo Mons. Camillo Caccia-Dominioni, Maestro di Camera /vėliau tapęs kardinolu/. Lietuvai atstovauti buvau pakviestas aš. Svarbiausioji tautinių atstovų užduotis buvo paisrūpinti, kad iš jųjų atstovaujamų kraštų būtų pristatyta jubiliejiniam Popiežiaus paminklui statyti aukų sulig nustatyta kiekvienam kraštui kvota. Lietuvai buvo nustatyta suma, kiek pamenu, 30.000 lyrų arba 1.500 dolerių arba 15.000 litų.

Savo uždavinį atlikau labai paprastu būdu. Parašiau kiekvienam Lietuvos Vyskupui skyrium raštą, kuriame išdėsčiau reikalą ir prašau, kad malonėtų susitarę savo tarpe Episkopato ir Katalikiškosios Lietuvos vardu pristatyti 15.000 litų. Ir kaip bematant prašymas buvo išpildytas. Mons. Caccia-Dominioni buvo tiesiai nustebintas, kad taip greit pasirūpinau išpildyti Lietuvos kvotą.

Katalikiškasis pasaulis suaukojo kur kas daugiau, negu reikėjo. Altorius pastatyti atsiėjo, rodos, virš 1.000.000 lyrų /. O surinkta apie 2.000.000 lyrų. Kas atliko buvo įteikta Šventajam Tėvui per ypatingą audijenciją, kurioje buvo priimtas Jubiliejinis Komitetas. Audijiencija įvyko Sala di Concistoro., sausio 3 d. 1931 m. vakare. Susirinko visų tautų atstovai, kuriuos išrikiuotus ratu Pijus XI kiekvieną skyrium pasveikino apeidamas aplink ir duodamas kiekvienam pabučiuoti žiedą. Paskui jis išklausė Komiteto Pirmininko pranešimą apie atliktą darbą ir priėmė likusią aukų sumą. Į pabaigą nuoširdžiai prabylo į mus ir visus palaimino . Po to kievienas iš mūsų gavo atminimui didelę illiustruotą knygą "Città del Vaticano".

Vėliau į namus man /kaip rodos ir kitiems tautiniems atstovams/ buvo atneštas diplomas su sidarbo medaliu, ant kurio pažymėta: "BeneMerenti". Diplomas gi liūdijo kad medalis duotas už pasidarbavimą Šventojo Tėvo Jubiliejaus proga, ir pažymėjo, kad tą medalį galima nešioti, ir einant į audienciją. Ir taip už Lietuvos Episkopato ir Katalikų duosnumą teko gauti padėką ir atžymėjimą tam, kurs nieko veik nėra ~~dap~~ dirbęs.

11. Santa Maria di Loreto

Prisiment anuos laikus Romoje /1927 - 1933 /, prieš mano akis stovi viena graži nedidelė bažnytėlė prie Foro Traiano, kurios vardas Santa Maria di Loreto. Toji bažnytėlė suvaidino lietuvių gyvenančių Romoje tarpe svarbią rolę. Ji virto lietuviams religinio pobūdžio parengimų centru. O tai atsitiko netyčiomis. Dar Marijonams gyvenant ant Corso Vittorio Emmanuele 284, per Prof. M.Turchi susipažinau su tos bažnytėlės rektorium simpatingu Mons. Francesco Strappa /mirė 1949 m./., kuris pradėjo kviesti mane laikyti šv. Mišias sekmadieniais arba kitą kunigą atsiųsti.

Kuomet Romos gyvenę lietuviai sumanė paminėti tinkamu būdu 16 vasario šventę, norėta rasti patogioje vietoje bažnyčią, kur būtų galima laikyti pamaldas. Pasiūliau S.Maria di Loreto, kuri kaip tik randasi miesto centre prie Piazza Venezia. Mons. Strappa mielu noru sutiko užleisti bažnytėlę, ir net papuošti ją ir suorganizuoti /pasamdyti/ chorą. Ir taip, kiek pamenu, jau nuo 1927 metų Romos lietuviai 16 vasario susirinkdavo į tą gražią bažnytėlę už Lietuvą pasimelsti. Reikia pripažinti, kad Mons. Strappa puikiai ją ta proga išpuošdavo ir chorą pasamdydavo labai gerą . Žinoma, už tai visa reikėjo atsilyginti. p. Šaulys finansavo lėšas.

Vėliau šitoje bažnytėlėje jau ne tik Nepriklausomybės šventę švęsdavome, bet ir kitas religines pareigas atlikdavome. Mons. Strappa leido vartoti atskirą konfesijonalą lietuviams, ant jo buvo net užrašas :"Lingua Lituana". Skirtomis dienomis čia klausiau išpažinčių lietuvių,kurie geidė savo kalba atlikti išpažintį.

Bet kas svarbiausia, p. Jurgio Šaulio inicijatyva gavėnios metu įvedėme toje bažnytėlėje rekolekcijas 3 dienų lietuviams ir po tų rekolekcijų šv. Mišias su bendrąja komunija. Tai buvo didelis dalykas ir labai naudingas. Viena panelė,kurios pavardės jau nebeatsimenu, nuoširdžiai dėkodama už tą įvedimą, prisipažino, kad jau trieji metai kaip nebuvo išpažinties vien dėl to, kad nebuvo lietuvškų rekolekcijų, kitaip sakant nebuvo kas paragintų. O pas kitus italus nenorėjo eiti,nes kalbos gal nemokėjo arba bent nedrįso nesavo kalba atlikti savo sąžinės dalykus.

Pats iniciatorius,tiesa, ateidavo paklausyti konferencijų, bet išpažinties ir komunijos artinantis jo nebuvo matyti su kitais. Bet tai nereiškia, kad jis visai neeidavo išpažinties ar komunijos; jis galėjo varžytis pas pažistamus eiti išpažinties ir galėjo jieškotis kito kunigo.

Kaip ten bebūtų priklauso p. Šauliui Jurgiui nuopelnas lietuviškųjų rekolekcijų įvedimo Romoje. Tos rekolekcijos įvykdavo per kokius 5 ar 6 metus bažnytėlėje S.Maria di Loreto. Vėliau kai persikraustėme /Marijonai/ į via Corsica 1, tai ten mūsų koplyčioje per ilgus metus tas rekolekcijas laikydavome. -

12. Svarbūs įvykiai Marijonų Kongregacijoje 1930 metais

1930 metai Marijonų Kongregacijos gyvenime yra atžymėti trimis didelės reikšmės įvykiais: 1) Kongregacijos padalinimu į Provincijas; 2) Naujųjų Konstitucijų patvirti- nimu; 3) Generolo pakėlimu į vyskupus.

Padalinimas į Provincijas

Jau prieš 1930 m. Marijonų Kongregacija de facto buvo padalinta į tris atskirus taip vadinamus Vikarijatus: Lietuvos , Lenkijos ir Amerikos ..e to buvo 4 manai betarpiai priklausomi nuo Generalato: Roma, Harbinas /orijentalų/, Druja/balt- gudžių/ ir Vilani / latvių/. Tačiau naujai paruoštoje Konstitucijoje buvo pažymėta kad musų Kongregacija dalinama į juridines vienatas vadinamas "Provincijomis", kurio.. ..ažnytinėmis teisėmis turi tam tikrą nepriklausomybę, nes jas betrapiai tvarko Provi.. ..cijos turįs aukštojo vyresniojo jurisdikciją/ Superior Maior/. Todėl prieš patiekiant Šventajam Sostui Konstituciją užtvirtinti, reikėjo padalinti Kongregaciją į tas Pro- vincijas. Tuo reikalu buvo paduotas prašymas Šv.Kongregacijai. Jame buvo prašoma pa- ..alinti visą mūsų Kongregaciją į tris Provincijas: Lietuvos, Lenkijos ir Amerikos, paliekant kai kuriuos namus betarpinėje jurisdikcijoje Generolo ir jo Tarybos. Šv. Vienuolių Kongregacija patenkino tą prašymą sausio 20 d. 1930 m. - Pats pada- linimas buvo įvykdytas Generolo dekretu /pritariant Gen.Tarybai/ 29 Balandžio 1930 m kuriuo buvo išvardinti namai priklausantieji kiekvienai Provincijai ir vienuoliai.

Konstitucijų Patvirtinimas

Pirmoji atgaivintos Marijonų Kongregacijos Konstitu- cija buvo parašyta kun.Jurgio Matulevičiaus dar 1910 m. ir ji buvo Pijaus X patvir- tinta, 15 Rugsėjo 1910 m. /Šv.Kongreg. dekretas Nr.3544-09 Lapkričio 28 d. 1910 m./. - Bet 1918 metais išėjo naujas Bažnytinių Teisių Ko- ..eksas, sulig kurių nuostatų, šv. Vienuolių Kongregacijai reikalaujant , turėjo visos Vienuolijos pertvarkyti savo Konstitucijas, ir tuo būdu pertvarkytas pristatyti Šven- tojo Sosto aprobatai. Tad ir Marijonams buvo privalo atlikti.

Mūsų Generolas, tuomat jau Vyskupas Vilniaus, Jurgis Matulevičius, atitrukdamas ..uo savo vyskupiškųjų pareigų, dirbo ant naujo Konstitucijų teksto paruošimo. Darbą ..aigė 1924 metais ir tekstą multiplikavęs, išsiuntinėjo į Lietuvą, į Ameriką, į Len- ..ją , į Latviją - kunigams Marijonams perskaityti ir padaryti savo pastabų. Jis buvo

žmogus atsargus. Gavęs iš atskirų kraštų Marijonų pastabų, jis jau bebūdamas Romoje 1925 metais, tą tekstą šlifavo, gerino. Kai jis mirė, tą tekstą radau su daug kortelių jo paties ranka rašytų, kuriose dar visokių priedų prie pagrindinio teksto reikėjo pridėti. Kaip buvo minėta aukščiau /pusl.136/ arkv. Matulevičiaus paruoštą tekstą Generalinė Kapitula Vilani laikytoji be svarbesnių pataisų užgyrė. Be to dar neužteko. Kad Konstitucija galiotų ir būtų mums privaoloma, reikėjo Šventojo Sosto aprobatos.

Ir čia mūsų Konstitucija galėjo užkliūti. Pasinaudodamas, kad pirmąją atgaivintų Marijonų Konstituciją reikėjo pritaikinti prie naujojo Kodmso, arkv.Matulevičius be to pritaikinimo dar įdėjo daug įvairių asketinio pobūdžio pamokinimų, paraginimų ir t.t. /viso labo 784 paragrafai/ Dėl to ir naujoji Konstitucija išėjo trigubai, jei nedaugiau, didesnė negu pirmoji. Atrodė lyg būtų parašyta visai naujoji Konstitucija. O jei kas palaikytų už naująją, tai visai kitokia procedūra užtvirtinime. Tuomet tekstas eina į tam tikrą komisiją, kuri paprastai yra užversta darbu, ir reikia dėl to ilgai laukti kol ji iš eilės prieis prie šviežiai pristatytos Konstitucijos. Man pasakojo šv. Kongregacijos valdininkai, kad paprastai užtrunka 10 metų. Mat, Komisija per metus gali tik peržiūrėti, išstudijuoti ir paruošti užgyrimui ne daugiau kaip 20 tekstų, o tuo tarpu pr įstatytųjų būdavo į 200!

Tačiau mums pasisekė išvengti to pavojaus, turint gerų pažinčių ir prietelių. Mūsų Konstuticiją palaikyta ne už naują, bet tik pritaikintą prie naujo Kodekso. Ir dėl to nėjo per Komisiją, o tik buvo įteikta ekspertui kanonistui peržiūrėti ir tarti savo nuomonę. Ir tuomi ekspertu pasistengiau gauti T.Vermerschą, kuris jau buvo mūsų Konstitituciją peržiūrėjęs 1927 metais(žiūrėk pusl.135/,ir buvo padaręs pastabų, o beto kuris pavestąjį sau darbą stengėsi greit atlikti. Nenuostabu, kad per du mėnesiu /maž daug/ T.Vermersch S.J. jau buvo grąžinęs š.Kongregacijai tekstą su geriausia atestacija . Tuomet susirinko taip vadinamas šv.Vienuolių Kongregacijos kongresas ,kuriame dalyvauja visų sekcijų valdytojai, su sekeretorium, pasekretor um, pačiam Prefektui Kardinolui pirmininkajant,/ sausio 20 dieną 1930 m. ir mūsų Konstitucija buvo užgirta,aprubuota.

Tuomi galėtumėm ir pasitenkinti, to pilnai užteko,kad galėtumėm sulig nauja Konstitucija tvarkytis. Tačiau mano prietelius Mons. Enrico Agostini , mūsų sekcijos valdytojas, mane gundė, kad prašytumėm iškilmingojo patvirtinimo "in audien-

tia Summi Pontificia", reiškia kad būtų paties Popiežiaus autoritetu mūsų Konstitucija patvirtinta. Ir racija būtų, nes ir 1910 metais tokia pat iškilminga forma mūsų Konstitucija buvo Pijaus X patvirtinta.

Nepaisant mūsų Generolo T. Pran. Būčio nuomonės, kad užtektų mums ir paprastos aprobatos formos, susitarta pabandyti gauti aprobatą iškilmingąja forma. Buvo manyta, kad dėl to reikės gana ilgai laukti, nes audijencijos "secondo la tabella", arba kitaip sakant, skiriamos šv. Kongregacijų prefektams arba sekretoriams pagal iš kalno visiems metams nustatytas dienas, nebuvo pramatomos greitu laiku. Tuo tarpu Gerasis Dievulis kitaip surėdė. Pasitaikė, kad šv. Vienuolių Kongregacijos sekretorius Mons. La Puma turėjo kitų svarbių reikalų skubiai referuoti Šventajam Tėvui ir gavo audijenciją nepaprastąją. Ta proga prie kitų reikalų pridėta ir mūsų Konstitucijų užtvirtinimas.

Ir koks buvo mūsų nustebimas, kuomet sužinojome, kad mūsų Konstitucijos buvo Šventojo Tėvo Pijaus XI patvirtintos Sausio 27 dieną 1930 metais, trečioje metinėje sukaktyje mirties tų Konstitucijų autoriaus, a.a.Arkv. Jurgio Matulevičiaus! Vis mes džiaugiamės ir dėkojome Gerajam Dievuliui, kad teikėsi taip dalykus pakreipti ir mus meilingai paguosti.

Buvau nuėjęs pas Mons. La Puma padėkoti ir jam už jo žygį. Jis man papasakojo, kad Pijus XI labai palankiai mūsų Konstitucijų reikalą priėmė, kad gražiai atsiliepė apie Matulevičių ir Marijonus, pažymėdamas, kad pats buvęs pas juos Bielanuose, Lenkijoje /būdamas Nuncijumi Varšuvoje - 1918 - 1921/. (Daug mums padėjo T.Vermerscho pareikšta nuomonė apie mūsų Konstituciją, kurią jis pavadino "perfectus codex vitae religiosae" - "tobulas vienuolinio gyvenimo kodeksas").

Kunigas Pranciškus Būčys - Vyskupu

Trečias svarbus dalykas Marijonų Kongregacijos gyvenime įvykęs 1930 metais - buvo jos Generolo kun.Pranciškaus Būčio paskyrimas vyskupu ir tai rytų apeigų vyskupu.

Šitas mūsų Generolo pakėlimas vyskupu buvo mūsų Kongregacijai ir garbingas, bet draugė ir nuostolingas. Garbingas - nes parodė Šventojo Tėvo mūsų Kongregacijos įvertinimą, kad vieną jos narį skyrė į aukštą Bažnyčios hierarchijoje vietą. Nuostolingas - nes tas paskyrimas reiškė, Generolo atitraukimą nuo Marijoniškų reikalų ir įklampini-

mą į labai painią rusų schizmatikų atvertimo akciją . Vyskupas P.Būčys buvo paliktas kol kas mūsų Generolu, bet drauge buvo paskirtas Apaštališkuoju Vizitatorium "russorum ritus byzantino-slavi". Tokio Vizitatoriaus pareigos pareikalavo dažnų važinėjimų ir po Europą ir po Ameriką, jau nekalbant apie akciją pačioje Romoje, kur buvo Marijonų priežiūrai pavesti atsivertėliai rusai ir nerusai, kur įvykdavo visokios konferencijos, rekolekcijos etc.etc. rytinių apeigų rusų mūsų namuose prie Piazza S.Nicolò da Tolentino 31. - O daugeliui mūsų lietuvių ir lenkų, lotynų apeigų tikintiesiems ir kunigams šis vyskupo Būčio pakeitimas, perėjimas iš lotynų į rytų apeigas, atrodė lyg, kaip buvo sakoma, "pagadinimas žmogaus" arba "pavertimas jį kacapu".

Didžiausias to viso kaltininkas buvo vyskupas D'Herbigny, Komisijos pro Russia pirmininkas. Jis man pats prisipažino, kad buvo numatyta paimti iš mūsų arkv. J.Matulevičių į rytų apeigas ir darbą. Tik jo mortis neleido to įvykdinti. - Tik dabar supratau, kodėl gruodžio pabaigoje 1926 ir sausio pradžioje 1927 Mons. D'Harbigny kelis kart skambino man, klausdamas, ar jau yra grįžęs į Romą arkv. Matulevičius ir kada grįšiąs. -

Kaip ten bebūtų, mums Marijonams reikėjo nusileisti prieš Šventojo Sosto valią,... ir džiaugtis. Prekonizacijos būdu iškilmingoje konsistorijoje,liepos 3 dieną 1930 mūsų Generolas buvo electus vyskupu. Gi iškilmngoji konsekracija rytų apeigomis įvyko liepos 6 dieną 1930 šv. Klemenso bazilikoje. Konsekratorium buvo koks ten bulgarų vyskupas, konkonsekretoriais vyskupai Padapodopolos/graikas/ ir kitas orientalas,kurio vardo jau nebeatsimenu. - Tikrai apeigos buvo labai iškilmingos. Įdomu pažymėti,kad naujas vyskupas Būčys tuojaus po savo konsekracijos,dar apeigoms einant, atliko "exercitium ordinis", įšventino į kunigus kunigaikštį Aleksandrą Volkonskij. - Kita keistenybė jau, buvo tai, kad per Vyskupo Būčio konsekraciją giedojo schizmatikų choras. Ir priežastis buvo irgi labai keista. Buvo pakviestas rusinų /ukrainų/Kolegijos choras. Kolegijos Rektorius mielu noru sutiko. Bet,kai buvo sužinota, kad klierikai turės giedant "Credo" apleisti "Filioque", nes tas apleidimas rusams konvertitams buvo Šventojo Sosto leistas, Rektorius atsisakė ir pareiškė negalįs leisti savo klierikams apleisti tai, dėl ko skiriamės nuo schizamatikų. Dėl to ant greitųjų surankiuota giedorių iš kur tik buvo galima gauti.

Po konsekracijos mūsų namuose įvyko iškilmingi pietūs, kuriuose dalyvavo ar ne 4 ar 5 vyskupai,daug prelatų,kunigų etc.etc. Niekuomet tiek daug ir taip garbingų svečių nėra matę mūsų Romos Namai.

Po pietų mes visi Marijonai, su nauju mūsų Vyskupu-Generolu, nusifotografavome lauke prie Armenų Kolegijo sienos. Tos fotografijos viena kopija randasi rekreacijos salėje, prie via Corsica 1.

13. Mano motinai mirus, vykstu į Lietuvą ir į Lenkiją /1930 m./

Kalbant apie svarbiuosius įvykius 1930 m. liečiančius Marijonų Kongregaciją, lai ūna man leista paminėti vieną svarbų įvykį liečiantį mano asmenį, būtent mano brangios Mamytės mirtį. Su jos mirtimi ryšasi mano kelionė į Lietuvą ir į Lenkiją.

Mirė Suvalkuose

1923 m. man išvykus iš Marijampolės į Ameriką, kaip minėjau aukščiau, /pusl.96/, mano Mama apleido Marijampolę ir persikėlė gyventi į Suvalkus. Tai padarė gal būt praktiškais sumetimais. Mat, mano Tėvas, buvęs Marijampolės apskr. viršininko pagelbininkas, buvo išsitarnavęs pensiją. Jam mirus tą pensiją turėjo teisės gauti žmona-našlė. Kadangi Marijampolė, caro laikais, priklausė prie Suvalkų gubernijos, tai pensiją išduodavo Suvalkuose, kruie buvo patekę po Lenkijos valdžia. Esant santykiams tarp Lietuvos ir Lenkijos nesunormuotiems, Mama galėjo gauti pensiją tik pati nuvykama į Suvalkus. Tokios kelionės buvo be galo nepatogios ir surištos su didžiausiomis sunkenybėmis. Tad Mama nutarė visai persikelti gyventi į Suvalkus, kur vienas iš mano brolių ten irgi gyveno /brolis Pranas, kuris vėliau gyveno Lamžoje, kai buvo paskirtas ten apskrities teisėju -; ten jis gyveno ir 1930 m./. Suvalkuose Mama įsitaisė ~~ty~~ gyventi nepriklausomai. Ir taip dar išgyveno 7 metus. Mirė balandžio ~~20~~ 27 d. 1930 metais, sulaukusi 75 metus amžiaus.

Rengiuosi į kelionę

Dėl esamos padėties tarp Lietuvos ir Lenkijos negalėjau tuč tuojaus vykti į Suvalkus ir dalyvauti Motinos laidotuvėse. Bet, gavęs iš savo Vyresniųjų leidimą, ~~pradėjau/ruošti~~ rengiausi aplankyti Suvalkus vasarą. Pradėjau rūpintis Lenkų viza. Nuėjau pas Lenkų Konsulą Romoje ir paprašiau, kad duoti man ne vizą ant lietuviško paso, kas buvo mūsų Vyriausybės uždrausta, bet atskirą leidimą įvažiuoti į Lenkiją. Man buvo pareikšta, kad toks leidimas duodamas yra vien tik Lietuvos piliečiams, kurie yra lenkų tautos žmonės. Jeigu sutikčiau raštu duoti pareiškimą, kad esu lenkas tautybe, tai jie mielai man duosią atskirą leidimą. Griežtai jiems atkirtau: "Esu lietuvis ir savo lietuvybės jokiu būdu neišsižadėsiu, ir jokių pareiškimų mielagingų nedarysiu".

Nieko nepešęs pas Lenkų Konsulą Romoje, vis tiek pasiryžiau važiuoti į Lenkiją, bet per Lietuvą, ir per Batviją. Mane žinantieji painformavo, kad Rygos Konsulas be jokių keblumų išduoda lietuviams atskirą leidimą, ne ant paso, įvažiuoti asmenims dėl kurių užtikrinimo kad yra patikimi.

Kelionė į Lietuvą

Romą apleidau,rodos, liepos mėnesio pradžioje. Buvau susitaręs su vienu mano gerai pažįstamu italu Alfredo Salvitti,kuris buvo agentu įvairių fabrikų medžiagos baltiniams ir rubams gaminti, kad jį aplankysiu Bolzano. Ten jis turįs atostogų laiką praleisti . O iš ten drauge jo automobiliu vyksime į Oberamergau pamatyti Kančios Vaidinimą. Kaip sutarta, taip padaryta. Pas Salvitti pabuvau kokią porą dienų vietovėje vadinamoje Constantino, aukštai aukštai ant kalno, kiek už Bolzano. Puiki, graži vieta. Man buvo stebetina, kaip užvažiavus automobiliu ant to kalno, pamačiau gražiausius laukus, sodus išsiskiečiusius palčioje lygumoje, o virš jų vėl aukšti kalnai,bet visai pliki.

Pirmą kartą Oberamergau'je

Pirmą kartą savo gyvenimo teko pamatyti garsųjį Kančios vaidinimą, kuris kas 10 metų/papratai/ įvyksta Oberammergau'je Bavarijoje. Tikrai įspudingas vaidinimas. Ne tik pats vaidinimas buvo puikus, bet ir choras ir orkestra ir scenizacija, visa tao darė laibai didingo įspūdžio. Salė didžiulė - kuri gali sutalpinti berods apie 5.000 žiūrovų, buvo pilnutėlė prikimšta. Jų tarpe sutikau ir lietuvių,kaip duokim sau, prel. A.Grigaitį ir dar ką, tik pavardės jau nebeatsimenu.

Lietuvoje

Tuojaus po vaidinimo, atsisveikinau su mano pažįstamu Salvitti, ir traukiniu skubinau į Munchenę. Iš kur tiesiai patraukiau per Berlyną į Lietuvą.

Lietuvoje neilgai išbuvau, man vis rūpėjo kuogreičiausiai pasiekti Rygą ir gauti lenkų Konsulo leidimą įvažiuoti į Lenkiją.Tačiau negalėjau atsisakyti nuo malonaus dalyvavimo Pavasarininkų Kongrese ar Šventėje, kuri kaip tuo metu turėjo įvykti Mažeikiuose. Iš ten , sau galvojau, galėsiu tiesiai vykti į Latviją. - Ypač,kad vėl turėjau palydėti Nuncijų ir būti jam vertėju.

Latvijoje -

Kaip maniau, taip ir įvyko. Po gražios Pavasarininkų šventės, pernakvojęs pas Mažeikių kleboną, sėdau į traukinį ir tą pačią dar dieną buvau Rygoje. Čia neradau mano draugo Vyskupo J.Rancano, kurs buvo išvykęs kur kitur, bet užtau radau kitą draugą iš Seminarijos laikų, kun.A. Navicką, Rygos Seminarijos rektorių. Jis sutiko man pagelbėti vizai išgauti. Jis užtikrino, kad jokių kliūčių nebūsią. Mat, kun.A.Nowickį save skaito lenkų tautyvės, nors yra latvis pilietybe.

Ir ištikrųjų, aki tik mane perstatė Konsului, tai mielai sutiko išduoti atskirą leidimą ir nuėjo nieko nelaukdamas pas sekretorių duoti parėdymą viską paruošti. Bet už valandėlės grįžta jisai lyg išsigandęs ir sumišęs... Ir pareiškė, kad kaip tik gauta yra iš Romos Konsulo telegrama, kuriuo leidžiama duoti kun.K.Rėklaičiui vizą bet ant jo lietuviškojo paso ir užsimokėjus 10 dolerių amerikoniškų. O Rygos Konsulas būtų davęs leidimą dovanai.

Iš karto susinervinęs, norėjau griežtai atsisakyti mo tokios Romos Konsulo"malonės ",; bet manodraugui Kun.A.Navickui pradėjus juokais aiškinti,kaip galima išvengti nemalonumo "suteršti" mano pasą, atsileidau. Sulig mano noru viza buvo uždėta ant vidurinių paso puslapių, kuriuos būtų galima vėliau,reikalui esant,labai lengvai ištraukti paso neišardant. / Įdomu, kad,Lenkijoje man esant, visi valdiškieji atžymėjimai ant paso,tiek policijos, tiek kitų įstaigų, buvo daromi vien tik ant tų puslapių kur buvo viza./

Lenkijoje

Iš Rygos skubinau vykti į Lenkiją. Tačiau pakeliui aplankiau mūsų latviškus vienuolynus: Vilani ir naujai tik nesenai įsikurusį Rezeknėje. Per Daugapilį ir Vilnių, pro kurį pravažiavau nakčia tiesiai, niekur nesustodamas, vykau į Varšuvą. Čia apsistojau pas mūsų Marijonus lenkus ul. Moniuszki 3a.,kur buvo bažnytėlė kunigaikštienės Magdalenos Radzvilienės pavesta aptarnauti Marijonams su sąlyga, kad ten būtų pamaldos ir pamokslas lietuviams, bent sekmadieniais.

Lomžoje ir Suvalkuose

Pabuvęs kiek Varšavoje ir aplankęs kitus Marijonų vienuolynus Bielanuose,Marymonte ir ant ul Wilenska 63, pasiskubinau aplankyti mano brolį Lomžoje ir su juo nuvykti į Suvalkus . Lomžoje brolio neradau, bet tarnaitė pranešė, kad jis tą naktį bus jau name. Tikrai nakčia jis sugrįžo iš Druskienikų, kur vasaravo jo žmona su 2 dukrelėmis. Tačiau jis negalėjo mane lydėti į Suvalkus, nes turėjo kitų įsipareigojimų, kaipo teisėjas. Bet jis prisiepyrusiai reikalavo, kad aš būtinai dar jį aplankyčiau,kai bus grįžusi jo šeima į Lomžą. Jis norėjo mane su ja supažindinti. Nei jo žmonos nei vaikų niekuomet dar nemačiau.

Anksti rytą autobusu iš Lomžos, per Augustavą/ gimtinė mano Mamytės /, pasiekiau Suvalkus. Išlipęs iš autobuso matau stovintį šalygatvėje kunigą. Priėjęs pasveikinau, sakydamas:"Rėklaitis", o nepažįstamas atsako: "Baltrusaitis". Abudu nusijuokėme gardžiai. Taigi pirmas susitikimas "lenkiškame mieste" buvo su lietuviu kunigu.

Tą dieną atlaikiau šv. Mišias už mano Mamytės sielą, aplankiau jos kapą, kur mano brolis Pranas pastatė gražų paminklą ir per samdytą asmenį švariai ir gražiai kapą išlaikė. Buvau irgi apsilankęs namuose,kur ji paskutinius metus gyveno ir kur mirė. Ten pas šeimininkes pasiteiravau apie mano Motinos paskutines valandas ir mirtį.

Visa tai atlikęs, tą patį vakarą dar išvykau per Balstogę aplankyti kitus mūsų vienuolynus: Rasna ir Skurzec / Rasna, Wysokie Litewskie; Skurzec, Podlachia/.Ten Vienur ir kitur išbuvau tik po vieną ar dvi dienas, ir sugrįžau vėl į Varšuvą.

Aplankęs dar kartą mano brolį su šeima jau Lomžoje, - rugsėjo mėn.pradžioje grįžau į Romą.

14. Nuncijaus Bartoloni Tragedija /1931 m./

Nuncijus Lietuvai Bartoloni netikėtai atsirado Romoje ankstyvą ~~pavasarį~~ (vasario mėn.) 1931 m. Jis čia atvažiavo su reliacijomis Vatikanui apie susidariusią padėtį dėl jo laikysenos Zauniaus-Jonuškaitės skandalingų vedybų atžvilgiu ir bendrai apie Bažnyčios reikalus Lietuvoje.

Nuncijus neretai ateidavo pas mane į namus Piazza S.Nicolò da Tolentino 31 pasišnekėti. Kartais atnešdavo kokį raštą perrašyti ant mašinėlės [kurio gal nedrįso duoti perrašinėti bile kam]. Romoje bebūdamas, Nuncijus gyveno ant Monte Mario vilàioje kurios savininkė buvo contessa N. / pavardės nebeatsimenu/, senukė, kuri jį,motinai mirus, užaugino ir tapo tarsi antroji jo motina. Su ja gyveno dar dvi Nuncijaus seserys. Ir aš ,gal ne taip dažnai, bet vis progai pasitaikus nuvykdavau pas Nuncijų į Monte Mario. Jis kartais prasitardavo apie sunkumus, kuriuos jam tenka patirti Lietuvoje iš pusės vyriausybės. Jis net paminėjo, kad Šventasis Tėvas yra susirūpinęs ir bandysiąs tiesioginiu būdu paveikti patį Prezidentą, rengiasi pasiųsti jam laišką ir dovaną.

Tik štai visai priepuolamai sužėjęs pas p.ministerį Jurgį Šaulį, sužinojau iš jo paties lūpų, kad Nuncijus Bartoloni skaitomas Lietuvos valdžios "persona non grata", kad jis pats turįs instrukcijų neleisti Bartoloniui grįžti į Lietuvą. Ir dėl to ponas Šaulys yra pasirengęs, kai tik bus tikra,kad Bartoloni atgal siunčiamas į Lietuvą, įteikti Vatikanui notą, pareiškiančią jį esant Lietuvos vyriausybei nepatinkamu asmenimi. Negaliu pasakyti, kodėl p.Šaulys taip visa ką man išplepėjo. Ar jis jau taip manimi pasitikėjo? O gal jis norėjo, kad tai visa praneščiau ar Vatikanui ar pačiam Bartoloni?

Kad kratais nepadarius kokio netinkamo žygio, iš karto nieko niekam nesakiau. Bet reikalą apsvarstęs giliau, jaučiau savo sąžinėje,kad reikia netylėti, kad reikia apie rengiamąjį p.Šaulio žygį painformuoti, bent interesuotą asmenį Bartoloni. Pats neturėjau noro lįsti į Vatikaną. Geriau, kad Bartoloni praneš apie visa.

Jei p. Šaulis manė,kad per mane /jei aš Vatikanui pranešiu/ jis galės paveikti Vatikaną, ir jį išgąsdinęs sulaikys Bartolonio grįžimą į Lietuvą, tai jis labai klydo. Nuncijui pranešus apie rengiamą "demaršą", Vatikanas vis tiek buvo nusistatęs,kad Bartoloni turi grįžti į Lietuvą su Šventojo Tėvo laišku ir dovana Prezidentui. Tik buvo sutarta, kad Maestro di Camera neturės paduoti į "L'Osservatore Romano" Nuncijaus vardo, kai šis turės audijenciją prieš savo išvykimą.

Tuo tarpu p. Šaulys, rodos balandžio mėn. ~~gegužės pradžioje~~ 1931 m., išvyko pasilsėti į Capri. Jo vietą užėmė p. Lozoraitis Stasys, Sr., kuris tuometu ėjo Patarėjo ~~prie~~ pareigas, atstovybės prie Vatikano. Ir štai, "L'Osservatore Romano", vieną gražią dieną, paskelbė, kad Nuncijus Bartoloni buvo priimtas Šventojo Tėvo privatinėje audijencijoje. Pasirodo, kad Maestro di Camera Mons. Caccia-Dominioni praziopsojo ir padavė su kitais ir Nuncijaus pavardę. p. Lozoraitis tuč tuojaus skambino telefonu (rodos, kad pats nebuvo nuėjęs į Segreteria di Stato), ir klausė, ar audijencija suteikta Nuncijui Bartoloni reiškia atsisveikinimo prieš jam išvykstant į Lietuvą? Jam atsakyta neaiškiai, užtušuojant dalykus. Lozoraitis paskui labai pyko ~~ant~~ už tai ir kaltino, kad Vatikano valdininkai jam pamelavę arba paneigę stačiai. Bet pasiremiant pranešimu iš Vatikano, Lozoraitis jokių žygių nėra daręs ir nieko nepareiškęs Bartoloni asmens atžvilgiu.

Nuncijus gi, ~~kad~~ išvengtų galimų šnipinėjimų, apleido Romą automobiliu iki savo tėviškei Florencijos. Paskui gi traukiniu važiavo iki Karaliaučiaus. O iš ten telefonu iššaukė iš Kauno Mons. Faidutti, kuris ~~Vailokaičio~~ automobiliu ~~ir juomi~~ atvyko, ir paėmęs Nuncijų grįžo į Kauną netikėtai. Tuo būdu mūsų diplomatai Romoje liko, kaip rusai sako " v durakach". Ir šiandien negaliu suprasti, kodėl buvo laukta paskutinės audijencijos, kad tik po jos pareikšti Vatikanui Lietuvos vyriausybės nusistatymą Bartoloni atžvilgiu? Juk jie galėjo ir turėjo tai padryti, nelaukdami paskutinės valandos!

Kas įvyko Kaune, atvykus Nuncijui į Lietuvą, tiksliai nežinau. Bet tikras dalykas yra, kad Prezidentas Smetona nesiteikė priimti Nuncijų ir Popiežiaus laiško nei Jo dovanos. Gi Birželio 5 d. 1931 m. buvo įteikta Nuncijui notą, kuria jis prašomas apleisti Lietuvą.

Už tokį Popiežiaus paniekinimą Vatikanas buvo smarkiai įsižeidęs ir reagavo tuomi, kad buvo grąžinta Atstovybei prie Vatikano Lietuvos Vyriausybės dovana "Laisvės" stovyla, kuri buvo Pijaus XI privatinėje bibliotekoje ant stalo.

Nuncijus Bartoloni grįžo į Romą ir ilgai nebuvo niekur skiriamas. Ilgainiu, rodos 1932 metais, buvo paskirtas Apaštališkuoju Delegatu trims valstybėms: Egyptui, Palestinai ir, ar tik ne Syrijai. Būdamas Jeruzalėje, netikėtai ~~už~~ susirgo apendicit ir po operacijos mirė. Palaidotas Jeruzalėje. ~~Tai įvyko rodos, 1933 metais pavasarį~~ ~~11 Spalių (1933 m.)~~ Nuncijus Bartoloni mirė Jeruzalėje Spalių 11 dieną 1933 metais.

Papildomos žinios apie Nuncijų Bartoloni
(paimtos iš Marijonų Romos Namo Vyresniojo kun.K.Rėklaičio dienoraščio 1931-1933/

Nuncijaus Bartoloni atvykimas Romon 1931 m.

J.E.Ark.Richardus Bartoloni, Nuncijus Lietuvai buvo atvykęs Romon 1931 metais, sausio pabaigoje. Jis jau sausio 25 dieną buvo su vizita pas J.E. Vyskupą P.Būčį, mūsų Generolą. Mūsų gi Generolas drauge su Gen.Prokuratorium kun.K.Rėklaičiu revizitavo Nuncijų ant rytojaus, sausio 26 dieną ir ta proga užkvietė jį pietų pas mus, vasario 5 dienai. Tuo tarpu sausio 31 dieną Kun.Rėklaitis dalyvavo drauge su Nuncijum pietuose pas vieną pažįstamą italą.

Vasario 5 dieną turėjome garbingą svečią J.E. Nuncijų Bartoloni pas save prie stalo. Jis buvo tikrai iškilmingai pagerbtas: valgomasis buvo meniškai išpuoštas p.Masevičiaus. Tarp kitko plevėsavo veliavos:Popoežiaus,Italijos,Lietuvos,Lenkijos ir U.S.Amerikės tarp gėlių ir žaliumynų. Mūsų studentai kl. Jagmino lūpomis pasveikino Svečią italų kalba, ir jų choras pagiedojo "ad multos annos", Popiečiaus ir Marijonų hymnus. Pats mūsų Generolas prabylo į Nuncijų lotynų kalba. Į visa tai Nuncijus šiltai atsakė itališkai.

Po to Nuncijus gan dažnai apsilankydavo pas kun.K.Rėklaitį. Tos vizitos dažnėjo Kovo ir Balandžio mėnesiais, kuomet jis jau ruošėsi grįžti į Lietuvą

Pažymėtinas Nuncijaus apsilankymas pas Marijonus kovo 22 dieną 1931 pusryčiams, po atlikaytų pamaldų lietuviams bažnyčioje S.Maria di Loreto. Mat, Romos lietuviai kaip tik tuo metu laikė trijų dienų rekolekcijas prieš Velykinę išpažintį . Užbaigai buvo pakviestas J.E.Nuncijus. Jis atlaikė šv. Mišias, išdalino šv. Komuniją ir pasakė gražų pamokslą italų kalba. Iš S.Maria di Loreto bažnyčios jis atvyko pas Marijonus pusryčiams. Mums buvo didelė garbė priimti pas save Garbingąjį Svetį.

Nuncijaus Išvykimas į Lietuvą ir greitas grįžimas Romon

Nuncijus apleido Romą,kiek galima spėti iš Dienoraščio, 1931 m. balandžio mėnesiui įpusėjus, bent nuo to laiko nėra jokių pastabų apie Nuncijaus buvimą Romoje. Kaip jau buvo pažymėta aukščiau pusl.163, Nuncijus išvyko automobiliu, pirmiausiai į Florenciją pas savuosius. Ir ten išbuvęs kiek laiko, leidosi į tolimesnę kelionę traukiniu. Karaliaučiuje sustojo pas GrauenSchwestern ligoninėje, ir telefonu iššaukė Mons.Faidutti, Nunciatūros Patarėją, iš Kauno.

Skaudi Žinia –. Mus Romoje pasiekė skaudi žinia apie Nuncijaus išvarymą iš Lietucos
jau birželio 7 dieną. Bet jau sekančią dieną, birželio 8 dieną, "L'Osservatore Romano"
patalpino praplitusios žinios atitaisymą, pareikšdamas, kad Šventasis Sostas buvo pats
atšaukęs sa vo Nuncijų iš Lietuvos, tik tas atšaukimas pasiekęs Nuncijų tą pačią die-
ną, kurioje buvo jam įteikta Lietuvos vyriausybės notą./žiūrėk: "LOsservatore Romano
Nr. 132, il 8 Giugno 1931/.

Apsilankymas pas Nuncijų. – Birželio 13 dieną 1931, kunigai Rėklaitis ir Kriščiukai-
tis, Marijonai, aplankė grįžusį iš Lietuvos į Romą, J.E.R.Bartoloni, Nuncijų. Gi Nunc-
ijus aplankė mus Birželio 15 dieną. Ir paskui karts nuo kartą, kolei buvo Romoje, apsi-
lankydavo pas kun.K.Rėklaitį.

Vatikano reagavimas. – Man pasisekė surinkti tikrų žinių, kaip Vatikanas reagavo į
neleistąjį mūsų vyriausybės žygį Nuncijaus Bartoloni atžvilgiu. Tos žinios galima su-
vesti į keturius punktus: 1) Visųpirma labai smarkiai buvo užsigavęs pats Šventasis
atleidimo
Tėvas Pijus XI dėl Nuncijaus išvarymo iš Lietuvos, nesilaikant diplomatinės kortezijos
normų; 2) Pijus XI, birželio 19 dieną, davęs parėdymą, kad būtų sugrąžinta Lietuvos
Prezidento
Atstovybei prie Vatikano Lietuvos dovana : gražus meno kūrinys "Liūdnoji Lietuva" /Rim-
šos skulptoriaus veikias, rodos/, kuris buvo Popiežiaus privatinėje bibljotekoje pa-
statytas ant Jo darbo stalo; tai buvo padaryta atsakymui į Prezidento Smetonos atsi-
sakymą priimti Nuncijų ir Popiežaius dovanos (Vatikano monetų rinkinio); 3) Kardi-
las Sekretorius E.Pacelli, tą pačią dieną, birželio 19, atsisakė priimti audijencijon
poną St.Lozoraitį, Atstovybės Patarėją; 4) Taip pat tą dieną Vatikanas įteikė mūsų
Vyriausybei protesto notą prieš Nunciajus traktavimo nevyskusį būdą.

Telšių Kunigijos Užuojauta.- Gražiausiai pasirodė Telšių Vyskupijos kunigija, kuri per
mano rankas įteikė Nuncijui Bartoloni, kai jis 27 birželio buvo pas mane apsilankęs,
gražų albumą su Telšių Vyskupijos kunigų parašais, kur reiškiama Nuncijui užuojata
ir Popiežiui
ir pasibiaurėjimo jausmai dėl mūsų Vyriausybės jam padarytos paniekos, ir užtikrinama
kunigijos meilė ir paklusnumas Šventajam Sostui.

Naujas Paskyrimas: – Kiek galima numanyti iš "Dienoraščio", J.E. R.Bartoloni jau
...pabai-gegužės mėnesį 1933 m. buvo paskirtas naujai vietai, būtent Ap.Delegatu Egyptui, Pales-
...ar tinai ir Syrijai, nes jau gegužės 5 dieną paie kalbama kaipo apie Delegatą toms vie-
Ir paskyrus jį naujai pareigai, Bartolini ne taip greit išvyko iš Romos; dar birže-
lio 14,1933 jis lankėsi pas J.E.Vyskupą Karosą, gyvenusį tuometu pas mus. – Mirė
Jeruzalėje spalių 11 dieną 1933, po apendiko operacijos. Žinia gauta jau 12 .X-1933.

15. Nejudomos nuosavybės Romoje įsigijimas /1932 m./

Nepaprastai didelės reikšmės buvo Marijonams įsigijimas Romoje nekilnojamos nuosavybės 1932 metais. Ligi šiol mes, Romoje, gyvenome vis samdytuose pastatuose. Ir nuo 1925 iki 1929 metų kilnojomės iš vieno Romos krašto į kitą, pakeitėme bent 5 vietas. Nuo 1929 m. gyvenome dideliame name iš Armenų samdomų prie Piazza S.Nicolò da Tolentino 31. Tik štai Romos Governoratas /rodos 1931 m/ paskelbė naują "piano regolatore" miesto, sulig kuriuo mūsų gyvenamieji namai turtų būti sugriauti ir tenai pravesta nauja gatvė. Šita aplinkybė vertė mus rimtai susirūpinti, kad daryti toliau, ar ir vėl ieškoti patalpas samdyti ar jau ryžtis įsigyti nuosavus namus, kur galėtumėm pastoviai įsikurti.

Klausimą išrišo Amerikos Provincija, arba geriau sakant jos Provincijolas, kun Feliksas Kudirka, kuris pažadėjo išrūpinti Generalicijai paskolą siekinčią 50.000 dolerių. Jis ne tik pažadėjo, bet savo pažadą pradėjo skubiai vykdinti. Kaip šiandien, atsimenu, kai jau Vasario mėnesį 1932 pradėjo plaukti mums į Romą čekiai, vienas paskui kitą, ir greit ant mūsų rankų atsirado jau $39.000. Mes čia pradėjome net nugastauti, kas daryti su pinigais, ar jų nebus perdaug. Ir net jį sustabdėme, kad daugiau nebesiųsti, kol nepaprašysime patys. Kun. F.Kudirka skubinosi gal dėl to, kad jautė savo galią besiartinantį. Ir ištikrųjų, rodos, vasario pabaigoje susirgo ar tik ne gerklės džiova ir už mėnesį laiko mirė, kovo 24 dieną 1932 m. - Įdomu, kad telegramą apie jo mirtį gavome kovo 25 d., Didįjį Penktadienį, ryte, kuomet mūsų Generolas Vyskupas P.Būčys rengėsi vykti į rusų bažnyčią celebruoti iškilmingąsias Mišias rytų apeigomis /rytų apeigose Apreiškimo šventė yra tiek svarbi, kad net Didįjį Penktadienį leidžiama ir įsakoma laikyti šv. Mišias. Ir Vyskupėlis laikė tas šv. Mišias už kun.Kudirkos sielą, pirmutinis iš visų kunigų, kurie tik vėliau galėjo jas laikyti, ne anksčiau Didžiojo Šeštad.

Tuo pat laiku buvo sušaukta pilnasis Generalinės Tarybos posėdis apsvarstyti įsigijimo nuosavybės klausimą. Reikėjo pasirinkti: ar pirkti jau pastatytą namą ir jį tik kiek pritaikinti prie mūsų vienuoliškojo gyvenimo reikalavimų, ar visai naują statyti ant nupirktos tam tikslui žemės sulig mūsų užgirtuoju planu.

Klausimui tinkamai išristi reikėjo surinkti konkrečių davinių , kuris kelias būtų mums patogesnis, tikresnis ir mūsų pajėgoms finansinėms prieinamesnis. Netrukus prisistatė keli italai architektai su savo pasiūlymais. Iš jų paminėsiu du, su kuriais turėjau daugiausiai kontaktų. Vienas buvo inžinierius-architektas Gay, kuris labiausiai linko į tai, kad geriau yra surasti jau pastatytą namą. Kitas gi b uvo inž.architektas Caiani, kuris buvo nuomonės, kad reikia statyti visai naują namą.

Vienam ir kitam pareiškiau, kad jų pasiūlymus konkrečius priimsime "senza impegno", reiškia neprisiimdami jokio užsiangažavimo būtinai jų nurodytu būdu įsigyti nuosavybę. Inžinierius Gay ateidavo dažnai pas mus, siūlydamas tinkamus namus įvairiose Romos vietose. Turėjau su važiuoti jų apžiūrėti ir vis ~~bé~~ man atrodė juos esant mums netinkamus, nes ar buvo per toli nuo mokyklos, ar nebuvo sodelio ir t.t. Vieną dieną inž.Gay atėjo su visu pluoštu braižinių įvairių pastatų. Nei vienas man ne tiko. Jau dedamas popieras į savo portfelį, inž.Gay tarė: "Turiu dar čia vieną pasiūlymą bet Tamistai jo nerodau, nes atrodo, kad namai tie yra per toli nuo mokyklos, nuo "Angelicum"". Atsakiau, vis tik norėčiau ir juos pamatyti. Kai Gay parodė namų planus, kuriuo pradėjau labiau domėtis. Atrodė,kad būtų mums labai tinkamas. Koridorių sistema, gan didelis, sodelis ir t.t. Vieta, tiesa, gan tolokai nuo "Angelicu m", bet komunikacija patogi, nes tramvajus veik čia pat. Tai buvo vie Corsica 1, netoli via Nomentanos. Pastudijavęs planus, prašiau planus palikti. Turėsiu juos parodyti mūsų Generolui.

Kuomet mūsų Vyskupėlis Generolas pamatė planus,~~ir~~/ tai ir jam labai patiko. Sutarėme vietą apžiūrėti. Inž.Gay nuvežė mus savo automobiliu. Pasirodė,kad ~~tai~~ namai buvo skiriami pamišelių klinikai, kuri jau tuo metu buvo likviduojama. Savininkė buvo gydytojo našlė Busi. Vieta mums patiko. Pasiteiriavome apie kainą. Norėta 1.100.000 lyrų, bet pridurta "tractabili", reiškia, galima derėtis.

Apsistojome prie tų namų. Sušauktas Gen.Tarybos posėdis. Tarybininkai pritarė. Našlė nusileido iki 850.000 lyrų už tuos namus ir žemę apie 2.000 kv.metrų. Principiniai sutarėme su Busi pirkti. Mudu su kun.Cikoto,tuomet GenTarybininku, aplankėme kaimynystėje gyvenančias šv. Brigitos seseles, pasiteirauti apie norimą pirkti nuosavybę. Jos girė. Ta proga, ir vėliau, prasitarta apie galimybę atpirkti nuo Seselių kie. žemės,kurios jos turėjo gan didelį plotą apie 5.000 kv.metrų. Jos sutiko atleisti ~~mū~~

mums 1.000 kv. metrų po 250 lyrų už metrą. - Tai buvo tikrai Dievo Apveizdos dovana. Mūsų nuosavybė tuo būdu padidėjo ir pasidarė ervesnė ir tuo pačium kur kas brangesnė.

Nupirkimo Busi Nuosavybės aktas buvo sudarytas, kiek pamenu, 1932 birželio mėnesį, ir nuosavybė laikinai užrašyta ant Vyskupo P.Būčio, kol sulig nauju konkordatu Italijos su Vatikanu neįsigysime iuridinės asmens teisių. Tai įvyko tik 1933 metais.

Nupirkus nuosavybę, namus reikėjo pritaikinti prie mūsų reikalavimų, ypač reikėjo koplyčios. Darbus pavedėme architektui Gay, kuris mums surado vietą. Darbai ėjo per visą vasarą. Rudenį, spalių pabaigoje, jau studentai apsigyveno naujose patalpose. Tik dar koplyčia nebuvo gatava. Laikinai įtaisėme ją laukiamuose kambariuose. Koplyčia buvo pastatyta ir įrengta tik 1933 m. pavasarį. Čia daug man pagelbėjo p.Macevičius Juozas. Galima sakyti, kad jo nurodymais buvo daugiau, negu inž.Gay, atliktas bent dekoravimo koplyčios darbas. Didžiausias koplyčios fundatorius buvo kun.Jonas Kuras, apie kurį buvo jau kalbėta aukščiau / žiūrėk pusl. 136/. Jis paaukojo visą 1.000 dorelių ir šita auka padarė galimu gražiai ištaisyti mūsų Dievo namelius. Už tai Marijonai įmūrino marmuro lenta ant koplyčios įėjimo su užrašu lotyną kalba, kuriuo reiškiama padėka geradariui.

__Patekau į teismą__

Savo gyvenime niekuomet neteko būti teisme nei net liūdininku. Tuo tarpu Romoje jau buvau vieną kartą liūdininku, kuomet nežinodamas pirkau vogtą rašomąją mašinėlę. O 1933m. pakliuvau į kaltinamųjų suolą. Ir tai nuosavybės įsigijimo proga. Kitas inž. Caiani buvo pristatęs planus naujo pastato sulig mūsų nurodymų kuris turėjęs išdygti ant žemės jo paties nurodytos netoli S.Stefano Rotondo, Cielio. Prie plano buvo ir sąmata. Jam buvo pasakyta "senza impegno". Jei Gen.Taryba priims jo pasiūlymus, gerai duosime jam darbo. Jei ne, tai nieko negaus. Kuomet mes jau buvo nupirkę nuosavybę prie via Corsica 1 ir pavedėme inž.Gay pritaikinimo darbus, Caiani užsigavo, kad jam nei darbų nepavedėme. Panorėjo dėl to gauti atlyginimo už planus ir sąmatą. Pareikalavo 2000 lyrų ir pagrąsino teismu. Mūsų advokatas Romualdo Cicarelli paėmė į savo rankas bylą. Bylą laimėjome, bet aš patsai turėjau vieną kartą pasirodyti teisme ir gintis nuo priešo, o antra turėjau advokatui savo užmokėti honoraro 2.000 lyrų.

Naujai įsigytoji nuosavybė su pripirktąja žeme ir patalpų pritaikinimu bei koplyčios pastatymu atsiėjo viso labo apie 1.500.000 lyrų. Kadangi tų $39.000 gautųjų iš Amerikos neužteko, turėjome užtraukti paskolą 100.000 lyrų, ir dar perimti buvusią ant nuosavybės Busi skolą apie 300.000 lyrų.

Žodžiu mūsų nuosavybė buvo 1933 m. vertės apie $75.000. Kiek ji šiandien /1951 m/ verta, sunku pasakyti.

16. Generalinė Kapitula Romoje / 1933 m./

Svarbiausis 1933 metais pažymėtinas įvykis buvo mūsų Marijonų Generalinė Kapitula, kuri pirmą kartą susirinko Romoje, savo Generalicijos namuose, via Corsic 1. Sulig mūsų Konstitucija Generalinės Kapitulos turi būti šaukiamos kas šešeri metai. Jų svarbiausias dalykas išrinkti Generolą su visą Generalinę Kūriją ir Provincijolus . Be to apsvarstyti svarbiuosius visos Kongregacijos reikalus.

Ši Kapitula 1933 m. buvo sušaukta sulig nauja Konstitucija [1930 metais Šv. Sosto aprobuota] ir susidarė iš 15 asmenų: 6 asmens Generalinės Kūrijos, 3 Provincijolai ir 6 išrinkti atstovai iš kiekvienos Provincijos po du. Tautybėmis: lietuvių 9/3 Kūrijos, 3 iš Lietuvos ir 3 iš Amerikos/; lenkų - 4 /vienas Kūrijos ir 3 iš Lenkijos/; 1 -latvis Kūrijos ir 1 baltgudis irgi Kūrijos.

Naujo Generolo rinkimai

Generalinė Kapitula prasidėjo liepos 16 dieną 1933 m. ir tęsėsi iki 28 to paties mėnesio. Visųpirma reikėjo išrinkti Generolą. Ir tie rinkimai užtruko kiek ilgėliau. Bendroji rinkikų nuomonė buvo, kad tinkamesnio už dabartinį Generolą kandidato neturime. Reiškia reikėtų jį perrinkti. Tačiau jo kandidatūrai buvo kliūtis, nes jis buvo Vyskupas. Sulig Bažnytinių Kanonų vyskupas negali būti renkamu vienuolijose į jokias valdžias. Bet nedraudžiama prašyti arba "postuliuoti", kad Šventas Sostas tą kliūtį pašalintų ir leistų Kapitulai jį rinkti. Tuo būdu mūsų noras rinkti Vyskupą P.Būčį į generolus, pareikštas baslavimu, vadinasi "postulecija".

Per pirmąjį tikrą balsavimą iš 15 balsų, 12 buvo duoti už Vyskupą Būčį, reiškia daugiau kaip 2/3 balsų /tik du balsu buvo ne už Būčį, neskaitant jo paties, kuris aiškų balsavo už ką kitą/. Turint tokias balsavimų išdavas, buvo parašytas raštas ir įteiktas Šventajai Kongregacijai, prašant,kad Kapitulos valią malonėtų patvirtinti. Tai buvo,rodos, jau 18 ar 19 liepos.

Ant rytojaus iš Šventosios Vienuolių Kongregacijos telefonu buvau kaipo Prokuratorius iššauktas pas J.E.Mons. Vincenzo La Pumą, sekretorių. Skubiai nuvykau. La Puma pareiškė atvirai: "Pasakyk Kapitulos rinkikams, kad Šventoji Kongregacija nėra linkusi priimti postulecijos. Vyskupas P.Būčys turi užbrėtą kaipo orijentalų vyskupas, svarbų darbą. Lai jį ir dirba. "Vyskupas tevyskupauja". Be to, žinokite, mes iš praktikos žinome, kad kuomet Vyskupas generalauja kiti jo padėjai yra varžomi "dignitate"

ir nėra to reikiamo sklandumo Vienuolijos valdyme. Geriau rinkite iš savo tarpo paprastą vienuolį. Tačiau,jeigu turite ypatingų kokių racijų,kad nepaisant viso to reikia jums rinkti Vyskupą Būčį, tai išdėskite tas racijas smulkiai ir įteikite mums". - Ø Į tai atsakiau Sekretoriui: " Sua Eccellenza, viskas tai gerai, bet kaip aš galiu vien tik žodžiu perduoti Kapitulai Jūsų Ekscelencijos pareiškimą? Kaip man įtikės? Čia yra perdaug svarbus reikalas,kad galėtumėm pasitenkinti vien tik "žodišku" perdavimu. Prašyčiau labai, kad būtų duotas iš Šventos Kongregacijos raštas".

Su tuo pilnai sutiko Sekretorius ir čia pat buvo pagamintas oficijalus raštas kuriuo pareiškiama Šventojo Sosto nuomonė. Tai buvo mano išsigelbėjimas. Kas būtų jei tik žodžiu perduočiau Šventosios Kongregacijos pareiškimą, kuomet ir raštas jos kai ką iš mūsiškių neįtikino, bet pradėta įtarti, kad "Rėklaitis visa tai sudaręs yra".

Būčiui atsisakius, renkamas Cikoto

Man grįžus iš Kongregacijos su raštu, jis buvo patiektas Kapitulos Sekretoriui Antrąjam kun.Andriui Cikotai /aš buvau Pirmasis Kapitulos Sekretorius/, ir jisai viešai tą raštą susirinkusiems Kapituliarams perskaitė. Vyskupas P.Būčys tuojaus pareiškė, kad po tokio pareiškimo visiškai atsiima savo kandidatūrą ir neleidžia kreiptis dar kartą į Šventąjį Sostą jo asmens reikalais. Kapitula atsidūrė keblioje padėtyje. Kas daryti? Nutarta pertraukti posėdžius ir privačiai pasitarti.

Tik rytojaus dieną, kuri buvo,kiek pamenu, liepos 21 , vėl susirinko Kapituliarai ir buvo išstatyta kandidatūra kun.Andriaus Cikoto. Lenkams jis nelabai tiko,nes buvo susipratęs baltgudis. Bet jis buvo jaunas,vos tik 42 metų, gabus,iškalbus, dievobaimingas kunigas ir vienuolis, mokėjo kalbėti ir lenkiškai ir lietuviškai. /Beje jis buvo mano naujokas Marijampolėje, ir per savo naujokavimą gerokai buvo išmokęs lietuvių kalbos/.

Dauguma balsų krito ant kun.A.Cikotos. Kai jis tai pamatė, pradėjo protestuoti ir prašyti,kad jo nerinktų. Karštais žodžiais ir nuoširdžiai jis kalbėjo. Pbaigęs jis išėjo iš salės į koplyčią melstis, o mus prašė,kad persvarstytumėm savo norą jį daryti generolu.

Mes gi nieko nedarėme,laukėme tik jo grįžtant. Kun.Cikotui grįžus,paskelbta,kad jis yra išrinktas teisėtu būdu į Marijonų Kongregacijos Generolus. Jis tada jau nebesipriešino.

D. A. Cikotos vadovybėje (1933 - 1939)

1. Keleta papildomų žinių apie Gen.Kapitulą 1933 m.

Man teko pavartyti savo užrašus iš mano viršininkavimo Romoje metų ir ten radau kai kurių įdomių žinių ir apie įvykusią 1933 metais Generalinę Kapitulą.

Pradžia Kapitulos: Kapitula,tiesa, prasidėjo Liepos 16 dieną vakare, bet tai tebuvo pradžia vienos dienos rekolekcijų, įsakytų atlikti prieš daromus Kapitulo je rinkimus. Rekolekcijos tęsėsi visą liepos 17 dieną. Sekančią gi dieną,tai yra leipos 18 dieną, buvo atlaikytos iškilmingos šw.Mišios "de Spiritu Sancto" ir pirmoji įžanginė Kapitulos sesija, kurioje, kaip paprastai, renkami Kapitulos sekretorius ir balsų tikrintojai arba scrutatores".

Rinkimai: prasidėjo tik liepos 19 dieną ir jau pirmoje sesijoje,kaip buvo jau aukščiau pažymėta, 12 balsiais iš 15 rinkikų buvo išrinktas J.E.Vyskupas P.Būčys. Bet jo išrinkimas turėjo būti patvirtintas Šventojo Sosto. Dėl to tuč tuojaus buvo sustatytas vadinamas "postulacijos" raštas, po kurio pasirašė: Generalvikaras:kun.K.Bronikowski, Kapitulos sekretorius Zasis:kun.A.Cikoto, balsų tikrintojai:Kun.J.Sobczyk ir kun.J.Navickas, ir galop Gen.Prokuratrorius:Kun.K.Rėklaitis.

Postulacija nepatvirtinta: Tą pačią dieną postulacijos raštas buvo nuneštas į Šv. Vienuolių Kongregaciją ir įteiktas Sekretoriui Prel.V.La Pumai. Bet šis liepė kreiptis taip svarbiu reikalu į patį Kongregacijos Prefektą Kardinolą Lepicier. Atstovai buvo nuėję į Kardinolo gyvenamą butą, bet jo nerado namie. Tik sekančią dieną pasiekė jį pamatyti. Bet Kardinolas nesiėmė pats vienas reikalo spręsti ir pareiškė klausimą patieks Šv. Vienuolių Kongregacijos "kongresui" -susirinkimui,kuris pramatomas liepos 22 dieną. Tačiau nereikėjo laukti nei 22 liepos, nes sekančią dieną,tai yra liepos 21 dieną, buvo telefonu iššauktas Generalinis Prokuratorius,kad skubiai ateitų į Šv. Vienuolių Kongregaciją. Ir ten tada buvo jam žodžiu Sekretoriaus Mons. La Puma pareikštas Šv. Kongregacijos nusistatymas dėl Vyskupo Būčio išrinkimo į Generolus aprašytas pusl. 167 -168.

Kun.A. Cikotos išrinkimas: Tik liepos 21 dieną po pietų įvyko rinkimai naujo Generolo, atsisakius Vyskupui Būčiui griežtai toliau daryti byle kokių naujų žygių pas Šventtąjį Sostą dėl jo išrinkimo postulacijos . Kun. A. Cikoto buvo išrinktas pirmame balsavime gavęs 9 balsus iš 15 rinkikų.

2. Naujos Vadovybės Sąstatas ir Darbuotė

Generalinė Kūrija: Išrinkus kun.Andrių Cikoto Generolu, Gen.Kapitula turėjo išrinkti jam patarėjus ir kitus Gen.Kūrijos narius. Ir čia naujasis Generolas, kuris tik tuomet sutiko priimti ant savęs Vyriausiojo Kongregacijos Vadovo pareigą, kai pamatė Kapitulos griežtą nusistatymą nepaisyti jo prašymų, dabar labai ~~įnoistuočiamas~~ prašyte-pradėjo prašyti, kad į Gen.Tarybą būtų išrinktas kun.Jonas Kriščiukaitis. Jis būtent - kun.A.Cikoto manymu - ir savo amžiumi ir savo dideliu patyrimu atsvertų jo paties jaunojo nepritytyrimą ir nesugebėjimą. - Gen.Kapitula šitą jo prašymą patenkino. Į Gen. Tarybą liko išrinkti: kun.Kazimieras Bronikowski (Lenkijos Prov.), Kun. Jonas Kriščiukaitis (Lietuvos Prov.), Kun.Ladas Draugelis (Amerikos Prov.), kun.Ladas Vysik (Lenkijos Prov.); kuris irgi ir Gen.Sekretorium tapo paskirtas; Generaliniu gi Ekonomu ir Prokuratorium liko išrinktas kun.K.Rėklaitis.

Audijencija : Baigiantis Gen.Kapitulos darbams, liepos 28 dieną 1933 Šventasis Tėvas Pijus XI teikėsi priimti audijencijoje visus Kapitulos narius. Buvome Šventojo Tėvo priimti atskiroje salėje. Popiežius maloniai prabylo į mus, linkėdamas Dievo palaimos atliktiems Kapitulos nutarimams ir naujai Valdžiai išrinktai šešeriems metams, darbams. Tą pačią dieną po pietų įvyko iškilmingas Gen.Kapitulos užbaigimas.

Darbuotė.- Paprastai Gen.Kapitula nustato būsimai Gen.Tarybai atliktinų darbų programa. Panašiai ir Gen.Kapitula 1933 metų vadinamųjų dekretų forma nustatė naujai išrinktajai Vadovybei darbuotės linija. Žinoma, 1933metais mūsų Kongregacija jau stovėjo gan stipriai ant kojų juridiniu, materijaliu ir net ~~skaičiaus~~ skaitlingumo-atžvilgiu. Juk ir nauja Konstitucija jau buvo Šventojo Sosto aprobuota, privilegija "exemptionis" pripažinta, Kongregacija padalinta į Provincijas, Centras Romoje sudarytas ir nuosava rezidencija įsigyta. Dabar tik reikėjo Gen.Tarybai žiūrėti paprasto administravimo darbų ir rūpintis stiprinti visoje vienuolijoje tikrą vienuolišką dvasią, prižiūrėti ir gelbėti kiekvienos Provincijos tolimesnį vystymąsi. Be abejo nemaža darbų laukė Gen.Vadovybės, bet jau ne taip pagrindinių ir gyvybinių visai Kongregacijai, kaip kad buvo per praėjusį šešmetį,1927-1933. Ne man spręsti,ant kiek naujoji Vadovybė buvo atlikusi savo užduotį tarp 1933 ir 1939 metų. Aš tik noriu čia pažymėti kai kuriuos svarbesnius įvykius liečiančius mus Marijonus ir ypač tuos,kurie lietė mus gyvenančius čia Romoje.

Tarybininkų Rezidencija: - Kad Marijonų Centras Romoje galėtų tinkamai savo darbus atlikti, būtina sąlyga yra visų Kūrijos Narių rezidencija vienoje vietoje,tai yra Romoje. Ligi šiol,tai yra praėjusiame šešmetyje 1927-1933, tik dalis Tarybininkų rezidavo Romoje, nors jau nuo 1928 metų Generalicija buvo oficijaliai perkelta iš Marijampolės į Romą. Nat, tuo metu Latvių ir Baltgudžių atstovai arba išrinktieji Tarybininkai (kunigai Skrinda ir Cikoto) dėl mažaus jų tautybės narių negalėjo apleisti turimų pareigų savo krašte. Ir dėl to buvo išrūpinta jiemdviem dispensa,kad galėtų nerizíduoti Romoje. Jiedu tik retkarčiais buvo kviečiami į Pilnųjų Gen.Tarybos posėdžius, kurie įvykdavo,tai Rygoj,tai Berlyne, tai Romoje. - Bet 1933 metų Kapituloje buvo numatyta,kad jau visi Kūrijos Nariai galėtų gyventi Romoje. Ir ištikrųjų buvo manyta,kad tai bus įvykdinta be jokių kliūčių. Faktiškai gi įvyko kitaip. Jau pačioje Kapituloje naujai išrinktasis Generolas pareiškė, kad Drujos Namas,kurio jis buvo viršininkas, jam išvykus negalės apsieiti be pagelbos. Ir jis pasiūlė,kad kun.Ladas Lysik būtų paskirtas Drujos viršininku, o jo vietą Romoje papildys kiti. Reiškia,kun.Lysik liks Gen.Tarybininku ir Sekretorium de iure, bet de facto jį Romoje pavaduos kas kitas. Taip ir įvyko. Reikalui esant į Gen.Tarybos posėdžius buvo kviečiamas kas nors išTėvų Marijonų Lenkijos Provincijos narių, o Gen.Sekretoriaus pareigas teko eiti kun. K. Rėklaičiui. - Tik kuomet kun.Lysikui pasitaikydavo proga kai kada atsirasti Romoje, tai jis užimdavo savo pareigas. Tai gi įvykdavo labai rėtai. Kiek pamenu, per tą šešmtį tik į pabaigą jis ilgesnį laiką išgyveno Romoje, o šiaip vieną ar du buvo iškviestas iš Drujos. - Kadangi Generolas turėjo labai dažnai lankytis Provincijas, ypač Lenkijos (Drujos Namą ypačiai), tai faktiškai Romoje paprastai reziduodavo tik trys Tarybininkai: Bronikowski, Kriščiukaitis ir Draugelis. / Notabene: kun.K.Bronikowski, kuris buvo išrinktas Pirmuoju Gen.Tarybininku,taigi Generolo Pavaduotoju, po trijų metų t.y. 1936 metais, atsisakė nuo savo pareigos. Tuomet jo vietą užėmė kun.J.Kriščiukaitis, o nauju Tarybininku vietoje atsisakiusio buvo paskirtas kun.J.Sobczyk (Lenkijos Prov.)./

Gen.Kūrijos Valdininkai: Trys svarbiausieji yra Gen.Kūrijos valdininkai: Generaliniai: Sekretorius, Ekonomas ir Prokuratorius. Toms visoms pareigoms eiti buvo išrinkti: Kun. L.Lysik - sekretorium, o kun.K.Rėklaitis - Ekon.ir Prokuratorium. Bet de facto, visos trys pareigos teko eiti vienam,tam pačiam, ~~Eko kurie ėje Prokur. ir Ekon. pareigas.~~

Romos Namo Vadovybė: - Dėl žmonių stokos, Gen.Kūrijos nariai turėjo eiti ir Romos Namo

vadovybės pareigas. Ilgus metus Romos Namo Vyresniojo pareigas teko eiti rašančiam šias eilutes, galima sakyti nuo pat pradžios įsikūrimo mūsų Kolegijos Romoje, taigi nuo 1925/arba nuo 1926, kuomet formaliai namas buvo įkurtas/. Todėlei man buvo didelis džiaugsmas, kai pagaliaus naujaji Gen.Vadovybė 1933 metais išrinko Romos Namo vyresniuoju kun.K.Bronikowski. Tačiau mano džiaugsmas neilgai truko. Nes 1934 metais kun.Bronikowski atsisakė nuo viršininkavimo ir Gen.Taryba leipos 2,1934 ir vėl mane grąžino į senąją pareigą. Ją ėjau iki trimečio pabaigos, reiškia iki 1936 metų. Tais metais Lapkričio pabaigoje Gen.Taryba ryžosi paskirti Romos Namo Vyresniuoju asmenį jau ne iš Gen.Tarybininkų tarpo. Juomi buvo kun.Juozas Vaišnora, jaunas 31 metų kunigas, gabus ir turįs administracinių ypatybių, kuris jau kurį laiką ėjo Romos Studentų Prefekto pareigas. Tačiau ir jis neilgai teišbuvo toje pareigoje. Sausio mėn.1938 jis buvo Gen.Tarybos išrinktas Lietuvos Marijonų Provincijolu, vietoje atsisakiusio kun. A.Petrausko. Tuomet Romos Namo vyresniuoju buvo paskirtas kun.L.Draugelis. Tuo būdu per šitą 1933-1939 šešmetį pasikeitė net 4 Romos Namo vyresnieji: Bronikowski, Rėklaitis, Vaišnora ir Draugelis.

<u>Dvasios Vadovas</u>: Romos Namuose, kur yra ir studentų Kolegija, turėta visuomet vargo su pareiga Dvasios Vadovo arba kaip Konstitucija vadina "Moderator Spiritus". Dėl žmonių stokos buvo pasitenkinama aprūpinti studentus nuodėmklausiais, kurie galėtų įvairiomis kalbomis klausyti studentų išpažinites. Dažnai tekdavo ieškotis tokių iš svetimų Ordinų. Ir taip turėjome nuodėmklausiais: iš Resurekcijonistų, iš Dominikonų, iš Paulistų.... O dvasiškas konferencijas atlikdavo arba Vyresnysis arba kuris iš Gen.Kūrijos tėvų arba kuris iš Marijonų atvykstančių į Romą kokiais priepuolamai pa~~sitaikydavo gyventi Romoje~~ reikalais. - Kuomet 1933 metais buvau atleistas iš Vyresnojo pareigų, Gene.Taryba manė, kad atėjo laikas jau paskirti formaliai dvasios Moderatorių. Ir taip netikėtai pakliuvau į naujas pareigas. Ir jas ėjau ne tik iki 1934, kuomet vėl bubau paskirtas Vyresniuoju, bet ir toliau iki 1939 metų, su tuo tik skirtumu, kad man būnant vyresniuoju neturėjau teisės klausyti išpažinites studentų. - Tik sakydavau kas savaitė konferencijas ir dažnai meditacijas, ypač žymesnėmis šventėmis. Per tuos 5 metus teko nemaža tų konferencijų pasakyti. Bet kas svarbiausia, tai kad jas ištisai pirma surašydavau lotynų kalba ir iš rašto sakydavau. Dabar susidarė gan didelis įvairiomis temomis pasakytų dvasinio turinio konferencijų rinkinis, kuriuo galės kiekvienas Marijonas pasinaudoti, jei jam teks kada nors būti Romos Namuose dvasios Vadovu. Tuomi nenoriu pasakyti, kad tos konferencijos jau būtų tobulinimo, o tik kad rinkinyje kiekvienas ras geros medžiagos surinktos iš kitų žymių autorių.

3. Sidabrinis Kongregacijos Atnaujinimo Jubiliejus (1934)

Vienas iš svarbesniųjų įvykių šio šešmečio laikotarpyje be abejo yra mūsų Marijonų Kongregacijos atnaujinimo XXV metų jubiliejus. Didvyriškai drąsus kun.Prof.Jurgio Matulevičiaus žygis, kuris gavęs besąlyginio pritarimo iš Šventojo Sosto pusės, išgelbėjo caristinės valdžios pasmerktą mirti mūsų Vienuoliją, negalėjo praeiti be tam tikro atžymėjimo XXV metinės sukakties proga. Šiandien man sunku prisiminti visas to minėjimo smulmenas. Kiek mano atmintis išneša, yra keturi dalykai, kuriais labiausiai buvo Marijonų atžymėtas atgaivinimo sidabrinis jubiliejus.

1) Generolo aplinkraštis: kuriuo visi Marijonai buvo paraginti tinkamai švęsti savo Jubiliejų, nurodant konkrėčius būdus tai daryti. Sunku yra man šiandien atsiminti įsakmiai šito jubiliarinio Tėvo Generolo Andriaus Cikoto aplinkraščio. Tiek žinau, kad jis turėjo didelio atgarsio Marijonuose ir nustatė gaires mūsų Vienuolijai tolimesnei pažangai atsiekti.

2) Istorinė atgaivinimo apžvalga: Sidabrinio jubiliejaus proga buvo Generalicijos pirmą kartą išleistas "Elenchus " visų namų ir narių bei darbų jau nebe ciklostyliu, bet tikra spauda. Dar gyvam esant Ark.Jurgiui Matulevčiui, kaip tik Marijonai įsikūrė Romoje, buvo pradėta kasmet leisti "Elenchus omnium Sodalium et Domorum Operumque Congregationis Clericorum Regularium Marianorum". Pirmas toks "Elenchus" buvo išleistas 1926 metais ir jo tekstas buvo paties Matulevičiaus peržiūrėtas ir taisytas. Nuo to laiko kasmet ciklostyliu daugintas vis išeidavo Marijonų Elenchus'as. Bet jubiliejaus proga 1934 metais jis buvo atspausdintas Pijaus X spaustuvėje. Ir kas svarbiausia, jame pat pradžioje randame istorinę Marijonų Kongregacijos lotynų kalba apžvalgą, nuo pat jos įsikurimo iki atnaujinimo, ir ypačiai pabrėžtas XXV metų (1909-1934) laikotarpis. - Nuo to laiko jau kasmet Elenchus'as buvo spausdinamas spaustuvėje iki 1939 metų. Karas sustabdė publikaciją. Bet ir po karui, neturint tikrų žinių apie Marijonus už "geležinės uždangos", nedrįstama spausdinti visos Kongregacijos Elenchus'o. Tačiau atskiros Provincijos (Amerikoje) leidžia "šapirografuotą" kiekviena savo "Elenchus'ą".

3) Speciajlė Jubilijinė Audijencija: - Tikrai atmintina yra toji jubiliejinė audijencija kurią teikėsi mums, Marijonams, gyvenantiems Romoje suteikti Šventasis Tėvas Pijus XI. Ji įvyko liepos 16 dieną, 1934. Ją gyvai atsimenu ir šiandien, ir dėl to ketinu kiek smulkiau ją aprašyti.

Mes, Marijonai gyvenantieji Romoje, dažnai turėdavome laimės matyti Šventąjį Tėvą ir dalyvauti ne kartą net audijencijose. Bet tai vien kaip atskiri asmens arba prisiplakę prie kitų grupių, pavyzdžiui: su maldininkais atvykusiais iš mūsų kraštų, su "Angelicum" profesoriais ir studentais ir panašiai. Bet iki šiol dar ne kartą nebuvome audijencijoje pas Šventąjį Tėvą, kaipo Marijonai, kaipo atskira vien tik Marijonų Kongregacijos grupė. Reikėjo laukti net iki 1934 metų, Sidabrinio Jubiliejaus mūsų Vienuolijos, kad tokios laimės patirti. Prie tos pirmos Marijoniškos grynai audijencijos mes ruošėmės iš kalno. Norėjome, kad šita pirmoji audijencija būtų atžymėta paminėjimu to Asmens, kuris prieš 25 metus pasiryžo visą save paaukoti Marijonų Kongregacijai išgelbėti nuo neišvengiamos mirties. Buvo dėl to sumanyta paruošti gražų aliejiniais dažais artistiškai pieštą Atnaujintojo portretą ir jį įteikti Pijui XI per audijenciją. Portretą tikrai artistišką parūpino Lenkijos Provincijos Marijonai ir jį pristatė į Romą kaip tik prieš pat paskirtą audijencijai dieną.

Atėjo pagaliaus liepos 16-toji, audijencijai skirtoji diena, mūsų Marijonų Dangiškos Globėjos Škaplierinės Šventė. Į audijenciją vykome visi Romos Namo Marijonai (gal išskyrus vieną ar kitą paliktą namų daboti): Gen.Kūrijos tėvai, kunigai studentai ir klierikai ir broliai patarnautojai. Šiandien jau nebeatsimenu kiek mūsų iš viso traukė link Vatikano, bet manau nesuklysiąs, jei sakysiu buvome apie 25 asmenų. Mūsų audijencijai buvo paskirta "Sala di Tronetto", artimiausioji nuo Popiežiaus "studio privato". Ten išsirikiavome pusračiu, pradedant nuo Vyresniųjų ir baigiant Broliukais. Paskutinėje vietoje atsistojo brolis Pijus Gudelevičius, kuriam buvo pavesta prilaikyti mūsų Atnaujintojo portretą, kuris buvo padėtas arba pastatytas ant aukšto krėslo.

Šventasis Tėvas įėjęs į salę, savo papročiu, visųpirma apėjo visus mus suklaupusius ir kiekvienam davė pabučiuoti Savo žiedą. Atėjęs gi prie Atnaujintojo portreto, sustojo ir ištiesęs į jį ranką tarė: "Hic fuit vir vere sanctus". Nepaprasto įspūdžio padarė į mane (o tikiu, kad ir į visus dalyvius) tie Popiežiaus neoficijalios kanonizacijos žodžiai. Nieko kilnesnio ir brangesnio negalėjo Šventasis Tėvas mums pasakyti apie mūsų Atgaivintoją. Tačiau tuomi nepasitenkinęs, Pijus XI dar prabylo į mus lotynų kalba, kurioje ragino mus sekti mūsų Dvasios Tėvo pėdomis ir linkėdamas mums gausių Dievo malonių jubiliejaus proga. Kad ir įsakmiai turinio Jo kalbos ir nebeatsimenu dabar, bet jie buvo didžiai įspūdingi, kaip ir visa ši nepamirštama audijencija.

Kalbant apie šią Marijonams atmintiną audijenciją, negaliu čia nepaminėti, kad joje turėjo laimės dalyvauti PENKI MARIJONAI NEOPRESBYTERIAI, kurie buvo įšventinti kunigais kaip tik dieną prieš audijenciją, liepos 15-tą dieną. Tai pirmą kartą Romos Marijonų Kolegijos istorijoje tiek kunigų vienu kartu įšventinta. Ligi tol, nuo 1906 Kolegijos gyvavimo metų, dažniausiai vienas kitas buvo įšventintas. Tik 1931 metais, [illegible], tai iš karto buvo kunigais įšventinti 3 Romos Kolegijos studentai, o tik 1934 metais, vidurinio Kongregacijos atgaivinimo jubiliejaus proga, susilaukėme gausesnio naujų kunigų skaičiaus. Įdomu čia pabrėžti, kad visi neopresbyteriai buvo iš Amerikos Provincijos. Štai jų vardai: Jagminas, Jančius, Švedas, Vaškevičius, Vosylius.

Rašant apie specijalią Marijonams suteiktą audijenciją, prisimenė man ter kita audijencija, tais pačiais metais suteikta man pačiam, vienam, reiškia privatinė. Pirmą kartą savo gyvenime teko man tokia didelė garbė! O kaltas čia buvo kun. Adomas Jasenauskas, MIC., "Marijos Vaikelių" organizacijos vadovas. Jis būtent penkerių metų minėtos organizacijos gyvavimo proga, sumanė įtekti Šventajam Tėvui "Šaltinėlio" penkmečio (1928-1933) rinkinį gražiai aptaisytą ir drauge vaikučių Dvasinių Gelelių Vainiką ("Flores Spirituales"). Visa tai atsiuntęs į Romą ant mano rankų, pareikalavo, kad tas dovanas įteikčiau asmeniškai Popiežiui ir paprašyčiau, kad suteiktų Specijalų Savo Palaiminimą su autografiniu Jo parašu. Man atrodė, kad jo sumanymas yra permenkas dalykas, kad drįsčiau Popiežiui laiką gaišinti. Bet dėl viso ko nuėjau pas Mons. Caccia Dominioni ir jam išdėsčiau dalyką. Jis pareiškė, kad galima bus privatinę audijenciją paskirti, jei tik nebrėsiu kad ji būtų greit paskirta, o laiką visiškai palikčiau Antikamerai nustatyti. Sutikau. Ir prisiėjo laukti ilgokai. Jau buvau bemanęs, kad Mons. Caccia bus pamiršęs savo pažado. Ir kartą net pasiteiravau. Atsakė: "abbia pazienza!"

Ir štai, galų gale, birželio 14 dieną 1934 m., buvau priimtas privatinėje audijencijoje pas Didelį Popiežių Pijų XI. Buvau priimtas paskučiausiai, po visų kitų privatinių audiencijų. Atlikęs ceremonijalą tris kart priklaupdamas, prisiartinau prie Popiežiaus sėdinčio prie savo rašomojo stalo. Pabučiavęs Jo žiedą, įteikiau dovanas trumpai paaiškinęs reikalą, nors jau tai buvo padaryta pirma raštu Antikamerai. Popiežius tuojaus pradėjo vartyti "Šaltinėlio" rinkinį. Užtikęs kokį paveikslą, kuris primindavo Jam matytus Lietuvoje dalykus, sustodavo ir padarydavo savo pastabas. Pagaliaus, liepė man padėkoti už dovanas Marijos Vaikeliams, ir suteikė tuč tuojaus palaiminimą. – Vėliau buvo gautas Šventojo Tėvo fotografija su Jo autografu ir iš Segreteria di Stato raštas adresuotas kun. A. Jasenauskui, kuriuo reiškiama Šventojo Tėvo padėka ir pakartojamas palaiminimas.

4) Ark.Jurgio Matulevičiaus kūno perkėlimas: Sidabrinis Marijonų Vienuolijos atgaivinimo jubiliejus buvo atžymėtas irgi iškilminguoju Atgaivintojo palaikų perkėlimo iš Kauno Bazilikos kryptos į Marijampolės bažnyčią. Tai įvyko spalių 24 - 25 dienomis 1954 m. Man pačiam neteko tose iškilmėse dalyvauti. Todėl neturiu jokių atsiminimų iš to perkėlimo. Betgi sąryšy su tuo turiu tik pastebėti, kad buvo man pasiūlyta vykti į tas iškilmes. p .Petras Vileišis, Lietuvos Atstovybės Italijoje sekretorius, buvo pasiūlęs mane nuvežti savo automobiliu į Lietuvą, kad galėčiau dalyvauti tose iškilmėse. Tačiau kuomet šį pasiūlymą patiekiau apsvarstyti mūsų T.Tėvams, ar verta man vykti, buvo atsakyta neigiamai. Taigi turėjau pasitenkinti dalyvauti dvasioje perkėlimo iškilmėse. Mes čia Romoje, spalių 24-25 dienomis , atlaikėme pamaldas už Arkivyskupo Jurgio sielą.

5) Pirmos Marijonų Seminarijos Įkurimas: - Tais pačiais metais 1954, bet, rodos, ne dėl jubiliejaus, buvo įsteigta pilnoji Dvasinė Seminarija Marijonams studentams skirtoji Amerikos Provincijoje. - Tiesa, studijų namai arba kursai buvo ir pirmiau Marijonuose, kaip duokim sau, Lietuvoje, bet ten apsiribuota vien tik filosofijos kursu; arba,kaip duokim sau, Romoje, kur studentai gyvena Kolegijoje,bet eina mokslus kuriam nors Romos universitete, ir tik kai kuriuos papildomus objektus išeina namuose. Bet dar ligi šiol nei viena Provincija neturėjo savo tikros Seminarijos, su savo profesoriais, su savo programa, apimančia visą kunigiškų mokslų kursą,filozofijos 2 metų ir teologijos 4 metų kursą. Ir štai pirmieji ryžosi tokią mokslo įstaigą atidaryti Amerikos Marijonai. Studentų tai jie tuomet turėjo pakankamai (būtinas quorumas tebuvo). Bet truko jiems profesorių,o o ypač vedėjų. Generaline Marijonų Vadovybė dėl to ilgai delsė prašymą Amerikiečių išpildyti ir reikalavo,kad Seminarijos Rektorium būtų arba J.E.Vyskupas P. Būčys arba kun.J.Vaitkevičius. Kad ir pats Vyskupėlis Būčys iš savo pusės mielu noru sutiko priimti Rekotoriaus pareigą, bet jis negalėjo vykti į USA be šv.Rytų Apeigų Kongregacijos leidimo. O to leidimo, pasiteiravus, duoti Kongregacija nesiryžo. Priežastis neigiamo nusistatymo buvo aiški: baimė,kad Amerikos Episkopatas neužprotestuotų prieš Rytų Apeigų vyskupo siuntimą , dėl kurio jau turėta kažin kokių keblumų,kai jis 1931 metais ar 1932 lankėsi USA.

Ir taip atkritus Vyskupo Būčio kandidatūrai, tebeliko paskirti kun.J. Vaitkevičių. Jis buvo,jei neklystu, pirmas Marijonų Seminarijos USA rektorius. (Sakau: jei neklystu, nes man vis vaidenasi, kad Seminarijos organizatorium buvo kun.V.Kulikauskas ir dėl to gal ir pirmas Rektorium/;

4. Nepaprastos Atostogos (1936)

Kad ir Gen.Kapitulos (1933) buvau išrinktas vien tik Gen. Ekonomo ir Prokuratorius pareigoms, bet,kaip jau buvau aukščiau pažymėjęs, man teko eiti dar ir kitas pareigas,kaip Gen. Sekretoriaus, Namo vyresniojo (nuo 1934) ir net dalinai Dvasios Vadovo (sakyti kas savaitė konferencijas). Pareigų bei darbų gausybė,be abejo, veikė į mano sveikatą,bent į mano nervus, ypač,kad jau nuo 1930 metų man neteko turėti tikrų atostogų,kaip mes tai suprantame - būtent atsitraukimas visiškai nuo einamų pareigų;kitaip sakant išvykimas toliau į savo kraštą. Prie to, prisidėjo irgi nemaža ir mūsų, Generolo ir mano, nesuderinamos nuomonės kai kuriuose mūsų Kongregacijos valdymo klausimuose; ypatingai ekstrėmės nustatyme kompetencijų Romos Namo Prefekto ir Vyresniojo, Vyriausiojo Vadovo ir Lokalinio Vyresniojo Romos Namo atžvilgiu. Nenoriu čia kaltinti mūsų Generolą, greičiau turėčiau save kaltinti, kad vietoj ramiai klausimus svarstyti ir diskutuoti, pradėjau karščiuotis ir kitus prie savo nuomonės traukti. Kaip ten bebuvo, faktas liekasi faktu, kad santykiai- (ne asmeniški, nes tie buvo kuogeriausi) ,bet,sakyčiau, oficijalūs tarp mudviejų, reiškia Generolo ir manęs, pasidarė labai įtempti. Jaučiau,kad T.Generolas,kad ir aukštai mane vertina,kaipo darbininką, vis tik žiūri į mane kaip į savo sumanymų kliūdytoją, priešą, ardytoją. Buvau net jam ne kartą pasakęs; "jei esu Jums kliūdytojas, esu pasiryžęs pasitraukti". Ir ištikrųjų,pradėjau galvoti apie laikiną pasitraukimą iš Kongregacijos,kitaip sakant,apie eksklaustraciją. Net dėl to pradėjau tartis su vienu Monsignoru šv. Kongregacijoje. Šis griežtai mane sudraudė, ir,matyt, prie progos, kuriam nors iš mūsiškių pasakė: "nespauskite Padre Casimiro perdaug". Apie tai greit sužinojo ir pats T.Generolas.Ir buvo labai nepatenkintas,nes manė, kad mūsų viduje vykstamieji nesutarimai yra išėję už mūsų mūrų, į svetimųjų tarpą, į pasaulį. / Tiesą sakant, pasitarimas konfidencijalus su mūsų Kongr. prieteliu, šv. Vienuolių Kongr.valdininku negalima skaityti plepėjimu svetimiems/.

<u>Gaunu Atostogas</u>: Žodžiu, dalykai taip susidarė,kad jaučiau reikalo kaip nors pasitraukti iš Romos Namo ilgesniam laikui, kad galėčiau visai pamiršti visus ginčijamus klausimus ir reikalus. Tikėjausi,kad tuo bent būdu nusiraminsiu ir pradėsiu gal kitaip, su didesniu blaivumu ir bepartiviškumu į tuos klausimus bei reikalus žiūrėti. Ir sumaniau prašyti ilgesnių "atostogų". Norėjau vykti į USA. Net buvau susirašęs su kun.J.Jakaičiu,Provincijolu, kuris buvo labai nustebęs dėl mano pasiūlymo,betgi neatsisakė manęs priimti.

galų gale savo norą pareiškiau DG.Tėvui Generolui, prašydamas leidimo vieneriems metams pasitraukti iš Romos ir vykti į USA, į Amerikos Provinciją. Generolas su tuo nesutiko. Jis pasiūlė man tik pusmečio atostogas ir vykti ne į USA,bet į Londoną ir iš ten į Lietuvą. Pasitenkinau ir tuomi. Ir tuojaus pradėjau ruoštis į kelionę. Su p. P.Vileišiu pagalba sustačiau maršriutą, norėdamas pakeliui į Londoną aplankyti žymesnias vietas,kurių dar nebuvau matęs. p.Vileišis parūpino man sulig padarytos maršriūtos "kuponus" kurie užtikrintų man iš kalno vietą viešbučiuose tų vietovių,kur nustatyta buvo sustoti.

<u>Kelionė į Londoną</u>: - Romą apleidžiau,kiek pamenu, vasario 3dieną, (1936 m.),sekančią dieną po Grabnyčios šventės, nes pamenu,kad dar buvau ir 1936 metais kaipo Gen.Prokuratorius dalyvavęs žvakių aukojimo Popiežiui apeigose, o kelionėje į Londoną išbuvau apie dvi savaites, atvykęs į Londoną kaip tik prieš 16 Vasario dieną.- Kelionę į Londoną buvo taip sutvarkyta, kad niekuomet man netektų nakčia keliauti, o vis dieną. Naktis vis praleisdavau ~~kokiame-nors~~ jau iš kalno numatytame ir užsakytame viešbutyje. -

Pirmas mano sustojimas buvo Pisoje, kurios dar niekuomet dar nebuvau matęs, nors jau tiek metų išbuvęs Italijoje. Norėjau pamatyti ir aplankyti tą keistą bokštą,kurs kad ir palinkęs nesmunka žemyn. Tiesa, bokštą tą aplankiau, bet kaip tik ten man bebūnant pagavau šaltį: buvo,mat, vėsokas oras ir vėjuotas.

Pernakvojęs Pisoje, sekančią dieną vykau toliau ir pasiekiau Genova,kur buvo paskirtas man antras sustojimas. Dar tą pačią dieną suspėjau aplankyti garsias Genovos kapines. Bet vakare jau jaučiau,kad ~~esu~~ turiu karščio. Tačiau rytojaus dieną turėjau pasiekti sulig nustatytu planu Nizza. Ir todėl po pietų keliavau toliau.

Nizzoje viešbučio patarnautojai italai mane išgydė nuo peršalimo. Prieš einant gulti davė išgerti karšto raudono vyno. Gerokai sušilau ir prakaitavau, ir ryte jau neturėjau karščio ir galėjau toliau keliauti, atlikęs tik vieną svarbų reikalą,kurį man buvo pavedęs atlikti p.Dr.P.Vileišis.

Sekančias sustojimas buvo numatytas Avignone. Norėjau būtinai pamatyti Popiežių buvusią rezidenciją ir katedrą. Ir dėl to reikėjo man pasukti į šoną iš to kelio,kur veda į Tulusą ir Liurdą. Avignone pernakvojau. Ryte atlaikiau šv.Mišias buvusioje Popiežų katedroje,apžiūrėjau ten palaidotų Popiežių kapus ir užėjau minutei į buvusio Popiežių palociaus kiemą. Nebuvo jau laiko eiti į vidų,nes mano traukinys turėjo išiti

apie 10 val.ryto. Turėjau skubintis, kad nepavėluočiau. Ir tikrai vos ne vos suskubau atvykti laiku į stotį.

L i u r d e (nuo Vasario 7 iki 12 dienos): Iki šiol darytieji sustojimai Pisoje Genovoje, Nizzoje ir Avignone buvo tai sustojimai svarbiausiu tikslu pernakvoti, ir ta proga pamatyti vieną kitą įdomiausią dalyką vietovėse, kuriose man dar niekuomet neteko būti. Mano gi svarbiausias tikslas pasukimo iš tiesios linijos vykstant į Londoną, buvo aplankyti Liurdo šventovę, kurios dar savo gyvenime nemačiau ir kur norėjau šiek tiek dvasiniai atsigauti po tų visų mano pergyvenimų Romoje. Ir dėl to maršrutas buvo pramatyta ir paskirta Liurdui net 4 dienos sustojimo. -

Išvykęs iš Avignono apie 10 val. ryte, atvykau į Liurdą per Tulusą vakarop tą pačią dieną vasario 7. Vieta buvo rezervuota viešbute "Vaticano". Bet atvykus į Liurdą, pasirodė, kad žiemos metu jis nefunkcionuoja. Tik vienas viešbutis ne sezono laiku teveikia Liurde, vardu, kiek pamenu: "Bellview" ar kas nors panašaus. Jis mane ir priėmė ir pasitenkino kuponais "Vaticano" viešbučio, nors man buvo pasakyta, kad "Bellview" esąs geresnis ir brangesnis viešbutis.

Liurde išbuvau net penkias dienas. Stengiausi kuodaugiausiai atjausti šventovės antgamtiškumą, jei tai galima sakyti. Šv. Mišias laikiau pirmiausiai visose trijose bažnyčiose, kiekvieną dieną kitoje. O prieš paskutinę dieną, kuri buvo 11 vasario, metinėj Apsireiškimo šventėj užsisakiau iš kalno prie pačios Grotos. Ir gerai padariau. Jei būčiau neužsisakęs, jokiu būdu nebūčiau galėjęs tą dieną laikyti prie grotos. Mat, kad ir ne sezonas, o vis tik 11 Vasario dienoje atvyksta į Liurdą viena kita maldininkų grupė, bent iš pačios Prancūzijos. Šį kartą buvo atvykusios be prancūzų dar ir iš Italijos maldininkų grupės. O su maldininkais atvyksta kunigai ir net Vyskupai. Vigilijoje, reiškia vasario 10 dieną, šv.Mišių tvarkytojas Liurde, man paskambino telefonu, pranešdamas, kad jis negalįs man skirti laikyti šv. Mišias prie grotos pažadėtą valandą, nes, girdi, atvyko vyskupų ir jiems reikia užleisti. Smarkiai į tai reagavau, sakydamas, kad aš jau 4 dienas prieš tai esu užsiregistravęs; turiu tad teisės pirmoje vietoje. Tuomet tvarkytojas pasiūlė kitą ankstybesnę valandą, jei neklystu 5 val.ryte. Atsakiau, man vis tiek, kad ir vidurnaktį, byle tik atlaikyti šv. Mišias prie Grotos.

Pirmą dieną po mano atvykimo į Liurdą, reiškia vasario 8 dieną, radau prisnigta gerokai ir buvo šalta. Bet vėliau, kitomis dienomis ora atšilo, vasario 11 d. buvo net šilta.

Per visą mano buvimo Liurde laiką rūpinausi ką pamatyti kas verta buvo pamatyti ir aplankyti. Didžiausio įspūdžio padarė man pati Šventoji Grota. Ten ištikrųjų pajunti kad esi antgamtinėje atmosferoje. Besilankančiųjų žmonių pamaldumas, gyvas tikėjimas ir pati aplinkuma, nuošalumas ir tokia nepaprasta tyla, veikia į pirmą kartą atėjusį maldininką ir lyg perkelia į antgamtos sritį. Ir pradedi kelti savaime savo širdį ir mintį į Tąją Dangaus Karalienę, kuri teikėsi šioje vietoje regimai pasirodyti ir prabilti į mus, Jos žemės vaikus. Mielu tad noru kasdien darydavau vizitas į Grotą, kad bent trumpai pabūvoti toje antgamtos atmosferoje. - Nemaža įspūdžio padarė man reprodukcija Švenčiausios Panelės pasirodymų Liurde, kuri gyviausiais paveikslais atstato prieš žiūrovo akis įvykius buvusius prieš 76 metus.- Aplankiau irgi Liurdo Musiejų ir kitas įdomybes surištas su Liurdo šventove. - Apėjau Kryžiaus Kelius. Tai man buvo smagus drauge pasivaikščiojimas tame milžiniškame lyg miške.

Vasario 11 dieną, be atlaikytų šv. Mišių prie Grotos altoriaus, dalyvavau ir iškilnguose šv. Mišiose šv. Rožančiaus bažnycioje ir išklausiau karštą pamokslą, kurį buvo pasakęs prie Grotos J.E.Liurdo Vyskupas tuomet Gerlier. Tos dienos vakare buvo sudaryta ir procesija su žvakėmis ir giesmėmis, bet ji nedarė gilesnio įspūdžio, nes žmonių nebuvo daug, tik kokia saulelė atrodė milžiniško pleciaus plotmėje.

Paryžiuje: Vasario 12dieną apleidau Liurdą ir per Bordaux patraukiau Paryžiaus link. Ten atvykau vakarop. Sustojau kažin kokiam italų viešbutyje, netoli Nord Gare. Paryžiuje man neteko dar savo gyvenime niekuomet būti. Kadangi sulig maršrūtos Paryžiui buvo paskirta tik 2 ar 3 dienos, tai rūpinausi aplankyti svarbesniąsias įdomybes. Ir taip aplankiau Notre Dame, Eifelio bokštą, Montmatre Jėzaus Širdies Bažnyčią, šv. Magdalenos ir dar kitas , jau nekalbant apie šv. Vincento bažnyčią, kurioje laikydavau kasdien šv. Mišias. - Buvau irgi apsilankęs pas p. Ministerį Klimą, mūsų atstovą Prancūzijoje, (ir jam įteikiau diplomatinį pakietą iš mūsų Atstovybės Italijoje) Paryžiaus atstovybėje radau p.Natkevičių (rodos, jis ėjo sekretoriaus pareigas), kuris su manim vienu laiku mokėsi Marijampolės gimnazijoje. - Buvau norėjęs vykti į Versaille, bet laiko buvo per maža.

Rodos, kad vasario 15 dieną, palikau Paryžių ir per Boulogne ir Dover skubinau į Londoną, kur atvykau jau vakare. Keista, Victoria stotyje niekas mane nepasitiko. Pasamdžiau "taxi" ir atvykau pats vienas į kleboniją. Šeimininkė nustebo pamačiusi mane tik vieną ir paklausė: "o kur mūsų Klebonas? Pasirodo, kad kun.K.Matulaitis,MIC. norėjo mane ypatingu

būdu pagerbti (o gal bijodamas kad muitinėje neužkliūčiau, ~~skubina~~ pasiskubino man į pagalbą ateiti) ir nuvyko mane pasitikti net į Dover. Bet ten manęs nepastebėjo, nes aš, tur būt, greit apsidirbęs su muitininkais, nieko nelaukdamas pasiskubinau įlipti į laukiantį traukinį . Turėjo tad jis nebagas vienas grįžti į Londoną ir tik vėlesniu traukiniu.

L o n d o n e: (Vasaris - Gegužis 1936): - Londone man teko jau vieną kartą būti. Tai buvo prieš 13 metų, kai 1923 metais su kun.F.Kudirka keliavome į USA. Tuomet išbuvau Londone tik vieną savaitę pas vaišingą kun.Kazimierą Matulaitį. Dabar gi jau ne vieną savaitę reikės būti, bet bent 3 -4 mėnesius atostogauti. Anuomet mane priėmė vaišingai kun.K.Matulaitis, ir dabar priima irgi nemažiau vaišingas kun.K.Matulaitis, bet ne tas pats, o tik senojo Matulaičio brolvaikis, ir anas ne Marijonas, o šis Marijonas, mūsų Kongregacijos narys.

Kad ir ilgos vakacijos buvo man skirtos Londone, bet nebuvo nuobuodu. Atvykau kaip tik į Gavėnios laiką ir turėjau progos pagelbėti kun.Matulaičiui Klebonui pastoracijoje. Klausiau išpažinčių, sakiau pamokslus , dalyvavau kai kurių draugijų susirinkimuose, parengimuose etc.etc. Prieš pat Velykas net pravedžiau taip vadinamas rekolekcijas žmonėms paruošti prie velykinės išpažinties. / Šitos rekolekcijos, tur būt, kunigui Matulaičiui patiko, nes jis ir kitais 1937 metais parsikvietė mane į Londoną rekolekcijoms vadovauti/.

Londone susipažinau su p.Ministeriu Balučiu ir pas jį nekartą buvau apsilankęs. Jo žmona, atsivertusi iš stačiatikių, ir duktė, kiek pamenu, dalyvavo rekolekcijose ir atliko velykinę išpažintį. Pats Ministeris irgi ateidavo į bažnyčią pamaldoms, bet pas savo kunigus gal nedrįso eiti išpažinties, o mokėdamas anglų kalbą lengvai galėjo ~~ją~~ išpažintį atlikti pas byle kurį anglą kunigą.

Atsimenu gerai, kad p.Balutis per 16 vasario šventę dalyvavo pamaldose bažnyčioje ir vėliau parapijos salėje suruoštoje programoje. Ir čia pasakė labai patrijotišką ir mūsų paprastų žmonių inteligencijai pritaikintą, įtikinčią kalbą. Stebėjaus jo mokėjimui taip gražiai bet drauge populeriai, visiems suprantamai, išdėstyti mūsų Tėvynės Nepriklausomybės reikšmę ir svarbą.

Per mano ilgą Londone būvimą suskatau atgaivinti mano anglų kalbos mokėjimą. Ir suradęs anglų kalbos kursą rekorduose, per gramofoną jį visą išklausiau. Be to, prikalbinau kun.K.Matulaitį įsigyti "radio" ir per jį kartais pasiklausyti prakalbų, pranešimų etc.etc.

Kelionė į Lietuvą: Rodos, kad į gegužės pabaigą apleidau Londoną, norėdamas mano "atostogų" bent paskutinius du mėnesiu praleisti Tėvynėje - Lietuvoje. Iš Londono traukiniu nuvykau į uostą..................... iš kurio laivu per visą naktį plaukėme į Olandijos, kiek pamenu, Roterdamo uostą. Iš čia gi traukiniu per Berlyną į Kauną.

Iš kelionės man liko atmintyje du nuotikiai. Vienas ant Vokietijos rubežiaus; vokietis muitininkas būtinai panorėjo, kad atidaryčiau jam mažąjį lagaminėlį, nors jam buvau pareiškęs, kad ten yra diplomatinis pakietas (jį buvo man įteikęs nuvežti į Kauną p. Ministeris Povilas Balutis). Ir nenusileido. Pamatęs pakietą, kuris buvo ant pat viršaus, toliau nei nežiūrėjo daiktų. - Kitas keistas atsitikimas irgi pasitaikė Vokietijoje. Į mūsų vagoną vis atbėgdavo iš kito vagono vaikinai, kokių 12 - 14 met ų. Buvo tai hitlerininkai, kurie, matyt, atbėgdavo į II klasės vagono nuošaliukus. Nes vieną kartą man užėmus nuošaliuką, kažin kas jį atidarė. Mano nusistebėjimui tai buvo uniformuota moteris, kuri atsiprašė, pasiaiškindama, kad maniusi vaikinus (Hitlerjugend'o) įėjusius į jiems draudžiamą vietą. Ir bendrai pastebėjau, kad artinantis prie Berlyno, kituose vagonuose, kur buvo hitlerininkai, pasidarė labai daug triukšmo, riksmo, dainavimo etc. etc.

L i e t u v o j e po šešerių metų nebuvimo radau didelę atmainą. Iš vienos pusės nepaprastai didelė pažanga kultūriniame ir ekonominiame gyvenime; bet iš kitos pusės - politinis prislėgimas - tautininkų diktatūra, kuri kaip tik 1936 ryškiausiu būdu pasirodė. Kiek pamenu, šitais metais įvyko rinkimai naujuoju įstatymu į Seimą, kuris užtikrino tautininkams pigų laimėjimą. Man buvo pasakota, kad daug kas boikotavo rinkimus įmesdami į voką ne balsavimo kortelę, bet iškarpas iš humoristinio žurnalo ar ką nors panašaus.

Lietuvoje tačiau neteko man išbūti du mėnesiu. Iš Romos buvau gavęs DG. Tėvo Generolo telegramą, kad pasiskubinčiau, kiek galima greičiau grįžti į Romą. Kadangi jau buvau tuo metu užangažiuotas skaityti paskaitą arba geriau tariant - pasakyti pamokslą per Eucharistinį Kongresą Kretingoje, atsakiau, kad tik po Kongreso galėsiu leistis į kelionę. Kongresas gi įvyko, rodos, birželio pabaigoje ar vidury. Kretingoje susitikau su Vyskupu J. Rancanu, kuris būtinai kvietė mane užsukti pas jį į Rigą ir žadėjo išrūpinti lenkišką vizą Rygoje. Beje, Kretingoje irgi turėjau progos susitikti ir su p. Čapliku, tuomet buvusiu vidaus reikalų ministeriu. Jis buvo kadaise mano mokinys Petrapilio Seminarijoje (1914-1918). Bet jis Seminariją apleido ir kunigo mokslų neišėjo.

Bandžiau užkalbinti jį dėl esamos politinės padėties Lietuvoje. Jis gynė, žinoma, Vyriausybės užimtą liniją. Kretingoje irgi sutikau netikėtai kun. Papaleigį, kuris čia Pranciškonų gimnazijoje, rodos, ėjo direktoriaus pareigas. Kun. Papaleigis buvo mano kurso draugas Petrapilio Seminarijoje. Keturis metus išbuvome drauge Seminarijoje. Turėjome progos truputį prisiminti senuosius laikus.

Kelionė atgal į Romą: Grįžęs iš Kretingos į Kauną, tuojaus pradėjau ruoštis į kelionę atgal į Romą. Buvau manęs drožti tiesiai per Berlyną - Mūncheną -Innsbruką , kad greičiau pasiekčiau Romą. Bet nenorėjau ir negalėjau nepaisyti Vyskupo J.Rancano, mano geriausiojo draugo dar iš Seminarijos laikų, kvietimo. Ypač, kad kuomet 1930 metais buvau Rygoje jo nebuvau radęs , ir nuo tada jis vis man primindavo, kad turiu jį Rygoje būtinai aplankyti. - Kun. Jonas Aleksa, Lietuvos Prov.Ekonomas, norėjo padaryti man surpryzą, o gal pagreitinti mano kelionę, ir bandė užsakyti man vietą aeroplane iš Kauno į Rygą./Bet nepasisiekė; o gal ir aš pats buvau griežtai atsisakęs nuo tokios kelionės. /

Kaip ten bebūtų, traukiniu leidausi į kelionę per Rygą. Rygoje mane tikrai draugiškai priėmė J.E.Vyskupas J.Rancans. Jis irgi parūpino man lenkišką vizą arba atskirą leidimą per-važiuoti Lenkiją. Iš Rygos tuomet buvimo atsimenu vieną nuotikį arba geriau mano naują prityrimą. Vyskupas norėjo man šį tą parodyti Rygoje. Pasamdė taxi. Sėdamės į auto. Koks hi buvo nusistebėjimas, kuomet pamačiau prie vairo sėdint moterį. Pirmą kartą savo gyvenime mačiau moterį - einant viešo šoferio pareigas.

Rygoje negalėjau ilgai būti. Rodos, buvau nedaugiau kaip vieną ar kitą dieną. Išlydėtas mano mielojo draugo Vyskupo Rancano per Vilnių vykau į Varšuvą, bet čia neturėjau intencijos sustoti, nes reikėjo skubintis; pagaliaus turėjau tik transito vizą. Varšuvoje tik išlipau ir nuvykau į mūsų bažnytėlę prie ul.Moniuszki ir ten atlaikiau šv. Mišias. Gal būt, kad dar, ta proga, mane nuvežė ir į Bielanus. Žinau, kad tą pačią dieną turėjau apleisti Varšuvą ir skubintis į Romą.

Taigi jau niekur nesustodamas keliavau Italijos link. Romoje buvau, kiek pamenu, birželio pabaigoje. Pasirodė, kad DG.Tėvas Generolas turėjo skubiai išvykti į Lenkiją Kongregacijos reikalais. Tai buvo priežastis, kodėl mane prieš laiką iškvietė iš mano "atostogų". Jam išvykus, turėjo Romoje būti bent Namo Vyresnysis, jei nieko nekalbant kad reikėjo ir Prokuratorius ~~eitų savo pareigas~~.

5. Lietuvos Vyskupų Atsilankymai Romoje

Marijonams įsikūrus Romoje, ypač, kuomet jie įsigijo nuosavus namus, atvykstantieji į Romą iš Lietuvos Vyskupai geisdavo apsigyventi ne kur kitur, o tik pas Marijonus. Mums tai buvo didelė garbė,bet drauge nemaža,kad ir miela,našta ir rūpesnis. Be Lietuvos Vyskupų dar ir Latvijos Ganytojai mėgdavo sustoti ant via Corsica 1. Gi iš Lenkijos atvykstantieji Vyskupai,kad ir padarydavo mums vizitas, bet nei vienas nebuvo pareiškęs noro būti pas mus svečiais. Be abejo, jie turėjo Romoje geresnių vietų pas Seseris Nazaretietes arba Resurekcijonistes.

<u>Pirmas Lietuvos Vyskupų atsilankymas 1928 metais:</u> Pirmą kartą po įsteigimo Lietuvos Bažnytinės Provincijos (1926) Lietuvos Vyskupai-Ordinarai atvyko į Romą "ad limina Apostolorum" 1928 metais,balandžio mėnesį. Tuomet Marijonai neturėjo savo guštos, o gyveno labai mažame namelyje samdytame: Via Ramni 38 - netoli nuo San Lorenzo in Verano. Kad ir norėtų, nebūtų galėję sutalpinti visų 5 vyskupų iš karto. Betgi Lietuvos Vyskupai pavedė Marijonams surasti jiems tinkamą pastogę Romoje,kur galėtų visi drauge apsigyventi savo buvimo Romoje laiku. Tinkamiausia tuo laiku buvo Villa San Francesco - Parioli rajone, neseniai tik pastatyta ir laikoma kaipo vienas iš geriausių viešbučių dvasininkams. Jos savininkai ir vedėjai buvo ir dabar tėra Broliai Pranciškonai Vokiečiai.Ten ir buvo užsakyti kambariai mūsų Vyskupams.

Bet tuomi dar nesibaigė Marijonų darbas. Reikėjo, atvykus Garbingiems Svečiams, jiems ir asistuoti, atliekant Romoje įvairius su "vizita ad limina" surišus reikalus : Lydėti į audjiencijas, šv. kongregacijas ,kitas įstaigas etc.etc. Kartais man prisieidavo ne tik visą dieną su Ekscelencijomis praleisti, bet net ir nakvoti Villoje San Francesco.

Įspūdingas buvo šventojo Tėvo Pijaus XI priėmimas specijalėje audjiencijoje visų 5 Vyskupų "in corpore", kai tik jie buvo atvykę į Romą. Be to, kiekvienas Vyskupas gavo atskirą audijenciją savo Vyskupijos reikalais.

Atlikus svarbiuosius oficijalius reikalus, Vyskupai sumanė padaryti ekskursiją į Neapolį - Pompei,Vezuvijų ir Monte Cassino grįžtant. Reikėjo ir čia Ekscelencijas palydėti. Ekskursijoje dalyvavo Vyskupai: Karosas,Staugaitis, Paltarokas ir Kukta. Arkivyskupas Skvireckas atsisakė nuo tokios bendros išvykos ir pasiliko Romoje. Taigi Balandžio kiek pamaru, pabaigoje iškeliavome penkiese traukiniu į Neapolį, pirma per Brolius Pranciškonus telegrafiškai užsisakę pastogę pas Grauen Schwestern Neapolyje. -

Neapolyje Pilkų Seselių pensijonas knibždėte-knibždėjo nuo vokiečių turistų ir dėl to sutalpinti mus, 5 naujus svečius, nebuvo lengva. Šiaip taip Vyskupai gavo kiekvienas po kambarį, kad ir ne visi labai patogų. O mane patalpino viename kambary (rodos semiterrate) su kitu, kapucinu.

Esant tokiems nepatogumams pas Seseles, rytojaus dieną, po pusryčių JE.Vyskupas J. Staugaitis iškėlė projektą: sutrumpinti būvimą Neapolyje iki vienai dienai, tuojaus likviduoti pensijoną pas Seseles, pasamdyti taxi visai dienai, aplankyti kas tik bus galima per dieną, ir vakare traukiniu vykti į Monte Cassino Vienuolyną nakvynei, tuojaus duodant telegrafinį pranešimą Beneditkinams apie mūsų 5 asmenų atvykimą. Sumanymui visi pritarė. Visųpirma mėjau samdyti taxi. Pasisiekė gana greit jį gauti. Šoferis apsiėmė už 250 lyrų (maž daug tuomet lygu $10.00) visą dieną mus vežioti į Pompeji, Vezuviją ir po Neapolį. Greit likvidavome reikalą su Seserims; davėme telegramą į Monte Cassino ir pasileidome lankyti Neapolio įdomybės.

Visųpirma, aplankėme senąjį Pompejį ir naująjį. Tengi papietavę, iš Pompejio išvykome auto į Vezuviją. Privažaiavome prie vietos, kur jau toliau nebuvo galima automobiliu važiuoti. Jau nebeatsimenu tos vietos pavadinimą, bet ten buvo kokia tai osterija ir įstaiga. Tuojaus mus apspito vyrukai, siūlydami mus nuvežti į Vezuviją, r-odos, kad už 60 lyrų (ar tik ne nuo galvos). Senesnieji mūsų Vyskupai nelabai buvo linkę priimti pasiūlymus. Bet ir jaunesnieji, kuomet išgirdo, kad reikės kopti į kalną jojant ant arklių, atsisakė nuo ekskursijos. Pabuvoję kiek vietoje, pasižvalgę į rūkstantį Vezuviją, paragavę ar nusipirkę įkyriai siūlomo vyno "Lagrima Cristi", grįžome auto į Neapolį, kur dar turėjome laiko šį tą, tarp kitko (rodos, kad šv. Januarijos katedrą) aplankyti ir paskirtu laiku vakare apleidome "bella Napoli".

Cassino stotyje jau mus laukė automobilius Benediktinų pasiųstas mus nugabenti į aukštą Monte Cassino. Nepaprastai įspūdingas buvo mūsų kopimas į kalną nakties tamsumoje. Šoferis visu greitumu stumė savo vežimą , nepaisydamas tankių ir staigių užsisukimų. Mums kilant vis aukštyn ir auktyn, pažvelgus žemyn į žiburius miestelio, atrodė kad mes kybame ant bedugnės krašto. Pirmas iš keleivių, kuris neišlaikė emocijų, buvo Vyskupas Staugaitis, kuris riktelėjo: "basta, basta! Sakyk - besikreipdamas į mane, kuris sėdėjau šalia šoferio - kad nevažiuotų taip greit". - Vyskupas Karosas tylėte-tylėjo. Gi Vyskupas Paltarokas pradėjo juokus krėsti. Vyskupas Kukta ramiai ir maloniai šypsojosi.
Laimingai pasiekėme vienuolyną ir buvome karališkai Benediktinų priimti. Pavaišino mus vakariene ir davė kiekvienam skyrium po puikiausią kambarį. Atidaręs langą, stebėjaus nepaprasta tyla ir ramumu. Nakčia miegojome, kaip rėtai kada: žodžiu- puikiausiai!

Gerai išsimiegoję, gerame upe ir kėlemės. Buvo sekmadienis. Mūsų vaišingi vienuoliai pavaišinę mus po šv.Mišių pusryčiais, pakvietė dalyvauti iškilmingose šv. Mišiose (sumoje). Gražus ir įspūdingas buvo 4 Vyskupų dalyvavimas ir procesijoje ir šv.Mišose. Dar prieš piet mūsų mieli gaspadoriai išrodė mums garsiojo vienuolyno įdomybes, tarp kitų dalykų: biblioteką, archyvą ir t.t. Papietavę tinkamai, automobiliu buvome nuvežti žemyn į stotį ir pavakary buvome jau Romoje, visi sužavėti taip meiliu ir vaišingu Benediktinų priėmimu.

Nebeatsimenu, kaip ilgai mūsų Vyskupai išbuvo Romoje, bet, rodos, neilgiau kaip kokią savaitę ar 10 dienų. Romą paleido visi drauge, kaip ir buvo atvykę, balandžio pabaigoje. Atminimui šios "in corpore" vizitos visi penki Vyskupai nusifotografavo pas Felici. Viena tokia fotografija dar iki šiai dienai pakabinta yra mūsų namuose vie Corsica 1, svečių kambary (pianterreno).

Atsilankymas 1933 metais : Vyskupai, valdantieji de iure e t de facto kurią nors vyskupiją, privalo kas penkeri metai atsilankyti Romoje "ad limina Apostolorum". Taigi antru kart Lietuvos Vyskupams privalu buvo būti Romoje 1933 metais. Bet ši kartą jie vyko į Amžinąjį Miestą jau nebe "in corpore," bet kiekvienas skyrium, kaip kuriam geriau tiko. Dargi vienas iš jų, būtent Vyskupas Justinas Staugaitis, dėl tam tikrų priežasčių, anticipavo savo atsilankymą ir buvo atvykęs į Romą su prel. Narjausku jau 1932 metais, vasario mėn.pradžioje. Bet jis nebuvo apsigyvenęs pas mus, bet viešbutyje, rodos, kad "Minervos". Ir gerai padarė, nes mes tais metais dar gyvenome samdytuose namuose prie Piazza di S.Nicolò da Tolentino 31, kur nebuvo nei šildymo nei kitų patogumų.

Kiti gi visi Vyskupai panorėjo apsigyventi pas mus. Ir taip: Vyskupas Kazimieras Paltarokas buvo pas mus (via Corsica 1) nuo 26 Balandžio iki 5 Gegužės 1933; -Vyskupas Antanas Karosas - nuo 18 Gegužės iki 3 Birželio 1933; - Vyskupas Juozapas Kukta - atvyko 26 Lapkričio; - galų gale Arkivyskupas Juozapas Skvireckas - atvykęs 14 Gruodžio išbuvo pas mus iki mėnesio pabaigos (kelioms dienoms buvo nuvykęs į Capri lydimas kun.J. Vaitnoros, MIC.). - Iš pastarojo atsilankymo prisimenu, kad Kalėdų naktį jis teikėsi atlaikyti mūsų koplyčioje iškilmgąsias Pontifikalines "Bernelių" Mišias, assituojant mūsų Kolegijos studentams. Tai buvo istorinis įvykis, nes Pontifikalinių Mišių mūsų Koplyčia niekuomet nebuvo mačiusi ir po to iki šiol dar nėra mačiusi. I tas Pontifikalines Mišias buvo atsilankę visi Romos lietuviai, kurie tą vakarą buvo svečiais kūčiose pas p.Ministerį V.Čarneckį.

Atsilankymas 1938 metais: Trečią kartą "ad limina" Lietuvos Vyskupai atvyko į Romą (ne "in corpore")

1938 metais. Ši kartą jie atvyko, kad ir ne visi kartu kaip kad buvo 1928, betgi veik///

tuo pačiu veik laiku (birželio mėnesyje) ir visi teikėsi apsigyventi pas mus via Corsica 1.

Turėjome tad didelės garbės turėti pas save svečiais visą Lietuvos Episkopatą vienu kar-

tu. Lietuvos Vyskupai, savo "ad limina" vizitos proga, buvo sukviesti šv. Studijų Kongre-

gacijos į bendrą posėdį aptarti Lietvuos Seminarijų ir Fakulteto reikalų. Dėl to visi

taikė savo atvykimą į Romą /// į tą patį laikotarpį. Ir taip: Vyskupas Karosas atvyko

jau gegužės 31, o Romą apleido tik 26 Birželio (kuriam laikui buvo nuvykęs į Vicarello);

Vyskupas Paltarokas išbuvo pas mus nuo 31 geg. iki 23 Birželio; - Vyskupas J.Staugai-

tis: nuo 18 Birželio iki 23 Birželio; - Vyskupas Kukta: nuo 18 iki 26 Birželio; Arki-

vyskupas Skvireckas: nuo 18 Birželio iki 3 Liepos. -

Kadangi tuo pat laiku buvo atsilankę pas mus ir Vyskupai: ~~Rncns~~ Rancans ir Būčys, tai vienu

laiku savo namuose turėjome svečiais net 7 vyskupus!

Kitų Vyskupų ir Garbingų Svečių atsilankymas: Be Lietuvos Vyskupų Ordinarų, ir kiti

Vyskupai malonėdavo pas mus apsigyventi, kuomet tekdavo jiems lankytis Romoje. Vyskupas

Mėčys Reinys buvo svečias pas mus net du kartu: 1932 metais (nuo Birželio 10 iki 21 d.)

ir 1930 metais (nuo 19 Balandžio iki 30 d.). Tuomet mes gyvenome dar prie Piazza di S.

Nicolò da Tolentino 31. - Vyskupas Teofilius Matulionis gyveno pas mus su kun.D.Mikšiu

1936 metais, tik jau nebeprisimenu kurį mėnesį jiedu pas mus svečiavo.- /// O ką gi

kalbėti apie Vyskupą J.Rancaną, mano kurso draugą iš Seminarijos laikų! Jis kiekvieną

kartą, kai lankėsi Romoje ne kitur apsigyvendavo, kaip tik pas mus. Taip jis buvo mūsų

mielas svečias 1933 (24.VI - 4.VII), 1935 (su Mons. J. Čamans'u: 5.XI - 23.XI), 1938

metais, kaip jau paminėta aukščiau (5.VI-20.VI).

Be Vyskupų nemažas skaičius kitų garbingų kunigų pas mus apsigyvendavo, tiek iš

USA, kiek iš Lietuvos. Tarp kitų prisimenu: Kun. Mironą (1934), Kun.J.Končių, Kun. Varną (28.VI-7.VII-33),

kun. Kl.Šovis (rodos 1936); kun.kun.A.Petraitis, Bakšys, Jankus, Čepukaitis, Valančiūnas (1933)

(1937)- 1938), ir t.t. ++ .

6. Lietuviai maldininkai Romoje

Be atskirų asmenų atsilankymo Romoje proga malonėjusių net apsigyventi pas mus Marijonus, reikia dar pažymėti ir kolektyvinių maldininkų grupes, kurioms, kad ir nebuvo įmanoma suteikti pastogės pas save, vis tik reikėjo pagelbėti visokiais būdais (vadovauti lankant Romos šventoves ir kitas įdomybes; lydėti į audiencijas; klausyti išpažinčių lietuvių kalba; patarnauti ir kituose reikaluose, pav. devocijonalių nusipirkime, parūpinime Šventojo Tėvo palaiminą ir t.t.

a) Pirmas pelegrinažas iš Lietuvos mano laikais (1925 - 1939) buvo atvykęs gruodžio 1925 dar Arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus, Apaštališkojo Vizitatoriaus suorganizuotas. Tai nebuvo tikra prasme maldininkų grupė, bet tiksliau sakant Delegacija atsiųstoji dalyvauti Šventųjų Metų užbaigos iškilmėse. Apie tai jau buvau čia rašęs(žiūrėk pusl.115-116).

b) Antrasis buvo atvykęs iš Lietuvos 1927 metais pavasarį. Buvo tai maldininkai tretininkai Tėvo Bizausko, pranciškono, vadovybėje. Tai buvo nedidelė maldininkų grupė, kurią sudarė daugiausiai moterys.

c) Trečiasis skaitlingiausias iš visų pelegrinažas buvo atvykęs paties Nuncijaus Ark. Rickardo Bartoloni ir Vyskupo M. Reinio vadovybėje - 1929 metais, (Birželio mėn.) Šventojo Tėvo Pijaus XI kunigystės aukso jubiliejaus proga. Manau, kad maldininkų skaičius siekė per 80 asmenų. Maldininkai turėjo progos dalyvauti Beatifikacijos iškilmėse ir buvo Šventojo Tėvo priimti labai įspūdingoje audijencioje. Kun. Juozas Vailokaitis, Nuncijui - maldininkų vadovui - pagerbti iškėlė puikų pokylį viešbutyje, kur maldininkai buvo apsigyvenę. Jame dalyvavo be maldininkų atvykusių iš Lietuvos irgi Romos žymesni asmens, kaip mūsų Ministeriai ir kiti. Tai buvo labai gražus gestas, kuris liūdijo ir Nuncijui ir šiaip italams, kad lietuviai nėra toki "mužikai", kaip kad kas juos piešia, bet tikrai kultūringi žmonės, moką pagerbti savo vadus ir prietelius.

d) Ketvirtasis - apsilankė Romoje 1930 metais (29 balandžio iki 4 geg.). Buvo tai gan didelė maldininkų grupė, kurie vyko iš Lietuvos į Kartagenos Eucharistinį Tarptautinį Kongresą. Grupę sudarė, kaip yra pažymėta mano dienyne, 28 moterys, 25 kunigai ir koki 15 vyrų (viso buvo maž daug 70 asmenų). Romoje grupė išbuvo 4 dienas. Šventasis Tėvas priėmė maldininkus specijalėje audijencijoje gegužės 1 dieną. Su ta grupe iš Romos išvyko mūsų tuomet Generolas kun. Pranciškus Būčys, kuris paskui lydėjo maldininkus į Liurdą.

e) Penktasis pelegrinažas lietuvių į Romą buvo atvykęs iš Amerikos, metais,rodos, jei neklystu, (1930). Buvo tai nedidelė grupė iš 12 asmenų, kuriai vadovavo Marijonas kun. Mykolas Urbanavičius. (kiek pamenu, grupę sudarė: 5 kunigai, 5 moterys ir du vyrai jauni/. Maldininkai buvo apsigyvenę viešbutyje "Albergo Romano", kuris randasi netoli piazza S.Nicolò da Tolentino,visai netoli mūsų tuometinės rezidencijos. Kunigai ateidavo pas mus laikyti šv. Mišių ir po Mišių valgydavo pusryčius . Jiems buvo išrūpinta speciali audijencija. Kad galėtumėm pasirodyti prieš Šventąjį Tėvą skaitlingesni, prijungėme prie atvykusių dar kitus amerikiečius-lietuvius tuomet gyvenančius Romoje, kaip duokim sau, ponią Jankienę su sūnum 10 ar 12 metų, mūsų studentus amerikiečius. Bet su tuo tik pakliūvau į bėdą. Amerikiečiams maldininkams buvo paskirta atskira salė ir Mons.Caccia Dominioni liepė man,atėjus Šventajam Tėvui, pristatyti atskirus ypač kunigus. Bet Pijus XI pats paklausė kai kuriuos,kur jie gyvena arba iš kur jie esą ir tuos,kurie Romoje gyveno. Ir taip pirmiausiai paklausė Jankienės vaiko: kur gyveni? O jis: Romoje. Toliau paklausė vieno iš mūsų klierikų: ir tas irgi atsakė:Romoje. Ir taip padariau Popiežiaus akyvaizdoje "brutta figura".

f) Šeštasis pelegrinažas atvyko iš Lietuvos 1935 metais, Atpirkimo Jubiliejaus proga. Tai buvo įdomi ir skaitlinga grupė. Ji buvo pasidalinusi į dvi dalis: viena iš 33 maldininkų,vadovaujant prel.Narjauskui, nuvyko pirma į Palestiną ir iš ten į Romą; kita dalis irgi iš 33 asmenų (jei neklystu) atvyko į Romą tiesiu keliu iš Lietuvos,vadovaujant kun.Mielaškai. Taip buvo nustatyta,kad abidvi grupės susieis Romoje ir drauge dalyvaus Jubiliejaus maldinguose Bazilikų lankymuose ir taip audijencijoje pas Šventąjį Tėvą. Audijencijoje maldininkai buvo priimti liepos 7 dieną. Man teko pačiam joje dalyvauti. Išsirikiavome didelėje salėje po vieną visu ratu per salę. Šventasis Tėvas apėjo visus ir kiekvienam davė Žvejo žiedą pabučiuoti ir prie tos progos su vienu ar kitu porą žodžių sukeisdavo. Paskui atsistojęs vidury salės prabylo, pabrėždamas maldininkų abiejų grupių maldingumą ir tikrai sumaningą symbolišką pabrėžimą 33 Atpirkėjo metų amžiaus ir tą didelį pasiaukojimą darant ilgą kelionę net į Palestiną. Popiežiaus kalba buvo tikrai įspūdinga ir reikšminga.

g) Galų gale Septintasis pelegrinažas iš Lietuvos atvyko į Romą 1938 metais. Buvo tai dalis maldininkų dalyvavusių Tarpautiniame Eucharistijos Kongrese,kuris įvyko tais metais Budapešte. Iš ten jie patraukė į Romą. Apie jį neturiu jokių prisiminimų nei užrašų. Vieną tik pažymėtą dalyką radau, tai yra,kad maldininkai buvo atvykę 31 geg.1938.

7. Lietuvos Atstovybės Romoje (1925-1939)

Man atvykus į Romą Lapkričio pabaigoje 1925 m., funkcijonavo vien tik atstovybė prie Kvirinalo, kuriai vadovavo ką tik atvykęs iš Lietuvos p.Ministeris Valdemaras Čarneckis. Gi prie Vatikano atstovybė tuo metu buvo be savo šefo; laikinai dar gyveno atstovybės patalpose (prie via Nomentana) p.Juozas Macevičius, buvęs chargé d'affaires, kuris tačiau po nelemto žygio Vatikane dėl sudaryto konkordato su Lenkija 1925 pradžioje jau jokių reikalų arba santykių su Vatikanu nebegalėjo turėti.

1. Su naujai atvykusiu Atstovu prie Kvirinalo santykiai - iš karto buvo ir liko per visą laiką jo buvimo Romoje labai geri, prieteliški. Man teko pirmą kartą pažinti p. Čarneckį 1914 ar 1915 metais Petrapilyje, kuomet jis dar buvo universiteto studentas. Jaunas studentas Valdemaras Čarneckis jau tuomet pasižymėjo savo lietuvybe ir katalikybe. Jis buvo Ateitininkų studentų pirmininkas Petrapilyje. Tuojaus po pirmojo susipažinimo su juo užsimezgė gana artimi ryšiai mūsų tarpe. Buvau kviečiamas į Ateitininkų susirinkimus, kuriuose mielai dalyvavau, Dargi pamatęs,kad Ateitininkai neturi tinkamos vietos susirinkimams laikyti, pasiūliau rinktis mano profesoriaus bute ant Piervaja Rota 11. Dažnai tad turėjau tą mielą lietuvišką katalikišką jaunimą pas save svečiais ir rūpinausi kad jis jaustųsi pas mane kaip namie.Kartais pavaišindavau arbatėle, o vieną kartą,kiek pamenu, net pietus jiems iškėliau. Buvome tad labai draugiškuose santykiuose,sakyčiau šeiminiškuose.

Nenuostabu todėlėi, kad ir Romoje su pp.Čarneckiais palaikydavau artimus santykius. Dažnai atsilankydavau pas juos, ypač pas patį Ministerį, kai / atstovybė persikėlė gyventi nuosavuose namuose prie Via Nomentana,netoli nuo mūsų,Marijonų, rezidencijos,via Corsica 1. p. Čarneckis buvo mums taip geras, kad ne kartą jam tarpininkaujant gabendavomės produktus iš Lietuvos be muito, kaip sviestą, sūrius,kumpius ir t.t. Tuo būdu mums buvo didelė pagalba mūsų kolegijai išlaikyti.

Po 13 metų garbingo atstovavimo Lietuvai Italijoje, p.Čarneckis buvo atšauktas į Kauną. Jis paliko Romą sausio 31 dieną 1939 metais, visų mūsų apgailėjamas. Jam išlydėti nuvykome į stotį Termini visi Tėvai Marijonai lietuviai,kurie tuomet buvome Romoje.

Jo vieton buvo paskirtas p.Stasys Lozoraitis. Ir su juomi santykiai mūsų buvo geri, kad ir ne taip bičiuliški,kaip su p.Čarneckiu. Gal dėl to,kad mus skyrė kiek pasaulėžvalgos įsitikinimai, o gal kiti įsitikinimai. p.Lozoraitį jau pažinojau tada,kai jis

buvo Patarėju prie p.Šaulio, atstovo prie Vatikano. Jau tuomet mūsų santykiai buvo visai korektiški. Buvau tuomet net pakviestas pakrikštyti jo jaunesnįjį sūnų. Krikštynos įvyko šv. Petro bazilikoje. Jam duotas yra vardas Kazimieras(Krikštas:4 Kovo 1931 m.).

Taigi ir su p.Lozoraičiu gyvenome mes,Marijonai, santaikoje ir kits kitą gerbdami. Atsimenu gyvai vieną gražų gestą p. Lozoraičio Marijonų atžvilgiu. Pirmą vizitą oficijalią, tuojaus kaip tik įteikė Karaliaui savo kredencijalus, jis padarė ne kam kitam kaip J.E.Vyskupui P.Būčiui, tuomat jau vėl išrinktam Marijonų Generolui (1939 metais liepos pabaigoje). Jis atvyko į via Corsica tiesiai iš Kvirinalo tuojau po audijencijos pas Karalių visoje savo uniformoje. Kitas ne mažiau reikšmingas gestas , buvo patiekimas atstovybės automobilio su šoferiu - nuvežti į Castelgandolfo Vyskupą Būčį su visa Gen. Taryba, kuriems buvo paskirta privatinė ir specijali audijencija pas Šventąjį Tėvą Pijų XII,liepos 27 dieną 1939 m.

2. <u>Su Atstovybe prie Vatikano mūsų santykiai irgi buvo labai geri:</u> - Mano buvimo (1925-1939) Romoje laikais pasikeitė net trys ministeriai-atstovai: Jurgis Šaulys , Kazimieras Griaužinis ir Stasys Girdvainis . Ir su visais palaikėme kuogeriausius santykius. Buvome dažnai kviečiami net ė į oficijalius parengimus,priėmimus. Man pačiam teko bent tris kartus dalyvauti iškilminguose pietuose kardinolams pagerbti: Gasparri ir Pacelli. Vieną kartą p. Šaulys pakvietė mane net į Kūčias,kurias į buvo specijaliai pakviestas p.Albat,Latvių Ministeris prie Šventojo Sosto. p.Šaulys norėjo parodyti p.Albatui,kaip paruošiamos yra pas lietuvius kūčios. Ir šiaip visokiomis progomis tekdavo susieiti drauge ir gražiai praleisti laiką. Atsimenu, kad 1930 metais,kuomet įvyko mūsų Generolo P.Būčio konsekracija į vyskupus, abidvi Lietuvos Atstovybės prisidėjo prie jo pagerbimo. Vyskupėlis norėdamas atsidėkoti ir negalėdmamas to padaryti Marijonų vienuolyne, užsakė puikiame viešbutyje "Della Villa" (via Sistina) iškilmingą vakarienę ir jon pakvietė abudu Ministeriu su žmonomis ir kitus atstovybių valdininkus. Viso dalyvavo,kiek pamenu,ar tik ne 15 asmenų.

Kalbant apie santykius su Lietuvos Atstovybėmis, reikia pabrėžti,kad gerai sugyvenome ne tik su pačiais atstovybių Šefais, bet ir su Sekretoriais, ar Patarėjais,ar ir su kitais žemesniais valdininkais. Didelis,duokim sau,buvo mūsų prietelis p.Dr.Petras Vileišis, taip pat p.Gaurila.... Atsimenu,kad p.Vileišiui išrūpinau specijalią audienciją jo sutuoktuvių proga. Jis buvo priimt as su savo žmona Castelgandolfo Pijaus XI ir vėliau daug ką papasakodavo apie nuotykius iš tos audijencijos.

8. Romos Lietuvių Religinis Centras

Apr-ašydamas savo atsiminimus iš laikotarpio 1927-1933, buvau pažymėjęs,kad persikėlus Marijonams į nuosavu namus prie Via Corsica 1, rekolekcijos prieš Velykas lietuviams buvo laikomos jau nebe S.Maria di Loreto, bet Marijonų Koplyčioje prie via Corsica 1(žiūrėk pusl.154). O aš sakyčiau dabar,kai labiau įsigilinu, kad ne tik rekolekcijoms vieta buvo mūsų Koplyčia, bet dargi lyg lietuvių Romoje gyvenantiems religinis centras.

Be abejo, viena iš svarbiausių religinio gyvenimo apraiška, kuri labiausiai ir ryškiausiai iškildavo viešumon, buvo tos metinės rekolekcijos laikomos Romos lietuviams duoti progos atlikti jųjų velykinę pareigą. Tuomet tikrai veik visi Romos lietuviai katalikai susirinkdavo į Marijonų Koplyčią ir per tris dienas klausydavo lietuvių kalba sakomų pamokslėlių, pagiedodavo lietuvių kalba religinių giesmių, atlikadavo savo kalba išpažintį ir t.t.

Gražu buvo žiūrėti į tas lietuvių sue-igas, kuriose pirmą vietą užimdavo mūsų Atstovybių Šefai: pp. Čarneckis ir Griaužinis (kalbu apie laikotarpį 1933 - 1939) su savo šeimomis , ir šalia jų gan gražus jaunųjų studentų būrelis. Labiausiai įspūdinga būdavo užbaigos funkc ija: šv.Mišios su bendrąja šv. komunija ir paskutiniu Pamokslininko žodžiu. Atsimenu, kad po vienos tokios įspūdingos užbaigos, p.Čarneckis teikėsi s ujaudintas pareikšti savo didelę padėką kun.Vl.Draugeliui,MIC, kuris buvo tada rekolekcijų vedėju.

Tačiau be tų vieną kart metuose įvykstančių rekolekcijų, Romos lietuviai turėjo progos ir kas sekmadienis išklausyti šv. Mišių ir reikalui esant,atlikti išpažintį. Ir iš tikrųjų, dažnai kreipdavosi paskiri asmens savo sąžinės reikalais pas dvasios vadovus. O arčiau gyvenantieji, kaip duokim sau, pp.Čarneckiai ne kartą atvykdavo sekmadieniais ar šventomis dienomis šv.Mišių išklausyti,atsivesdami kai kada ir savo aukštus svečius atvykusius iš Lietuvos. Atsimenu, vieną kartą buvo pas šv. Mišiose pp. Zauniai (kai jau jų moterystė buvo sutvarkyta), kitą kartą ponia Tubelienė ir kiti.

Bet man vis dar prieš akis stovi p.Čarneckis,kuris mėgdavo Palmių sekmadienį būti ant visų ilgų ceremonijų(procesijoje, passio giedant ir t.t.) s u savo šeima. Tos visos ceremonijos nusitęsdavo ~~per kokias~~ ikì 2 valandų. Tai buvo gražus pavyzdys kitiems!!

Rodos,kad paskutinį kartą rekolekcijos lietuviams mūsų Koplyčioje buvo laikomos 1940 metais. Nuo to laiko iki 1948 nebuvau Romoje. Bet grįžus,rekolekcijos buvo laikomos kitur,jau nebe pas Marijonus.

9. Marijonai Jubiliatai Romoje (1938 - 1939)

Paskutiniais šio laikotarpio metais teko Romoje švęsti dviejų Marijonų 25 metų kunigystės jubiliejų: 1938 metais mano paties , o 1939 metais - mūsų Tėvo Generolo Andriaus Cikoto. Manau,kad verta juos čia paminėti.

1. Mano paties XXV metų kunigystės jubiliejus: - Kuomet 1914 metais apleisdavau Romą, atlikus čia mano aukštojo mokslo studijas, galvojau, kaip būčiau laimingas, jei galėčiau grįžti į Romą bent savo 25 metų kunigystės jubiliejui atšvęsti,taip kaip mačiau kitus ex-aliumnus Germanicumo atvykstant po 25 metų į Alma Mater. Dievo Apvaizda surėdė,kad nereikėjo laukti nei 25 metų, nes praslinkus 11 metams jau buvo skirta man apsigyventi Romoje ir čia pat susilaukti savo jubiliejaus.

Besiartinant mano įšventinimo kunigu XXVmetinei tai yra 28 spalių 1938 metų, visųpirma trokštau tinkamai dvasiniai pasiruošti prie tos reikšmingos dienos, atlaikant 8 dienų rekolekcijas. Tuo tikslu pasišalinau iš Romos ir nuvykau į Vicarello, kur jau ne kartą laikydavau savo metines rekolekcijas. Tais 1938 metais Gerasis Dievulis man laimino ir rekolekcijas pasisiekė atlikti kuogeriausiai, jaučiaus tikrai atsinaujinęs dvasia ir pilnas pasiryžimo Dievui ištikimai tarnauti,kaip privalu geram kunigui ir vienuoliui.

(kun.Vl.Draugelis)

Tuometinis Romos Namo Vyresnysis rūpinosi,kad mano jubiliejus būtų kiek galima iškilmingiau paminėtas. Jis parūpino atspausdinti minėjimo paveikslėlius, ukvietė mano artimiausius prietelius pietums ir iškilmingoms šv. Mišioms ,kurias laikiau ne įšventinimo dienoje (spalių 28) bet artimiausiame sekmadienyje, mūsų Koplyčioje.

Pats gi iš kalno buvau užsisakęs šv. Petro Bazilikoje laikyti šv. Mišias spalių 28 ant šv. Petro grabo grotoje, ten kur prieš 25 metus laikiau savo Pirmąsias Mišias. Į baziliką mane palydėjo kunigai: Skurkis ir Vaškas,kurie norėjo mano jubiliejinioms Mišioms patarnauti. Bet koks buvo mano nusivylimas, kuomet man pradėjus rengtis prie celebravimo, Bazilikos kanauninkas Mons. Campa pareiškė,kad altorius šv. Petro man skirtą valandą yra užimtas ir negali būti man užleistas. Nieko negelbėjo mano protestas,kad buvau jau iš kalno užsisakęs, kad tai mano jubiliejus, etc. Monsignoras nenusileido. Ir galų gale man paskirta kita netoliese esančioji koplyčia Švč.Panelės garbei konsekruota. Ten ir teko laikyti savo jubilijines šv. Mišias. Monsignorui Campa'i ,kuris pagaliaus buvo vienas iš mano gerų prietelių kai jis dar Vikarijate ėjo substituto pareigas, matyt sąžinė išmetinėjo,nes atlaikęs savo Mišias, atėjo į mano koplytėlę ir asistavo Mišių užbaigai.

Tarp mano svečių jubiliejui švęsti buvo vienas tik germanikas, kuris su manim buvo
1913 metais drauge išvęstas kunigu,būtent kun.Herman Oemelen,iš Koelno arkivyskupijos.
Kiek vėliau su juo mūsų automobiliu "Ballila" aplankėme San Pastore,kur studentais bū-
dami praleisdavome mūsų vasaros atostogas, ir užsukome į Vicarello,kuris irgi priklauso
Germanicum'ui. Vairavo "Ballila" kun.J.Vaškas.

Mano jubiliejui atsiminti buvo Namo nupirktas biblijotekai didelis,galima sakyti mik
žiniškas veikalas, apie Eucharistiją: "Mysterium Fidei" - autoriaus
O man pačiam Namo vardu buvo įteiktas laikrodėlis rankinis,kurį iš Šveicarijos buvo par-
vežęs Romon kun.N. Skurkis.

2. <u>Kun. Andriaus Cikoto, mūsų Generolo jubiliejus:</u> - išpuolė 13 Birželio 1939 metų.
Jau iš kalno buvo mūsų Provincijos paragintos prisidėti prie tinkamo pagerbimo mūsų Gene
rolo jubiliejaus proga Ir tikrai į paraginimą buvo atsiliepta palankiai. Nežiūrint viso-
kių nepasitenkinimų, vis tik visi gerbė Generolą ne tik kaipo savo Vyriausiąjį Vadovą,
be t ir kaipo didžiai uolų ir garbingą kunigą.

Iškilmingas gi pagerbimas jubiliejaus proga Romoje įvyko išvakarėse Birželio 12 dieną.
Susirinkus visai Romos draugei į rekreacijų salę, visųpirma Romos Namo ir visos Kongre-
gacijos vardu sveikino kun.Vl.Laszewski, MIC., Vice-Superioras, įteikęs Jubiliatui "Dva-
sinių Gelių puokštę ir naują brevijorių. Kolegijos gi vardu sveikino Jubiliatą kun.Juo-
zas Vaškevičius, įteikdamas jam laikrodėlį rankinį. Galop Generalinės Kūrijos vardu svei-
kino kun.K.Rėklaitis,Gen.Prokuratorius, įteikdamas Jubiliatui Šventojo Tėvo Pijaus XII
fotografiją su Jo specijaliu palaiminimu ir autografišku parašu; be to dar įteikė Jam
šv. Penitencijarijos reskriptą,kuriuo teikiama Jubiliatui galia suteikti Popiežiaus Pa-
laiminimą visiems,kurie dalyvaus jo jubilijinėse šv. Mišiose. Be tų sveikinimo žodžiu
Kolegijos choras pagiedojo porą giesmių, o į pabaigą visi,vadovaujant kun.Fabijonui Abra-
rantowiczui,kuris kaip tik tuomet jau buvo atvykęs iš Harbino į Romą, pagiedojo slaviš-
kai "Mnogaja Lieta" arba "Ilgiausių Metų". Tėvas Cikoto,jubiliatas, aiškiai sujaudintas
mūsų sveikinimais, pareiškė savo gilų dėkingumą.

Gi Birželio 13 dieną 1939 (buvo antradienis/ - Jubiliatas laikė mūsų Koplyčioje iš-
kilmingąsias Mišias,asistuojant kaipo dijakonas kunigui Rėklaičiui, o kaipo subdijakonu
kunigui L.Lysikui. Po šv. Mišių Jubiliatas suteikė visiems dalyviams Šventojo Tėvo Palai-
minimą su Pilnu Atlaidu.

Vėliau buvo iškilmingi pietūs, kuriuose dalyvavo garbingi svečiai iš Russicum'o
Vyskupas L.Evreinoff, Tėvas Novikoff,Ukvedis Russicum'o, ir mūsų klierikai baltgu-
džiai iš Russicum'o. -

10. Popiežiaus Pijaus XI Mirtis

Pirmą kartą mano gyvenime teko iš arti patirti, kokius atgarsius ir nusiteikimus
sukelia Popiežiaus mirtis, o taip pat pačiam dalyvauti Šventųjo Tėvo laidotuvėse. Tai
buvo 1939 metais,kuomet mirė Pijus XI.

Jau 1937 metais sunkiai susirgus Šventajam Tėvui, buvo manyta, kad jau yra atėjęs
galas. Tačiau stiprus stamina milaniečio nugalėjo ilgą ligą ir Pijus XI,kad ir baisiai su-
menkęs , atgavo vėl sveikatą ir atrodė,kad dar galės ilgėliau pagyventi/ ir Bažnyčią
valdyti. Kaip šiandien atsimenu, dar vasario 2 dieną 1939 teko Jį matyti per tradicinę
Grabnyčių įteikimą Popiežiui nuo visų bažnytinių įstaigų ir vienuolijų. Tą dieną Pijus
XI atrodė, nors baisiai išdžiūvęs, bet ceremonijas atliko kaip paprastai, tiktai buvo Jam
gydytojų uždrausta kalbėti. Taigi visa apeiga vyko tyloje: Šventasis Tėvas priimdavo žvakę
iš kiekvienos delegacijos ir ją laimindavo, nei vienos neužkalbinęs ,kaip kad kita-
dos darydavo. Tai buvo paskutinis kartas,kaip mačiau gyvą Pijų XI.

Po 8 dienų, vasario 10 dieną, 5.31 valandą r yte Jis amžinai užmerkė savo gilias
tėviškas akis. Apie mirtį gavome žinią jau 7.40;per telefoną mums tai pranešė mūsų gydytojas
Dr. Pietro di Lorenzo. Pasitaikė,kad vienas iš mūsų kunigų dar nebuvo laikęs šv.Mi-
šių. Taigi Vyresniųjų buvo tuojaus parėdyta,kad jas laikytų už a.a.Pijų XI.

Prieš piet susirinko Generalinė Taryba ir nustatė maldų tvarką darytinių mūsų
Marijonų už mirusįjį Popiežių. Gi po piet apie 17.30 val. DG.Tėvas Generolas A.Cikoto
pasakė mums susirinkusiems koplyčioje gedulos kalbą, po kurios atgiedojome Mišparus
de Defunctis.

Vasario 11 dieną, už a.a.Pijaus XI sielą atlaikė iškilmingąsias Mišias mūsų Kop-
lyčioje pats DG.Tėvas Generolas. Prieš Mišias buvome atgiedoję vieną Nokturną ir Lau-
des , o po Mišių prie katafalko pagiedota "Libera". Ir taip mūsų Romos Koplyčioje kas
vakaras buvo giedami Mišparai gedulingi, o ryte iš eilės buvo laikomos mūsų kunigų šv.
Mišias už mirusįjį Popiežių. Ir taip per devynias dienas.

Tą pačią dieną kai kuriems mūsiškiems pasisiekė aplankyti velionį Sistinos kop-
lyčioje paguldytą. O po pietų kai kurie iš mūsų dalyvavo kūno perkėlime iš Sistinos
į šv. Petro Baziliką,kur jis buvo padėtas Švč.Sakramento koplyčioje kad tikintieji
galėtų praeidami bent pagerbti Didįjį Mirusįjį. Rytojaus 12 vasario dieną kai kurie mūsiškiai
bandė aplankyti Velionį, bet per žmonių s usigrūdimą nebegalėjo praeiti iki Švč.
Sakramento koplyčios.

<u>Palaidojimas</u>: Įvyko vasario 14 dieną po pietų Šv. Petro Bazilikoje, į kurią buvo įsileidžiami gavę tam tikrą bilietą. Žodžiu, šių laidotuvių ceremonijose galėjo dalyvauti tik labai ribuotas žiūrovų skaičius. Iš mūsų tarpo buvo tik kai kurie taip gilių-kingi, kad šiap taip prasiskverbė į Bazilikos vidų ir matė visą nepaprastų laidotuvių eigą. Tarp tų laimingųjų ir aš pats tebuvau. Po atliktų pamaldų ŠVč.Sakramento koplyčioje prie karsto, išsirikiavo eisena ir chorui begiedant išpalengva artinosi prie Šv. Petro konfesijos. Čia kairėje nuo konfesijos aslojo buvo padaryta tam tikras atidarymas (ar skylė), per kurį turėjo būti nuleistas karstas žemyn į grotas. Ir štai čia laidotuvių eiga liko kaip ir suparaližuota. Italų technikai niekaip čia pasirodė. Napaisant visokių bandymų nesisiekė jiems karsto nuleisti žemyn per padarytą skylę. Visi žiūrovai laukia ir laukia ir negali susilaukti, kada gi galų gale karstas nuąileis žemyn. Ir giedoriams nusibodė kartoti tas pačias melodijas ir žiūrovams laukti ceremonijų pabaigos. Tik po kokios geros valandos šiap taip italų technkams pasisiekė kliūtis (man nežinomas) nugalėti ir karstas buvo laimingai nuleistas žemyn ir padėtas šalia Pijaus X karsto Vatikano Bazilikos grotose. Šių laidotuvių ceremonijos prasidėjo 16 valandą (4 val.P.M.) ir pasibaigė tik 18140 (6.40 val.PM.).

<u>Devynių Dienų Egzekvijos</u>: Po Popežiaus mirties yra įsakyta laikyti per devynis dienas iškilmigas pamaldas. Jos prasidėjo vasario 12 dieną, kuomet kūnas Pijaus XI buvo jau perkeltas į Baziliką. Jose dalyvavo visi kardinolai, kurie tik buvo Romoje. Tačiau iškilmngiausios pamaldos buvo laikomos paskutinėmis trimis dienomis. Jos buvo laikomos prie Konfesijos Altoriaus. Kasdien vienas iš kardinolų laikydavo Pontifikalines Mišias ir p o Mišių atlikdavo vadinamąjį "castrum doloris"- dalyvaujant net 5 Kardilams: Celebrantui ir dar 4 kitiems, kurie kiekvienas skyrium atlikdavo "Libera" ceremonijas. Tai yra labai įspūdingos ceremonijos. Man teko jas matyti paskutinę dieną - reiškia DEVYNTĄJĄ - Vasario 20 dieną 1939 m. Tuomet pamaldose dalyvavo 46 kardinolai. Celebravo Portugalijos Patrijarchas Kardinolas . O prie "castrum doloris" keturi kardinolai, tarp kurių prisimenu Kardinolą Mundeleiną, Chicagos Arkivyskupą, ir Heys'ą, New Yrko Arkivyskupą.

<u>Exhoratatio</u>: Pasibaigus devintosios dienos gedulos pamaldoms, tuč tuojaus toje pačioje Bazilikoje susirinkusioms Kardinolams buvo pasakyta lotynų kalba paskatinimas rinkti Mirusiam įpėdinį kuotinkamiausį. Kalbą skaitė, rodos, Mons.Bacci.

11. K o n k l i a v a (1939)

Pirmą irgi kartą mano gyvenime teko man pergyventi įspūdžius turimus čia Romoje dėl Kardinolų iš viso pasaulio sueigos, vadinamos "Conclave", kurioje išrenkamas naujas Popiežius.

Sulig dar Pijaus X paskelbtų nuostatų "Conclave" turėtų prasidėti tuojaus pasibaigus už mirusį Popiežių Egzekvijalinių Pamaldų Novenai. Taigi 1939 metais būt turėjus prasidėti ne vėliau kaip 21 Vasario. Tačiau dėl kai kurių nusiskundimų, kad ne visi Kardinolai gali taip greit atvykti į Romą, laikas buvo pratęstas iki Kovo 1 dienos.

Tuo gi tarpu, jau atvykusieji Kardinolai, o jų buvo dideli didžiuma, galėjo privačiai teirautis ir tartis dėl kandidatų. O mes, Marijonai, irgi norėjome arčiau susipažinti su visa Popiežiaus rinkimo procedūra. Ir dėl to sumanyta padaryti paskaitų eilę šiuo dalyku. Man, kaipo einančiam Dvasios Vadovo pareigas, teko našta tas paskaitas paruošti ir pasakyti. Ir taip per tą laukimo laiką (nuo 18 Vasario iki 1 Kovo įimtinai) skaičiau lotynų kalba apie normas, kuriomis tvarkomas visuotinos Bažnyčios valdymas "Sede Vacante" ir pats Popiežiaus rinkimas. Žinoma, daugiausiai naudojau pirmutinį šaltinį, būtent, Pijaus X "Constitutio de Sede vacante" et de eligendo Summo Pontifice".

Be to, savo tarpe kalbėjomės ir apie kandidatus į Popiežius. Kiekvienas norėjo įspėti, kas bus išrinktas. Apie Kard. Pacelli mes, profanai, mažiausiai gal mintijome, gal dėl to, kad buvo mums šnekėta apie nuo amžių esantį nerašytą įstatymą "nerinkti į Popiežius aktualį Valstybės Sekretorių", nes jis seka savo buvusio šefo valdymo liniją - Man atrodė, kad tinkiamiausis kandidatas būtų Kard. Massimo Massimi, kaipo pamaldus mokytas juristas ir be galo geros širdies asmuo.

<u>Trumpas "Conclave"</u> - Netikėtai Kardinolų šį kartą sueiga buvo be galo trumpa. Gal trumpiausia Bažnyčios istorijoje. "Conclave" prasidėjo Kovo 1 d. vakare, o Kovo 2 d. vakarop jau turėjome naują Popiežių. Užteko trijų Kardinolų posėdžių Jam išrinkti.

Norėdami iš arčiau pamatyti žmonių nuotaikas ir pastebėti baltus dūmus, skelbiančius apie įvykdytą naujo Popiežiaus išrinkimą, jau 2 Kovo nuvykome mūsų "Ballila" į šv. Petro plecių dar prieš piet. Radome labai palyginamai žmonių. Nieks matyt nesitikėjo, kad iš pirmo balsavimo būtų išrinktas Popiežius. Mums ten bestovint, tik štai pasirodė

dūmai ir iš karto lyg balti. Plečiuje kilo kažin koks sujudimas. Daug kas manė jau Popiežių esant išrinktą . Bet minutei praslinkus, pasirodė dūmai juodi ir visi nuri-mo nusivylę.

Po pietų apie kokią 5 valandą ir vėl mes koli "Ballila" nuvykome į Šv.Petro plečių. Bet jau nebegalėjome arti privažiuoti. Kelias policijos sustabdytas toli toli nuo plečiaus, o minios slenka pėsti plečiaus link. Ir mes turėjome, ar tik ne nuo Piazza di Risorgimento pėsti pasiekti plečių, kur žmonių jau buvo gan tirštai prisigrudę. Tuojaus pastebėjome, kad iš Sistinos koplyčios kamino eina balti dūmai. Reiškia "habemus iam Pontificem". Pradėjome klausinėti, ar tikrai jau "Conclave" yra pasibaigus. Žinovai mus užtikrino. Sutikau ant plečiaus mano gerą pažįstamus Rotos advokatus. Jie ne tik užtikrino, bet dargi pareiškė, kad esąs išrinktas Kard.Pacelli. Kuomet paklausiau, iš kur jie gal tai žinoti. Atšovė: "antrame balsavime Pacelli jau turėjo 35 balsus, trūko tik 7 balsų; tad aišku trečiame jis turėjo gauti reikiamą skaičių ir net daugiau".

<u>Paskelbimas rinkimų išdavos:</u> Mums dar bešnekant, o gi vidurinio Bazilikos balkono stiklinės durys atidaromos ir pasirodo Kardinolas pirmas dijakonas, kuriuomi buvo tada Kard. Caccia Dominioni, apsuptas kitų monsignorų ir skardžiu balsu pradėjo skelbti linksmą naujieną, turime jau Popiežių, kuriuomi yra Kardinolas Eugenijus Pacelli, priėmęs sau vardą Pijaus". Griausmingi paisigirdo plojimai ir kliksmai.

<u>Pijaus XII pirmas pasirodymas ir palaiminimas:</u> Po kiek laiko, štai vėl judėjimas centriniame balkone, ištiesiamas nat balkono divonas ir netrukus pasirodo baltoji naujojo Popiežiaus figura apsupta kai kurių kardinolų ir monsignorų. Kas gali apsakyti entuzijazmą ir džiaugsmą minių susirinkusių ant plečiaus! Kiek minioms nurimus Pijus XII skambiu balsu atgiedojo pirmojo savo popiežiškojo palaiminimo formulę. Palaiminimas šitas vadinamas "Urbi et Orbi", "Miestui (Romai) ir Pasauliui", teikiamas visam katalikškajam pasauliui.

Ir mes, nors išvargę dėl ilgoko stovėjimo ir vaikščiojimo, kūpini džiaugsmo grįžome savo auto "Ballila" namon .

12. Generalinė Marijonų Kapitula (1939 m.)

Manau, nebūsiąs labai nutolęs nuo tiesos, jei drįsiu tvirtinti, kad kaip be galo didelės svarbos ir reikšmės turėjo visai Katalikų Bažnyčiai naujojo Popiežiaus Pijaus XII išrinkimas, taip panašiai ne mažesnės svarbos turėjo mūsų Marijonų visai Kongregacijai tais pačiais metais 1939 įvykusi Romoje Generalinė Kapitula ir naujojo Generolo išrinkimas. Verta tad čia pažymėti bent svarbiuosius šio įvykio momentus.

Vyskupui Būčiui užtikrinamas balsas Kapituloje

Kad ir DG.Tėvas Generolas Andrius Cikoto parodė per savo kadencijos šešmetį didelio uolumo Kongregacijos gerovei pakelti,ypač drausmės ir dvasinio gyvenimo srityse, ir dėl to užsipelnė pagarbos ir dėkingumo mūsų tarpe, tačiau jo būdas valdymo,traktavimo su asmenimis, ypač su pastatytais bendradarbiauti, kažin kaip atduodavo griežtumu, noro palenkti būtinai,kad taip kiti manytų ir elgtųsi kaip jam tinkamiau atrodo. Be to, buvęs ilgus metus paskiro Namo vyresniuoju, Tėvas Cikoto buvo pripratęs rūpintis visais net smulkiausiais Namo reikalais. Tą įprotimą jis ne rėtai parodydavo ir generolu bebūdamas: iš čia kildavo kolizijos su vietiniu Vyresniuoju arba net su Provincijolu. Tai ką čia rašau, yra mano vien privatinė nuomonė,kurią gal nemoku tinkamiau išreikšti. Kaip ten bebūtų, Marijonų tarpe pasireiškė nepasitenkinimo banga Generolo valdymo būdu. Ir daug kas laukė ateinančios Kapitulos,kad būtų galima kitą jo vieton pastatyti. Bet ką ? Ir vėl daugelio akys buvo nukreiptos į buvusį jau generolą Vyskupą Būčį. Bet prieš jo kandidatūrą buvo kliūtis, dėl kurios 1933 metais jo išrinkimas nuėjo niekais. Sulig Bažnyčios įstatymais vienuolis pakeltas į vyskupus, tuo pačiu praranda teisę duodamojo ir gaunamojo balso , negali dalyvauti Kapituluose nei būti renkamas vienuoliškoms valdymo pareigoms.

Tą kliūtį reikėjo pašalinti, ir tai jau iškalno,prieš Kapitulą. Nelaukti Kapitulos, kad pasikartotų 1933 metų nepasisekimas. Mes,čia Romoje kai kurie Marijonai, sugalvojome,kad reikia jau dabar kreiptis į Šventąjį Sostą ir išdėstyti, kad Vyskupas Būčys,kaip buvęs Generolas, sulig mūsų Konstitucija "eo ipso" turi teisės dalyvauti Kapituloje pilnateisiu nariu. Be to,jis yra vienas iš pirmųjų bendradarbių mūsų Vienuolijos Atnaujintojo, ~~ir lyg~~ aktyviai dalyvavęs pačiame jos atnaujinime, turįs dėl to daug patyrimo. Dėl tų visų racijų prašoma suteikti jam,nepaisant draudžiančių kanonų, indultą,kad jis galėtų pasinaudoti leidžiamai ir "valide" teise,kurią jis turi kaipo buvęs Generolas pagal mūsų Konstitucijos nuostatus.

Bet kad šis mūsų sumanymas galėtų įvykti, reikia,kad pats Generolas su savo Taryba jį užgirtų ir savuoju padarytų. Ir štai, Sausio 1939 pradžioje,kuomet Gen.Taryboje buvo svarstomas būsimos Gen.Kapitulos sušaukimo klausimas, mano nuostabai (buvau pakviestas tame posėdyje dalyvauti, nors ir nebuvau Gen.Tarybininku) pats Generolas iškėlė klausimą išrūpinti Vyskupui Būčiui dispensą,kad galėtų dalyvauti Kapituloje pilnateisiu nariu. Be to,dar buvo pasiūlęs,kad ir Latviams būtų leista dalyvauti ir Harbino Namui, per vieną bent atstovą kiekvienai grupei. Visi pasiūlymai buvo Gen.Tarybos užgirti.

<u>Įdomus pasišnekesys š v. Vienuolių Kongregacijoje:</u> Gen.Tarybos nutarimai reikėjo išpildyti. Ir čia jau ne byle kas turėtų vykti į šv. Vienuolių Kongregcaiją, bet pats Generolas,ypač dėl Vyskupo Būčio indulto. Nuvykome abudu Generolas ir Prokuratorius Gen. mūsų "Ballila", pirmiausiai į šv. Vienuolių Kongregaciją. Bet parodžius Mons. Agostini mūsų prašymą-raštą, jis tuojaus pasakė,kad pirmiau reikia nuvykti į šv. Rytų Apeigų Kongregaciją,nes Vyskupas Būčys esąs Rytų Apeigų Vyskupas, ir yra priklausomas nuo tos Kongregacijos. Iš jos reikia gauti bent: "nihil obstat". Tik tuomet galės ir Vienuolių Kongregcija indultą suteikti. Sutarėme,kad Generolas palauks čia šv. Vienuolių Kongregcijoje,o aš jau vienas nuvyksiu pas Orijentalus. Kai gausiu reikalingą "nihil obstat",tuojaus grįšiu ir tuomet eisime jau drauge pas Ark.H.Pasetto, mūsų Kongr.Sekretorių. Nuvykau į šv. Orientalų Kongregciją,kuri tuomet buvo arti šv. Petro Bazilikos Nuosinu pas Kongregcijos Asesorių Mons. Cesarini. Paskaitęs, jis tarė, čia reikia Kardinolo nuosprendžio, o jis dar nėra atėjęs. Laukiame. Tuo tarpu Mons.Asesorius pradėjo vartyti kažin kokią storą knygą ir ieškoti kaž ką. Praėjus pusėtinai laiko, jis galų gale, paėmė mūsų pagamintą prašymą Vyskupo Būčio reikalu ir ant jo parašė: "Nihil Obstat" ir pasirašęs pridėjo prie to antspaudą. - Linksmas grįžtu į Vienuolių Kongregciją ir trijumfuoančiai rodau Generolui gautą "nihil obstat". Tuojaus buvome priimti J.E. Arkivyskupo Pasetto. Šis perskaitęs atydžiai raštą, atsisukęs į mane (matyt manė,kad aš esu aktualis Generolas, nes ir senesnis atrodžiau negu kun.Cikoto ir jo Arkivyskupas dar nepažinojo): "Bet ar jūs žinote, kad,jei mes suteiksime ko prašote, gali atsitikti, kad Vyskupas Būčys liks Generolu. Ar būsite tuomet patenkinti? " . Ir aš, instinktyviai,visai užmiršęs kad šalia manęs sėdi Generolas Cikoto,atšoviau:",Si,Eccelenza, saremo contentissimi". - Gavęs tokį atsakymą,senukas Ark.Sekretorius,tuojaus ant mūsų rašto atžymėjo nuosprendį ir liepė perduoti į reikiamą sekciją išpildymui. - Ir jau Sausio 5 dieną 1939 metų turėjome šv. Vienuolių Kongr. reskriptą - kuriuo teikiamas Vyskupui Būčiui indultas: nepaisant can.629,§2, jis gali dalyvauti Gen;Marijonų Kapituloje 1939 m.pilnateisiu nariu,reiškia su teise duodamojo ir gaunamojo balso. Dievui dėkui! tarėme mes kuriems šis reikalas labai rūpėjo.

Romos Namo Kapitula ir Kelionė į Lietuvą:

Sulig Marijonų Konstitucija kiekvienas Marijonas turi teisės dalyvauti Generalinėje Kapituloje, tik ne visi asmeniškai, o per renkamus atstovus. Kiekvienas Namas savo Kapituloje renka atstovą į Provincijos Kapitulą, o ši jau išrenka du atstovu į Gen.Kapitulą. Bet be Namų, kurie priklauso Provincijos, buvo trys Marijonų Namai, kurie jokiai Provincijai nepriklausė, bet tiesiog Generalicjos. Tiems Namams buvo numatyta tokia tvarka dalyvauti rinkimuose delegatų: Vilani Namas (Latvijoj) renka atstovus į Gen.Kapitulą visuomet Lietuvos Provincijos Kapituloje; Drujos Namas (Baltgudžių) visuomet renka Lenkijos Prov.Kapituloje; Romos gi Namas - vieną kartą su Lenkijos Prov.Kapituloje, kitą kartą Lietuvos Prov.Kapituloje.

1939 metais Romos Namas turėjo teisės dalyvauti Lietuvos Prov.Kalituloje atstovų į Gen. Kapitulą rinkime. Dėl to Kovo 31 dieną susirinko Romos Namo narių Kapitula ir rinko atstovą į Lietuvos Pro.vKapitulą. Delegatu buvo išrinktas kun.K.Rėklaitis. Ir taip man teko gera proga aplankyti, kad ir trumpam laikui Tėvynę, Lietuvą, kurios jau nebemačiau nuo 1936 metų. Tai buvo (mano paskutinis) aplankymas Lietuvoje.

Kelionė į Lietuvą ir Provincijos Kapitulą: - Nuo kiekvieno Namo turi teisės dalyvauti Prov.Kapituloje ne tik išrinktasis delegatas, bet ir Namo Vyresnysis (ipso iure, be rinkimų). Kadangi Romos Namo Vyresnysis Kun.Vl.Draugelis tuo metu sirgo, tai su manim į Lietuvą vyko Vyresniojo pavaduotojas kun.Vl.Łaszewski, lenkas. Romą apleidome pirmąją Velykų dieną vakare tai yra balandžio 9 dieną. - Kelionę į Lietuvą atlikome be jokių nuotykių (bent jų jau nebeatsimenu). Tuo metu jau buvo užmegsti diplomatiniai santykiai su Lenkija ir mano bendrakeleivis negalėjo turėti jokių kliūčių aplankyti Lietuvą. - Į Kauną atvykome, rodos, trečiadienį ryte, balandžio 12 dieną. Jau tą pačią dieną iškeliavome į Marijampolę, kur buvo paskirta vieta Kapitulai. Kiek pamenu, rytojaus dieną prasidėjo Kapitulos posėdžiai. Ir padiskusavus kiek laiko apie tinkamus kandidatus į Gen.Kapitulą, buvo atlikti rinkimai. Delegatais į Romą buvo iš-rinkti: Kun. Pijus Andziulis ir kun.Jonas Aleksa, kuris tuo metu buvo Romoje, įgilindamas savo mokslus. - Kadangi mudu iš Romos atvykę turėjome teisės tik rinkti atstovus į Gen.Kapitulą, tad Reikalų Kapituloje jau mums dalyvauti nereikėjo ir nepritiko. (Negaliu dabar prisiminti, ar tik manęs nebuvo pakviesta pabūti ir Reikalų Kapituloje, (be, žinoma,) teisės balsuoti. Mano di draugas kun.Laszewski, rodos, pasinaudojo laisve ir greit išvyko į Lenkiją).

Bet ir pats neilgai išbuvau Lietuvoje, nes mano buvo pakvietę Lenkijos Marijo-
nai dalyvauti jų Prov. Kapituloje, žinoma svečio teisėmis. Per tas kelias dienas mano
buvimo Lietuvoje, aplankiau Ukmergės ir Panevežio mūsų namus,; mačiau jų naujus pasta-
tus . Į Ukmergę mane nuvežė mano brolis Viktoras. Gi į Panevežį pasinaudojau
gerumu kun. J. Vailokaičio, kuris davė mano dispozicijai savo automobilį ir šoferį. Taigi
galėjau į vieną dieną (tai buvo Atvelykio sekmadienis, balandžio 16 diena) nuvykti į
Panevėžį ir grįžti. Panevežy mane karališkai priėmė kun. St. Mažeika, MIC., Namo Vyresny-
sis, pavaišino pietumis, išrodė naujai baigiamus statyti novicijatui namus ir supažin-
dino su kitais Namo reikalais. Neatsimenu, ar aš būčiau padaręs vizitą Vyskupui K. Pal-
tarokui; jei nėsu padaręs, tai tik dėl to, kad jo tuomet nebuvo Panevėžy. Tą dieną, mums
atvykus į Panevėžį, pradėjo smarkiai lyti. Atgal grįžtant kelias buvo labai blogas. Betgi
vakarop buvome jau Kaune.

Kaune, žinoma, aplankiau savo brolius, Petrą ir Viktorą. Tuomet visai neatėjo
į galvą mintis, kad tai bus mano paskutinis su jais pasimatymas. /Brolis Viktoras mirė
tremtyje, Poznaniuje 1942 metais, o Petras, gydytojas, Aleksote 1953 ar 1954 metais/
Be to, mano brolis inženierius Viktoras savo automobiliu nuvežė mane į Arkivyskupo J.
Skvireckio vilą, kurioje padariau mandagumo vizitą.

Grįžtu į Romą: per Vilnių, Varšuvą: Rodos, kad jau balandžio 17 ar 18 dieną esu apleidęs
Kauną; traukiniu nuvykau tiesiai į Vilnių /tuomet jau demarkacijos linija buvo panai-
kinta/, kur vienai dienai sustojau, norėdamas aplankyti mano vyriausįjį brolį Praną.
Jis buvo iš Lomžos persikėlęs į Vilnių nesenai. Čia jis gavo notaro vietą. Pernakvo-
jau pas mūsų Marijonus baltgudžius, kurie čia turėjo Namą savo studentams. Bet tais me-
tais ir šis Namas ir kitas Drujoje buvo po lenkų Marijonų vadovybe. Taip buvo Vilniaus
Arkivyskupo R. Jalbrzykowskio parėdyta: kunigai Marijonai baltgudžiai buvo perkelti į
lenkiškus namus, Vilniuje ir Drujoje palikti studentai ir broliukai baltgudžiai. Toks
patvarkymas, kaip buvo sakoma, buvo nacijonalės Lenkijos saugumo politikos padiktuotas.
Varšuvoje, tiksliau Bielianuose /mūsų vienuolyne/ buvo laikoma Lenkijos Prov. Kapitula.
Nedalyvavau rinkimuose, o tik įvairių Marijonų Lenkijos Prov. reikalų svarstyme. Ir čia
galėjau pastebėti, kad toji nacijonalė valdžios politika baltgudžių atžvilgiu buvo mū-
sų lenkų Marijonų / bent tų kurių kalbų teko klausyti/ teisinama ir lyg ginama....
Iš privatinių pasikalėjimų su Marijonais Lenkijoje teko patirti, kad ir jie yra lin-

kę keisti Generalinę mūsų Kongregacijos Vadovybę būsimoje Romos Kapituloje ir bendrai teigiamai nusiteikę dėl Vyskupo P.Būčio kandidatūros, nors kai kas prikišo jo barzdą, reiškia: geriau būtų, jei jis atsisakytų nuo Rytų Apeigų.

<u>Susitikimas su p.Dr. Jurgiu Šauliu:</u> Man bebūnant Bielanuose sužinojau, kad diplomatiniams santykiams su Lenkija užmezgus Lietuva paskyrė savo atstovu p.Dr.Jurgį Šaulį, mano gerą pažįstamą iš tų laikų kai jis buvo atstovas prie Vatikano (1927 - 1933 ?). Panorėjau jį aplankyti, bet laiko buvo maža. Taigi per telefoną susitarėme, kad jis atvyks į Bielanus ir pasimatysime. Ir tikrai sekmadienį /, balandžio 23 d./ prieš piet jis atvyko automobiliu ir kokį pusvalandį besivaikščiodami Vislos paupiu pasikalbėjome ganėtinai.

<u>Balandžio 24 dieną</u> mudu su kun.L.Laszewskiu apleidome Varšuvą ir per Vieną, kur, traukinio pas-ikeitimo laikotarpį panaudodami, atlaikėme šv. Mišias, per Veneciją / iškur bal.26 dieną ryte nuvykome į Padovą, kur irgi laikėme šv. Mišias šv. Antano šventovėje, ir tą pačią dieną dar vakarop pasiekėme Romą. - Tuo būdu iš viso kelionės ir dalyvavimas dviejose Kapitulose ėmė mums 17 dienų (Išvykome iš Romos bal.9 vakare ir grižome į Romą bal.26 dieną irgi vakare) .

<u>Naujosios Marijonų Generalinės Vadovybės rinkimai:</u> Kas šešeri metai renkasi visos Kongregacijos atstovai į Generalinę Kapitulą tuo tikslu pirmiausiai, kad atliktų rinkimus per kuriuos pastatomi šešerims metams asmens valdyti visą Vienuoliją. Renkami Generolas, 4 jam Patarėjai, Generaliniai: Ekonomas, Sekretorius ir Prokuratorius; be to sulig mūsų Konstitucija Gen.Kapitula renka dar ir Provinicijoms Vyresniuosius reiškia Provincijolus. Po išrinkimo Naujos Vadovybės eina svarstymas bendrų visai Kongregacijai reikalų, klausimų ir t.t.

Svarbiausias, žinoma, ir reikšmingiausias Gen.Kapitulos darbas yra rinkimai. Jiems tinkamai atlikti šiais 1959 metais buvo paruošta tam tikra Instrukcija apimanti kiek pamenu, mašinėle rašytų puslapių .... Instrukcija buvo šapirografu padauginta ir kiekvienam Kapitulos atstovui (ar dalyviui) išdalinta, kad iš kalno su ja susipažintų. Instrukcija apie kurią kalbame buvo Gen.Tarybos užgirta ir patiekta išbandyti per šią 1959 metų Kapitulą.

<u>Kapitulos Pradžia:</u> Gen.Kapitulos dalyviai pradėjo rinktis iš visų pusių jau nuo gegužės mėnesio.Pirmiausiai atvyko iš tolimų Rytų, iš Harbino kun.F.Abrantowicz. Paskui

birželio mėnesį Romoje atsirado Vyskupas P.Būčys ir kun.L.Lewandowicz. Bet dauguma dalyvių atvyko liepos mėnesį, nes Kapitulai pradėti buvo paskirta liepos 18 ar 19. Vienas iš Kapitulos narių net atskrido į Romą, būtent kun.L.Mroczek iš Lenkijos. Paskučiausiai atsirado kun.Juozas Pauliukonis, iš Amerikos, tik liepos 18 dieną.

Visiems Gen.Kapitulos nariams atvykus į Romą, liepos 19 dieną 1939, mūsų Kongregacijos Globėjo šv. Vincento a Paulo šventėje, kun. A. Cikoto, aktualis Generolas, juridiniai (atidarė) inauguravo Generalinę Marijonų Kapitulą. Kapitulos posėdžiai vyko mūsų Namo rekreacijos salėje (I piano). Pirmą Kapitulos dieną ~~vyko~~ atlikta du posėdžiu, ~~kuriuose atlikta~~ skirtu paruošiamiesiems veiksniams. Visupirma patikrinta dalyvių skiačius ir jų kredencijalai. Kapituloje dalyvavo 18 narių: 3 iš Šventojo Sosto suteiktos provilegijos: Vyskupas Būčys, Abrantowicz (Harbin) ir Valpitra (Latvija); 9 "ipso iure" tai yra: 6 Generalicjos nariai: Cikoto, Križčiukaitis, Draugelis, Lysik ir Laszewski, Rėklaitis (Ekon.ir Prokur.) ir 3 Provincijolai: Jakaitis (Amerika), Mroczek (Lenkija) ir Vaišnora (Lietuva); ir galop: 6 išrinktieji delegatai: Andziulis ir Aleksa (Lietuva); Lewandowicz ir Sobczyk (Lenkija); Novickas ir Pauliukonis (Amerika). --- Toliau liko išrinkti: scrutatores(balsų tikrintojai - Aleksa ir Lewandowicz; sekretoriai Rėklaitis ir Lysik. - Šios dienos posėdžiai baigėsi pasiunčiant sveikinimo telegramas: Šventajam Tėvui Pijui XII ir Kardinolui Prefektui šv. Vienuolių Kongregacijos.

Liepos 20 dieną Kapituloje buvo išklausytas Tėvo Generolo A.Cikoto pranešimas apie visos Kongregacijos padėtį tiek dvasiniu bei drausmės atžvilgiu, kiek materijaliniu atžvilgiu. Gi sekančią dieną posėdžiai buvo suspenduoti ir leista Kapituliarams privačiai ieškoti informacijų apie kandidatus į Generalinę Valdybą ir į Provincijolus. Kiek galima buvo nujausti, dauguma Kapituliarų (buvo nuomonės arba) buvo linkę keisti visą Generaliciją ir Provincijolus irgi rinkti kitus asmenis. Tačiau buvo ir tokių, kurie manė esą reikalo palikti Generolu buvusį/ arba dabartinį Generolą A.Cikoto.

Liepos 21 dieną vakare pradėtos vienos dienos rekolekcijos, kad Kapituliarai susitelkę dvasia Dievo Akivaizdoje gerai galėtų apsisvarstyti,kuriuos asmenis pastatyti mūsų visos Kongregacijos priešakyje, vadovybėje. Šitoms rekolekcijoms vadovavo J.E.Vyskupas Būčys, lotynų kalba sakydamas mąstymus ir konferenciją. Viso jis pasakė mums tris mąstymus (du prieš piet ir vieną po pietų) ir vieną konferenciją(exhortatio). Rekolekcijos baigėsi vakare prieš vakarines maldas palaiminimu su Švč.Sakramentu.

<u>Išrinkta Naujoji Marijonų Vadovybė:</u> Galop atėjo rinkimų diena, liepos 23. Buvo Sekmadienis. 9.30 val. mūsų Koplyčioje buvo atlaikytos iškilmingosios Šv. Mišios, dalyvaujant visiems be išimties Kapituliarams. Celebrantu buvo pats Generolas Kun.A.Cikoto, asistuojant dijakonu kun.Aleksai ir subdijakonu kun.Mroczekui. Choras buvo sudarytas iš kunigų Kapituliarų. Po Šv. Mišių buvo atgiedotas hymnas "Veni Creator".

Apie 11 val. skirtoje posėdžiams salėje prasidėjo lemiamieji rinkimai. Upas visų buvo pakilęs. Visi troško, kad būtų išrinkti mūsų tinkamiausi nariai. Rinkimai prasidėjo nuo Generolos pareigos. Pirmame slaptame balsavime balsų dauguma buvo išrinktas J.E.Vyskupas Petras- Pranciškus Būčys (nors jis jau nebegavo tokios daugumos, kaip kad buvo 1933). Pirmuoju Gen.Patarėju arba Gen.Vikaru išrinktas kun.Ladas Mroczek (Lenkų Pro.), Antruoju - kun.Kazimieras Rėklaitis (Lietuvos Prov.); Trečiuoju - kun. Juozas Vaitkevičius (lyg Amerikos Prov.); Ketvirtuoju - Kun.Ladas Lewandowicz (Lenkijos Prov.); Gen. Sekretorium - Kun.J. Vaitkevičius; Ekonomu Gen. - Kun. Andrius Cikoto / kad jis liko išrinktas į Ekonomus, tai visas nuopelnas tenka naujojo Generolo Būčio sąskaitan, nes Kapituliarai bendrai nemanė visai, kad buvusį Generolą reikėtų rinkti į Generalicijos valdininkus; tik Vyskupas Būčys, suspendavęs kuriam laikui posėdį, įtikinėjo, kad reikia pagerbti buvusį Generolą ir neišmesti jį visai iš Romos; Vyskupo žodžiai paveikė /; - Gen. Prokuratorium - Kun. K. Rėklaitis. Provincijolais išrinkti: kun. Pijus Andziulis - Lietuvos; kun.Jonas Sobczyk - Lenkijos; kun. Jonas Navickas - Amerikos.

Rinkimams pasibaigus, išrinktieji atliko tikėjimo išpažinimą Koplyčioje ir po to buvo iškilmingai prieš išstatytą Švč.Sakramentą "Te Deum". Tikrai iš gilumos širdies dėkojome Dievui už sėkmingai atliktus rinkimus!

<u>Reikalų Kapitula:</u> Išrinkus Naują Gen. Valdybą, Kapitula dar per kelis dienas tęsė savo posėdžius, svarstydama svarbesniuosius viso Kongregacijos reikalus. Tik Liepos 29 dieną ji baigė savo darbus, kuomet buvo viešai perskaitytas visas Kapitulos posėdžių protokolas, visų patvirtintas savo parašais ir kuomet buvo paskelbta juridiniai Kapitulos už-baigimas. Tuomet vėl visi Kapituliarai susirinko Koplyčioje ir prieš išstatytą Švč. Sakramentą (in pyxide) sugiedojo "Te Deum".

<u>Privatinė Audijencija pas Šventąjį Tėvą Pijų XII</u> Mūsų paskutinės Gen.Kapitulos vainikas apvainikavimas buvo gautoji, galima sakyti, privatinė audiencija. ~~[illegible]~~

Deja, tojo audijencijoje tačiau ne visiems Kapituliarams teko dalyvauti. Tuo metu Popiežius buvo jau persikėlęs į Castel Gandolfo ir, kadangi buvo pasiryžęs nuošaliai, kiek tik galima, gyventi, kad galėtų pats paruošti Savo pirmąją encikliką visam katalikų pasauliui, tai audijencijų tvarka buvo labai susiaurinta, apribuota. Vien tik būtiniausių reikalų atvejais buvo teikiamos audijencijos. Kai man, kaip Prokuratoriui, teko rūpintis gauti Kapitulai specijalę audienciją, tai man griežtai atsakyta. Tik po ilgų derėjimųsi, Anticamera kiek nusileido, ir sutiko skirti specijalę audijenciją vien tik naujosios Generalinės Kurijos nariams. Nieko nepadarysi. Reikėjo priimti tai kas duodama.

Audijencijai buvo paskirta liepos 27 diena. p. Ministeris S.Lozoraitis buvo taip geras, kad davė savo automobilių ir šoferį nuvežti mus į Castel Gandolfo. Vykome šie asmens: JE.Vyskupas P.Būčys, Mroczek, Rėklaitis, Lewandowicz, Andziulis (kuris užėmė vietą kun. J. Vaitkevičiaus) ir Valpitre (kuriam užleido savo vietą kun.A.Cikoto). Pijus XII pirmiausiai priėmė vieną tik mūsų Vyskupėlį ir po kiek laiko buvome ir mes visi pakviesti į Popiežiaus studijų kambarį. Pijus XII kiekvieną mūsų sveikino, duodamas pabūčiuoti ranką ar Žiedą. Kuomet buvo priėjęs prie manęs, tai Popiežius lyg apkabinęs ar geriau sakant padėjęs Savo ranką ant mano peties, tarė: "Ma noi ci conosciamo! " (" Bet mes gi pasipažįstame"). O aš susijaudinęs Popiežiaus tokiu familijariškumu, kaip kūdikis susimaišiau ir vos galėjau ištenėti:" Si, in Berlino". - Dabar gėdijuosi ištaręs tą žodį "in Berlino". Tiesą, pirmą kartą savo gyvenime mačiau ir su Pacelli susipažinau Berlyne, 1928 metais, kai lydėjau į Lietuvą pirmąjį Nuncijų Mons. Bartoloni. Bet Pacelli iš arčiau pažinau Romoje, kuomet jis liko Kardinolu pakeltas. Bent du kart teko su Kardinolu Pacelli, kai jis buvo Valstybės Sekretoriumi, dalyvauti pietuose mūsų Atstovybėje prie Vatikano. Tuomet tikrai jisai galėjo ir su manim arčiau pasipažinti ir mano išvaizdą savo atmintyje užrekorduoti. Tiek to, vis tik tie Popiežiaus žodžiai ir šiandien man lieka kaipo maloniausias atsiminimas. - Kuomet 1952 metais, reiškia 13 metų praslinkus, mūsų naujoji konsultacijos keliu paskirta Generalicija buvo priimta Pijaus XII panašioje audiencijoje Vatikane, 25 metų nuo mūsų Atsteigėjo mirties sukakties proga, tai Popiežius jau manęs nebeatsiminė ir visai nereagavo, kai buvau Jam pristatytas. Po tiek metų popiežiavimo, po tiek audijencijų, po tiek žmonių turėjus prieš savo akis

matytų
vaidų išvaizdos nublunka, pasidaro neryškios ir greit užmirštamos. Nenuostabu,kad ir
Pijus XII po 13 metų jau nebegalėjo ir mano išvaizdos atsiminti.

Kapituliarai ~~a~~kirstosi: Kaip tik užsibaigė formaliai ir juridiniai Gen.1939 metų Ka-
tula (29liepos dieną),Kapituliarai pradėjo skirstytis, skubintis išvykti iš Romos
Kapitulos dienomis
karščių (nors tiesą kalbant, ~~per Kapitulą dienas~~ nebuvo taip karštos, dargi,kiek
gerokai
pamenu, buvo kilusi audra, kuri atvėsino ~~nemaža~~ orą; dėl to posėdžiuose neteko
perdaug prakaituoti/:- Jau sekančią dieną.liepos 30, apleido Romą: Jakaitis,Navic-
kas, Pauliukonis,Jančius; vakare gi ir JE.Vyskupas Būčys(kuris skubinosi į Lietuvą,
kad ten susitvarkius galėtų kuogreičiausiai grįžti atgal), Abrantowicz, Andziulis ir
ir ~~Namo~~
Vaišnora. Kitomis dienomis ir likusieji dar,kuriems nereikėjo daboti Kūrijos reikalų,
apleido Romą.

Ir taip, su Naujosios Gen. Valdybos išrinkimu prasidėjo irgi naujas perijodas mūsų Kongregacijos gyvenime: Vyskupo P. Būčio ilgasis valdymo perijodas. Bet apie tai, jei dar pajėgsiu, bent dalinai parašysiu vėliau.

Kun. K. Rėklaitis, M.I.C.

Kun. K. Rėklaitis,M.I.C.

Baigta rašyti, rugsėjo 16 dieną 1955 me-tais
Terme di Vicarello, Bracciano.